

บทที่ 3

ความเป็นแม่ในบริบทของสังคมไทย

บทบาทหน้าที่สำคัญของผู้หญิงในทุกสังคมคือความเป็นแม่ แต่เมื่อสังคมมีความเปลี่ยนแปลงเป็นพลวัตความเป็นแม่ในแต่ละยุคสมัยก็ย่อมแปรเปลี่ยนตามไปด้วย ในกระบวนการสืบทอดความเป็นแม่ในสังคมย่อมมีการตั้งคำถามเพื่อทบทวน ผลิตซ้ำอันนำไปสู่การค่อย ๆ ปรับเปลี่ยนแนวคิดเกี่ยวกับความเป็นแม่ นวนิยายเป็นวาทกรรมที่แสดงถึงการตั้งคำถามเกี่ยวกับความเป็นแม่และส่งผ่านความหมายของความเป็นแม่ท่ามกลางพลวัตทางสังคม

นับแต่มีนวนิยายไทยเกิดขึ้นเป็นเรื่องแรกคือเรื่อง *ความไม่พยายาม* ของ หลวงวิลาศปริวัตรหรือ "ครูเหลียม" ก็เริ่มต้นคำถามเกี่ยวกับผู้หญิงที่ดีในสังคม เมื่อผู้เป็นภรรยาในเรื่องนอกใจไปมีสัมพันธ์กับชายอื่น เป็นเหตุให้สามีขอแยกทาง และได้มีภรรยาใหม่ที่ดีพร้อม ตรงกันข้ามกับภรรยาคนแรกทุกประการ ต่อมาภรรยาคนแรกก็สำนึกผิดสามีก็เมตตานำมาเลี้ยงดูให้ที่พักอาศัยด้วยความเห็นชอบของภรรยาใหม่ นวนิยายของดอกไม้สดหลายเรื่องตั้งแต่ยุคก่อนการเปลี่ยนแปลงการปกครองพ.ศ.2475 ถึงยุครัฐธรรมนูญนำเสนอมุมมองค่าของความเป็นหญิงอยู่ที่ความอดทน ความดี และความเสียสละ ในช่วงหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 นวนิยายเรื่อง *แผ่นดินของเรา* ของแม่อนงค์ นำเสนอความเป็นหญิงที่กล้าจะใช้ชีวิตตามความปรารถนาและความต้องการทางธรรมชาติที่ไม่อาจจำกัดด้วยกรอบของประเพณี และ *เราลิขิต-บนหลุมศพของวาสิษฐ์* ของ ร.จันทะพิมพะ นำเสนอวิถีชีวิตของผู้หญิงที่รักษาสอดคล้องระหว่างความอยู่รอดกับคุณค่าความเป็นมนุษย์อันสะท้อนให้เห็นความเปลี่ยนแปลงความคิดเชิงจริยธรรม(ตรีศิลป์ บุญขจร,2523) ในช่วงหลังกบฏสันติภาพ (พ.ศ.2495) ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ ปราโมชได้นำเสนอนวนิยายเรื่อง *สี่แผ่นดิน* สู่อารมณ์ขันเมื่อราวปี พ.ศ.2499 นำเสนอประวัติศาสตร์ช่วงรัชกาลที่ 5 จนถึงรัชกาลที่ 8 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ผ่านชีวิตของผู้หญิงคนหนึ่ง สะท้อนให้เห็นว่าความเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ การเมือง และสังคมล้วนมีผลต่อราษฎร โดยเฉพาะผลกระทบในครอบครัวที่ผู้หญิงเป็นผู้รับรู้และแบกรับปัญหาต่าง ๆ ในฐานะแม่ทำให้เกิดปรากฏการณ์โหยหา"เมื่อครั้งบ้านเมืองยังดี" อีกทั้งตัวละครผู้เล่าเรื่องก็เป็นส่วนหนึ่งของการโหยหาผู้หญิงที่เป็นกุลสตรีในแบบฉบับด้วย นวนิยายที่ยกตัวอย่างมานี้เป็นเพียงตัวอย่างที่แสดงให้เห็นถึงวิถีชีวิต ความคิด ความเป็นอยู่ของผู้หญิงเปลี่ยนไป ทำให้ภาพของผู้หญิงในแต่ละยุคเปลี่ยนไปด้วย

เนื่องจากความเป็นแม่ถูกสร้างขึ้นภายใต้กฎเกณฑ์ของผู้หญิงที่ดีในสังคม กฎเกณฑ์ที่ปรากฏในบุคลิกและลักษณะนิสัยของตัวละครหญิงในนวนิยายจึงเป็นสิ่งที่กำหนดการดำรงอยู่ ผลิตซ้ำ สืบทอดโดยปรับเปลี่ยนบทบาทความเป็นแม่ของผู้หญิงด้วยเงื่อนไขและปัจจัยทางสังคมไม่เพียงแต่สังคมจะมีอิทธิพลต่อนักเขียนในแต่ละยุคในการเสนอทัศนคติต่อการกำหนดกฎเกณฑ์

เกี่ยวกับความเป็นแม่ ประสบการณ์ของนักเขียนเองก็มีส่วนผลิตสร้างด้วยเช่นกัน ไม่ว่าจะเป็
 ประสบการณ์ความเป็นแม่โดยตรงหรือประสบการณ์ความสัมพันธ์ที่มีต่อแม่ในฐานะลูกก็ตาม

การวิเคราะห์ผู้หญิงกับบทบาทของแม่ที่ปรากฏในนวนิยายไทยตั้งแต่พ.ศ. 2510 – 2546 ใน
 บทนี้ ได้พิจารณาผู้หญิงในบทบาทของแม่ท่ามกลางบริบททางสังคมที่ผันแปรไปตามบรรยากาศ
 ทางการเมืองและสังคม ความเคลื่อนไหวแวดวงสตรี และความเคลื่อนไหวในวงวรรณกรรมไทย
 เพื่อให้เห็นความสัมพันธ์กับการประกอบสร้างความเป็นแม่ในแต่ละยุคสมัย การวิเคราะห์แบ่ง
 ออกเป็นช่วงเวลาให้เห็นถึงเปลี่ยนแปลงเกี่ยวกับความเป็นแม่อย่างชัดเจนโดยพิจารณาจาก
 ตัวบทนวนิยายที่นำเสนอความเป็นแม่ผ่านตัวละครที่มีบทบาทแม่ในเรื่องเป็นหลัก

ความเป็นแม่ในนวนิยายที่มีการตั้งคำถามเกี่ยวกับชนชั้น เพศสถานะ และสถานะทาง
 สังคมท่ามกลางบริบทของการเปลี่ยนแปลงทางสังคมตั้งแต่พ.ศ.2510 – 2546 แบ่งออกเป็น 4
 ช่วงเวลาดังนี้

- 3.1 ช่วง พ.ศ. 2510 – 2519 : แม่ยุคเสรีนิยม
- 3.2 ช่วง พ.ศ. 2520 – 2530 : แม่ยุคพัฒนาสตรี
- 3.3 ช่วง พ.ศ.2530 – 2540 : แม่ยุคเรียกร้องสถาบันครอบครัว
- 3.4 ช่วง พ.ศ.2541 – 2546 : แม่ยุคยอมรับความหลากหลายของความเป็นแม่

3.1 ช่วงพ.ศ. 2510 – 2519 : แม่ยุคเสรีนิยม

**บรรยากาศทางการเมืองและสังคม : จากเผด็จการสู่ประชาธิปไตยแล้วกลับสู่
 เผด็จการอีกครั้ง**

บรรยากาศทางการเมืองไทยตั้งแต่พ.ศ. 2501 เข้าสู่ยุคเผด็จการเต็มรูปแบบจอมพลสฤษดิ์ ธนะ
 รัชต์ปฏิวัติรัฐประหารยึดอำนาจรัฐบาลเมื่อวันที่ 20 ตุลาคม 2501 ต่อเนื่องมาจนจอมพล สฤษดิ์
 ธนะรัชต์ถึงแก่อนิจกรรมในปี 2506 จอมพลถนอม กิตติขจรสืบทอดอำนาจต่อมา และแม่จะ
 ประกาศใช้รัฐธรรมนูญฉบับที่ 11 ในปี 2511 และมีการเลือกตั้งทั่วประเทศในปีถัดมาแต่การเมือง
 ภายหลังกเลือกตั้งก็ยังระส่ำระสาย ในปี 2514 จอมพลถนอม กิตติขจรปฏิวัติรัฐบาล ที่ตนเองเป็น
 ผู้นำ ยุบสภาผู้แทนราษฎร และยกเลิกรัฐธรรมนูญประเทศชาติก็เข้าสู่ยุคเผด็จการอีกครั้ง การ
 เสนอความคิดเห็นใด ๆ ในช่วงเวลานี้จึงไม่อาจกระทำได้อย่างมีเสรีภาพ รัฐบาลลิดรอนสิทธิและ
 คุกคามเสรีภาพของสื่อมวลชน มีนักการเมือง นักหนังสือพิมพ์ และนักเขียนจำนวนหนึ่งที่ถูก
 จับกุมในยุคนี้ด้วยข้อหาอันคลุมเครือว่ากระทำการอันเป็นคอมมิวนิสต์ และมีความผิดต่อความ
 มั่นคงของรัฐทั้งภายในและภายนอกราชอาณาจักร หนังสือพิมพ์ถูกรัฐบาลสั่งปิดหลายฉบับ เช่น

ข่าวภาพ ปิติภูมิ เดลิเมล์ บางกอกนิวส์ มีคำสั่งพิเศษไม่ให้ขออนุญาตออกหนังสือพิมพ์ใหม่ หนังสือพิมพ์และนิตยสารต่าง ๆ จึงระมัดระวัง ไม่กล้าเสนอเรื่องราวทางการเมืองอย่างจริงจัง

ในยุคของรัฐบาลที่มีจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์เป็นนายกรัฐมนตรี ไทยได้รับความช่วยเหลือจาก สหรัฐอเมริกาที่ทุ่มเทให้กับภูมิภาคอินโดจีนอย่างเต็มที่เพื่อต่อต้านการขยายตัวของลัทธิ คอมมิวนิสต์ สหรัฐอเมริกาตัดถนนสายมิตรภาพให้แก่ไทยเพื่อให้การคมนาคมไปถึงภาค ตะวันออกเฉียงเหนือ และขอตั้งฐานทัพในประเทศไทยเพื่อเป็นจุดลำเลียงพลรบและจัดตั้งทัพไปสู้รบในสงครามเวียดนาม ซึ่งก็มีการประท้วงในหมู่นักศึกษาที่เห็นว่าการยอมให้มีฐานทัพของ ต่างชาติในไทยเท่ากับถูกรุกล้ำอำนาจอธิปไตย ขณะเดียวกันประชาชนหนุ่มสาวอเมริกันก็คัดค้าน การเข้าร่วมรบในสงครามเวียดนาม เกิดกลุ่มต่อต้านรัฐที่เรียกว่า"บุปผาชน"(hippy) วัฒนธรรม ตะวันตกที่ไหลบ่าเข้ามาในประเทศทั้งจากการเข้ามาของทหารอเมริกันที่ทำให้เกิดอาชีพอัน เนื่องมาจากการเปิดสถานบริการด้านความบันเทิง เช่น ไนท์คลับ บาร์ ฯลฯ และอาชีพบริการทาง เพศ เช่น หมอนวดในอบ อวบ นวด เมียเช่า ฯลฯ และทั้งจากการรับเอาพฤติกรรมการแสดง ออกแบบบุปผาชนเข้ามาเฉพาะด้านการแต่งตัว และการใช้ชีวิตอย่างไร้แก่นสาร ส่งผลกระทบต่อ วัฒนธรรมไทยในหมู่นชนชั้นกลางในกลุ่มคนรุ่นหนุ่มสาวค่อนข้างมาก

ส่วนกิจกรรมความเคลื่อนไหวในทางสังคมยุคนี้เป็นผลสืบเนื่องมาตั้งแต่การต่อต้านเผด็จ การในหมู่นิสิตนักศึกษาในสมัยรัฐบาลที่มีจอมพลถนอม กิตติขจรเป็นนายกรัฐมนตรีและก่อการ ปฏิวัติโดยตั้งตัวเป็นหัวหน้าคณะปฏิวัติ การตื่นตัวในภาระหน้าที่ของปัญญาชนแสดงออกทาง วรรณกรรมผ่านชมรมวรรณศิลป์ของมหาวิทยาลัยต่าง ๆ และการรวมกลุ่มกันทำประโยชน์ต่อสังคม จนนำไปสู่การเรียกร้องประชาธิปไตยในที่สุด เป็นที่มาของเหตุการณ์ 14 ตุลาคม 2516 วันมหา วิปโยค บรรยากาศของการเสนอความคิดเห็นและการตื่นตัวทางการเมืองหลังเหตุการณ์ 14 ตุลาคม 2516 เป็นไปอย่างคึกคักด้วยความหวังอันเรืองรองว่าประเทศไทยจะก้าวไปสู่ประชาธิปไตยเต็ม รูปแบบ กลุ่มปัญญาชนอันได้แก่นิสิตนักศึกษาในสถาบันการศึกษา นักวิชาการ ผู้นำองค์กรและ กลุ่มแรงงานได้รวมกลุ่มกันจัดพูดคุยเสวนาเพื่อศึกษาทฤษฎีและแนวคิดทางการเมืองอย่างเปิดเผย แต่เหตุการณ์หลังจากนั้นก็ยิ่งเต็มไปด้วยความขัดแย้ง แบ่งฝักแบ่งฝ่ายเป็นฝ่ายขวาคือกลุ่มอนุรักษ์ นิยมและฝ่ายซ้ายคือกลุ่มสังคมนิยมอย่างเปิดเผย ประกอบกับประเทศเพื่อนบ้านของไทยคือลาว และกัมพูชาเปลี่ยนการปกครองเป็นระบอบคอมมิวนิสต์ ยิ่งเพิ่มความหวาดระแวงว่าประเทศไทยจะ เป็นคอมมิวนิสต์ไปด้วย ความบาดหมางทำให้เจ้าหน้าที่บ้านเมืองปราบปรามผู้ประท้วงโดยใช้ ความรุนแรงมากขึ้น การขอกลับเข้าประเทศของจอมพลถนอม กิตติขจรในสถานะสมณเพศถูก ต่อต้านและ พนักงานการไฟฟ้าส่วนภูมิภาคที่ร่วมประท้วงถูกสังหารอย่างมีเงื่อนไขที่จังหวัด นครปฐมนำไปสู่เหตุให้เกิดการนองเลือดถึงขั้นปิดล้อมมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ และเช่นมาผู้ บริสุทธิ์กลางท้องสนามหลวงในวันที่ 6 ตุลาคม 2519 คณะปฏิรูปการปกครองที่มีพลเรือเอกสัจ

ชลออยู่เป็นผู้นำปฏิวัติ ประกาศยกเลิกรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยฉบับพ.ศ.2517 จัดการแต่งตั้งคณะรัฐบาลที่มีนายธานินทร์ กรัยวิเชียรเป็นนายกรัฐมนตรี

ความเคลื่อนไหวในแวดวงสตรี : รูปธรรมที่ชัดเจน

เมื่อมีการจัดตั้งสภาแห่งชาติเป็นรัฐสภาชั่วคราวภายหลังเหตุการณ์ 14 ตุลาคม 2516 เพื่อร่างรัฐธรรมนูญฉบับใหม่ ปรากฏว่าภายหลังจากกระบวนการคัดเลือกทั้งหมดมีสตรีที่ได้รับเลือกตั้งจำนวน 16 คน จากสมาชิกสภาแห่งชาติ 299 คน และมีวุฒิสมาชิกที่เป็นผู้หญิงจำนวน 8 คน จากวุฒิสมาชิกที่ได้รับการแต่งตั้งทั้งหมด 100 คน ซึ่งเป็นครั้งแรกในประวัติศาสตร์ที่ผู้หญิงได้เป็นวุฒิสมาชิก จึงน่าจะมีผลทำให้รัฐธรรมนูญที่ร่างขึ้นและประกาศใช้ในพ.ศ.2517 มีบทบัญญัติที่คุ้มครองสิทธิเสรีภาพที่เสมอภาคกันระหว่างหญิงชาย และได้แก้ไขกฎหมายที่ให้สิทธิเสรีภาพแก่ชายหญิงหลายฉบับด้วยกัน เช่น การกำหนดให้ค่าจ้างแรงงานชายหญิงให้เท่ากัน การให้สิทธิผู้หญิงเป็นผู้พิพากษาในศาลสถิตยุติธรรมได้ และการให้สิทธิผู้หญิงเป็นพนักงานอัยการได้ (วิระดา สมสวัสดิ์, 2550 : V) และภายหลังจากการเลือกตั้งพ.ศ. 2518 มีผู้หญิงได้เป็นรัฐมนตรี 2 คน จากจำนวนรัฐมนตรีทั้งคณะ 18 คน

นอกจากนั้นเหตุการณ์ 14 ตุลาคม 2516 ได้สร้างกระแสความสนใจผู้หญิงด้อยโอกาสมากขึ้น ขบวนการเรียกร้องสิทธิสตรี (Women's Liberty Movement) ที่เริ่มมาตั้งแต่ทศวรรษที่ 1960 แล้วแผ่ขยายไปทั่วโลกมีส่วนกระตุ้นความคิดเรื่องการเรียกร้องความยุติธรรมและเสมอภาคในหมู่ผู้หญิงไทย เสริมด้วยบรรยากาศทางการเมืองในประเทศ กระบวนการผู้หญิงได้จัดตั้งสหภาพแรงงานที่มีผู้หญิงเป็นสมาชิก และมีการตั้งกลุ่มผู้หญิงในมหาวิทยาลัย ความเคลื่อนไหวเหล่านี้เป็นแรงผลักดันให้ผู้หญิงต่างระดับชนชั้นร่วมกันต่อสู้ทางการเมืองและสร้างกิจกรรมอื่น ๆ ในสังคม (วารุณี ภูริสินสิทธิ์, 2545 : 196) อย่างน้อยความสำเร็จของการเรียกร้องประชาธิปไตยสร้างสำนึกในหมู่ผู้หญิงที่เป็นปัญญาชนว่า "ผู้หญิงทุกคนไม่ว่าจะอยู่ในบทบาทใดของการต่อสู้ถือเป็นพื้นเพื่อตัวหนึ่งแห่งการสร้างสรรค์พลังและการต่อสู้ของขบวนการผู้หญิงทุกบทบาท และศักยภาพของผู้หญิงแม้คนหนึ่งก็คือพลัง" (สุนี ไชยรส, 2550 : 146) ขบวนการของผู้หญิงได้เริ่มต้นเป็นรูปธรรมยิ่งขึ้นในการจัดงานวันสตรีสากล เมื่อวันที่ 8 มีนาคม 2517 โดยชูคำขวัญว่า "ผู้หญิงทั่วโลกจงสามัคคีกัน ผลักดันกงล้อประวัติศาสตร์ให้ก้าวรุดไปข้างหน้า" โดยแกนนำความเคลื่อนไหวยังคงอยู่ในกลุ่มผู้หญิงในมหาวิทยาลัย

ในพ.ศ.2518 (ค.ศ.1975) เป็นปีที่สหประชาชาติกำหนดให้เป็นปีสตรีสากลเพื่อมุ่งเน้นให้เกิดความเสมอภาคระหว่างชายหญิง การประกันสิทธิการร่วมเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกันของสตรีเพื่อการพัฒนา และยอมรับความสำคัญของบทบาทสตรีที่ทวีขึ้นทั่วโลก อันนำไปสู่ความร่วมมือและสร้างสันติภาพให้แก่โลก

ในประเทศไทยกลุ่มผู้หญิงสืบสถาบันเป็นแกนหลักในการจัดงานปีสตรีสากล ในวันที่ 8 มีนาคม 2519 โดยจัดนิทรรศการและเผยแพร่หนังสือชื่อ **ฐานะและบทบาทสตรีสากล** ส่วนกลุ่มพนักงานได้จัดพิมพ์ **เคียงข้างกันสร้างโลก** โดย แสงเสรี ในโอกาสปีสตรีสากลด้วย(เรื่องเดียวกัน : 147 - 150) การประกาศปีสตรีสากลของสหประชาชาติและการเข้ารับของกลุ่มผู้หญิงสืบสถาบันแสดงถึงการต่อสู้ให้สังคมยอมรับบทบาทของผู้หญิงและผลักดันให้เกิดการเปลี่ยนแปลงภาวะที่ผู้หญิงถูกกดขี่ซึ่งเชื่อว่ามีลักษณะร่วมกันทั่วโลก

การประสานงานในกิจกรรมรณรงค์เพื่อประชาธิปไตยระหว่างกลุ่มผู้หญิงนิสิตนักศึกษา กรรมกร และชาวนาดำเนินไปจนเกิดเหตุการณ์สะเทือนใจที่กรรมการหญิงโรงงานทอผ้าย่านกระทุ่มแบนผู้หนึ่งถูกยามของโรงงานยิงเสียชีวิตระหว่างที่เธอร่วมประท้วง ส่วนเพื่อนกรรมกรอีก 8 คน บาดเจ็บ เนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์ ได้เขียนบทกลอน **กระทุ่มแบน** เพื่อรำลึกถึงการต่อสู้ครั้งนั้นว่า

เธอตายเพื่อจะปลูกให้คนตื่น

เธอตายเพื่อผู้อื่นอีกหมื่นแสน

เธอคือดินก้อนเดียวในดินแดน

แต่จะหนักและแน่นเต็มแผ่นดิน

(เนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์ , 2523 :8 - 9)

เมื่อการชุมนุมที่มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ลุกลามบานปลายเมื่อเจ้าหน้าที่บ้านเมืองเข้าไปล้อมปราบและจับกุมแกนนำทางการเมืองไปคุมขังเป็นจำนวนมากเมื่อวันที่ 6 ตุลาคม 2519 กลุ่มผู้หญิงนักศึกษาที่เป็นนักกิจกรรมและต่อสู้ทางการเมืองหลายคนตัดสินใจเข้าหลบภัยในเขตป่า เพื่อไปร่วมกับขบวนการพรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทย

เมื่อย้อนกลับมาดูนโยบายในภาครัฐในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 3 พ.ศ.2515 - 2519 ได้ระบุเรื่องที่เกี่ยวข้องกับผู้หญิงเป็นครั้งแรก ซึ่งแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 1 และฉบับที่ 2 ไม่ได้ระบุปัญหาผู้หญิงเลย ในแผนพัฒนา ฯ ฉบับนี้ กล่าวถึงผู้หญิงโดยเน้นเรื่องการวางแผนครอบครัว(ที่มีผู้หญิงเป็นเป้าหมายหลัก) และอนามัยแม่และเด็ก ปัญหาที่ระบุไว้ในแผนพัฒนาเป็นเพียงมุมมองที่รัฐเห็นควรที่จัดสวัสดิการให้แก่ภาวะเจริญพันธุ์และอนามัยของผู้หญิง และมุ่งไปที่การควบคุมประชากรเป็นสำคัญ

ส่วนในภาคเอกชน ความเคลื่อนไหวที่น่าสนใจอย่างหนึ่งคือการรื้อฟื้นการจัดงานวันแม่ใน พ.ศ. 2515 โดยสมาคมครูคาทอลิกในวันที่ 4 ตุลาคม โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อเชิดชูเกียรติของแม่แห่งชาติ ซึ่งได้แก่สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ ฯ พระบรมราชินีนาถ แม่บังเกิดเกล้า และแม่พิมพ์ ซึ่งได้แก่ครูอาจารย์ และแม่พระ ซึ่งได้แก่ ผู้บำเพ็ญประโยชน์ในแก่สังคม (สภาสังคมสงเคราะห์แห่งประเทศไทย, 2519 อ้างถึงใน ปิยวรรณ อัครราชันย์, 2548 : 124) แต่ก็ไม่มีการจัดงานวันแม่อีกจนกระทั่งพ.ศ. 2519 สมาคมครูคาทอลิกได้เสนอให้คณะกรรมการส่งเสริมศีลธรรมและจิตใจ สภาสังคมสงเคราะห์แห่งประเทศไทยเป็นเจ้าภาพจัดงานวันแม่ สภาสังคมสงเคราะห์จึงได้จัดงานวันแม่ขึ้นโดยถือเอาวันที่ 12 สิงหาคม วันเฉลิมพระชนมพรรษาของสมเด็จพระนางเจ้า ฯ

พระบรมราชินีนาถซึ่งทรงเป็นแม่แห่งชาติ เป็นวันแม่แห่งชาติ ปีแรกที่จัดงานวันแม่แห่งชาติคือพ.ศ. 2519 และดำเนินการต่อเนื่องมาจนถึงปัจจุบัน (เรื่องเดียวกัน : หน้าเดิม) การจัดงานวันแม่มีกิจกรรมต่าง ๆ ที่จัดขึ้นเพื่อเทิดทูนพระคุณแม่และยกย่องบทบาทของแม่ที่มีต่อครอบครัวและสังคม อันจะนำไปสู่การสร้างสำนึกและผลิตซ้ำหน้าที่และบทบาทของแม่ที่เปี่ยมไปด้วยความรับผิดชอบซึ่งอาจยังไม่ทันเกิดขึ้นในยุคนี้แต่ส่งอิทธิพลสูงในยุคต่อไป

บรรยากาศและความเคลื่อนไหวในวงวรรณกรรมไทย : จากยุคทองของนวนิยายพาฝันและบุปผาผลาญสุขของวรรณกรรมเพื่อชีวิต

ในยุคเผด็จการปิดกั้นสิทธิเสรีภาพในการแสดงออกส่งผลกระทบต่อแวดวงวรรณกรรมคืองานเขียนประเภทประเทืองอารมณ์เฟื่องฟูเพราะไม่ต้องระมัดระวังการตรวจสอบประการหนึ่ง ทั้งยังเป็นเครื่องหย่อนใจในยุคที่บ้านเมืองเต็มไปด้วยข้อห้ามการจำกัดกิจกรรมใด ๆ ที่มีผลกระทบต่อความมั่นคงของประเทศ รื่นฤทัย สัจจพันธุ์กล่าวว่า การที่นวนิยายพาฝันครองตลาดนักอ่านก็เพราะยุคนี้นักเขียนผู้หญิงหน้าใหม่ ๆ เกิดมาก อันสืบย้อนไปได้ว่าเนื่องจากนิตยสารผู้หญิงเป็นสิ่งพิมพ์ที่รัฐบาลไม่ให้ความสำคัญและดูไม่มีพิษภัย จึงมีนิตยสารผู้หญิงใหม่ ๆ เกิดขึ้น นิตยสารเหล่านี้ขยายตลาดผู้อ่านซึ่งเป็นผู้หญิง นักเขียนหญิงย่อมเสนอเรื่องราวที่สนองความต้องการของผู้อ่านที่เป็นผู้หญิงด้วยกัน(รื่นฤทัย สัจจพันธุ์, 2533) นิตยสารในยุคนี้ที่เป็นที่นิยมอ่านในหมู่นักเขียน ได้แก่ สกุลไทย ศรีสัปดาห์ คุณหญิง สตรีสาร ขณะเดียวกันนิตยสารที่เสนอเรื่องบุปผาผลาญอย่างบางกอก จักรวาล ก็เป็นที่นิยมในหมู่นักอ่านชายมากกว่า

นักเขียนหญิงที่เริ่มเป็นที่รู้จักในยุคนี้ ได้แก่ วิมล ศิริไพบูลย์ (ในนามปากกา โรสลาเรน ทมยันตี) ม.ล.ศรีฟ้า มหาวรรณ (ในนามปากกา ข.อักษรพันธุ์ สีฟ้า จุลลดา ภักดีภูมินทร์) สุกัญญาชลศึกษา (ในนามปากกา กัญญาชลา กฤษณา อโศกสิน) เริ่มจากการเขียนนวนิยายรักพาฝันในยุคแรกของการเริ่มต้นการเป็นนักเขียน และขยายประเด็นเป็นนวนิยายชีวิตครอบครัวต่อมา การนำเสนอปัญหาชีวิตครอบครัวนี้เองนำไปสู่การตั้งคำถามเกี่ยวกับความเป็นแม่

เหตุการณ์ 14 ตุลาคม 2516 นำมาซึ่งความตื่นตัวทางการเมืองเป็นอย่างสูงเมื่อรัฐบาลไม่ได้ปิดกั้นเสรีภาพทางการเมืองอีกต่อไป มีคนรุ่นใหม่เป็นปัญญาชนบางกลุ่มเชื่อว่าระบอบสังคมนิยม น่าจะเป็นหนทางที่ดีกว่าที่ประชาชนส่วนใหญ่จะได้รับความยุติธรรมเสมอกัน ส่งผลให้วรรณกรรมเพื่อชีวิตเฟื่องฟูในกลุ่มผู้ต้องการความเปลี่ยนแปลงทางสังคมที่ดีขึ้น วรรณกรรมเหล่านี้มีเนื้อหาเดียวกันคือสะท้อนความทุกข์ยากของชาวไร่ชาวนา และกรรมกร ปลุกสำนึกให้ยืนหยัดต่อสู้กับผู้กดขี่ข่มเหง อันได้แก่ นายทุน ข้าราชการทุจริต และผู้มีอิทธิพลในสังคม จนทำให้

วรรณกรรมที่มีได้มีเนื้อหา"เพื่อชีวิต"ถูกเหมารวมว่าเป็นวรรณกรรมน้ำเน่า³(วินิตา ดีถียนต์, 2533 : 516)

ในกลุ่มนักเขียนอาชีพก็มีส่วนพัฒนาให้แก่แวดวงวรรณกรรมไทยเช่นกัน มีการขยายตัวของวรรณกรรมประเภทเรื่องสั้นทั้งในเชิงปริมาณและคุณภาพหลังจากเรื่องสั้นแนวทดลอง⁴ได้ปรากฏมาพอสมควรในยุคก่อน 14 ตุลา ส่วนในแวดวงของกวีนิพนธ์เกิดกระแสความนิยมบทกวีที่ไม่เคร่งครัดฉันทลักษณ์ และเป็นบทกวีแนวเพื่อชีวิต บทกวีที่แสดงท่าทีและแนวคิดที่เกี่ยวข้องกับผู้หญิงโดยตรงคือ อหังการของดอกไม้ ของจิรพันธ์ พิตรปรีชาที่แต่งในพ.ศ. 2516 มีส่วนสำคัญที่แสดงสำนึกในบทบาทหน้าที่ของตน และเรียกร้องให้สังคมมองและปฏิบัติต่อผู้หญิงอย่างเท่าเทียมกัน สะท้อนให้เห็นความภาคภูมิใจในชัยชนะของการเรียกร้องที่ผู้หญิงก็เป็นแรงขับเคลื่อนสำคัญด้วย

ส่วนในวรรณกรรมประเภทนวนิยาย นวนิยายในกลุ่มพาฝันและบู๊ล้างผลาญยังคงครองตลาดอย่างเหนียวแน่น นักเขียนรุ่นใหม่หัวก้าวหน้าที่มีความกระตือรือร้นทางการเมืองและสังคมสูงมิได้สนใจที่จะสร้างงานนวนิยายเท่าไรนัก อย่างไรก็ตามมีข้อสังเกตว่านักเขียนนวนิยายกลุ่มพาฝันก็เริ่มให้ความสนใจในประเด็นปัญหาเกี่ยวกับการเมืองและสังคม อาทิ สีฟ้า, กฤษณา อโศกสิน และทมยันตี แต่ประเด็นปัญหาที่หยิบยกมักจะเป็นปัญหาที่มีผลกระทบต่อชีวิตปัจเจกชนมากกว่าชีวิตส่วนรวม หากสะท้อนสภาพความเป็นจริงในสังคม นักเขียนนวนิยายที่เริ่มมีชื่อเสียงและมีผลงานต่อเนื่องสม่ำเสมอในยุคนี้ได้แก่ สุวรรณี สุคนธา และโบทัน

นวนิยายในช่วงพ.ศ.2510 – 2519 ที่นำมาวิเคราะห์บทบาทของแม่มี 13 เรื่องดังนี้

ปีพ.ศ.	ชื่อนวนิยาย	ผู้แต่ง(นามปากกา)
2510	เรื่องของหนู	ช.อักษรพันธุ์
2510	ดาวพระศุกร์	ช.อักษรพันธุ์
2511	เรือมนุษย์	กฤษณา อโศกสิน
2511	ทางโค้ง	สีฟ้า

³ คำว่า"วรรณกรรมน้ำเน่า" เกิดขึ้นจากความคิดเห็นของเจือ สตะเวทินที่กล่าวไว้เมื่อพ.ศ.2515 ว่าวรรณกรรมยุคนั้นอยู่ในสภาพน้ำนิ่ง ไม่คืบหน้า ถ้าเป็นเช่นนี้ต่อไปก็จะกลายเป็นวรรณกรรมน้ำเน่า คำกล่าวนี้ทำให้"น้ำเน่า"กลายเป็นคำที่ใช้ประเมินคุณภาพและจัดประเภทของเนื้อหางานเขียนในเวลาต่อมา

⁴ เรื่องสั้นแนวทดลอง หมายถึง เรื่องสั้นที่ผู้เขียนพยายามใช้กลวิธีการนำเสนอที่แปลกใหม่แหวกแนวไปจากกลวิธีการเขียนเรื่องสั้นแบบเดิม

2512	อิสาน	สีฟ้า
2512	น้ำเซาะทราย	กฤษณา อโศกสิน
2512	สนิมสังคม	เพ็ญแข วงศ์สง่า
2513	สายรุ้ง	ทมยันตี
2513	ริษยา	จุลลดา ภัคดี ภูมิินทร์
2514	ความรักครั้งสุดท้าย	สุวรรณี สุคนธา
2514	ไอ้มาดา	สีฟ้า
2516	แรงรัก	กนกเรขา
2518	สิ้นสวาท	ทมยันตี

แนวความคิดเกี่ยวกับความเป็นแม่ในช่วงเวลานี้แบ่งออกเป็นแนวคิดเกี่ยวกับแม่กับชนชั้น แม่กับเพศสถานะ และแม่กับสถานะทางสังคม ดังต่อไปนี้

3.1.1 แม่กับชนชั้น

สถานภาพแม่ของผู้หญิงเป็นสถานภาพสูงสุดของผู้หญิงในสังคมไทย และเป็นสถานภาพที่ผู้หญิงจะต้องดำรงไว้ซึ่งศักยภาพในบทบาทและหน้าที่ของความเป็นแม่ พันธะหน้าที่ของผู้หญิงในแต่ละชนชั้นย่อมมีข้อกำหนดถึงความรับผิดชอบต่างกัน ผู้หญิงที่เติบโตในกลุ่มสังคมที่ได้รับการอบรมเลี้ยงดูต่างกันอาจมีสิทธิหน้าที่ตลอดจนชีวิตความเป็นอยู่ต่างกันรวมทั้งบทบาทของความเป็นแม่ด้วย

3.1.1.1 ค่านิยมที่แปรเปลี่ยนในระดับชนชั้นสูง

นวนิยายในยุคนี้ในกลุ่มที่ตัวละครแม่อยู่ในระดับชนชั้นสูงด้วยชาติกำเนิด ได้แก่ กัลยาณจิต ในเรื่อง *เรื่องของหนู* มีศักดิ์เป็นเชื้อพระวงศ์ ศศิประภา ในเรื่อง *ดาวพระศุกร์* เป็นลูกสาวของข้าราชการชั้นผู้ใหญ่ วดี ในเรื่อง *ทางโค้ง* ก็เช่นกัน ส่วน ม.ร.ว.หญิงโสภภาพรรณราย ในเรื่อง *อิสาน* ก็เติบโตมาในวัง ตัวละครเหล่านี้ล้วนออกนอกกรอบประเพณีที่มีได้เป็นแม่จากการสมรส แต่ มาดา ในเรื่อง *ไอ้มาดา* เติบโตมาในตระกูลของข้าราชการชั้นผู้ใหญ่แต่สมรสกับผู้ชายที่มีสถานะทางสังคมและเศรษฐกิจด้อยกว่า แต่เธอก็ยังเข้าสมาคมกับภรรยาของชนชั้นสูง ค่านิยมของผู้หญิงในระดับชนชั้นสูงที่นำเสนอผ่านตัวละครแม่ มีดังนี้

เรื่องของหนู : ความดีของแม่คือเสียสละและอดทน

นวนิยายเรื่อง *เรื่องของหนู* ของช.อักษราพันธุ์ นำเสนอเรื่องราวของกัลยาณจิต แม่ลูกสองที่หอบลูกออกมาจากบ้านเพราะไม่อาจทนให้ทิวา สามีพาผู้หญิงอีกคนเข้าบ้านในฐานะเมียอีกคนได้ แม้สามีจะตามมาจ้อขบขันต้อยอย่างไรก็ไม่อาจทำให้เธอมั่นใจในสถานภาพภรรยาที่กฎหมายไม่ได้รับรอง เธอทำมาหาเลี้ยงชีพด้วยการเป็นครูโรงเรียนเอกชนเล็ก ๆ ในชนบท รายได้ที่ไม่พอค่าใช้จ่ายทำให้เธอจำต้องยอมรับเงินที่สามีเจือจุนในฐานะพ่อของลูก แต่ภายหลังที่เขาก็หายไป กัลยาณจิตไม่มีรายได้พอที่จะเลี้ยงลูก เพื่อความอยู่รอดเธอจึงต้องหอบลูกกลับมาอาศัยพ่อของเธอ โดยหักห้ามความละอายที่เธอเป็นฝ่ายหนีออกจากบ้านไปอยู่กินกับทิวา

ด้วยสถานภาพแม่ม่ายกลาย ๆ ทำให้กัลยาณจิตเป็นที่หมายปองของชายหลายคนที่ล้วนมีฐานะและอนาคตที่ดีกว่าทิวา แต่เธอปักใจที่จะอยู่ในสถานภาพเฉพาะ"แม่ของลูก" ดังที่เธอให้เหตุผลว่า"เพราะดิฉันนั้นเป็นแม่ของลูกเสียแล้ว จำต้องรักษาเกียรติรักษาหน้าไว้ให้ลูก แม้ว่าแสนลำบากหรือเดือดร้อนประการใดเพราะเหตุที่ได้ทำดั่งนั้น" (ช.อักษราพันธุ์(นามแฝง), 2510 : 325 แม้คนรักเก่าอย่างโอภาสที่เพียบพร้อมด้วยคุณสมบัติ รูปสมบัติ และทรัพย์สมบัติเหนือสามีเธอทุกประการ โดยเฉพาะอย่างยิ่งปฏิบัติต่อเธอด้วยความรักและให้เกียรติอย่างชนิดตรงข้ามกับสามีของเธอทำให้เธอเกือบเลือกทางเดินชีวิตใหม่เพราะเธอก็ยังรักโอภาสอยู่ แต่แล้วเธอก็กลับล้มเลิกการแต่งงานกับโอภาสเพื่อแลกกับข้อเสนอของทิวาที่ยอมจดทะเบียนสมรสกับเธอ เธอให้เหตุผลกับโอภาสว่าที่ทำดั่งนั้นก็เพื่อลูก

"...ลูกเป็นลูกนอกสมรสมาหลายปีแล้วด้วยความเลวของแม่ ยาจิตยังดีเหลือเกินที่จะทำให้แกเป็นเด็กที่มีพ่อแม่ครบสมบูรณ์ เขาจะไม่มีปมด้อยเลย เพราะยาจิตจะโยงสายสัมพันธ์ระหว่างพ่อกับลูกไว้ด้วยตัวของยาจิตเอง ยาจิตจะทำทุกอย่างเพื่อลูก แม้หัวใจแทบแหลกสลาย" คุณแม่พูดชัดถ้อยชัดคำ "ยาจิตรักภาสเหลือเกิน รักความดีของภาส รักทุกอย่างที่รวมเป็นตัวภาส ยาจิตไม่เคยจะคิดรักใครอย่างคลั่งไคล้เช่นนี้มาก่อนเลย แม้คุณทิวาที่ยาจิตคิดว่ารักเขา แต่ความจริงเป็นเพราะยาจิตกำลังว่าเหวต่างหาก ถึงกระนั้นรวมความรักที่มีต่อภาสแล้วก็ยังมึนน้ำหนักไม่เท่าความรักของยาจิตที่มีต่อลูก ตลอดจนหน้าที่ที่ต้องกระทำตลอดเวลาอีกยี่สิบปีข้างหน้า.."

(เรื่องเดียวกัน : 960)

กัลยาณจิตเชื่อว่าเธอทำถูกต้องที่เลือกเกียรติยศของลูกแทนความสุขของตัวเอง แม้ภายหลังจดทะเบียนทิวาจะหายไปและไม่ได้ให้ความหวังใด ๆ กับชีวิตคู่ของเขากับเธอ แต่แล้ววันหนึ่งเขามารับกัลยาณจิตกลับไปสร้างครอบครัวอีกครั้ง เป็นรางวัลชีวิตของ"ผู้หญิงตัวเล็ก ๆ คน

หนึ่งที่ได้ฝ่าฟันอุปสรรค เอาชนะผู้อื่นและตัวเอง เชิดชูเกียรติของมารดาอย่างน่านิยม และบัดนี้ เธอก็ได้รับผลแห่งความมีน้ำอดน้ำทนนั้นแล้ว”(เรื่องเดียวกัน : 968)

ความขัดแย้งที่ปรากฏในเรื่องคือการเลือกชีวิตของผู้หญิงที่เป็นแม่และประสบความสำเร็จล้มเหลวในชีวิตครอบครัวอันเนื่องมาจากสามีอกใจโดยไม่สำนึกว่าเป็นความผิด คิดว่าผู้ชายย่อมมีสิทธิทำได้ อีกทั้งเงื่อนไขของการสมรสก็ไม่มี ในฐานะผู้หญิงชนชั้นสูงที่ผิดพลาดในชีวิตครั้งแรกจากการตัดสินใจอยู่กับผู้ชายคนหนึ่งเพียงเพราะต้องการจะหนีจากปัญหาในครอบครัวและปัญหาส่วนตัว ความเป็นแม่บทบาทเดียวที่เธอจะต้องรักษาเพื่อคงไว้ซึ่งความนับถือตัวเอง และเธอจะไม่ยอมผิดพลาดซ้ำสอง การตัดสินใจของผู้หญิงคนหนึ่งจึงเติมพันทั้งชีวิตกับการเป็นแม่เพียงอย่างเดียว แม้จะไม่มีหวังใด ๆ ในอนาคตชีวิตครอบครัวกับสามีก็ตาม

กัลยาณจิตคือตัวละครที่แสดงบทบาทของแม่ซึ่งเป็นอดีตชนชั้นสูงสืบทอดอุดมการณ์ของแม่ผู้เสียสละทุกอย่างเพื่อลูก ละทิ้งความต้องการของตัวเอง อดทนต่อความไม่รับผิดชอบของพ่อ ความเป็นแม่ที่ดีจึงนำมาซึ่งชัยชนะต่ออุปสรรคในชีวิตสมรส ทำให้สามีเห็นคุณค่าของภรรยาและกลับมาสร้างครอบครัวที่อบอุ่น

ที่น่าสนใจคือ ข. อักษราพันธุ์ผู้เขียนเรื่องนี้ใช้กลวิธีการเล่าเรื่องผ่านหนูตัวเมียตัวหนึ่งซึ่งเกิดและอาศัยอยู่ในบ้านของกัลยาณจิต นับตัวเองเข้าเป็นสมาชิกของครอบครัวด้วย และกัลยาณจิตก็เลี้ยงหนูตัวนี้ เมตตาเหมือนเป็น"ลูก"คนหนึ่ง มุมมองของหนูที่มอง"แม่"มีทั้งการพยายามเข้าใจ สังคมในระบบชายเป็นใหญ่ และการตั้งคำถามกับความไม่ยุติธรรมที่ผู้หญิงได้รับไปพร้อม ๆ กัน ดังข้อความที่ว่า

...แต่พวกเราลูกผู้หญิงก็น่าจะรู้ว่าผู้ชายทั้งโลกก็เห็นแก่ตัวกันทั้งนั้น
ไม่ว่ามนุษย์ผู้ชายหรือสัตว์ตัวผู้ก็มักจะทิ้งให้สัตว์ตัวเมียเป็นฝ่ายเลี้ยงลูก
อยู่เพียงฝ่ายเดียวเสมอ

(เรื่องเดียวกัน : 115)

และการให้สัตว์มาวิพากษ์วิจารณ์ผู้ชายเพื่อเสียดสีถึงความไม่รับผิดชอบของผู้ชายในฐานะพ่อที่ว่า

"...มนุษย์ผู้ชายบางคนอาจมีสัญชาตญาณของสัตว์เพศผู้อยู่
เพราะตามปกติสัตว์ตัวผู้มันมันไม่เลี้ยงหรือหวนกลับมาไยดี
ลูกของมันเลย ผู้ชายบางคนเขาอาจจะเอาอย่างมันก็ได้ ไม่น่า"

(เรื่องเดียวกัน : 617)

นวนิยายเรื่องนี้จึงเป็นนวนิยายที่ดำเนินเรื่องตามรอยอุดมการณ์ของแม่ที่ดีที่เสียสละและอดทนเพื่อประคับประคองชีวิตครอบครัวให้ราบรื่น แต่ก็ตั้งคำถามให้ผู้อ่านขบคิดด้วยว่าผู้ชายเอาเปรียบผู้หญิงเช่นนี้แล้วเหตุใดผู้หญิงต้องเป็นฝ่ายทน ข. อักษรพันธ์ผู้มีฐานันดรศักดิ์เป็นหม่อหลวงมาแต่กำเนิด⁵ จะไม่เอาใจใส่ในคำถามที่ทิ้งไว้นี้เท่าใดนัก สิ่งที่จะปรากฏชัดคือการรักษาบทบาทความเป็นแม่ให้ดี เพราะในฐานะผู้หญิงชั้นสูงผู้ผิดพลาดในการดำเนินชีวิต เธอมีโอกาสเดียวที่จะแก้ตัวคือผดุงความเป็นแม่ที่ดีไว้ ไม่ว่าจะมีความสุขในชีวิตรามากกว่าก็ตาม นวนิยายเรื่องนี้ชี้ให้เห็นว่าไม่ว่าความสุขใดก็ไม่ยิ่งใหญ่เท่าการเป็นแม่ และความสุขใดก็ไม่ยิ่งใหญ่เท่ากับการไม่อาจเป็นแม่ที่ดีตามเงื่อนไขของสังคม

ดาวพระศุกร์ : ความเป็นแม่ที่ต้องซัดไซ้

ดาวพระศุกร์ ของ ข. อักษรพันธ์ นำเสนอเรื่องของดาวพระศุกร์ซึ่งเป็นเด็กผู้หญิงคนหนึ่งที่ถูกแม่ทิ้งไว้ที่โรงพยาบาลเพราะท้องนอกสมรส ชีวิตอันระหกระเหินของดาวพระศุกร์เริ่มตั้งแต่มีคนขอไปเลี้ยงและใช้งานเธออย่างทารุณจนเธอทนไม่ไหวจึงหนีออกมาเป็นเด็กเร่ร่อนขอทานและย่องเบา แล้วเข้าไปสังกัดสำนักโสเภณีแห่งหนึ่ง ภาคย์ ผู้ชายที่เพียบพร้อมมาซื้อตัวเธอ(ซึ่งครองความบริสุทธิ์ผุดผ่องไว้อย่างไม่น่าเชื่อ)ไปเลี้ยงด้วยความเมตตา เธอจึงได้มีโอกาสพบศศิประภาแม่ที่แท้จริงซึ่งเป็นญาติห่าง ๆ กับภาคย์ ศศิประภาไม่กล้าประกาศให้ใครรู้แม้แต่กับดาวพระศุกร์เองว่าดาวพระศุกร์เป็นลูก เธอพยายามทำดีกับดาวพระศุกร์ทั้ง ๆ ที่ดาวพระศุกร์จงเกลียดจงชังที่แม่ทำให้เธอมีชีวิตที่ตกตะกั่วลำบาก เมื่อความจริงปรากฏดาวพระศุกร์ได้รับการรับรองชาติตระกูล เพราะนอกจากศศิประภาจะเป็นหญิงสูงศักดิ์ พ่อที่แท้จริงซึ่งเคยเป็นเด็กในบ้านปัจจุบันเป็นถึงผู้พิพากษา แต่ศศิประภาถูกสามีทิ้งเพราะยอมรับอดีตของเธอไม่ได้ ในที่สุดดาวพระศุกร์สманรอยรัวให้กับทุก ๆ ฝ่ายให้ยอมรับความสัมพันธ์ระหว่างเธอกับแม่ เธอกับพ่อที่ขอเธอไปเลี้ยง เธอกับพ่อที่แท้จริงเธอกับพ่อสามีใหม่ของแม่ ความรักของเธอกับภาคย์จึงลงเอยด้วยดี

ความขัดแย้งที่ปรากฏในเรื่องคือสถานภาพของดาวพระศุกร์ในอดีตอยู่ห่างไกลจากความเป็นผู้หญิงที่ดี ยกเว้นอย่างเดียวคือการรักษาพรหมจารีในสิ่งแวดล้อมที่เป็นปรปักษ์ต่อพรหมจารีอย่างยิ่งยวด แต่เพียงเท่านี้ดาวพระศุกร์ก็สามารถดำรงคุณค่าของความเป็นผู้หญิงและภาคภูมิใจในศักดิ์ศรีของตนเอง ในขณะที่ศศิประภาสูญเสียคุณค่าของผู้หญิงที่ดีตั้งแต่เธอทิ้งลูกไว้ที่โรงพยาบาล ความรู้สึกผิดบาปที่อยู่ในใจทำให้ศศิประภาไม่อาจจะอยู่อย่างภาคภูมิใจในตัวเองได้ เธอจะทำดีกับลูกสักเท่าใดเธอก็ไม่ได้รับการให้อภัยและเห็นอกเห็นใจในฐานะผู้หญิงด้วยกัน นั่นเพราะการตัดสินใจ

⁵ ข. อักษรพันธ์ เป็นนามปากกาของ ม.ล. ศรีฟ้า ลดาวัลย์ เช่นเดียวกับสีฟ้า ศรีทอง ลดาวัลย์ และ จุลลดา ภักดีภูมินทร์

คุณค่าของผู้หญิงที่ไม่ปล่อยตัวปล่อยใจในเรื่องเพศทำให้ดาวพระศุกรีถือว่าตัวเองมีคุณค่าเหนือเธอด้วย การยอมรับความเป็นแม่จะทำให้ศศิประภาสูญเสียสถานภาพของลูกที่ดีและภรรยาที่ดีซึ่งทำให้เธอเป็นที่ยอมรับมากกว่า และยังจะทำให้เธอไม่มีคุณค่าความดีใด ๆ เหลืออยู่เลย ไม่ว่าจะในสถานภาพของลูกสาว ภรรยา และแม่

ผู้หญิงที่แสดงบทบาทของเรื่องคือศศิประภาจึงเป็นแม่ที่ทนทุกข์กับความเป็นแม่ของตนอันนำไปสู่คำถามว่าแล้วการเป็นผู้หญิงที่ดีหมายถึงความเป็นแม่เท่านั้นหรือ เพราะถ้าศศิประภาเลือกความเป็นแม่ชีวิตทั้งหมดของเธอจะถูกทำลาย การชะลอความเป็นแม่ไว้จึงเป็นการชะลอความดีในสถานภาพที่ครอบครัวยังคาดหวังคือลูกสาวที่ดีและเมียที่ดีเอาไว้ แต่ถ้าเธอยอมรับความเป็นแม่ ผลร้ายจะตกอยู่ทั้งกับตัวเธอ ลูก และเกียรติยศของพ่อแม่ เธอยังจะเป็น"ผู้หญิงดี"ในสังคมได้ ตราบใดที่เธอปกปิดความเป็นแม่ไว้

ระหว่างดาวพระศุกรีกับศศิประภาผู้เขียนทำให้ผู้อ่าน"เห็น"ความดี"ของดาวพระศุกรีมากกว่า "เห็นใจ"ศศิประภาที่อยู่ในฐานะกลืนไม่เข้าคายไม่ออก ทุกข์ที่ดาวพระศุกรีเจอเป็นทุกข์ทางรูปธรรมที่ชัดเจนกว่าความทุกข์ใจของศศิประภา ศศิประภาผู้ปฏิเสธความเป็นแม่สมควรแล้วที่จะต้องชดใช้ด้วยความทุกข์จากความรู้สึกผิดที่ต้องปิดบังความเป็นแม่และทุกข์จากการสูญเสียคุณค่าของสตรีสูงศักดิ์เมื่อความเป็นจริงปรากฏ และด้วยมือที่"ดีงาม"กว่าของดาวพระศุกรีก็ยังมีมา พยุพยุงมารดาจนทุกฝ่ายยอมรับและให้อภัยศศิประภาในที่สุด

นวนิยายเรื่อง *ดาวพระศุกรี* ได้ชี้ให้เห็นว่าระหว่างเกียรติยศชื่อเสียงกับความเป็นแม่ในระดับชนชั้นสูง หากความเป็นแม่ทำลายเกียรติยศชื่อเสียงของวงศ์ตระกูลแล้วผู้หญิงชนชั้นสูงที่เลือกที่จะละทิ้งความเป็นแม่เธอเองจะรู้สึกเป็นทุกข์ไปชั่วชีวิต ช้ำยังถูกตอกย้ำว่าการทิ้งลูกเป็นความเห็นแก่ตัว ไม่ว่าจะเธอจะแสดงความรักต่อลูกเพียงใดก็ไม่อาจทำให้เธอพ้นจากมลทินได้ ภาพของผู้หญิงต่างชนชั้นถูกนำมาเทียบกันเพื่อเปรียบเทียบคุณค่าความดีที่มีอาจตัดสินด้วยชนชั้น แต่ตัดสินได้จากความเป็นแม่

ทางโค้ง : แม่ผู้จมอยู่กับความรู้สึกผิด

นวนิยายเรื่อง *ทางโค้ง* ของ สี่ฟ้า เป็นเรื่องราวของเด็กวัยรุ่นชื่อวันสว่างที่เติบโตมาในครอบครัวที่มีแต่ป่าคือวัดและพ่อคือวิสุตซึ่งปกครองด้วยการดุด่าเขี่ยนตีอย่างรุนแรงเมื่อทำผิด แต่วัดจะคอยโอบและตามใจวันสว่างลับหลังเสมอ อันเนื่องมาจากความรู้สึกผิดว่าวันสว่างเป็นลูกแท้ ๆ ของตน แต่มีอาจเปิดเผยได้เพราะคู่หมั้นซึ่งเป็นพ่อของวันสว่างตายในสนามรบก่อนที่จะมีพิธีแต่งงาน วิสุตต้องรับสมอ้างเป็นพ่อ วิธีการเลี้ยงดูของพ่อกับป่าแตกต่างกันแบบหน้ามือเป็นหลังมือทำให้วันสว่างสับสน และเมื่อไปคบกับเพื่อนวัยรุ่นที่มีปัญหาเหมือน ๆ กัน หนักเข้าวันสว่าง

เตลิดออกจากบ้าน วิสวัตและวดีต้องพยายามดิ้นวันสว่างกลับมาด้วยความช่วยเหลือของแสงอุษา ครูของวันสว่าง และยอมให้ยุพยงคู่รักของวันสว่างมาอยู่ด้วย ในที่สุดวิสวัตตัดสินใจส่งวันสว่างไปเรียนต่อต่างประเทศ ส่วนยุพยงก็ไม่อาจอยู่รอวันสว่างได้ ขอออกจากบ้านไป

แนวคิดเกี่ยวกับความเป็นแม่ในเรื่องนี้คือแม่ชนชั้นสูงที่ตั้งครรภ์ไม่พึงประสงค์จำเป็นต้องเก็บไว้เป็นความลับเพราะไม่อาจทำลายชื่อเสียงของคนและวงศ์ตระกูลได้ แต่มนิธรรมทำให้แม่ชดเชยด้วยการทะนุถนอมจนให้ลูกเติบโตมาอย่างลับสนและมีปัญญา

แม่อย่างวดีเป็นแม่ที่จมอยู่กับความรู้สึกผิดที่ประทุติผิดประเพณีที่มีความสัมพันธ์ทางเพศก่อนแต่งงาน และรู้สึกผิดที่ไม่อาจแสดงตนในฐานะแม่ได้ ทั้งยังรู้สึกผิดที่ทำให้วันสว่างเป็นที่เกลียดชังของน้องชายที่เป็นพ่อโดยอุปโลกน์ ชีวิตของวดีจึงเต็มไปด้วยความทุกข์จากความกดดันหลาย ๆ เรื่อง และเธอไม่เคยได้รับการให้อภัยจากลูกเมื่อเธอเปิดเผยความจริง เธอกลับเป็นที่น่ารังเกียจของลูกที่บอกเธอว่า "ผมไม่ต้องการมีแม่อย่างคุณป้า"

นวนิยายเรื่องนี้ชี้ให้เห็นว่าสังคมไม่มีทางออกให้แก่ผู้หญิงชนชั้นสูงมากนัก ผู้หญิงชนชั้นสูงต้องอยู่ในกฎอย่างระเบียบอย่างเคร่งครัด เธอฝ่าฝืนกฎประเพณี เป็นหน้าที่ที่เธอจะต้องเสียสละความรู้สึกส่วนตัวเพื่อให้เธอได้มีที่ยืนอยู่ในสังคมและรักษาเกียรติยศของวงศ์ตระกูลเอาไว้ได้ เพราะวิถีชีวิตของเธอถูกปลูกฝังมาเพียงเพื่อเป็นแม่บ้าน การศึกษาของเธอเพียงเพื่อประดับตน ไม่ได้เป็นไปเพื่อประกอบอาชีพการงาน ชีวิตของแม่อย่างวดีจึงขึ้นอยู่กับผู้ชาย ไม่ว่าจะเป็พ่อ คู่หมั้น น้องชาย หรือแม้แต่ลูกชายของเธอ

ริษยา : แม่ผู้คุมแค้น

นวนิยายเรื่อง *ริษยา* ของ สีฟ้า เป็นเรื่องของหม่อมชูลีผู้มีความเข้มงวดกับกฎเกณฑ์ประเพณี เธอคุมแค้นน้องสาวของเธอที่หนีตามผู้ชายไป และเคียดแค้นสามีที่ฆ่าตัวตายเพราะไม่อาจทนอยู่กับผู้หญิงที่ใช้อำนาจบังคับทุกคนให้มีชีวิตตามแบบของเธอได้ เธอเลี้ยงม.ร.ว. หริพันธุ์ลูกชายของเธอกับท่านชายมาเป็นอย่างดี ในขณะที่กตชี่และกักขังม.ร.ว. หญิงวรรคิกาธิดาของท่านชายที่เกิดกับบรวิวารในวัง เธอสู้ขอชนนีลูกของน้องสาวให้กับลูกชายของเธอเพื่อแก้แค้น ขวนขวายน้องสาวของเธอเห็นเป็นโอกาสที่จะสมานรอยร้าว เมื่อชนนีเข้ามาในฐานะสะใภ้ก็ถูกหม่อมชูลีข่มเหงจนป่วยหนักและแท้งลูก ชนนีต้องกลับไปอยู่กับพ่อแม่ คุณชายหริพันธุ์สำนึกผิดที่ไม่อาจปกป้องภรรยาได้ เขาพยายามเริ่มต้นชีวิตครอบครัวกับชนนีอีกครั้ง แม่หม่อมชูลีจะตัดทอนปานใดด้วยความแค้นถึงขีดสุด หม่อมชูลีตายไป โดยทำให้ผู้ที่อยู่เบื้องหลังชีวิตที่เป็นปรกติสุขอีกครั้ง ไม่ว่าจะเป็หริพันธุ์ หรือวรรคิกา

ความขัดแย้งของเรื่องเกิดขึ้นภายใต้เงื่อนไขที่หม่อมชูลีสร้างขึ้นจากความคิดของตัวเอง ตัดสินคนอื่น ใจแคบและวางอำนาจเหนือทุกคน ดังข้อความในเรื่องจากคำพูดของตัวละครอื่น ๆ และจากการบรรยายของผู้เขียน

ความมีอำนาจเหนือหม่อมชูลีทำให้เธอมีอำนาจเหนือใครต่อใคร ตั้งแต่
สวามีลงมาจนกระทั่งแม่แต่ผู้ที่เคยรู้จัก

(สีฟ้า(นามแฝง) , 2534 : 4)

“แกชอบมีอำนาจเหนือใครต่อใคร ใจแข็งก็ปานนั้น เมื่ออยู่กับพ่อ แกก็
ข่มพ่อ ครั้นแต่งงานไปก็ข่มผัว ไม่ได้ข่มอย่างไร ๆ ด่าทออะไรอย่างนั้น
ดอกนะ แต่ข่มอย่างผู้ดี อย่างเย็น ๆ จะเหยียบไว้ได้ฝ่าเท้าก็ดูยกย่องต่อหน้า
คนอื่น”

(เรื่องเดียวกัน : 58)

.....ความคิดหม่อมชูลีคนอื่นผิดตนอื่นผิดตัวเองถูก รักเกียรติของตน

.....ใจแข็งและใจดำด้วยริษยาและคลังอำนาจ

(เรื่องเดียวกัน : 287)

แม้จะไม่เคยมีใครเอาชนะหม่อมชูลีได้ เท่ากับหม่อมชูลีคิดว่าทุกคนตกอยู่อำนาจของตน แต่
ในที่สุดความริษยาก็ก่อลายล้างผู้ที่ริษยาเอง หม่อมชูลีตายไปโดยลำพังโวยอาการเคียดแค้นที่ไม่
อาจบัญชาลูกชายได้อีกต่อไป

สีฟ้าแสดงทัศนะผ่านน้องเขยของหม่อมชูลีว่าการตายของหม่อมชูลีในสภาพที่ถูกทอดทิ้งให้
จมอยู่กับทิวและความเคียดแค้นโดยลำพังนั้นแท้ที่จริงเป็นเพราะเธอปรับตัวให้เข้ากับสังคม ไม่อาจ
ทำใจยอมรับมาตรฐานทางศีลธรรมที่เปลี่ยนไป

“ยังมีคนแบบหม่อมชูลีอีกหลายคนทีเดียว ที่ทอดทิ้งคนอื่น ทอดทิ้งสังคม
และ โลกปัจจุบัน แล้วก็กลับเกิดปมด้อยว่าคนอื่นทอดทิ้งตน... โลกเดี๋ยวนี้
มันหมุนเร็วขึ้นและหมุนไปข้างหน้าอยู่เรื่อย เราต้องวิ่งให้ทันโลก จะมัวนั่งอยู่
ในปราสาทให้โลกหันเข้าหาตัวนะ มันหมดสมัยเสียแล้ว”

(เรื่องเดียวกัน : 544)

หม่อมชูลีถูกสร้างให้เป็นภาพสะท้อนของหญิงชนชั้นสูงที่ยังยึดมั่นกับจารีตประเพณีที่ล้าสมัยเหนือสิ่งอื่นใดเพราะทำให้ความเป็นชนชั้นสูงดำรงอยู่ได้ เธอรักษาระดับมาตรฐานจารีตประเพณีเพื่อคงความเป็นชนชั้นสูงแม้จะทำลายชีวิตคนรอบข้างคนแล้วคนเล่า แต่ความหลงเกียรติยศเกียรติศักดิ์ของชนชั้นสูงทำลายชีวิตของเธอเกือบทั้งชีวิต และนำไปสู่ความตายด้วยความเคียดแค้นและริษยาในชีวิตของผู้อื่นที่ล้วนแต่ค้นพบความสุขของตน อาจกล่าวได้ว่าความตายของหม่อมชูลีคือความตายของมาตรฐานการกำหนดความเป็นชนชั้นสูงที่ไม่อาจเข้ากันได้ในโลกปัจจุบัน

ไอ้มาดา : แม่ผู้ใช้อำนาจที่จบลงด้วยภาวะไร้อำนาจ

นวนิยายเรื่อง *ไอ้มาดา* ของสีฟ้า เป็นเรื่องของมาดา หญิงสาวชนชั้นสูงที่ไม่พอใจกับตำแหน่งรองอธิบดีของสามี เธอต้องการเป็นคุณหญิงจึงพยายามผลักดันให้สามีสมัครผู้แทนราษฎรแต่ก็ไม่สำเร็จ ลูก ๆ ถูกมาดาบังคับควบคุมชีวิตทุกอย่าง จนมีนาลูกชายเตลิดออกจากบ้านไป ส่วนเมธาวีลูกสาวก็มีอาการทางจิตจนถึงขั้นควบคุมตัวเองไม่ได้ภายหลังจากสมรสกับผู้ชายที่มาดาเห็นควรแต่เขาเป็นชาติสนม พิชิตสามีของเธอมีภรรยาใหม่และขอหย่า มาดาไม่ยอมหย่า และทำยาสีฟันทุกคนไปจากชีวิตของเธอ ไม่ยอมอยู่ใต้บงการของเธออีกต่อไป

ความขัดแย้งในเรื่องล้วนเกิดจากการใช้อำนาจของมาดา ซึ่งอาจได้รับการสนองตอบในเรื่องระเบียบของบ้าน แต่ในเรื่องวิถีชีวิตของผู้คนที่แวดล้อมอยู่นอกเหนืออำนาจและการควบคุมของมาดา มาดาจึงเป็นผู้สูญเสียอำนาจจากการพยายามใช้อำนาจของเธอเอง

บทบาทความเป็นแม่ในแบบมาดาอาจเทียบเคียงได้กับหม่อมชูลีในเรื่อง *ริษยา* ที่ใช้อำนาจข่มคนใกล้ชิด ต่างกันที่มาดาใช้อำนาจและทำทุกอย่างสนองความทะเยอทะยานของตัวเอง การที่จะมีคนนับหน้าถือตาได้เป็นเพราะบารมีของสามีดังที่เอกล่าวตอบโต้พิชิตที่ถามเธอว่า

“คุณแต่งงานเพียงเพื่อจะก้าวสู่ตำแหน่งคุณหญิงเท่านั้นเองรี”

“แน่ละ ผู้หญิงเมื่อแต่งงาน ใครบ้างจะไม่อยากมีเกียรติยศ เกียรติศักดิ์ตามผิว ใครบ้างจะไม่อยากให้ตำแหน่งของผิวเชิดชูตัว แต่การแต่งงานของฉันไม่ได้อะไรขึ้นมาส่งเสริมตัวเองมากกว่าที่มีอยู่แล้วเลย คุณก็ทราบดี คิดถึงใจของฉันบ้าง เมียของคุณเป็นลูกพระยา เป็นบัณฑิต มีความรู้ จะว่าไปแล้วพื้นของฉันก็ดีกว่าคุณหญิงคุณนายบางคน แล้วอยู่ ๆ ต้องมานั่งกราบไหว้พวกผู้หญิงที่บางคนเป็นเพียงแต่นางงามตกรอบ เพราะผิวเป็นลูกน้องเขา มันทำให้สะเทือนใจแค่ไหน คุณรู้หรือเปล่า?”

“เพราะฉันคิดผิดนะซี คิดว่าคุณจะเป็นสามีชนิดเชิดชูได้ ไม่คิดว่า

จะต้องมา อุ้มกันอย่างนี้..."

(สีฟ้า(นามแฝง) , 2514 : 296-297)

เมื่อมาตามืดหวังกับสามี เธอหันมาทู่เมให้กับลูก แต่มีนาลูกชายของเธอหนีออกจากบ้าน ไปเล่นดอนตี่หาเลี้ยงชีพเสียก่อนที่เธอจะบั้นเขาให้ได้ตั้งใจ เหลือแต่เพียงเมธาวิลูกสาวหัวอ่อนผู้ดี ใฝ่ใฝ่ที่ใฝ่ใฝ่ได้ปริญญาเกียรตินิยมดังที่แม่"สั่ง"ได้ เธอถูกตำหนิอย่างรุนแรง มาตามลักคั่นให้ เมธาวิมีคู่ที่ใฝ่ใฝ่มาคดทางการเมืองโดยที่ไม่ทราบว่ ดร.วรงค์เป็นชาติสม์ ทำให้เมธาวิซ้อกจนเสีย สติ มาดาถึงทรมนทรมายหาแต่เหตุที่จะฟ้องดร.วรงค์โดยไม่คำนึงถึงสภาพจิตใจที่บอบช้ำลูกสาว ท้ายที่สุดมาดาก็ต้องอยู่เพียงลำพังในบ้านที่ไม่มีใครสามารถทนกับการใช้อำนาจของเธอได้อีก

มาดาจึงเป็นแม่ชนชั้นสูงที่ไม่อาจปรับตัวเข้ากับวิถีชีวิตของชนชั้นกลาง เธอมีความรู้ แต่ยัง ติดอยู่กับค่านิยมเดิมที่ความสำเร็จในชีวิตต้องเกิดจากความเป็นภรรยาและเป็นแม่ตามวิถีคิดของ ผู้หญิงชั้นสูงเท่านั้น มาดาจึงเป็นผู้หญิงที่ล้มเหลวเพราะความคิดที่ผิดยุคสมัยและความลัถันทาง ชนชั้นที่ดำรงอยู่ของเธอ

ตัวละครแม่ชนชั้นสูงเหล่านี้ อาจแบ่งได้เป็นสองกลุ่ม กลุ่มแรกเป็นตัวละครที่ออกนอกกรอบ ประเพณีที่มีได้เป็นแม่จากการสมรส ศติประภา และ วดี ต่างมีปัญหาตั้งครรรกับอกสมรส ศติ ประภาตั้งครรรกับอรรถที่มีฐานะเป็นเพียงผู้อาศัยในบ้าน ทางออกที่นมิทพิย ที่เลี้ยงและผู้ดูแลเธอ หาทางออกให้เธอตั้งครรรและปิดบังเป็นความลับโดยไปอาศัยอยู่ที่อื่นจนครบกำหนดคลอด แล้ว ทิ้งลูกไว้ที่โรงพยาบาล ส่วนวดีตั้งครรรกับคู่หมั้นที่เป็นทหารและเสียชีวิตระหว่างการสู้รบ เธอจึง จำต้องยกลูกให้น้องชายที่จำยอมรับสมอ้างอย่างไม่มีเต็มใจว่าวันสว่างเป็นลูกของตนที่เกิดจาก ผู้หญิงที่เข้าพลาดพลังทำให้เธอตั้งครรรและเธอไม่ต้องการรับทารกในครรรไว้เป็นภาระ กัลยาณ จิตหนีไปอยู่กับคู่รักโดยมิได้แต่งงานจนมีลูกนอกสมรสสองคน ม.ร.ว.หญิงโสภภาพรรณรายหนีไปอยู่ กับสมศักดิ์เมื่อจะจับคลุมถุงชนกับผู้ชายที่เหมาะสมด้วยชาติตระกูลเป็นเหตุให้มารดาของเธอติด เธอออกจากวงศ์ตระกูล แม้ ม.ร.ว.หญิงโสภภาพรรณรายจะไม่มีลูก แต่เธอก็ยังรับเป็นแม่ของลูกให้สา ผู้มีศักดิ์เป็นหม่อมคนหนึ่งของท่านบิดาของเธอและเป็นแม่สื่อชักนำไปให้เธอรู้จักกับสมศักดิ์ จะเห็นได้ ว่าตัวละครแม่ที่เป็นชนชั้นสูงเหล่านี้แหวกชนบประเพณีมีความสัมพันธ์กับชายคนรักที่มีฐานะทาง สังคมต่ำกว่า แต่หากจะรักษาระดับชนชั้นเดิมไว้เธอจะต้องปฏิเสธการเป็นแม่อันเกิดจากการ ตั้งครรรที่ไม่ได้เกิดจากสมรสที่ถูกต้องตามประเพณี เทากับว่าต้องเลือกระหว่างสถานภาพแม่กับ การรักษาสถานภาพของชนชั้นสูงและการเลือกอย่างหลังเป็นหนทางที่เธอจะดำรงเกียรติยศแห่งวงศ์ ตระกูลได้แม้จะต้องปฏิเสธหรือปิดบังสถานภาพแม่เอาไว้ แต่เธอก็ยังคงเป็น"ลูกสาว"ที่ดี แต่การณ กลับเป็นว่าเมื่อความจริงเปิดเผยเธอกลับถูกตำหนิและติฉิน เพราะความเป็นแม่เป็นสิ่งที่ผู้หญิงควร จะน้อมรับในหน้าที่นี้มากกว่า การเป็น"ลูกสาวที่ดี"ดูเป็นทางออกที่ประเมินว่าเห็นแก่ตัว และตัด

ปัญหาโดยไม่คิดแก้ปัญหา ดังนั้นเราจึงเห็นความอึดอัดคับข้องถึงขนาดเสียสุขภาพจิตจนมีบุคลิกภาพที่ไม่มั่นคงอย่างที่વીดี และ ศศิประภาประสบ ทางออกของวีดีคือต้องอยู่ในภาวะจำยอมรับอำนาจของวิสวัตน์องชายผู้จำยอมรับสมอ้างเป็นพ่อและผู้ปกครองของวันสว่างลูกชายนอกสมรสที่จำต้องปิดเป็นความลับของเธอ เมื่อวิสวัตน์ปกครองวันสว่างด้วยการเคี่ยวเข็ญและบังคับด้วยบทลงโทษที่รุนแรง วดีกลับตามใจวันสว่างจนล้นเหลือ ทำให้วันสว่างอยู่ท่ามกลางการเลี้ยงดูที่สับสนระหว่งพ่อที่อันที่จริงคืออา กับป้าซึ่งอันที่จริงคือแม่แท้ ๆ จน"ทำให้จิตใจของเด็กชายเคื่องคว้างในบางครั้ง *ไม่ว่ายัดเหนียวสิ่งใดดี"* (สีฟ้า, 2512 : 43) ส่วนศศิประภาก็จมอยู่กับความมูสิ่กผิดและคิดถึงลูกที่เธอทิ้งไว้ในโรงพยาบาลมิลิมเลือน จนเมื่อเธอได้มีโอกาสพบดาวพระศุภร์ที่เติบโตเป็นสาว ศศิประภาตกอยู่ในสภาพน้ำท่วมปากและเจ็บปวดที่แม้ดาวพระศุภร์พอจะเดาได้ว่าเธอคือแม่ แต่ก็น้อยใจและเคียดแค้นที่แม่แท้ ๆ ทอดทิ้งไปทำให้เธอมีชีวิตที่ลำบากมาโดยตลอด

ชีวิตของตัวละครแม่ชนชั้นสูงกลุ่มนี้สร้างคามทุกข์ก็เพราะการไม่ยอมรับความเป็นแม่ แต่หากเธอแบกรับภาระหน้าที่แม่โดยไม่แยะหรือหวนอนาลัยชนชั้นของตน ชีวิตของเธอก็จะไม่เลวร้ายจนเกินไปนัก ในเรื่อง *เรื่องของหนู* แม้กัลยาณจิตจะไม่ได้รับเงินค่าเลี้ยงดูจากสามีที่เข้าใจผิดว่าเธอจะหวนกลับไปคืนดีกับคนรักเก่า เธอจึงต้องหอบลูกกลับมาอาศัยบิดา กัลยาณจิตมีความสุขที่ได้ทำหน้าที่แม่จนในที่สุดเธอดัดสินใจที่จะไม่ตั้งต้นชีวิตใหม่กับโอภาสคนรักเก่า ผู้เปรียบพร้อมทั้งทรัพย์สินสมบัติและรูปสมบัติอีกทั้งยังรักลูกของเธออย่างจริงใจเพราะเท่ากับว่าเธอคิดถึงความสุขของตนเองมากกว่าการเป็นแม่ของลูก จริยธรรมของความเป็นแม่ถูกดึงมาเทียบเท่าผู้หญิงที่ดี การทนทุกข์จากการประพฤติดิประเพณีก็ดีกว่าผิดจริยธรรม ดังนั้น การที่ ม.ร.ว.หญิงโสภารพรณรายดัดสินใจจะเป็นแม่ให้โสภิตนภาลูกของสา ทำให้เธอรู้สึกถึงคุณค่าและความหมายของชีวิตอีกครั้ง หลังจากที่ผิดหวังไม่อาจมีความสุขกับการเป็นภรรยาของสมศักดิ์ แต่ด้วยเหตุที่เธอไม่ใช่แม่ที่แท้จริงของโสภิตนภา ภายหลังเมื่อเธอรู้ว่าสาลักลอบเป็นชู้กับสามี ม.ร.ว.หญิงโสภารพรณรายจึงดัดสินใจจบชีวิตอย่างไม่อาลัยดีเพราะเธอหมดศรัทธาในมนุษย์ผู้ใด แม้แต่ตัวเธอเอง

ตัวละครแม่ชนชั้นสูงในกลุ่มที่สอง คือตัวละครที่มุ่งผดุงระดับชนชั้นสูงทั้งในมาตรฐานของตนอย่างหม่อมชูลี และทั้งรักษามาตรฐานตามค่านิยมของสังคมชนชั้นสูงของยุคอย่างมาดาหม่อมชูลีพยายามผดุงสถานภาพความเป็นชนชนชั้นสูงผ่านความเป็นแม่ เธอจัดการให้ ม.ร.ว.หริพันธุ์ ผู้เป็นลูกชายสมรสกับชนนีลูกของน้องสาวที่หนีตามชายคนรักไป เพื่อแก้แค้นที่น้องทำให้วงศ์ตระกูลเสื่อมเสียชื่อเสียงแต่กลับได้ดีที่มีชีวิตสมรสที่มั่นคงมีความสุขต่างกับชีวิตคู่ของเธอโดยสิ้นเชิง แล้วในที่สุดการแก้แค้นของเธอก็สำเร็จแต่ไม่สมดังที่เธอคิด ชนนีต้องหย่าขาดกับ ม.ร.ว.หริพันธุ์แต่หริพันธุ์และชนนีต่างรักกัน และหริพันธุ์วางแผนที่จะกลับมาใช้ชีวิตคู่ร่วมกับชนนีอีกครั้งโดยไม่คำนึงว่าจะขัดใจมารดาเพียงใด ความล้มเหลวของหม่อมชูลีท้ายที่สุดเป็นความล้มเหลวของชน

ชั้นสูงที่ใช้ค่านิยมแห่งชนชั้นมาต่อรองกับความเป็นแม่ อำนาจแห่งความเป็นแม่มีอาจดำรงอยู่อย่างชอบธรรมหากปราศจากเสียซึ่งความรักที่ไม่เห็นแก่ตัว ส่วนมาดานั้นติดอยู่กับค่านิยมของชนชั้นมา ยาคติของความสำเร็จของผู้หญิงระดับชนชั้นสูงที่ผูกติดกับความสำเร็จของสามีและลูกเธอจนเป็นทุกข์ ผนวกกับความทะเยอทะยานทำให้คนในครอบครัวต้องตกเป็นเหยื่อแห่งอารมณ์และความทะเยอทะยานของเธอ นวนิยายเรื่อง *ไอ้มาดา* แสดงอำนาจของแม่ที่ถูกสร้างขึ้นมาจากอำนาจที่เหนือกว่าคือมายาคติในระบบปีศาจปีศาจที่ครอบงำคนในชนชั้นสูงมากกว่าชนชั้นกลาง การใช้อำนาจภายใต้อำนาจที่เหนือกว่าจึงทำให้ชนชั้นสูงเหล่านี้ติดกับดักของอำนาจ

เมื่อเปรียบเทียบกับนวนิยายเรื่อง *ริชชา* ของผู้เขียนคนเดียวกันแต่ต่างนามปากกา จะเห็นได้ถึงการใช้อำนาจของผู้หญิงชนชั้นสูงเหมือนกัน แต่ต่างวัตถุประสงค์กันอำนาจของหม่อมชูลีเป็นไปเพื่อทำลายล้าง แต่การใช้อำนาจของมาดาเป็นไปเพื่อนำสิ่งที่พึงปรารถนามาสู่ครอบครัวโดยผ่านความสำเร็จของผู้อื่น นับได้ว่าเราได้เห็นร่องรอยของความคิดแบบชนชั้นกลางที่แทรกซึมเข้ามาในหมู่ชนชั้นสูงคือความปรารถนาความสำเร็จในชีวิต

3.1.1.2 วิถีชีวิตของแม่ชนชั้นกลาง

ในช่วงเวลานี้เราได้เห็นวิถีชีวิตของแม่ที่เป็นชนชั้นกลางในเรื่อง *เรือมนุษย์ น้ำเซาะทราย สนิมสังคม* และ *สายรุ้ง* โดยมีรายละเอียดดังนี้

เรือมนุษย์ : แม่ต่างชนชั้นและแม่ต่างวัย

นวนิยายเรื่อง *เรือมนุษย์* ของ กฤษณา อโศกสินเป็นเรื่องของความเกี่ยวพันของสองครอบครัว คือครอบครัวของเพลากับมธุรส กับครอบครัวของเดช พิมพรสลูกสาวของเพลากับมธุรสตั้งครมภ์ทั้งที่อยู่ในวัยเรียนกับชัยพรลูกชายของเดช ทั้งสองครอบครัวจับให้ทั้งคู่แต่งงานกัน แต่ก็ไม่รอด ตัมพี่น้องชายของเดชและนิธیمان้องสาวของเพลามุสสมัครรักใคร่กัน เป็นเหตุให้เดชซึ่งเป็นพ่อม่ายและหมายตานิธมาอยู่ไม่พอใจ ประจวบกับชุกดาภรรยาใหม่ของเดชช่วยวนตัมพจนเดชเข้าใจผิดจึงไล่ตัมพี่ออกจากบ้าน ครอบครัวที่แตกแยกของเพลาก็จบลงด้วยการแยกทางเมื่อเพล่าได้เสียกับเกี้ยวหญิงรับใช้ที่พยายามยกฐานะของตนเองด้วยการยุงส่งเสริมของนางใสผู้เป็นแม่ ในที่สุดเพล่าก็ตัดสินใจเลิกร้างกับเกี้ยวโดยส่งเสียเลี้ยงดูลูกที่เกิดจากเกี้ยว แต่เกี้ยวกลับไปมีความสัมพันธ์กับชัยพรแทน นอกจากความเข้าใจกันของตัมพกับนิธมา และการหวนกลับไปหาชุกดาภรรยาที่เดชเคยเลิกร้างไป เรื่องราวของสองครอบครัวนี้ก็ยังไม่จบ

นวนิยายเรื่องนี้ได้แสดงความขัดแย้งของค่านิยมที่มีต่อแม่ทั้งหมดในเรื่องอันได้แก่

- มธุรส แม่ของพิมพ์ที่เอาแต่การสมาคมนอกบ้าน ละเลยหน้าที่ที่มีต่อครอบครัว สามี และลูก จนทำให้เกิดปัญหาชีวิตครอบครัวอันมีผลกระทบต่อลูก แต่มธุรสก็ไม่คิดขอหย่าจากเพลา เมื่อเพลาได้ลูกจ้างเป็นภรรยา กิริยาจางตัวของเกี้ยวและนางใสทำให้สามีภรรยาหวนกลับมาคืนดี เพื่อหันหน้าเข้าสู่กับคนระดับล่างรักษาวินัยครอบครัวของตนไว้

- พิมพ์รส แม่ที่ตั้งครรภ์นอกสมรส และเคยคิดจะทำแท้ง แม้ผู้ปกครองของทั้งคู่จะพยายามหาทางออกให้พิมพ์และชัยพรได้แต่งงานอยู่กินกัน แต่ความวียเยาว์ที่ปราศจากความรัก และความรับผิดชอบของผู้ชาย พิมพ์รสจึงถูกชัยพรทอดทิ้ง เพราะยังรักสนุกและห่วงชีวิตวัยรุ่นของตนอยู่ แต่พิมพ์รสก็ไม่คิดจะทอดทิ้งลูก

- เกี้ยวและใส ต่างก็เป็นแม่ชนชั้นล่างที่หาเช้ากินค่ำ ทศนคติของการเป็นแม่คือเพื่อเสริมสร้างสถานภาพความเป็นภรรยาให้มั่นคงขึ้น จึงเห็นว่าการเลือกที่จะเป็นภรรยาเก็บของคนมีฐานะเป็นการใช้ความเป็นผู้หญิงได้อย่างคุ้มค่ากว่า

- นิธิมา แม้นิธิมายังยังไม่ได้เป็นแม่ แต่เธอก็ได้ทำหน้าที่แม่บ้านแทนมธุรสที่สะใภ้มาโดยตลอดตั้งแต่เข้ามาอาศัยอยู่กับเพลา รวมถึงการดูแลลูก ๆ ของพี่ชายและพี่สะใภ้ที่ไม่เคยแลเหลียวทุกข์สุขของลูก นิธิมาจึงเป็นผู้หญิงที่มีคุณสมบัติของแม่ที่ผู้ชายอย่างเดชและตามพ์ต่างถวิลหา

แนวคิดที่เกี่ยวกับความเป็นแม่ในเรื่องนี้ทั้งการแสดงค่านิยมของชนชั้นกลางที่ผู้หญิงที่ดีปลูกฝังคุณสมบัติของความเป็นแม่อย่างนิธิมา การรักษาทบตาและหน้าที่ของแม่เพื่อรักษาครอบครัวปรากฏในกรณีของมธุรสและพิมพ์ และการใช้ความเป็นแม่เพื่อยกระดับชนชั้นของตนอย่างเกี้ยวและใส ความเป็นแม่ของชนชั้นกลางหมายถึงการอดทนและเสียสละ แต่ความเป็นแม่ของชนชั้นล่างหมายถึงการสร้างโอกาสที่จะก้าวสู่สถานภาพที่มั่นคงกว่า

นวนิยายเรื่องนี้จึงนำเสนออุดมการณ์ของความเป็นแม่ที่หลากหลายแต่มุ่งไปที่ชนชั้นกลางเป็นแม่แบบอันผลิตสร้างอุดมการณ์ความเป็นแม่ในสังคม แสดงให้เห็นการเผชิญหน้ากันระหว่างแม่ต่างชนชั้น ทศนกะถุณา อโศกสินเป็นอริกับชนชั้นล่างค่อนข้างมาก เห็นได้จากการตั้งครรภ์โดยไม่ตั้งใจของพิมพ์รสกับการตั้งครรภ์แบบจงใจของเกี้ยวซึ่งต่างก็อยู่ในวัยเดียวกัน ผู้เขียนให้ความเห็นนอกเหนือใจความพลั้งพลาดของพิมพ์รส แต่ตำหนิวิธีการที่ใช้ลูกเป็นสะพานไปสู่ชีวิตที่ดีขึ้นของเกี้ยว ทั้งยังนำเสนอว่าพิมพ์รสยังมีโอกาสเป็นแม่ที่ดีได้ แต่เกี้ยวไม่ได้ทำหน้าที่ของแม่อย่างที่ควรจะเป็น ลูกถูกใช้เป็นเครื่องมือเช่นเดียวกับนางใสใช้เกี้ยวยกฐานะของตน

น้ำเซาะทราย : แม่ผู้ละอายต่อความผิดกับแม่ผู้ทะนงในหน้าที่แม่

นวนิยายเรื่อง **น้ำเซาะทราย** ของ กฤษณา อโศกสิน เป็นเรื่องราวความขัดแย้งของวรรณรีกับบุตรครองที่เป็นเพื่อนรักกัน บุตรครองซึ่งเป็นม่ายสามีตายลักลอบมีความสัมพันธ์กับภีม

สามีของวรรณรีจนตั้งครภ ในที่สุดปัญหารักสามเส้าก็จบลงด้วยบุตรของนางลูกชายของเธอที่เกิดกับภีมออกไปจากชีวิตของภีมและวรรณรี แต่ครอบครัววรรณรีและภีมก็แตกร้างจนยากที่จะประสานความเข้าใจกันได้

ความเป็นแม่ที่ปรากฏในเรื่องถูกนำมาสัมพันธ์กับความเป็นภรรยา ทั้งวรรณรีและบุตรต่างก็มีลูก หากแต่วรรณรีทุ่มเทให้กับความเป็นแม่และหน้าที่การงาน และไม่เห็นความจำเป็นที่จะต้องให้ความสำคัญกับหน้าที่ของภรรยา แต่เธอก็ไม่มีความผิศจนสามีจะใช้อ้างเหตุผลที่จะนอกใจ บุตรของภีมลูกกับสามีเก่าคนหนึ่ง แต่เธอส่งลูกไปเรียนต่างประเทศ การไม่ได้ทำหน้าที่แม่ทำให้บุตรของภีมมีอิสระอย่างเต็มที่ อย่างไรก็ตามเมื่อลูกชายที่เกิดกับสามีที่เสียชีวิตไปกลับมาเยี่ยมบ้าน และการให้กำเนิดลูกของเธอกับภีม ตลอดจนการเฝ้ามองลูก ๆ ของภีมกับวรรณรีที่ยังเคารพรักเธออยู่ ความเป็นแม่ทำให้บุตรของภีมในที่สุดว่าเธอจะไม่ทำลายชีวิตครอบครัวของใคร เพราะลูก ๆ ของทั้งสองครอบครัวจะได้ผลกระทบโดยตรง

กฤษณา อโศกสินทำให้เห็นว่าด้วยอุดมการณ์ของความเป็นแม่ทำให้ผู้หญิงตัดสินใจที่จะเปลี่ยนทางเดินชีวิต เพื่อความนับถือตัวเอง ความภาคภูมิใจที่ได้เสียสละความต้องการของตัวเอง ผู้เขียนเล่าเรื่องด้วยความรู้สึกเห็นอกเห็นใจบุตรของภีมมากกว่าวรรณรี จนทำให้ผู้อ่านรู้สึกถึงความเสียสละของบุตรของภีมยิ่งใหญ่มากกว่าวรรณรี และยิ่งใหญ่มากกว่าภีม เพราะแม่ไม่ควรคิดถึงใคร หรือเอาชนะคะคานเพียงเพื่อให้ได้มาซึ่งการสนองอารมณ์ของตนเท่านั้น

สนิมสังคม : แม่ผู้กล้าที่จะไม่ให้ประวัติศาสตร์ซ้ำรอย

นวนิยายเรื่อง **สนิมสังคม** ของ เพ็ญแข วงศ์สง่า เป็นเรื่องของสลิดาผู้เป็นลูกของสายหยุดหญิงรับใช้ในวังกับท่านชายภักทรูมิซึ่งไม่ยอมรับเธอเป็นลูก เมื่อสิ้นท่านชายสายหยุดถูกไล่ออกจากวังเธอเปิดร้านขายข้างแกง ต่อมาได้แต่งงานใหม่กับจรงค์เสี่ยเจ้าของร้านทอง จรงค์เสี่ยแอบเข้าหาสลิดา สลิดาหนีไปพึ่งสุดาเพื่อนของแม่ สายหยุดจึงฝากสลิดาไว้ที่บ้านของสุดา ต่อมาสลิดาออกมาเช่าหอพักอยู่ เพราะสุดาระวังสลิดากับสามีของเธอ พอสลิดาเรียนจบออกมาทำงานได้มีโอกาสพบกับกอสินลูกชายของสุดาซึ่งหมั้นอยู่กับคุณหญิงเล็กธิดาของท่านชาย กอสินมีความสัมพันธ์กับสลิดาโดยไม่เลิกกับคุณหญิงเล็ก ข้าหลังแต่งงานกับคุณหญิงเล็กก็ยังไปมาหาสู่กับสลิดาอยู่ เมื่อสลิดารู้ตัวว่าตั้งครภกับกอสิน เธอตัดสินใจหนีไปคลอดลูกและทำงานเลี้ยงตัวเองอยู่ต่างจังหวัดเพื่อลูกจะได้มีชีวิตที่ดีกว่าเธอ

เมื่อเปรียบเทียบความเป็นแม่ที่ปรากฏเด่น ๆ ในเรื่องตั้งแต่สายหยุด สุภา และสลิดา สายหยุดและสุภาต่างหวนแหนสถานภาพภรรยาของตนยิ่งนัก จึงไม่ยอมสูญเสียสามีไปและยอมตัดไฟจากต้นลม โดยไม่คำนึงถึงความรู้สึกของเด็กผู้หญิงคนหนึ่งที่เขาที่ทิ้ง โดยเฉพาะสายหยุด

พยายามที่จะรักษาฐานะภรรยาของเสียร้านทองอันเป็นโอกาสที่ดีที่สุดในชีวิตของเธอด้วยการเลือกที่จะปกป้องสามีจากลูก มากกว่าจะปกป้องลูกจากสามี ดังที่สายหยุดบอกกับเธอว่า “ บางทีคนเราเลือกอะไรไม่ได้พร้อม ๆ กันหลาย ๆ อย่าง แม่เลือกอย่างหนึ่งแม่ต้องเสียอย่างหนึ่ง หวังว่าแกคงเข้าใจแม่”(เรื่องเดียวกัน : 327) ขณะที่สลิลลาได้สังเกตเห็นความเห็นแก่ตัวทั้งหมดของผู้ชายที่เมื่อมีโอกาสก็ล้วงละเมิดทางเพศกับผู้หญิงไม่ว่าจะเป็นบิดาของเธอ พ.อ.รังสรรค์ที่มีภรรยาแล้วแต่ลักลอบมีความสัมพันธ์กับคุณหญิงใหญ่ เสียจรรยาภรรยาที่พยายามจะเข้าหาเธอ เพื่อที่ถูกคนรักพาเพื่อนมารุมข่มขืนจนตั้งครภภ อารยที่ล่อลวงเธอไปปลุกปล้ำ แม้แต่กอสินชายที่เธอรักก็คิดจะมีภรรยาสองคนโดยไม่เลือกใครคนใดคนหนึ่ง สลิลลาจึงเห็นว่าสังคมที่เธออยู่เต็มไปด้วย “สนิม” ถ้าเธอทำแท้งก็ไม่ต่างอะไรจากคุณหญิงใหญ่ ถ้าเธอเลือกเป็นภรรยาน้อยและให้กำเนิดลูกของกอสินเธอไม่ต่างอะไรจากแม่ของเธอ สลิลลาจึงเลือกที่จะดำเนินชีวิตไม่ให้ซ้ารอยประวัติศาสตร์ของผู้หญิงในแวดวงชีวิตของเธอ

นับเป็นความกล้าหาญอย่างหนึ่งของเพ็ญแข วงศ์สง่าที่เสนอว่าเมื่อผู้หญิงมีความรู้ที่สามารถเลี้ยงตัวเองได้ เธอก็ไม่จำเป็นต้องอยู่ในภาวะกินน้ำได้ศอก หรืออดทนเพื่อความรักเพื่อรักษาสถานภาพของภรรยาของตน ความคิดของคุณหญิงใหญ่และความคิดของสายหยุดแม้จะเป็นคนละชนชั้นแต่ก็ไม่แตกต่างอะไรมากนักเพราะขึ้นอยู่กับชายที่เป็นสามี ความเป็นแม่ทำให้ สลิลลาได้คิด ดังที่เธอบอกกับทิวาทิพย์ในจดหมายว่า “...ในฐานะที่ฉันกำลังจะเป็นแม่คน ฉันไม่อยากจะให้ลูกของฉันเกิดมาในแผ่นดินที่เต็มไปด้วยสนิมของความเลวร้าย ฉันขยะแขยงเต็มทน ฉันจะไปทิวาจำ ไปให้ไกลที่สุด”(เรื่องเดียวกัน : 460)

สลิลลาจึงเป็นผู้หญิงที่ดำเนินรอยตามอุดมการณ์ความเป็นแม่ ลูกเป็นสิ่งที่มีความสำคัญที่สุดในชีวิตของผู้หญิงผู้เป็นแม่ดังในประโยคจบของเรื่องที่สลิลลาบอกกับลูกว่า “แม่มีหนูเพียงคนเดียวเท่านั้น” แสดงทัศนคติที่แตกต่างไปจากคนในรุ่นแม่ของเธออย่างสิ้นเชิง

สายรุ้ง : แม่ผู้มีบาดแผลในชีวิต

นวนิยายเรื่อง สายรุ้ง ของทมยันตี เป็นนวนิยายพาฝันที่ผูกเรื่องเกิดจากความเข้าใจผิดของภาคย์กับเมธินีที่รักใคร่กันในวัยเด็ก แต่ผู้ใหญ่ฝ่ายภาคย์จึงเกี่ยวเพราะเชื่อว่าเมธินีเป็นลูกที่ติดท้องมัทนพานามาก่อนแต่งงานกับพ่อของเมธินี มัทนพานำบังคับให้เมธินีเขียนจดหมายไปขอเลิกกับภาคย์ด้วยความเสียใจภาคย์ขับรถไปจนเกิดอุบัติเหตุ เมธินีเข้าใจผิดว่าภาคย์เสียชีวิตและรู้สึกผิดที่ทำให้ภาคย์ต้องตาย ต่อมาอีกหลายปีภาคย์เปลี่ยนชื่อใหม่และเข้ามาพัวพันกับชีวิตของเมธินีเพื่อแก้แค้น เมธินีได้รับความกดดันทั้งจากแม่ที่คิดจะขายเธอให้เป็นภรรยาเก็บของผู้มีอำนาจอิทธิพลในสังคม และจากผู้ชายที่หน้าเหมือนคนรักเก่าและดูถูกเหยียดหยามเธอ เธอหนีความทุกข์โดยหันหน้าเข้าหาเหล่าजनเป็นโรคพิษสุราเรื้อรัง ในที่สุดเหตุผลที่แท้จริงจากความจริงในอดีตก็ถูกเปิดเผย ด้วย

ความช่วยเหลือจากทุกคนที่รักและหวังดีกับเมรินี ภาคภัยกับเมรินีกลับมาปรับความเข้าใจกันได้ และเมรินีก็หนีจากอำนาจมืดของผู้มีอิทธิพลไปทำงานต่างประเทศ

แม้ความขัดแย้งหลักของเรื่องจะอยู่ที่ความเข้าใจผิดของตัวละครเอกของเรื่อง แต่ความขัดแย้งในความเป็นแม่ของมณฑนาก็น่าสนใจตรงที่มณฑนาพยายามจะเป็นแม่ที่ดีมาโดยตลอด นับตั้งแต่หาผู้ชายที่ดีพร้อมและไม่รังเกียจอดีตของเธอมาเป็นพ่อของลูก แต่กลับทำให้ญาติพี่น้องข้างสามมีรังเกียจ มณฑนาคิดว่าบังคับให้ลูกเลิกกับคนรักเพื่อที่ลูกจะได้ไม่มีความทุกข์จากการรังเกียจและเสียงูชบชิบนิทาของสังคมเหมือนเธอ การตัดสินใจของมณฑนาเพิ่มความทุกข์ให้แก่เมรินีในทุกเรื่อง มณฑนาไม่มีอาชีพ เธอขายสมบัติเก่ากินและเล่นการพนันไปเรื่อย ๆ จึงคิดว่าการตัดสินใจให้ลูกสาวเป็นภรรยาเก็บน่าจะดีกว่าชีวิตของลูกที่ไม่ต้องทำงานชดใช้หนี้ที่เธอก่ออีก จะเห็นได้ว่าวิถีคิดของมณฑนามีแต่จะสร้างปัญหาขึ้นเรื่อย ๆ และสร้างความร้าวฉานในความสัมพันธ์ระหว่างเธอกับลูก และผลักดันชีวิตลูกสาวให้เข้าสู่มุมอับ

บทบาทแม่ของมณฑนาจึงเป็นความพยายามดิ้นรนที่จะทำให้ชีวิตดีขึ้นแต่ก็ผิดพลาดซ้ำแล้วซ้ำเล่า ทมยันตีแสดงความคิดเห็นนอกเหนือใจเมรินีมากกว่ามณฑนา เพราะอย่างน้อยเมรินีก็สู้ชีวิตตามแบบของเธอ ไม่เคยคิดจะหวังพึ่งใครหรือสร้างปัญหาให้ใคร เมรินีจึงเป็นลูกสาวที่น่าสงสารของแม่ที่มีบาดแผลชีวิตอย่างมณฑนา และสร้างบาดแผลในชีวิตให้แก่ลูกซ้ำอีก

นวนิยายในยุคนี้เสนอคุณสมบัตินี้ของแม่ที่ดีในอุดมคติแบบชนชั้นกลางนำเสนอฟานตัวละครอย่างกัลยาณจิต ใน *เรื่องของหนู* นิธิมาใน *เรือมนุษย์* สลิลลาใน *สนิมสังคม* พุดกรองและวรรณนรีใน *น้ำเซาะทราย* ตัวละครเหล่านี้มีคุณสมบัตินี้ของแม่ร่วมกันคือเสียสละเพื่อลูก และอดทนที่จะมีชีวิตพึ่งพาตัวเองอย่างเด็ดเดี่ยว แม้ในเรื่อง *เรือมนุษย์* นิธิมาจะยังคงเป็นสาวโสด แต่เธอก็รับผิดชอบดูแลบ้านให้พี่ชายและทำหน้าที่ดูแลลูก ๆ มากกว่าพี่สะใภ้ซึ่งเป็นแม่ของเด็ก ๆ แม้บางคนจะมีตำหนิในชีวิตคือตั้งครรภ์นอกสมรส อย่างเช่น กัลยาณจิต สลิลลา และพุดกรอง แต่ก็อดทนและเสียสละเพื่อลูก โดยมีชีวิตอยู่ด้วยศักดิ์ศรีแห่งการพึ่งพาตัวเองและการเป็นแบบอย่างที่ดีให้แก่ลูก แม้บางคนอาจจะบกพร่องในหน้าที่ของภรรยาอย่างวรรณนรี แต่ก็ยอมอดทนยอมยากลำบาก เก็บกดความปรารถนาเพื่อลูก เมื่อเทียบกับตัวละครที่เป็นหญิงในระดับชนชั้นสูงที่ไม่อาจยอมรับบทบาทแม่ที่เกิดจากการตั้งครรภ์นอกสมรสเพราะต้องรักษาชื่อเสียงวงศ์ตระกูลทำให้ชีวิตต้องจมจ่อมกับความรู้สึกผิดอย่างศศิประภา และวดี แม่ชนชั้นกลางเหล่านี้สร้างและผลิตอุดมการณ์ความเป็นแม่ให้แก่สังคม และอุดมการณ์ความเป็นแม่ถูกยกระดับจากการให้ค่าสูงกว่าอุดมการณ์แห่งชนชั้นด้วยเสียงของผู้เขียนเอง

นอกจากนั้นในช่วงเวลานี้เราได้เห็นวิถีชีวิตของแม่ที่เป็นชนชั้นกลางจากรณีเรื่อง *ความรักครั้งสุดท้าย* เป็นแม่ฝ่ายที่หย่ากับสามีและเลี้ยงลูกมาโดยลำพัง นับได้ว่าแม่เป็นผู้หญิงชนชั้นกลางที่หาญกล้าเผชิญกับความเป็นมาอย่างมีหัวนเกรง และมั่นใจว่าลำพังอาชีพการงานของเธอก็สามารถดูแลชีวิตโดยไม่ต้องพึ่งพาสามี ตลอดจนเลี้ยงลูกโดยลำพังได้ นี่เป็นความเปลี่ยนแปลงที่เห็นได้จาก *เรื่องของหนู* มายัง *น้ำเซาะทราย* *สนิมสังคม* จนถึง *ความรักครั้งสุดท้าย* ผู้หญิงชนชั้นกลางอาจตัดสินใจที่จะหย่าร้างกับสามีโดยนิตินัยหรือเลิกร้างกับสามีโดยพฤตินัยได้เพราะเธอสามารถพึ่งตัวเองได้ และพร้อมที่จะอุทิศเพื่อเลี้ยงลูก แต่ก็ยังมีคำถามถึงความปรารถนาในส่วนของความเป็นหญิงซึ่งจะได้กล่าวถึงในหัวข้อ แม่กับเพศสถานะ

สิ่งที่น่าสังเกตอีกประการหนึ่งคือการปะทะกันทางความคิดระหว่างแม่ชนชั้นต่าง ๆ โดยมีมาตรฐานของแม่ชนชั้นกลางเป็นฐานที่นำมาวิพากษ์แม่ชนชั้นสูงที่ไม่กล้าพอที่จะเลือกมีชีวิตและทำมาหาเลี้ยงชีพด้วยตนเอง สนใจเสียงของสังคมรอบข้าง และวิพากษ์ชนชั้นล่างที่ใช้ความเป็นแม่เพื่อเสริมความมั่นคงในชีวิตหลังจากที่เลื่อนระดับชนชั้นตัวเองด้วยสถานภาพภรรยา มาตรฐานของแม่ในอุดมคติของชนชั้นกลางทำให้มองว่าในระดับชนชั้นสูงและชนชั้นล่างการสร้างอัตลักษณ์ของสถานภาพความเป็นภรรยามาก่อนความเป็นแม่ เพราะผู้หญิงในสองระดับชนชั้นนี้จำเป็นพึ่งพาสามี มิติมุมมองที่ถือเอาชนชั้นกลางเป็นหลักสอดคล้องกับสภาพสังคมและบรรยากาศทางการเมืองที่ชนชั้นกลางทวีบทบาทในบรรยากาศแบบเสรีนิยม ที่ดูเหมือนมีความพยายามที่จะสลายชนชั้น แต่ในความเป็นจริงแล้ว เป็นการขยายตัวของชนชั้นกลางที่เบียดขับชนชั้นสูงและชนชั้นล่างให้เป็นกลุ่มที่มีอำนาจน้อยลง แม้ในทางต่อสู้ทางการเมืองในยุคประชาธิปไตยเบงบานจะมีเป้าหมายอยู่คนระดับผู้ใช้แรงงาน แต่ความคิดที่จะเปลี่ยนแปลงและทัศนคติเป็นมุมมองของชนชั้นกลางที่ "คิดแทน" ชนชั้นล่าง หรือมิฉะนั้นก็พยายามยกระดับความคิดชนชั้นล่างให้เป็น "พวกเดียวกัน" ดังนั้นมาตรฐานของความเป็นแม่จึงมีแบบเดียว

3.1.2 แม่กับเพศสถานะ

เพศสรีระ (sex) แบ่งแยกความเป็นชายและหญิงจากสรีระร่างกาย แต่เพศสถานะ (gender) เป็นผลมาจากการหล่อหลอมทางสังคมจนปรากฏเป็นพฤติกรรม ทัศนคติ และการแสดงออกตามแบบแผน ทำให้ระบบคิดไม่แยกเพศออกเป็นสองขั้วคือชายและหญิงอีกต่อไป การทำทนายกรอบกระบวนคิดหญิง / ชายแบบเดิม อันจะเห็นได้จากการตั้งคำถามว่าความเป็นชาย / หญิงจะต้องเป็นเรื่องตายตัวเสมอไปหรือไม่ เช่นเรื่องการแสดงออกทางเพศสัมพันธ์หรือเพศวิถี

เรื่องเพศสัมพันธ์ถูกจัดว่าเป็นเรื่องธรรมชาติ เป็นความต้องการพื้นฐานอย่างหนึ่งของมนุษย์ ความต้องการทางเพศอาจเป็นส่วนหนึ่งของลักษณะทางชีวภาพของมนุษย์ แต่วิธีการแสดงออกและกฎเกณฑ์ในเรื่องเพศถูกประกอบสร้างด้วยกระบวนการทางสังคม อันเรียกว่า

เพศวิถี(sexuality) แม้เรื่องเพศวิถีจะเป็นเรื่องของความปรารถนาทางเพศที่เป็นปัจเจกบุคคลมากกว่าเป็นพฤติกรรมทางธรรมชาติ แต่ความเชื่อและความหมายทางสังคม ประกอบกับการควบคุมของรัฐทำให้เพศวิถีเป็นพื้นที่ที่สลับซับซ้อน เป็นที่รวมของความหมายที่สัมพันธ์กับอารมณ์ความรู้สึกและการรับรู้ เช่นการกำหนดว่าความสัมพันธ์ทางเพศที่เป็นปกติ(normal sex) คือความสัมพันธ์ระหว่างเพศชายกับเพศหญิง พฤติกรรมทางเพศที่เหมาะสมคือการแต่งงานในระดับผัวเดียวเมียเดียว ในทางสตรีศึกษาเห็นว่าเพศวิถีอำนาจรัฐคุกคามชีวิตส่วนตัวของผู้หญิง เพราะกำกับให้ผู้หญิงทำหน้าที่เสนอความต้องการทางเพศของผู้ชายและเป็นหน่วยสร้างสมาชิกใหม่ในสังคม(Jagger, Alison M., 1986 : อ้างถึงใน ชลิตาภรณ์ ส่งสัมพันธ์ : 2549) ผู้ชายเป็นฝ่ายที่ริเริ่มและเป็นผู้นำในทุกขั้นตอนของเรื่องเพศ ในขณะที่ผู้หญิงเป็นฝ่ายสนองตอบ

ความสัมพันธ์ที่ทำลายเพศวิถีในสังคมไทยที่ปรากฏในนวนิยายช่วงนี้มีในสองประเด็นคือ ความสัมพันธ์นอกกรอบการสมรส และความปรารถนาทางเพศของแม่

3.1.2.1 ความสัมพันธ์นอกกรอบการสมรส

การสมรสถือเป็นจารีตและประเพณีที่เป็นการยอมรับทางสังคมของคู่สามีภรรยา แนวคิดสตรีนิยมมองว่าเป็นการสนับสนุนระบบปิตาธิปไตยที่ต้องการจะส่งผ่านทรัพย์สินของตนไปสู่เลือดเนื้อเชื้อไขที่แท้จริง การควบคุมเรื่องเพศอย่างเคร่งครัดด้วยการกำหนดให้ผู้หญิงที่ดีจะต้องมีเพศสัมพันธ์ภายหลังการสมรสเพื่อที่ผู้เป็นสามีจะมั่นใจได้ว่าลูกเป็นทายาทของเขา ไม่ใช่ลูกที่เกิดจากชายอื่น(เรื่องเดียวกัน : 32) กรอบเรื่องเพศทำให้ผู้หญิงถูกควบคุมประเวณีอย่างเคร่งครัด สังคมยกย่องผู้หญิงที่สามารถควบคุมอารมณ์เสนาหาและความต้องการทางเพศของตน และตำหนิผู้หญิงที่ไม่อาจปฏิเสธตัวตนทางเพศ ด้วยการไม่ยอมรับ ทำให้ผู้อื่นรังเกียจและไม่ดูแคลานับถือจากผู้อื่น ถูกตัดขาดจากสังคม ไปจนถึงการถูกระงับด้วยความรุนแรงหลายรูปแบบ

นวนิยายในยุคนี้ได้สะท้อนภาพความเป็นจริงว่า ผู้หญิงไม่อาจต้านความปรารถนาเพศของตนได้ ผู้หญิงในระดับชนชั้นสูงที่ไม่อาจควบคุมความปรารถนาทางเพศได้จะเห็นได้จาก กัลยาณจิต ในเรื่อง *เรื่องของหนู* ศศิประภาในเรื่อง *ดาวพระศุกร์* วัตินในเรื่อง *ทางโค้ง* ซึ่งตั้งครมภ์โดยมิได้สมรส โดยเฉพาะศศิประภาที่บวดีเกิดจากการลักลอบมีเพศสัมพันธ์ ถ้าความจริงถูกเปิดเผยจะเป็นเรื่องคอขาดบาดตายที่ส่งผลกระทบต่อคนในครอบครัวหลายคน เธอจึงไม่อาจยอมรับความเป็นแม่ได้ ส่วนกัลยาณจิตอยู่กับทิวาโดยมิได้สมรส ความปรารถนาอย่างยิ่งยวดของเธอคือทะเลเป็นสมรสซึ่งเป็นการรับรองสถานภาพภรรยาที่ถูกต้องของเธออันจะทำให้เธอเป็นที่ยอมรับของสังคมยิ่งไปกว่าเป็นภรรยาของผู้ชายที่มีฐานะดีและรักเธอด้วยใจจริงอย่างโอภาส ตัวละครผู้หญิงเหล่านี้พยายามจะหลีกเลี่ยงการถูกตีตราว่าเป็นผู้หญิงเลวด้วยการสยบสมยอมต่อกรอบความหมายเรื่องเพศในแง่มุมที่ขัดแย้งกับความเป็นแม่

ส่วนผู้หญิงในระดับชนชั้นกลางอย่างบุตรของ ใน *น้ำเซาะทราย* และ สลิลลาใน *สนิมสังคม* ที่มีความสัมพันธ์กับผู้ชายที่มีครอบครัวแล้วก็นับว่าประพัตินอกนอกกรอบในเรื่องเพศเช่นกัน แต่ในที่สุดลูกทำให้ตัวละครที่เป็นแม่ชนชั้นกลางเหล่านี้ได้คิด และซึ่งเป็นฝ่ายจากไปเสียก่อนที่ปัญหาครอบครัวจะลุกลามไปมากกว่านี้ ในระดับชนชั้นกลางยังเห็นว่าความสัมพันธ์ทางเพศที่ไม่ถูกต้องอาจถูกเหนี่ยวรั้งด้วยคุณธรรมของแม่ได้

3.1.2.2 ความปรารถนาทางเพศของแม่

แม่สังคมจะให้คุณค่ากับความเป็นแม่ที่หมายถึง "แม่พระ" คือผู้หญิงที่ไม่คำนึงถึงตัวเอง รวมถึงความต้องการทางเพศของตนด้วย ผู้หญิงต้องพยายามกำกับดูแลตัวเองในความประพฤติปฏิบัติในเรื่องเพศให้อยู่ในขอบเขต คำถามคือในเงื่อนไขของความเป็นแม่ผู้หญิงที่จะต้องสามารถควบคุมแรงปรารถนาทางเพศจนละวางเลยหรือไม่ คำถามนี้สะท้อนอยู่ในเรื่อง *อิสรา* และ *ความรักครั้งสุดท้าย*

อิสรา : แม่ที่ไม่อาจฝันโลกีย์วิสัย

นวนิยายเรื่อง *อิสรา* เป็นเรื่องของสา หญิงรับใช้ที่เติบโตมาในวัง จนมีศักดิ์เป็นชายาคนหนึ่งของม.จ.โชติช่วงวรี และเมื่อเธอให้กำเนิดม.ร.ว.วรีโชติช่วงลูกชายเพียงคนเดียวของสกุล สาถูกหัวหน้าล้อมให้ยกลูกให้แก่หม่อมพริ้มที่เป็นชายาเอก เมื่อสิ้นบุญท่านชายไม่นาน สาเป็นแม่สื่อให้สมศักดิ์กับม.ร.ว.หญิงโสภภาพรรณราย และพาคุณหญิงหนีการแต่งงานที่ผู้ใหญ่จัดให้ออกมาใช้ชีวิตกับสมศักดิ์ สาให้กำเนิดโสภิตนภาธิดาอีกคนของท่านชายไม่นานหลังจากที่ออกมาอยู่นอกวัง แต่ด้วยความที่สาต้องการเลี้ยงคุณหญิงและสมศักดิ์ด้วยอาชีพนักแสดงละครร้อง สาจึงยกลูกให้คุณหญิงเลี้ยง สาลักลอบเป็นชู้กับสมศักดิ์ คุณหญิงเสียใจมากเมื่อทราบจึงฆ่าตัวตาย สาฝากโสภิตนภาให้คนอื่นเลี้ยงและเธอเลี้ยงชีพด้วยอาชีพนักแสดงนักแสดงเป็นหลัก และชีวิตของสาระหกระเหินพัวพันกับผู้ชายมากหน้าหลายตา จนได้ทรัพย์สินจำนวนหนึ่งที่สามัญปุ่นทิ้งให้ก่อนจะหายสาบสูญไปในช่วงหลังสงคราม สาจึงนำมาเป็นทุนเปิดบาร์ สาส่งเสียโสภิตนภาที่เข้าใจว่าสาเป็นป่าและรังเกียจอาชีพและพฤติกรรมทางเพศของสา มาก สาได้มีโอกาสพบคุณชายวรีโชติช่วง แต่ไม่อาจแสดงตนว่าเป็นแม่ได้ เมื่อสาจับได้ว่านายประธานผู้รักของเธอพยามลวนลามโสภิตนภาสาจึงนายประธานตาย สาถูกจับและต้องขึ้นศาลโดยไม่ยอมปริปากถึงสาเหตุที่แท้จริงเพราะเกรงว่าจะทำให้โสภิตนภาเสื่อมเสีย แต่โสภิตนภายอมให้ทนายนำตัวขึ้นเบิกความในฐานะพยานต่อหน้าคุณชายวรีโชติช่วงซึ่งทำหน้าที่ผู้พิพากษาในคดีของสา สาพันผิด เธอพยามกลับตัวกลับใจเสียใหม่ด้วยการไปบวชชีเพื่อจะได้ละเรื่องโลกีย์วิสัย แต่ก็พบว่าทำได้ยากยิ่งนัก

ความขัดแย้งของความเป็นแม่ที่ปรากฏในเรื่องคือแม่ที่ไม่ได้เลี้ยงดู แต่มีหัวใจของความเป็นแม่อย่างเต็มเปี่ยมที่ยอมเสียสละไม่เปิดเผยความจริงแก่ลูกทั้งสองคน แม้จะทำให้เธอพันมลทินก็ตาม ความขัดแย้งที่เกิดขึ้นคือพฤติกรรมของแม่ที่ดีที่ควรเป็นอาจจะไม่ได้อยู่ในจิตใจที่รักและเป็นห่วงลูก ชนชั้นสูงอย่างหม่อมพริมจึงยินดีนักที่สาไม่ได้เป็นแม่ที่เลี้ยงลูกมาเอง เพราะมิฉะนั้นลูกก็อาจไม่มีวันได้ดีมีอนาคตและอยู่ในสังคมที่ดีคือสังคมของชนชั้นสูง

ความเป็นแม่ในเรื่องถูกนำมาเทียบเคียงระหว่างแม่แบบหม่อมพริมที่สามารถอบรมเลี้ยงดูลูกได้ดีกว่า กับแม่แบบสาที่มีหัวใจรักและปรารถนาดีต่อลูกโดยไม่หวังอะไรตอบแทน แต่ความเป็นแม่ของสาถูกตีค่าว่าไม่อาจเป็นแม่ที่ดีพร้อมได้เพราะไม่ได้ประพฤติดัวอยู่ในกรอบประเพณี ไม่สามารถยับยั้งชั่งใจในเรื่องเพศได้ จนถูกประณามมากมายนานในกาณคุณ และสาเองก็ถูกทำให้เชื่อว่าตนเองไม่อาจจะเป็นแม่ที่ดีได้ และจะเป็นการดีกว่าที่จะไม่ให้ลูกทั้งสองคนของเธอรู้ความจริงว่าใครเป็นแม่

นวนิยายเรื่องนี้จึงแสดงถึงการกำหนดกรอบของความเป็นแม่ที่ดีอยู่ที่การเลี้ยงดูและเป็นแบบอย่างที่ดีแก่ลูก การไม่ได้เป็นผู้หญิงที่อยู่ในกรอบประเพณีถูกประเมินว่าไม่อาจเป็นแม่ที่ดีได้ การส่งลูกให้ผู้อื่นที่พร้อมจะเป็นแม่ที่ดีทำหน้าที่แม่แทนดีเสียกว่าจะเป็นแม่เสียเองเพราะเท่ากับเปิดโอกาสให้ลูกได้มีชีวิตที่ดีกว่า ดังเช่น สายกคุณชายรวีโชติช่วงให้หม่อมพริม หรือ ยกโสภิตนภาให้คุณหญิงโสภิตพรณราย แต่สีฟ้าก็แสดงให้เห็นว่าอย่างไรก็ตามแต่สาก็ยังมีคุณสมบัติของแม่ในเรื่องจิตวิญญาณความเป็นแม่ แต่เห็นว่าพฤติกรรมทางเพศที่ผู้หญิงที่ไม่อาจควบคุมได้เป็นปรปักษ์กับความเป็นอย่างรุนแรง

ความรักครั้งสุดท้าย : ชีวิตที่หล่อเลี้ยงด้วยแรงปรารถนา

นวนิยายเรื่อง **ความรักครั้งสุดท้าย** ของสุวรรณี สุคนธานำเสนอชีวิตของรสผู้หญิงอยู่ในสถานภาพม่ายหย่าสามี รสมีชีวิตในแวดวงศิลปินและมีเพื่อนเป็นผู้ชายส่วนใหญ่ เธอหัวนไหวเมื่อมีพัทธ์ชายหนุ่มรุ่นน้องเข้ามาพัวพัน เธอรักเขาแต่สะเทือนใจที่มีเสียงซุบซิบนินทาว่าเธอใช้ความเป็นม่ายอ่อยเหยื่อผู้ชาย และเธอกันพัทธ์ไม่คู่ควรทั้งในเรื่องของวัยและชาติตระกูล นอกจากการแสดงออกซึ่งความแข็งแกร่งในการพึ่งพาตนเองของรส สุวรรณี สุคนธา ผู้แต่งเรื่องนี้ได้ปิดบังความปรารถนาในความรักและความใคร่ของรส ความเป็นแม่ไม่ได้วางไว้ในฐานะที่เป็นปรปักษ์กับความ เป็นหญิงที่มีเลือดเนื้อและความปรารถนา รสมีเพศสัมพันธ์กับชิตเชื้อซึ่งแม่เธอจะถูกบังคับแต่ก็มีได้ขัดขึ้นกับแรงปรารถนาในตัวเองได้ เธอเกือบจะตัดสินใจตามชิตเชื้อไปอยู่ต่างประเทศตามคำชวนของเขา และตัดใจจากพัทธ์เมื่อคำนึงถึงความไม่คู่ควร แต่เธอก็ยังตะขิดตะขวงใจที่ชิตเชื้อไม่รักลูกของเธออย่างที่พัทธ์รัก เท่ากับเขาไม่ยอมรับความเป็นแม่ ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของชีวิตเธอ ทำที่ของชิตเชื้อที่ยอมรับเธอแต่ไม่ยอมรับลูก การสูญเสียลูกทั้งสามคนด้วยอุบัติเหตุจึงไม่ใช่ทางออก

ของปัญหาที่ลงตัวให้รสสามารถเดินทางไปอยู่กับซิดเชื่ออย่างไร้พันธะ การสูญเสียลูกทำให้เธอตระหนักว่าเธอไม่สามารถทนความเห็นแก่ตัวของซิดเชื่อที่เธอมองข้ามจนเกือบจะทิ้งลูกที่มีค่าที่สุดในชีวิตไปอยู่ด้วย ประจวบกับพัทธ์ผู้ที่เธอรัก และเข้าใจเธอ อยู่เคียงข้างเธอมาตลอดยามเธอเป็นทุกข์กำลังจะหลุดลอยไปด้วยแรงสนับสนุนทางสังคมของคนใกล้ชิดที่ต้องการแยกพัทธ์ออกจากรส พัทธ์ก็ไม่ขัดขวางหรือแสดงความรับผิดชอบที่มีต่อเธอมากไปกว่าแสดงให้เธอรู้อย่างฉาบฉวยว่าเขารักเธอ เมื่อรสตระหนักว่าชีวิตของเธอที่ดำเนินไปตามแรงปรารถนาและการไขว่คว้าหาความรักเธอ ไม่อาจจะควบคุมหรือจัดการใดๆ ได้ ในสภาพแม่ที่สูญเสียและผู้หญิงที่หัวใจแตกสลาย เธอหมดหวังในชีวิต จนไม่สามารถจะทนมีชีวิตอยู่ต่อไปได้

ความรักครั้งสุดท้ายจึงเป็นนวนิยาย ที่ปลดปล่อยมาตรฐานทางศีลธรรมให้แก่ผู้หญิงชนชั้นกลางที่สามารถหาเลี้ยงชีพเอง แสดงออกซึ่งความปรารถนาทางเพศนอกเหนือไปจากการดำรงความเป็นแม่ แต่ทำที่สุดเคราะห์กรรมของรสก็ส่งสารมายังผู้อ่านว่า ความพยายามที่จะแยกความเป็นแม่ออกจากความสุขจากความปรารถนาทางเพศเป็นไปไม่ได้ ความสุขที่แท้จริงของผู้หญิงคือการดำรงความเป็นผู้หญิงที่ดีในบทบาทของแม่ เมื่อลูกเป็นทุกอย่างของชีวิตแม่ ลูกจึงเป็นเหตุผลที่แม่มีชีวิตอยู่

ท่ามกลางบริบทของสังคมที่เปิดเสรีให้แก่ผู้หญิงมากขึ้น การเกิดคำถามเกี่ยวกับเพศวิถีของผู้เป็นแม่จึงนับเป็นปรากฏการณ์ที่สะท้อนการโต้กลับของการจัดวางเพศวิถีของผู้หญิงในระบบปิตาธิปไตย ความคิดเกี่ยวกับเพศวิถีของแม่ชนชั้นกลางไม่ว่าจะแสดงออกด้วยตัวละครที่มีบุคลิกเป็นตัวของตัวเองเข้มแข็งและเด็ดเดี่ยวอย่างรส สลิลา หรือมีเส้นทางเพศอย่างพุดกรอง สภา แต่ทำที่สุดอดุมการณ์ความเป็นแม่ก็กลับเพศวิถีมิให้มีความหมายมาเบียดขับคุณค่าที่แท้จริงของผู้หญิงที่ถูกเชิดชูในภาพของความเสียสละในฐานะแม่ และความรักที่มีต่อลูก แต่การที่ผู้หญิงมีพฤติกรรมทางเพศที่อยู่นอกกรอบของความสามารถในการควบคุมความปรารถนาทางเพศของตนได้ "ธรรมชาติของสภา" จึงถูกมองว่าเป็นความไม่ถูกต้อง ไม่เหมาะสมและสร้างปัญหาจนลดทอนคุณค่าของความเป็นแม่ที่ผู้หญิงคนหนึ่งพึงมี ความปรารถนาทางเพศจึงไม่อาจจัดเป็น "เรื่องส่วนตัว" ของผู้หญิงได้ แม้จะนวนิยายจะทำให้เห็นว่าผู้หญิงมีเลือดเนื้อและความปรารถนาแต่ขณะเดียวกันก็ประเมินคุณค่าของผู้หญิงจากพฤติกรรมทางเพศที่เหมาะสมด้วย

3.1.3 แม่กับสถานะทางสังคม

การตัดสินใจของวดี ใน ทางโค้ง กับศศิประภา ใน ดาวพระศุกรีที่ไม่อาจยอมรับการเป็นแม่จากการตั้งครรภ์นอกสมรสเพื่อผดุงรักษาชนชั้นของตน รักษาความเป็นผู้หญิงที่ดีเอาไว้ดังที่กล่าวมาแล้วในหัวข้อ 3.1.1.1 บทบาทของแม่ : ค่านิยมที่แปรเปลี่ยนในระดับชนชั้นสูง เหตุผลอีกส่วนหนึ่งเป็นเพราะในสังคมชนชั้นสูงผู้หญิงไม่จำเป็นต้องทำงานหาเลี้ยงชีพเพื่อเลี้ยงดูครอบครัว ผู้หญิงมีหน้าที่เป็น "ศรีภรรยา" ที่ปรนนิบัติสามีผู้เลี้ยงดูครอบครัว เป็นแม่ที่อบรมเลี้ยงดูลูก และเป็น

ผู้ดูแลความเป็นอยู่ของสมาชิกในครอบครัวและบริวารให้มีความสุข ความรู้ที่เล่าเรียนมามีไว้เพื่อ
ประดับตนและเชิดหน้าชูหน้าตนเองและสามีมากกว่า กรอบของผู้หญิงชั้นสูงคือการเป็นลูกสาว
เป็นภรรยา และเป็นแม่ เท่านั้น หากวดีและศศิประกาศตัดสินใจที่จะเป็นแม่เท่ากับยอมหันหลัง
ให้กับชนชั้นของตนและเผชิญกับสิ่งที่ผู้หญิงชั้นสูงไม่พร้อมที่จะทำคือหาเลี้ยงลูกโดยลำพัง โดย
ปราศจากความช่วยเหลือใด ๆ ของครอบครัวเพราะเธอทำผิดอย่างร้ายแรง

แม้กัลยาณจิต ในเรื่อง *เรื่องของหนู* จะแสดงเข้มแข็งเด็ดเดี่ยวที่ไม่อาจยอมรับที่สามีพา
ภรรยาน้อยเข้าบ้านโดยปลีกตัวออกมาหาเลี้ยงลูกด้วยการเป็นครูในโรงเรียนชนบทแห่งหนึ่งด้วยวุฒิ
การศึกษาเพียงชั้นมัธยมปลายที่สูงกว่าครูคนอื่นในโรงเรียน แต่เธอก็ไม่สามารถเลี้ยงลูกสองคนด้วย
เงินเดือนครูได้ เธอยังต้องพึ่งพาเงินส่งหนึ่งที่สามีหยิบยื่นให้เป็นค่าใช้จ่ายในบ้าน เมื่อสามีโกรธ
และไม่ยอมส่งเสียเลี้ยงดู เธอและลูกจึงมีชีวิตอยู่อย่างยากลำบากจนในที่สุดเธอต้องยอมบวชหน้า
กลับมาพึ่งพ่อในกรุงเทพฯ และออกหางานประจำที่มีรายได้ดีกว่า แล้วในที่สุดเมื่อสามีจดทะเบียน
สมรสกับเธอและกลับมาเริ่มต้นชีวิตครอบครัวกับเธอและลูก ๆ ใหม่อีกครั้ง ในตอนจบของเรื่องไม่
แสดงสถานภาพในครอบครัวที่มีสุขว่าเธอยังทำงานนอกบ้านอยู่หรือไม่ แต่นวนิยายเรื่องนี้แสดงให้เห็น
เห็นว่าการเลี้ยงดูครอบครัวโดยลำพังในฐานะหญิงม่ายนั้นไม่อาจทำได้

อย่างไรก็ตามเราปฏิเสธไม่ได้ว่าความรู้เป็นแรงผลักดันสำคัญที่สุดที่ทำให้ผู้หญิงอาจหาญที่
จะเป็นแม่โดยลำพัง นอกจากกรณีของกัลยาณจิตแล้วยังเห็นได้จากสลิลลาใน *สนิมสังคม* ที่หนีไป
เป็นครูอยู่ต่างจังหวัดเช่นกัน มธุรสใน *เรือมนุษย์* แยกกันอยู่กับเพลาโดยไม่ต้องพึ่งพาสามีเพราะ
เธอมีงานประจำทำที่สถานทูต หากไม่ได้รับการศึกษาสูงก็จะต้องมีความสามารถพิเศษอย่างสา ใน
อิสรา ที่มีความสามารถทางการแสดงและการร้องรำ ประกอบมีมรดกจากอดีตสามีมาเกื้อหนุนให้สา
เปิดบาร์ เช่นเดียวกับบุตรกรอง ใน *น้ำเซาะทราย* สามีผู้ล่วงลับทิ้งมรดกไว้มากพอที่เธอจะตัดสินใจ
เลือกทางเดินชีวิตเองมิใช่เพราะเหตุผลด้านการไม่อาจพึ่งพาตนเองได้

ในยุคนี้งานที่เปิดโอกาสให้ผู้หญิงทำได้มีอยู่น้อยที่ไม่ขัดต่อสถานภาพและบทบาทแม่ เท่าที่
สังคมพอยอมรับได้คืออาชีพครู (กัลยาณจิต สลิลลา และวรรณรี) งานเลขานุการ และงานใน
สำนักงาน (กัลยาณจิต มธุรส) ศิลปินรับจ้าง (รส) อย่างไรก็ตามแม่ที่ทำงานอย่างนี้ต้องสร้าง
สมดุลในสถานภาพและบทบาทของผู้หญิงทำงานกับแม่และภรรยาให้ดีมีฉะนั้นอาจเป็นอย่าง
วรรณรีในเรื่อง *น้ำเซาะทราย* ที่เจริญก้าวหน้าในอาชีพครูจนเป็นผู้อำนวยการโรงเรียน เป็นแม่ที่
เป็นแบบอย่างที่ดีให้ลูก แต่ชีวิตคู่ล้มเหลว ส่วนผู้หญิงที่ไม่มีวิชาไม่มีความรู้ความสามารถติดตัว
เลยก็ต้องอยู่ในภาวะที่ต้องพึ่งพาสามี นั่นหมายความว่าความเป็นแม่ถูกกดทับด้วยภาวะทาง
เศรษฐกิจสำหรับชนชั้นกลางและชนชั้นสูง ถ้าผู้หญิงไม่มีสามีหาเลี้ยง ไม่มีสมบัติ ไม่มีความรู้ เธอ
ก็จะเป็นอย่างมณฑนา แม่ของเมธินีและเจนจิราในเรื่อง *สายรุ้ง* ที่ล้มเหลวในชีวิตและติดการพนัน
ด้วยไม่อาจดูแลครอบครัวให้มีชีวิตที่ดีภายหลังการเป็นม่ายได้ แล้วยังพยายามส่งต่อค่านิยมเดิม

ให้แก่ลูกสาวคือจัดการให้ลูกอยู่กินกับผู้ชายที่มีฐานะดีไม่ว่าจะเป็นภรรยาที่ถูกต้องตามกฎหมายหรือไม่ก็ตาม

อาชีพของสาละท่อนค่านิยมเรื่องงานที่จัดว่าไม่เหมาะสมต่อการเป็นผู้หญิงที่ดี คือ เป็นนักแสดง นักร้อง ตลอดจนเป็นเจ้าของสถานบันเทิงยามราตรี เป็นอาชีพที่ไม่มีเกียรติแม้จะรายได้ดีเพราะทำงานในยามวิกาล ต้องพัวพันกับผู้ชายมากหน้าหลายตา และต้องใช้เสน่ห์เล่ห์มาายเป็นส่วนหนึ่งของการทำงานด้วย สถานะทางสังคมยังกำหนดให้ผู้หญิงเลือกอาชีพได้จำกัด และรังเกียจถ้าผู้หญิงจะกระทำตนเป็น"วัตถุทางเพศ"

นอกจากนั้นสถานะทางสังคมของความเป็นแม่ในนวนิยายยังถูกนำเสนอด้วยภาพสะท้อนของความเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรม ที่ความเป็นแม่ถูกวางไว้ในฐานะมาตุภูมิที่จะต่อต้านความเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมได้ ดังจะเห็นจากเรื่อง *ทางโค้ง แรงรัก* และ *สิ้นสวาท*

ทางโค้ง : ภาพของกระแสวัฒนธรรมตะวันตก

นวนิยายเรื่อง *ทางโค้ง* นอกจากนำเสนอภาพแม่ของชนชั้นสูงจากอดีตเป็นหลักแล้ว ปัญหาที่เกิดขึ้นกับวันสว่างคือการไปมีว่สมกับเพื่อน การหนีไปเผชิญชีวิตกับยุพยงในพื้นที่ที่เป็นที่ตั้งฐานทัพของสหรัฐอเมริกาให้ภาพสะท้อนของการหลั่งไหลเข้ามาของวัฒนธรรมตะวันตกที่มีผลต่อเยาวชนของชาติ อดีคือแรงต้านวัฒนธรรมที่ไร้อำนาจเพราะมีแต่เพียงความรัก เมื่อเทียบกับแสงอุษาครุของวันสว่างเป็นแรงต้านที่มีพลังมากกว่าเพราะมีความเข้าใจเป็นพื้นฐาน

แต่เป็นที่น่าสังเกตว่าในเรื่องนี้จบลงด้วยความสำเร็จของความพยายามที่จะสร้าง"ชีวิตใหม่"ให้แก่วันสว่างด้วยการส่งไปเรียนต่างประเทศ ยุพยงที่แม้ส่วติจะอนุญาตให้เธออยู่คอยวันสว่างในฐานะภรรยาได้แต่ยุพยงเลือกที่จะไปเป็นภรรยาฝรั่ง สะท้อนให้เห็นว่าการยอมรับเอาวัฒนธรรมตะวันตกเป็นสิ่งที่หลีกเลี่ยงไม่ได้

แรงรัก : แม่กุลสตรีไทย

นวนิยายเรื่อง *แรงรัก* ของ กนกเรขา เป็นเรื่องของนุติกับอาทิตย์ที่แต่งงานกันด้วยความเห็นชอบของผู้ใหญ่หลังจากที่แม่ของอาทิตย์ตาย อาทิตย์ขอหย่ากับนุติเพื่อไปอยู่กินกับคัทลียาคนรักเก่าที่ต่างประเทศ ชีวิตรักของอาทิตย์ไม่สู้จะราบรื่นนักเพราะไม่สามารถเข้ากับครอบครัวของคัทลียาที่ร่ำรวยและดูถูกอาทิตย์ อีกทั้งคัทลียาก็มีข้อตกลงกับอาทิตย์ว่าจะมีอิสระ เขาและเธอสามารถจะมีความสัมพันธ์กับคนอื่นได้ เมื่ออาทิตย์กลับมาประเทศไทยจึงได้ทราบว่านุติมีลูกกับเขาโดยไม่เคยบอกเขาเลยในขณะที่หย่าว่าเธอดั้งครรภ์ ความน่ารักของลูกที่ชื่อลูกหมู่อีกทั้งการวางตัวเป็นแม่ที่ดีของนุติทำให้อาทิตย์อยากหวนกลับมาสร้างครอบครัวกับนุติและลูกหมู่อีกครั้ง คท

ลียายอมหลักทางให้เพราะเธอรู้ว่าแท้ที่จริงแล้วอาทิตย์รักนุดี และนุดีเหมาะ กับอาทิตย์มากกว่า เธอ

อันที่จริงนวนิยายเรื่องนี้เป็นนวนิยายแนวพาฝันที่สร้างความขัดแย้งจากการปฏิเสธ ความรู้สึกของตัวละครเอกที่มีต่อกันและจบลงด้วยความรักความเข้าใจ แต่ประเด็นที่ซ่อนอยู่ใน เรื่องนี้มีนัยสำคัญของการนำความเป็นแม่มาสัมพันธ์กับวัฒนธรรมไทย

นุดีถือเป็นผู้หญิงที่ดีพร้อมที่ผู้ใหญ่เล็งเห็นแล้วว่า จะสร้างครอบครัวให้ตีมีสุขได้ แม้จะต้อง หย่าร้างด้วยความประสงค์ของสามีนุดีก็ไม่ขัดข้องและสามารถเลี้ยงลูกด้วยความสามารถของ ตนเอง ในขณะที่นุดีเปี่ยมด้วยคุณสมบัติของแม่ กนกเรขาสร้างค์ทลियाเป็นคู่เทียบที่มีความตรง ข้ามกับนุดีทุกอย่าง แม้ความสามารถจะมีบุตรศทลियाก็ไม่อาจทำได้เพราะเคยผ่านการทำแท้งมา ก่อน การที่อาทิตย์อยากจะหวนกลับไปหานุดีมีนัยที่สัมพันธ์กับวัฒนธรรมไทยที่เริ่มเผชิญกับการรุก คืบของวัฒนธรรมตะวันตกที่หลังไหลเข้ามามากในสมัยสงครามเวียดนาม นุดีเป็นภาพแทนของ วัฒนธรรมไทย อาทิตย์อาจเป็นคนไทยที่เคยหลงไหลได้ปลื้มกับความทันสมัยแบบตะวันตก แต่ใน ที่สุดเขาก็พบว่าเขาไม่อาจเข้าเป็นพวกกับสิ่งที่เขาเคยชื่นชมได้ ศทลियाเป็นภาพแทนของความ ทันสมัยแบบตะวันตกที่สุดในที่สุดแล้วยอมพ่ายแพ้วัฒนธรรมไทยที่คนไทยจะเห็นคุณค่ามากกว่า ดัง นั้นนวนิยายเรื่องนี้จึงมีมิติของการนำเสนอการตอบโต้วัฒนธรรมตะวันตกที่ไหลบ่าเข้ามาและการ หวนกลับไปหาวัฒนธรรมไทยอย่างน่าสนใจ

สินสวาท : แม่ผู้เข้มแข็งแม่รอวันตาย

นวนิยายเรื่อง **สินสวาท** ของ ทมยันตี นำเสนอชีวิตครอบครัวของพัชรกับมินตราที่ต้องแยก ทางกันเพราะพัชรนอกใจ แม้ชีวิตครอบครัวภายหลังการแต่งงานครั้งที่สองของพัชรจะจบลงที่การ เลิกร้าง มินตราก็ยังไม่ยอมหวนกลับไปคืนดี เธอเพียงแต่ฝากลูกให้ปู่กับย่าของลูกช่วยเลี้ยง ความ จริงมาเปิดเผยภายหลังว่ามินตราป่วยหนักด้วยโรคมะเร็งลำไส้ หลังจากที่เธอตายจดหมายที่เธอ เขียนถึงพัชรและลูกชายของเธอจึงทำให้รู้ความจริงว่าเธอจงใจปลื้มตัวออกมาจากครอบครัวที่อบอุ่น เพราะเธอทนไม่ได้ที่จะต้องจากไปในสภาพของการสู้โรคร้ายไม่สำเร็จ

มินตราเป็นหญิงสาวที่เติบโตมาในสถานเลี้ยงเด็กกำพร้า เธอจึงแกร่งและสู้ชีวิต แม้ว่าเธอจะ ไม่อาจต่อสู้กับโรคร้ายได้ แต่เธอก็อยากจากโลกนี้ไปอย่างหมดกังวล เธอจึงเป็นฝ่ายลาจากทุกคน ไป ก่อนที่โรคจะพรากเธอไปจากครอบครัวที่อบอุ่นและมีความสุข

การหย่าร้างของมินตราจึงไม่ใช่เพราะให้อภัยพัชรไม่ได้ ไม่ใช่เพราะทนงว่าตนเองสามารถหา เลี้ยงลูกโดยลำพังได้ แต่เป็นเพราะในความเข้มแข็งเธออ่อนแอเกินกว่าจะให้ใครเห็น เธออยากดู เข้มแข็งในสายตาของคนที่เธอรัก และเธอก็หวังว่าลูกจะได้เล็งเห็นความรักของแม่ที่มีมากมาย มหาศาลและยังคงอยู่แม้เธอจะจากไปแล้ว

นอกจากนวนิยายเรื่องนี้จะเสนอความคิดเกี่ยวกับแม่ว่าความเข้มแข็งเป็นสิ่งจำเป็นต่อคุณสมบัติของแม่ นวนิยายเรื่องนี้ยังมีมิติที่แสดงถึงการลุ่มหลงไปกับอารยธรรมตะวันตก โดยให้ ดร.บุษบาบรรณซึ่งเป็นสาวนักเรียนนอก ทันสมัย และเสนอตัวให้ผู้ชายก่อนเป็นภาพแทนของอารยธรรมตะวันตก แต่ประเด็นในเรื่องนี้นำเสนอรุนแรงกว่า **แรงรัก** เพราะเมื่อมินตราตาย การทวนกลับไปเพื่ออนุรักษ์รักษาวัฒนธรรมไทยจึงสายเกิน มินตราจึงเลือกที่จะสื่อสารกับลูกหมี่ซึ่งมีนัยของการเป็นคนรุ่นใหม่ที่จะเรียนรู้จากความผิดพลาดของคนรุ่นพ่อและแม่ นับได้ว่าความเป็นแม่ในเรื่องนี้ถูกใช้เป็นสัญลักษณ์ของวัฒนธรรมไทยเช่นเดียวกับเรื่อง **แรงรัก**

ในช่วงพ.ศ. 2510 - 2519 คำถามสำคัญที่เกิดขึ้นมาจากค่านิยมที่ขัดแย้งกันระหว่างแม่ชนชั้นต่าง ๆ ในสังคม ผู้หญิงระดับชนชั้นสูงในสังคมต้องรักษาเกียรติยศชื่อเสียงของวงศ์ตระกูล การเป็นแม่จะเป็นที่ยอมรับก็ต่อเมื่อเธอได้สมรสอย่างถูกต้องตามธรรมเนียมประเพณีเท่านั้น หากผู้หญิงชนชั้นสูงจะต้องเป็นแม่โดยมิได้สมรสทำให้เกิดการตั้งครรภจากรักลอบมีความสัมพันธ์ทางเพศ เช่นวดี ในเรื่อง **ทางโค้ง** ศศิประภาในเรื่อง **ดาวพระศุกร์** เธอจำเป็นต้องทอดทิ้งลูกไป หรือมีอาจแสดงตนว่าเป็นแม่ได้ แต่การกระทำนั้นนำมาซึ่งความขัดแย้งกับความรู้สึกที่แท้จริงของแม่ที่ไม่อยากทอดทิ้งลูก สร้างความรู้สึกผิดในใจอย่างมิอาจลืมเลือน ในสถานการณ์ที่อาจดีกว่าคือผู้หญิงในระดับชนชั้นสูงยังมีโอกาสจะแก้ตัวได้ด้วยการเป็นแม่ที่ดี เช่น กัลยาณจิต ใน **เรื่องของหนู** ระมัดระวังที่จะไม่ยอมทำผิดพลาดซ้ำสอง สิ่งที่แม่ชนชั้นสูงเหล่านี้ต้องคำนึงถึงนอกจากเกียรติยศชื่อเสียงคือความสามารถในการเลี้ยงลูกโดยลำพัง โดยทั่วไปแม่ชนชั้นสูงมิได้ถูกปลูกฝังให้ทำหน้าที่อื่นนอกจากดูแลลูกและดูแลบ้าน การพยายามอดทนเพื่อผดุงสถานภาพภรรยาจึงเป็นสิ่งจำเป็น อย่างไรก็ตามแม่ชนชั้นสูงที่พยายามยึดมั่นในกรอบแห่งจารีตเดิมอย่างเคร่งครัดก็แปลกแยกจากยุคสมัยโดยสิ้นเชิง ดังนั้น ความตายของหม่อมซูลี ใน **ริษยา** ก็เท่ากับบอกว่าแม่ชนชั้นสูงที่ยึดมั่นถือมั่นในจารีตของชนชั้นยอมตายไปจากโลกปัจจุบันโดยสิ้นเชิง เช่นเดียวกันการอยู่อย่างโดดเดี่ยวและแปลกแยกจากทุกคนในครอบครัวอย่างมาดา ใน **ไอ้มาดา** ส่วนแม่ที่เป็นผู้หญิงในระดับชนชั้นกลางจะยึดมั่นในอุดมการณ์ความเป็นแม่เหนือสิ่งอื่นใด ประกอบกับการที่ผู้หญิงชนชั้นกลางศึกษาเล่าเรียนเพื่อให้ได้ความรู้มาเพื่อใช้ประกอบอาชีพในอนาคต เธอจึงตัดสินใจเลือกลูก และสามารถเลี้ยงลูกตามลำพังได้ได้ตามอัธยาศัยของตน โดยมีต้องพึ่งพาสามี เช่นวรรณนรี ในเรื่อง **น้ำเตาะทราย** สลิลลา ในเรื่อง **สนิมสังคม** ซึ่งความคิดนี้เรายังเห็นได้จากตัวละครหญิงที่ยังมิได้เป็นแม่แต่ถูกปลูกฝังให้หาเลี้ยงชีพด้วยความสามารถของตน เช่น นิธิมา ในเรื่อง **เรือมนุษย์** เมธินี ในเรื่อง **สายรุ้ง** ในระดับชนชั้นกลางความเป็นแม่ที่ดีคือคุณสมบัติที่สำคัญที่สุดที่สำคัญที่สุดที่พิสูจน์คุณค่าและความดีของผู้หญิงจากความรัก เสียสละและอดทนเพื่อลูกได้ทุกอย่าง ดังนั้นการตั้งครรภนอกสมรส ทางออกที่ดีที่สุดของผู้หญิงชนชั้นกลางคือเตรียมตัวรับบทบาทของแม่ อุดมการณ์ความเป็น

แม่ของชนชั้นกลางส่งผลให้เกิดคำถามย้อนกลับไปยังชนชั้นสูงโดยปริยายว่าการที่ผู้หญิงเห็นชนชั้นสำคัญกว่าแม่ เธอยังจะเป็นแม่ที่ดีอีกหรือ ขณะเดียวกันคำถามที่ย้อนกลับมายังผู้หญิงชนชั้นกลางแบบ สลา ในเรื่อง *อิสลา* และ สายหยุด ในเรื่อง *สนิมสังคม* ที่ต้นรถจากชนชั้นล่างยกระดับตนเองสู่ชนชั้นกลางว่า เธอจะเป็นแม่ที่ดีได้อย่างไรถ้าเธอหวังสถานะทางสังคมอื่น ๆ เช่นการเป็นภรรยาอาชีพการงาน หรือความปรารถนาทางเพศ คำถามสำคัญที่ปรากฏในนวนิยายช่วง พ.ศ. 2510-2519 มุ่งไปที่ชนชั้นและเพศวิถีของแม่ ทักษะที่มีต่อความเป็นแม่ที่แตกต่างกันระหว่างผู้หญิงต่างชนชั้นแม่ จึงแสดงถึงความแปลกแยกทางความคิดระหว่างแม่ชนชั้นต่าง ๆ

ในเรื่องของสถานภาพทางสังคม นวนิยายในช่วงนี้สะท้อนภาพผู้หญิงที่มีความรู้ความสามารถในสังคมเท่าเทียมกับชาย แม่ในยุคนี้จึงไม่หวังพึ่งพาสามีนอกจากความรับผิดชอบในหน้าที่ของพ่อ ดังนั้นการหย่าจึงไม่มีเหตุผลของการอยู่เพื่อลูกอีกต่อไป อย่างไรก็ตามแม้คำถามสำคัญที่ปรากฏในนวนิยายช่วงนี้คือแม่สามารถเลี้ยงลูกโดยลำพังได้หรือไม่ จะมีคำตอบที่ชัดเจนจากนวนิยายว่าผู้หญิงเลือกที่จะเป็นม่ายมากขึ้น แต่สถานภาพของแม่ม่ายก็ใช่ว่าจะเป็นที่ยอมรับในสังคม รหัส ในเรื่อง *ความรักครั้งสุดท้าย* ไม่อาจจัดการชีวิตม่ายของตนให้ลงตัวได้เพราะสังคมไม่ได้ให้โอกาสกับแม่ม่ายมากนัก ดังนั้นทางออกที่แม่ม่ายจะกลับไปหาสามีคนเดิมอย่าง นุติในเรื่อง *แรงรัก* จึงเป็นทางออกที่ชอบด้วยเหตุผล ยกเว้นแต่เธอมีเหตุผลส่วนตัวที่ต้องการปิดบังโรคภัยอย่างมินตราในเรื่อง *สิ้นสวาท* แต่อย่างไรก็ตามสำหรับผู้หญิงชนชั้นสูงอย่างมาดาในเรื่อง *ไอ้มาดา* การเลือกที่จะไม่หย่าคือการไม่ประกาศความล้มเหลวของการเป็นภรรยาให้เป็นที่ประจักษ์ การไม่หย่าหรือการหวนคืนดีกับอดีตสามีจึงเป็นไปด้วยเหตุผลทางสังคมที่มีชนชั้นเป็นตัวแปรสำคัญ นอกจากนั้นการหย่าร้างอันมีสาเหตุมาจากการหลงผิดของสามียังสามารถตีความในมิติที่ผู้เขียนสร้างเรื่องเป็นภาพแทนของการหลงใหลวัฒนธรรมต่างชาติในบริบททางสังคมไทยขณะนั้นที่วัฒนธรรมต่างชาติกำลังไหลบ่าเข้ามา โดยใช้แม่เป็นภาพแทนของวัฒนธรรมไทยอันทรงคุณค่าที่พยายามต้านกระแสวัฒนธรรมต่างชาติอีกด้วย

3.2 ช่วงพ.ศ. 2520 – 2530 : แม่ยุคพัฒนาสตรี

บรรยากาศทางการเมืองและสังคม : จากความหวาดหวั่นสู่ความผ่อนคลาย

ผลกระทบจากเหตุการณ์ 6 ตุลาคม 2519 ทำให้บรรยากาศทางสังคมและการเมืองภายใต้รัฐบาลที่จัดตั้งขึ้นโดยความเห็นชอบของคณะปฏิรูปการปกครองแผ่นดิน พ.ศ. 2519 ชบเซาและขาดเสรีภาพ นโยบายที่โดดเด่นของรัฐบาลที่มีนายธานินทร์ กรัยวิเชียรเป็นนายกรัฐมนตรีคือการต่อต้านคอมมิวนิสต์อย่างรุนแรงและวางแผนการปฏิรูปการเมืองไว้ 12 ปี การต่อต้านคอมมิวนิสต์อย่างรุนแรงทำให้รัฐบาลถูกขนานนามว่าเป็นรัฐบาลขวาดัดหรือขวาดกขอบ(จักษ์ พันธุ์เพชร,

2549 : 253) มีผู้พยายามจะกระทำรัฐประหารยึดอำนาจจากรัฐบาลถึงสองครั้งแต่ไม่สำเร็จ ครั้งแรกเมื่อวันที่ 20 มีนาคม พ.ศ.2520 นำโดยพลเอกฉัตร หิรัญศิริ และครั้งที่สองวันที่ 20 ตุลาคม พ.ศ.2520 นำโดยพันตรีมนูญ รูปขจร ต่อมาหลังจากที่ประกาศใช้ธรรมนูญการปกครองราชอาณาจักรพ.ศ. 2520 และแต่งตั้งให้พลเอกเกรียงศักดิ์ ชมะนันทน์เป็นนายกรัฐมนตรี รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยยกร่างเสร็จและประกาศใช้เมื่อพ.ศ.2521 แม้หลังจากการจัดให้มีการเลือกตั้งแล้วก็ยังไม่ได้พรรคที่มีเสียงข้างมากพอที่จะจัดตั้งรัฐบาลได้ พลเอกเกรียงศักดิ์ ชมะนันทน์จึงยังดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีต่อไปด้วยคะแนนเสียงจากวุฒิสภา แต่มีปัญหาภายในประเทศกลายประการกดดันให้พลเอกเกรียงศักดิ์ ชมะนันทน์ลาออกจากตำแหน่งเมื่อวันที่ 28 กุมภาพันธ์ 2523 รัฐภาสันับสนุนพลเอกเปรม ติณสูลานนท์เป็นนายกรัฐมนตรี รัฐบาลพลเอกเปรม ติณสูลานนท์มีนโยบายที่โดดเด่นคือการเมืองนำทหาร อย่างก็ดี พลเอกเปรม ติณสูลานนท์เป็นผู้นำที่สามารถสร้างเสถียรภาพให้แก่การเมืองได้ระดับหนึ่ง แม้จะมีผู้พยายามก่อการรัฐประหารถึงสองครั้ง แต่ไม่สำเร็จ ได้แก่ กบฏยังเติร์กเมื่อวันที่ 1 เมษายน พ.ศ.2524 และกบฏ 9 กันยายน 2528 และประกาศยุบสภาฯรวมสองครั้ง คือ เมื่อวันที่ 19 มีนาคมพ.ศ.2526 และวันที่ 1 เมษายน พ.ศ.2529 แต่ก็สามารถบริหารประเทศโดยจัดตั้งคณะรัฐบาลผสมท่ามกลางความขัดแย้งของพรรคการเมืองต่าง ๆ จนในที่สุดหลังพลเอกเปรม ติณสูลานนท์ยุบสภาและจัดให้มีการเลือกตั้งทั่วไปในวันที่ 24 กรกฎาคม พ.ศ.2531 หลังการเลือกตั้งกระแสสังคมเรียกร้องนายกรัฐมนตรีที่มาจาก การเลือกตั้ง ประกอบกับทหารไม่ได้สนับสนุนพลเอกเปรม ติณสูลานนท์หนักแน่นเหมือนเดิม พลเอกเปรม ติณสูลานนท์จึงไม่ได้กลับมาเป็นนายกรัฐมนตรีอีก

บรรยากาศทางสังคมช่วงนี้เริ่มต้นด้วยภาวะของความหวาดกลัวการถูกคุกคามด้านเสรีภาพทางการแสดงความคิดเห็น นักศึกษาและผู้นำองค์กรหลายคนที่มีบทบาทต่อต้านความคิดเห็นทางการเมืองของรัฐบาลตัดสินใจหนีเข้าป่าไปต่อสู้ร่วมกับพรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทย มีบางคนเดินทางไปพำนักนอกประเทศ อย่างไรก็ตามภายหลังเกิดความแตกแยกในหมู่พรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทย ประกอบกับรัฐบาลพลเอกเปรม ติณสูลานนท์มีนโยบายนิรโทษกรรมผู้ที่หลบหนีเข้าป่าโดยเฉพาะนิสิตนักศึกษาให้กลับมาเข้าเรียนยังสถาบันการศึกษาเดิม ทำให้นักศึกษาตลอดจนผู้เข้าร่วมกับพรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทยที่ไม่เห็นด้วยกับนโยบายของพรรคอีกต่อไปตัดสินใจเข้ามาปรับตัวกับทางการ ประชาชนที่เคยเคลือบแคลงสงสัยท่าทีของรัฐบาลและเจ้าหน้าที่บ้านเมืองเริ่มคลายใจ อีกทั้งการมิได้มีบทลงโทษผู้กระทำการอันเป็นคอมมิวนิสต์ต่อผู้เข้ามาปรับตัวส่งผลให้เกิดความคลี่คลายเรื่องสิทธิเสรีภาพ ประชาชนมีสำนึกและความกล้าที่จะเรียกร้องสิทธิมากขึ้น จึงเป็นที่มาของการเรียกร้องนายกรัฐมนตรีที่มาจาก การเลือกตั้งเท่านั้น

ความเคลื่อนไหวในแวดวงสตรี : เมื่อสตรีก้าวสู่ยุคพัฒนา

หลังจากแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 3 พ.ศ.2515 - 2519 ได้กล่าวถึงปัญหาของผู้หญิงในเรื่องกิจกรรมของสังคม รัฐบาลเริ่มเห็นว่าผู้หญิงเป็นกลุ่มเป้าหมายที่จะเป็นพลังในการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม ในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 4 พ.ศ. 2520 - 2524 ได้บรรจุบทบาทของสตรีในการพัฒนาประเทศเอาไว้ โดยได้กล่าวถึงผลสำรวจภายในประเทศที่ผู้หญิงมีฐานะดีน้อยกว่าผู้ชายในด้านเศรษฐกิจ สังคม และการเมือง จึงเสนอแนวทางการพัฒนาที่ให้โอกาสแก่สตรีเพิ่มขึ้น ดังจะเห็นได้จากการส่งเสริมโอกาสทางการศึกษาแก่กลุ่มสตรีชนบท ส่งเสริมการแก้ปัญหาการเลือกปฏิบัติต่อสตรีในเรื่องของอาชีพ และการคุ้มครองแรงงาน ส่งเสริมการฝึกอาชีพสตรี อย่างไรก็ตามมิได้มีแผนงานที่ชัดเจนในเรื่องการแก้ปัญหา เรื่องค่าจ้างแรงงาน หรือการแก้ไขกฎหมาย ตลอดจนแผนงานการอบรมผู้หญิงชนบทในเรื่องต่าง ๆ จึงไม่อาจนำไปสู่มาตรการที่ทำให้ผู้หญิงมีส่วนร่วมพัฒนากิจกรรมท้องถิ่นได้ดีเท่าที่ควร ช้ำยังตอกย้ำบทบาทที่ต่ำต้อยของผู้หญิงที่มีหน้าที่หลักคือรับใช้สามีและลูก(อมรา พงศาพิชญ์ 2519 อ้างถึงในการศึกษาบทบาทชายหญิง หน่วยที่ 3, 2545 : 140) แต่ถึงอย่างไรก็มีข้อมูลในเชิงสถิติว่าจำนวนผู้หญิงในภาคการผลิตสูงขึ้น แสดงให้เห็นถึงปัญหาของผู้หญิงทั้งในเมืองและชนบทที่ต้องทำงานหนักขึ้นเพราะรับภาระทั้งในครัวเรือนและงานในเชิงเศรษฐกิจ

ต่อมาในพ.ศ.2522 คณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติได้แต่งตั้งคณะอนุกรรมการวางแผนพัฒนากิจกรรมและบทบาทของสตรีขึ้นเพื่อทำหน้าที่พิจารณาเสนอแนะและให้คำปรึกษาด้านนโยบายเพื่อแก้ปัญหาทั้งระยะสั้น ระยะปานกลาง และระยะยาวต่อรัฐบาล เสนอแนะการพัฒนากิจกรรมและบทบาทของผู้หญิง ตลอดจนควบคุมและประเมินผลให้เป็นไปตามแผนงาน รวมถึงรวบรวมปัญหาและอุปสรรคต่าง ๆ เพื่อนำไปปรับปรุงแผนและโครงการให้ดีขึ้น การทำงานของคณะอนุกรรมการชุดนี้ทำให้เกิดการจัดทำแผนพัฒนาสตรีระยะสั้นบรรจุไว้ในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 5 และจัดทำแผนพัฒนาสตรีระยะยาว พ.ศ.2522 - 2544

แม้กรอบการพัฒนาสตรีถูกจำกัดอยู่ที่บทบาทผู้หญิงในฐานะแม่บ้าน แต่ก็ไม่มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงบทบาทของผู้หญิงที่ยังคงทำงานนอกบ้านตามความต้องการแรงงานทางเศรษฐกิจ ผู้หญิงในภาคการผลิตมีอัตราเพิ่มสูงขึ้น อันอาจจะเป็นผลสืบเนื่องมาจากวิกฤตการณ์น้ำมันช่วง พ.ศ.2522 - 2525 ส่งผลให้ราคาพืชผลการเกษตรตกต่ำ ผู้หญิงจึงต้องช่วยหารายได้ที่มีค่าตอบแทนนอกจากการผลิตจากภาคเกษตร ประกอบกับนโยบายของรัฐที่ส่งเสริมให้ประเทศไทยเป็นประเทศอุตสาหกรรม แรงงานผู้หญิงจึงเป็นที่ต้องการเพิ่มขึ้น แต่ระดับการศึกษาของผู้หญิงยังต่ำกว่าผู้ชายในทุกภาคส่วนของการผลิต สะท้อนให้เห็นว่าแนวทางการพัฒนาสตรีแก้ไขปัญหามาตรังจุด

แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 5 พ.ศ.2525- 2529 ส่งเสริมให้ผู้หญิงมีบทบาทที่ตื่นตัวทั้งทางเศรษฐกิจสังคมและการเมือง เพื่อให้ผู้หญิงมีส่วนร่วมทุกขบวนการพัฒนาประเทศไทย ในด้านการศึกษาได้ตั้งเป้าให้เพิ่มอัตราการศึกษานักเรียนทุกระดับ ด้านสาธารณสุขจะให้ความรู้และให้บริการแก่ผู้หญิงอย่างทั่วถึง และกำหนดให้มีหน่วยงานระดับชาติทำหน้าที่ติดตามและประเมินผลการนำนโยบายและแผนไปปฏิบัติ แม้แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับนี้ให้รายละเอียดเกี่ยวกับการวางแผนเพื่อแก้ปัญหาและพัฒนาสตรีมากกว่าแผนพัฒนา ฯ ฉบับอื่น แต่แผนงานก็ยังเน้นไปที่การขจัดความยากจนในหมู่ผู้หญิงกลุ่มชนบทส่วนใหญ่ และยังเป็นแผนงานที่เน้นกิจกรรมการสร้างรายได้ซึ่งยิ่งเพิ่มภาระให้แก่ผู้หญิงอีกเท่าตัว เพราะผู้หญิงต้องรับภาระทั้งงานในครัวเรือนและงานนอกบ้านที่มีรายได้ดังที่ได้กล่าวมาแล้ว

แผนพัฒนาสตรีระยะยาว (พ.ศ. 2525 – 2544) ได้กำหนดกลุ่มนโยบายในการพัฒนาออกเป็นกลุ่มเป้าหมายและกลุ่มอาชีพ โดยกำหนดสถานการณ์และแบบฉบับอันพึงประสงค์ของสตรีไทยที่เป็นการพัฒนาสตรีฝ่ายเดียว ไม่ว่าจะเป็นการพัฒนาพัฒนาสิทธิและโอกาสในการแสวงหาความรู้ การสร้างครอบครัวที่รักใคร่กลมเกลียวและเคารพซึ่งกันและกัน ให้สวัสดิการแก่ผู้หญิง ให้ผู้หญิงพึ่งตัวเองได้ในทางเศรษฐกิจ ตลอดจนมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชนและการปกครองในระดับต่าง ๆ คุณลักษณะของสตรีที่พึงประสงค์เหล่านี้เชื่อว่าการพัฒนาจะบรรลุเป้าหมายอยู่ที่ตัวของสตรีเอง โดยมองข้ามการพัฒนาบุรุษ

องค์กรสตรีในภาครัฐมีการจัดตั้งขึ้นครั้งแรกเมื่อคณะอนุกรรมการพัฒนากิจกรรมและบทบาทสตรีที่ทำงานให้คณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติถูกโอนย้ายไปอยู่ที่สำนักปลัดกระทรวงสำนักนายกรัฐมนตรี และได้แต่งตั้งคณะกรรมการเฉพาะกิจเพื่อพัฒนากิจกรรมเฉพาะบทบาทสตรี และไอนงานสตรีให้สภาพสตรีแห่งชาติรับผิดชอบตามมติของคณะรัฐมนตรีเมื่อ พ.ศ.2524 ที่เกี่ยวกับการปฏิรูปหน่วยงานราชการให้ไอนงานบางอย่างที่ซ้ำซ้อนกับภาคเอกชนไปให้ภาคเอกชนรับผิดชอบ ต่อมาพ.ศ.2526 สำนักนายกรัฐมนตรีได้มีคำสั่งแต่งตั้งคณะกรรมการพัฒนาสตรีแห่งชาติ แต่คณะกรรมการก็ทำงานได้ไม่ต่อเนื่องเพราะสิ้นสภาพทุกครั้งที่เปลี่ยนรัฐบาล ส่งผลให้การทำงานเกี่ยวกับผู้หญิงไม่คืบหน้ามากนัก

ในส่วนของเรื่องเกี่ยวกับความเป็นแม่ นั้น การจัดงานวันแม่ที่สภาสังคมสงเคราะห์แห่งประเทศไทยเป็นผู้ดำเนินการเมื่อพ.ศ.2519 เป็นครั้งแรกนั้นได้รับการตอบรับเป็นอย่างดี ในปีต่อมาได้มีการคัดเลือกแม่ที่เป็นตัวอย่างที่ดีในสังคม โดยกำหนดตามอาชีพ ได้แก่ แม่ผู้เป็นแม่ผู้กล้าหาญ แม่ผู้เป็นแม่พิมพ์ แม่ผู้เป็นเกษตรกร แม่ผู้ใช้แรงงาน แม่ผู้ค้าขาย และแม่ผู้เป็นแม่บ้าน มีหลักเกณฑ์การพิจารณาให้รางวัลจากความประพฤติที่มีคุณธรรม อบรมเลี้ยงลูกได้ดี บำเพ็ญประโยชน์ต่อสังคมอยู่เสมอ ลูกสละเลือดเนื้อให้แก่แผ่นดินไทย และเป็นผู้นิยมไทยและรักษาเอกลักษณ์ของชาติ ในพ.ศ.2522 ปรับรางวัลแม่ที่ควรยกย่องเลือกเพียง 3 ประเภท คือ แม่ผู้เป็นแม่ของผู้กล้าหาญ

(แยกเป็นแม่ของทหารบก ทหารเรือ ทหารอากาศ ตำรวจ และอาสาสมัคร) แม่ผู้เป็นเกษตรกร และแม่ผู้เป็นนักสังคมสงเคราะห์ ในพ.ศ.2523 แม่ผู้เป็นนักสังคมสงเคราะห์เปลี่ยนเป็น แม่ผู้บำเพ็ญประโยชน์ต่อสังคม และเพิ่มรางวัลแม่ผู้ขยันหมั่นเพียร (สภาสังคมสงเคราะห์แห่งประเทศไทย, 2520 และ 2522 อ้างถึงใน ปิยวรรณ อัครวราชันย์, 2548 : 126) จะเห็นได้ว่าการให้คุณค่าแก่แม่ยึดเอาคุณลักษณะของแม่ที่รัฐต้องการให้สืบทอดซึ่งสอดคล้องกับบริบทของสังคมคือความสามรถของผู้หญิงที่นอกเหนือจากการเป็นแม่ควบคู่กันไป การจัดกลุ่มแม่ตามอาชีพจะทำให้รางวัลเฉพาะกลุ่มอาชีพที่โดดเด่นและเป็นประโยชน์ให้แก่รัฐโดยตรงคือเป็นผู้เสียสละเพื่อชาติ และเป็นผู้สืบทอดอาชีพเกษตรกรรมที่เลี้ยงปากท้องของคนในประเทศ รางวัลจึงมีการปรับตาม พร้อมทั้งเพิ่มรางวัลให้แก่คุณลักษณะอันพึงประสงค์และสามารถชี้วัดได้เป็นรูปธรรมนั่นคือความขยันหมั่นเพียร หลักเกณฑ์การให้รางวัลก็คาบเกี่ยวกันระหว่างการวัดจากความสำเร็จของการเลี้ยงลูกจากตัวลูก และจากคุณค่าของผู้หญิงที่พึงประสงค์ของสังคม อย่างไรก็ตามก็ดีกว่าเชิดชวยกย่องแม่ที่ดีเด่นในแต่ละปีเป็นจำนวนมากในแต่ละปีไม่สร้างความจดจำต่อบุคคล แต่ก็สร้างกระแสให้สังคมสนใจและให้ความสำคัญของแม่ และตระหนักในบทบาทหน้าที่ของแม่ที่มีความสำคัญในฐานะที่เกิดมาเป็นผู้หญิง วันแม่จึงถูกประดิษฐ์สร้างให้แม่มีความหมายทางสังคมอย่างได้ผล พร้อมกับการสร้างสัญลักษณ์ให้ดอกมะลิเป็นดอกไม้วันแม่ ส่งผลให้เกิดกิจกรรมต่าง ๆ เกี่ยวข้องกับการระลึกถึงและเทิดพระคุณแม่ โดยเฉพาะในสถานศึกษาที่ต้องการปลูกฝังคุณธรรมเรื่องความกตัญญูที่ได้จัดกิจกรรมวันแม่กลายเป็นกิจกรรมภาคบังคับที่ต้องจัดประจำทุกปี อาจกล่าวได้ว่าการพลิกฟื้นคืนวันแม่ขึ้นมาอีกครั้งมีผลต่อการตอกย้ำทางสังคมต่อความสำคัญของหน้าที่แม่ ตลอดจนสร้างสำนึกให้ผู้หญิงตระหนักถึงหน้าที่แม่ที่เป็นคุณสมบัติที่ผู้หญิงพึงมีทั้งที่เป็นแม่แล้วและเตรียมพร้อมเพื่อเป็นแม่ที่ดีต่อไป นโยบายรัฐและนโยบายภาคเอกชนเพื่อพัฒนาสตรีอาจไม่ได้ผลเป็นรูปธรรม แต่การประดิษฐ์สร้างวันแม่กลับได้ผลชัดเจนที่สุดในการปลูกฝังคุณธรรมให้แก่พลเมืองที่ดีของรัฐในเชิงสำนึกไม่ว่าจะอยู่ในเพศสถานะใดก็ตาม .

บรรยากาศและความเคลื่อนไหวในวงวรรณกรรมไทย : การขยายตัวด้านคุณภาพและปริมาณ

หลังเหตุการณ์ 6 ตุลาคม 2519 รัฐบาลเข้มงวดกับการกระทำอันเป็นคอมมิวนิสต์และใช้ประกาศคณะปฏิวัติฉบับที่ 42 ให้เจ้าพนักงานการพิมพ์สามารถสั่งปิดหนังสือพิมพ์และปิดหนังสือใด ๆ ก็ตามที่อยู่ในข่ายสนับสนุนการกระทำอันเป็นคอมมิวนิสต์ ทำให้หนังสือและวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องกับการเมืองหยุดการตีพิมพ์และหายไปจากท้องตลาด แต่นวนิยายการเมืองก็ยังมีอยู่บ้างและได้รับรางวัลจากคณะกรรมการพัฒนาหนังสือแห่งชาติ ได้แก่ **ลมที่เปลี่ยนทาง** ของ กฤษณา อโศกสิน ได้รับรางวัล พ.ศ.2520 **พูนกยง** ของ นันทนา วีระชนได้รับรางวัลพ.ศ.2521 **ล.ว.**

สุดท้าย ของ ไก่บางกอกได้รับรางวัลพ.ศ. 2523 *ตะวันไม่เคยลับฟ้า* ของ สีฟ้า และ *หน้าไฟ* ของ โสภาค สุวรรณได้รับรางวัลพ.ศ. 2525 นวนิยายการเมืองเหล่านี้ล้วนต่อต้านแนวคิดซ้ายทั้งสิ้น (วินิตา ดิถียนต์, 2533 : 523)

อย่างไรก็ดีนักเขียนและนักอ่านที่เคยถูกกระตุ้นให้สนใจการเมืองมาตั้งแต่เหตุการณ์ 14 ตุลาคม 2516 ก็ยังคงสนใจปัญหาสังคมด้วยทัศนะที่กว้างขวาง เอาใจใส่ต่อปัญหาค่านิยมและความไม่ยุติธรรมในสังคม อีกทั้งยังสะท้อนสังคมท้องถิ่นที่เปลี่ยนแปลงไปและปัญหาร่วมสมัยของสังคม อาทิ ปัญหาเพศที่สาม ปัญหาทางจิตวิทยา ปัญหาเยาวชน ปัญหาการคอร์รัปชันของ การมอบรางวัลวรรณกรรมยอดเยี่ยมสร้างสรรค์แห่งอาเซียนหรือที่เรียกกันว่ารางวัลซีไรต์ ให้แก่ประเทศในกลุ่มอาเซียนตั้งแต่พ.ศ.2522 สร้างความคึกคักในวงวรรณกรรมไทยนับแต่ *ลูกอีสาน* ของ คำพูน บุญทวีได้รางวัลในปีแรก จนกระทั่งเมื่อ *คำพิพากษา* ของชาติ กอบจิตติที่ได้รับรางวัลนวนิยายยอดเยี่ยมของคณะกรรมการพัฒนาหนังสือแห่งชาติและรางวัลซีไรต์ในปีเดียวกันเมื่อพ.ศ.2525 เป็นวรรณกรรมที่เป็นที่กล่าวขวัญกันมากทั้งการสะท้อนปัญหาของมนุษย์ในระดับปัจเจกที่เป็นผลมาจากการถูกกระทำโดยมนุษย์ด้วยกันเอง และการเสนอความคิดเชิงปรัชญาที่ได้รับอิทธิพลจากปรัชญาอัตถิภาวะนิยม(Existentialism)

ชูศักดิ์ ภัทรกุลวณิช ได้วิจารณ์คำพิพากษาเป็นครั้งที่สองเมื่อพ.ศ. 2549⁶ โดยตีความตัวละคร "สมทรง" ในเรื่องว่าเป็นภาพเสนอของผู้หญิงที่เป็นเหยื่อที่แท้จริงของอคติชาวบ้านและตัวบท "ไม่ใช่ตัวละคร" พัก"ที่เป็นคนนอกของสังคมดังที่เข้าใจกัน สมทรงเป็นทั้งคนแปลกหน้าลัดถิ่นเข้ามาในหมู่บ้าน และยังเสียสติจึงไม่อาจปฏิบัติตามระเบียบแบบแผนของสังคม และเป็นภัยต่อสังคมที่มีนัยจะทำอะไรก็ทำไม่ต้องคำนึงถึงมารยาทและความเหมาะสม ยิ่งผู้อ่านสงสัยสารพักเท่าไรก็จะยิ่งนึกถึงเรื่องสมทรงเท่านั้น การอ่านเรื่อง *คำพิพากษา* จึงเป็นการบังคับเชิงตรรกะด้วยการสร้างการอ่านในมุมมองเดียวกัน ชูศักดิ์ ภัทรกุลวณิชได้เสนอมุมมองใหม่ว่าสมทรงน่าจะเป็นตัวแทนของเพศวิถีสตรี(female sexuality) ที่ไม่อาจเข้าใจและควบคุมได้ ดำรงอยู่นอกเหนือกรอบความคิดหญิงพรหมจารี / โสภณที่ผู้ชายสร้างขึ้นมา ขณะเดียวกันก็หน้าที่ไปกระตุ้นแรงปรารถนาของชาวบ้านที่ถูกเก็บกดไว้ และแสดงออกด้วยการสร้างจินตนาการทางเพศระหว่างพักกับสมทรง (ชูศักดิ์ ภัทรกุลวณิช, 2549) ทัศนะของชูศักดิ์ ภัทรกุลวณิชจากบทวิจารณ์นี้ได้วิพากษ์สวนทางกับกระแสความคิดสตรีนิยมที่ดูจากความเคลื่อนไหวต่างๆ ในสังคมน่าจะก่อกำเนิดความเข้าใจและยอมรับสิทธิและความเท่าเทียมของชายหญิง แต่กลับมีวาทกรรมชุดเดิมในสังคมที่ตอบโต้และ

⁶ ชูศักดิ์ ภัทรกุลวณิช เคยเสนอบทวิจารณ์คำพิพากษาก่อนหน้านี้มาแล้วใน "คำพิพากษาที่ติดข้องอยู่กับอุดมคติ" ใน *คนกับหนังสือ*. กรุงเทพมหานคร : สารคดี, 2536.

ด้านแนวคิดสตรีนิยม เท่ากับว่าการยกระดับและเพิ่มมุมมองใหม่ ๆ ที่มีต่อภาวะเสียเปรียบของผู้หญิงในสังคมยังไม่เป็นที่ยอมรับ

การส่งเสริมวรรณกรรมด้วยการจัดประกวดสร้างสีสันและบรรยากาศให้แก่วงการวรรณกรรมต่อเนื่องมาจากรางวัลซีไรต์ เช่น รางวัลเรื่องสั้นช่อการะเกดที่เกิดได้เดียวกับรางวัลซีไรต์ รางวัลเรื่องสั้นและบทกวียอดเยี่ยมของสมาคมภาษาและหนังสือแห่งประเทศไทย รางวัลวรรณกรรมบัวหลวงของธนาคารกรุงเทพจำกัด ฯลฯ รางวัลต่างๆ มีส่วนช่วยยกระดับคุณภาพของวรรณกรรมโดยมีสถาบันและกรรมการผู้ทรงคุณวุฒิรับรอง แต่ก็ปฏิเสธไม่ได้ว่ารางวัลมีส่วนทำให้อาจารย์เป็นสินค้า เพราะเพิ่มมูลค่าให้แก่วรรณกรรมและผู้เขียนอันนำมาซึ่งผลประโยชน์ของนักเขียนและผู้เกี่ยวข้องกับการจัดพิมพ์

การวิเคราะห์ความเป็นแม่ในนวนิยายช่วงพ.ศ.2520 - 2530 วิเคราะห์จากนวนิยาย 28 เรื่อง ดังนี้

ปีพ.ศ.	ชื่อนวนิยาย	ผู้แต่ง(นามปากกา)
2520	ล่า	ทมยันตี
2521	ลูกแม่	โบตัน
2521	หนามดอกไม้	กฤษณา อโศกสิน
2522	เหตุเกิดในครอบครัว	สีฟ้า
2522	วัยบริสุทธิ์	โบตัน
2522	แม่เลือกเกิดได้	ศุภลักษณ์
2523	มายา	ว.วินิจฉัยกุล
2523	สารองรัก	ทมยันตี
2523	อังสนาหย่าผัว	รพพร
2524	น้ำตาลไหม้	ช่อลีดา
2524	อันธการ	ทมยันตี
2525	ปูนปิดทอง	กฤษณา อโศกสิน
2525	บ้านของพรุ่งนี้	ว.วินิจฉัยกุล
2525	ไอ้ค่อม	มาลา คำจันทร์
2526	ห้องที่จัดไม่เสร็จ	กฤษณา อโศกสิน
2527	ยายหนูลูกพ่อ	โบตัน
2527	ไซ้สังคม	ทมยันตี
2528	ละครคน	ว.วินิจฉัยกุล
2528	กิมล์ลิกา	กฤษณา อโศกสิน
2528	กว่าจะรู้เตียงสา	โบตัน
2529	สองชีวิต	ทมยันตี
2529	ทองเนื้อเก้า	โบตัน
2529	ด้วยสองมือแม่ที่สร้างโลก	โบตัน
2529	หน้าต่างบานแรก	กฤษณา อโศกสิน
2529	ถึงเจ้าวรายร้ายตัวน้อย	วดีลีดา เพียงศิริ
2529	เวลาในขวดแก้ว	ประภัสสร เสวิกุล
2530	สุดถนนบนทางเปลี่ยว	นันทนา วีระชน
2530	เว็ระกำ	กฤษณา อโศกสิน

นวนิยายในช่วงนี้แสดงถึงภาพแม่ที่หันไปตีบทบาทของผู้หญิงในครอบครัวและในการ
ทำงานควบคู่กัน ดังต่อไปนี้

3.2.1 แม่กับชนชั้น

ภาพแม่วิถีชีวิตของชนชั้นกลางที่ปรากฏเด่นชัดในเรื่องการสร้างอุดมการณ์ความเป็นแม่
ในนวนิยายช่วงที่ผ่านมา นวนิยายในช่วงพ.ศ.2520 – 2530 ได้จำแนกความเป็นแม่ในระดับชนชั้น
ล่าง ชนชั้นกลาง และชนชั้นสูงอย่างชัดเจนดังต่อไปนี้

3.2.1.1 แม่ระดับชนชั้นล่าง

นวนิยายเรื่อง *วัยบริสุทธิ์ ไอ้ค่อม* และ *แม่เลือกเกิดได้* แสดงถึงบทบาทของแม่ในระดับ
ชนชั้นล่างที่มีสถานภาพต่างกันคือ แต่ใน *วัยบริสุทธิ์* เป็นภรรยาของกรรมกร ไบพริน *แม่เลือก
เกิดได้* เป็นโสเภณี และแสงหล้า ใน *ไอ้ค่อม* เป็นหญิงสาวในชนบทในชุมชนเล็ก ๆ แห่งหนึ่งใน
ภาคเหนือ สนวนขวัญ ใน *ห้องที่จัดไม่เสร็จ* เป็นแม่ค้าขายข้าวแกงและขายสุรา หนึ่งใน *หน้าต่าง
บานแรก* เป็นเด็กสาวใจแตกลูกแม่ค้า ล้ายอง ใน *ทองเนื้อเก้า* เป็นหญิงที่เกิดในครอบครัวหาเช้า
กินค่ำ ภาพแม่ชนชั้นล่างเหล่านี้มีดังนี้

วัยบริสุทธิ์ : แม่ผู้แปลกแยกจากเพื่อนบ้าน

นวนิยายเรื่อง *วัยบริสุทธิ์* ของ โบตัน เป็นเรื่องของแม่ผู้อาศัยอยู่ในหมู่บ้านที่เป็นชุมชนของ
ชาวสวนมาก่อน เธอมีความรู้แต่รับงานมาทำที่บ้าน เธอต้องสมาคมกับเพื่อนบ้านที่มีลูกเล็ก ๆ
เหมือนกัน แต่เธอคิดต่างไปจากเพื่อนบ้าน ไม่มีใครชอบเธอนัก เพราะเธอเป็นคนพูดตรง แต่
ภรรยาของกรรมกรผู้หนึ่งที่เข้าบ้านใกล้เธอชอบนิทว่าร้ายให้คนอื่นเสียหาย และปดสามีว่าที่ลูก
ตกจากบ้านชั้นสองลงมาเพราะลูกสาวของเธอเป็นคนผลึก ทำให้สามีของเธออาฆาตมาดร้ายลูก
ของเธอ เธอจำต้องอยู่ในชุมชนแห่งนั้นอย่างไม่มีความสุขจนครอบครัวของเธอย้ายออกไป

ความขัดแย้งที่ปรากฏในนวนิยายเรื่องนี้คืออุดมการณ์ความเป็นแม่ที่เลี้ยงลูกและมีวิถีชีวิต
ที่แตกต่างกัน แม่ในเรื่องนี้วางตัวว่าเธอมีความรู้เหนือชาวบ้าน เลี้ยงลูกดีกว่าเพื่อนบ้านคนอื่น จึง
เป็นธรรมดาที่จะถูกเขม่นไม่ชอบหน้า นับได้ว่าเธอถือตัวเองเป็นแม่ชนชั้นกลางที่มีอุดมการณ์ความ
เป็นแม่เหนือผู้อื่นในสังคมเดียวกัน เธอไม่สามารถทำตัวให้กลมกลืนกับเพื่อนบ้านได้ แต่เธอก็ไม่เคย
คิดโทษตัวเอง เธอได้แต่ส่งสารลูกที่เป็นเหยื่อของเพื่อนบ้าน แต่เธอก็ไม่คิดจะประนีประนอม รอ
เวลาเป็นเครื่องพิสูจน์ข้อกล่าวหา

นวนิยายเรื่องนี้จึงเชิดชูว่าอุดมการณ์ความเป็นแม่มีอยู่เฉพาะในชนชั้นกลางเท่านั้น เป็น
เรื่องยากที่จะปลูกฝังอุดมการณ์นี้หากไม่ได้รับการศึกษา แต่ขณะเดียวกันการได้รับการศึกษาก็ทำ
ให้เกิดทัศนคติที่ดูถูกความคิดของคนต่างชนชั้นด้วย

แม่เลือกเกิดได้ : แม่ผู้ไม่อยากเป็นโสเภณี

นวนิยายเรื่อง **แม่เลือกเกิดได้** ของ ศุภลักษณ์ เป็นเรื่องของไบพรโสเภณีที่มาเป็นโสเภณี เพราะถูกหลอกมาขายในช่อง ต่อมาเธอเกิดตั้งครรภกับผู้ชายที่เป็นลูกค้า ไบพรตั้งใจว่าจะรักษาครรภไว้จนคลอดแม้หนทางในอนาคตจะมีดมนแต่เธอก็ตั้งใจที่จะเป็นแม่ ไบพรหยุดทำงานจนคลอดและจำต้องเอาลูกไปฝากคนอื่นเลี้ยงเพราะไม่อยากจะให้ลูกโตมาในสภาพแวดล้อมที่ไม่เหมาะสม แต่เธอก็เจ็บปวดเมื่อได้ยินคนที่เธอจ้างเลี้ยงพูดจาดูถูกเธอลับหลัง ต่อมาสิงห์ที่มาใช้บริการขอไบพรจริงจังและยินดีรับเธอเป็นภรรยา แต่สิงห์ถูกตำรวจจับจากคดีที่สิงห์ก่อไว้ ไบพรมีความหวังและตั้งหน้าตั้งตารอสิงห์พ้นโทษโดยเลิกอาชีพนี้และหอบลูกกลับไปอยู่กับแม่

นับได้ว่านวนิยายเรื่องนี้เสนอว่าสำนักความเป็นแม่ไม่ได้ขึ้นอยู่กับระดับชนชั้นหรืออาชีพ แต่การจะเป็นแม่ที่ดีได้จะต้องไม่มีอาชีพที่ขัดแย้งกับเพศวิถีที่เป็นมาตรฐานของสังคม ไบพรได้ตั้งปณิธานไว้ว่าแม่ลูกของเธอเลือกเกิดไม่ได้ แต่เธอเลือกให้ลูกไม่ต้องมีชีวิตอย่างเธอได้ นี่คือความปรารถนาที่จะดำเนินตามมาตรฐานความเป็นแม่และผู้หญิงที่ดีที่สังคมยอมรับ โดยไม่มีอาชีพหรือชนชั้นเป็นอุปสรรค แต่อย่างไรก็ตามการเปลี่ยนวิถีชีวิตยังต้องอาศัยการรับรองจากผู้ชายที่ยอมรับและไม่รังเกียจอาชีพของเธออีกด้วย

ไอ้ค่อม : แม่ที่หายไป

นวนิยายเรื่อง **ไอ้ค่อม** ของ มาลา คำจันทร์นำเสนอเรื่องราวที่เกิดขึ้นในหมู่บ้านเล็ก ๆ แห่งหนึ่งในภาคเหนือ ค่อมเป็นเด็กชายพิการที่ถือกำเนิดจากแสงหล้ากับหนุ่มลึงเกที่แสงหล้าหนีตามไป และถูกทอดทิ้งจึงต้องชมชานกลับมาบ้านเกิด ค่อมเป็นที่รังเกียจของแม่ตั้งแต่เกิด แสงหล้าพยายามทำแท้งแต่ไม่สำเร็จ ความพิการของค่อมทำให้ผู้อ่านโยงความคิดว่าน่าจะเป็นผลมาจากการทำแท้งด้วยการข่มขืนอย่างรุนแรง แสงหล้าหายสาบสูญหลังจากที่คลอด ค่อมเติบโตมาด้วยความรักของยายที่ทำหน้าที่แทน กับความชิงชังของตา ยายประสบอุบัติเหตุถึงแก่ชีวิตเพราะพยายามปกป้องหลานจากการลงโทษของตาที่ทุบตีค่อมอย่างรุนแรง ค่อมมีชีวิตที่ไร้ความหมาย ไม่มีใครต้องการ แม้ตาจะสำนึกผิดแต่ก็ไม่ทำให้ชีวิตของค่อมดีขึ้น จนค่อมตัดสินใจจบชีวิตเพราะเชื่อว่าตายไปอยู่กับยายที่ค่อมเชื่อว่าเป็นผู้เดียวที่รักเขาอย่างจริงใจ

แสงหล้าคือภาพของผู้หญิงที่เป็นชนชายขอบในสังคมไทย เป็นชนชั้นล่างที่พยายามหนีไปสู่ชีวิตที่ดีกว่าโดยอาศัยผู้ชายที่มีคุณสมบัติดีกว่าผู้ชายที่เป็นคนบ้านเดียวกัน แต่ได้ค่อมเป็นพยานประจักษ์พยานที่ทำให้เธอถูกจัดวางสถานะภาพใหม่จากสาวสวยที่เป็นที่หมายปองของคนในหมู่บ้าน เป็นผู้หญิงที่ไร้ค่าเพราะมีความประพฤติกี่เสื่อมเสียผิดจารีต แสงหล้าจึงไม่สามารถอยู่ในหมู่บ้านด้วยตราบาปที่จะติดตัวเธอไปตลอด การทอดทิ้งลูกเพื่อไปตายเอาดาบหน้าจึงเป็นหนทางที่ดีกว่าการถูกสังคมในชุมชนไม่ยอมรับ และเหยียดหยามประณามเธอไปชั่วชีวิต

ห้องที่จัดไม่เสร็จ : หน้าทีของแม่ที่ไม่มีวันสิ้นสุด

นวนิยายเรื่อง *ห้องที่จัดไม่เสร็จ* ของกฤษณา อโศกสิน เป็นเรื่องของสวนขวัญหญิงม่ายที่ไม่มีความรู้ แต่เลี้ยงลูกสาวถึงห้าคนและแม่อีกหนึ่งคนมาโดยลำพัง เธอเป็นเจ้าของกิจการร้านขายข้าวแกงและสุราแม้จะเป็นอาชีพที่ขัดต่อการดำรงภาพของผู้หญิงที่ดี และดูไม่เหมาะสมสำหรับแม่ที่มีต่อลูกสาวอย่างเธอ แต่เธอก็สามารถเลี้ยงดูลูกและแม่มาได้โดยลำพัง ลูกสาวแต่ละคนของสวนขวัญมีปัญหาและเรื่องร้อนใจมาให้เธอไม่ได้หยุด สวนขวัญต้องเข้าไปช่วยเหลือและแก้ปัญหาชีวิตครอบครัวของลูก ๆ ทุกคนเท่าที่ผู้หญิงที่ไม่มีความรู้ ไม่มีทรัพย์สินเงินทองอย่างเธอจะทำได้

สิ่งเดียวที่สวนขวัญสามารถให้ลูกเป็นพื้นฐานที่ทำให้ชีวิตของลูกไม่ถึงแก่อัปจนมากนักคือความสามารถในการสู้งานหนัก เพราะลูกได้เห็นเธอทำงานหนักมาตลอดด้วยปณิธานที่ว่า "แม่จนจนแสนจนขนาดไหน ฉันก็จะตามไปทวงลูกคืนมาให้หมดทุกคน ฉันจะเลี้ยงลูกด้วยมือ ด้วยหยาดเหงื่อของตนเอง" (กฤษณา อโศกสิน(นามแฝง), 2527 : 25)

แม่แบบสวนขวัญคือแม่ในระดับชนชั้นล่าง อาชีพแม่ค้าทำให้เธอไม่มีเวลาพอจะดูแลสั่งสอนหรืออบรมบ่มนิสัย ชีวิตของลูกเป็นไปตามกรรมของแต่ละคนที่รักดีและชั่วต่างกัน แต่ด้วยความเป็นแม่เธอไม่อาจวางเฉยได้ นวนิยายเรื่องนี้จึงชี้ให้เห็นว่าหน้าที่และความรักของแม่ไม่มีที่สิ้นสุดไม่ว่าจะเป็นแม่ในชนชั้นใดก็ตาม

หน้าต่างบานแรก : เป็นแม่โดยไม่ได้ตั้งใจ

นวนิยายเรื่อง *หน้าต่างบานแรก* ของกฤษณา อโศกสิน นำเสนอปัญหาวัยรุ่นที่มีเพศสัมพันธ์จนถึงครรภ์เช่นเดียวกับเรื่อง *กว่าจะรู้เพียงสาว* แต่ต่างกันตรงที่น้ำเสียงของผู้เขียนดูจะมีความรังเกียจผู้หญิงระดับล่างอย่างหนึ่งที่หวังใช้ชายหนุ่มนักศึกษาที่มีฐานะดีกว่าเธอพาเธอให้ไปให้พ้นจากชีวิตของลูกแม่ค้าขายข้าวแกง ภาพของหนึ่งจึงเป็นเด็กสาวใจแตก ขาดการอบรมและไม่มีกิริยามารยาท ขณะที่ฉายฉานเป็นลูกผู้ชายที่มีความรับผิดชอบ แต่รู้ไม่เท่าทันผู้หญิงอย่างหนึ่ง ฉายฉานโชคดีที่มีพ่อแม่ที่เห็นอกเห็นใจและมีส่วนร่วมในการแก้ปัญหา แต่หนึ่งก็ไม่พอใจกับการเก็บตัวอยู่แต่ในบ้าน และออกจะผิดหวังที่ครอบครัวฉายฉานไม่ได้ร่ำรวยอะไร หนึ่งจึงตัดสินใจออกทำงานนอกบ้านทันทีที่คลอดลูก ทั้งลูกให้พ่อและแม่สามีเลี้ยง จนในที่สุดหนึ่งไปพบกับผู้ชายคนใหม่ เธอจึงไปจากชีวิตของฉายฉานและทิ้งลูกอย่างไม่อาลัยใดนัก

กฤษณา อโศกสินเป็นนักเขียนที่แสดงท่าทีของการแบ่งชั้นวรรณะกับคนระดับล่างค่อนข้างมาก ดังจะเห็นมาแล้วจากเรื่อง *เรือมนุษย์* อันที่จริงหนึ่งในเรื่องนี้ก็ไม่ผิดอะไรกับเกี่ยวที่มีลูกเพื่อผูกมัดผู้ชายที่เป็นสามี สร้างสถานภาพภรรยาให้มั่นคง แต่หนึ่งไม่มีใครเลี่ยมสอน เธอขาดการอบรมและมีปัญหาครอบครัว ชีวิตที่ต้องดิ้นรนเอาตัวรอดทำให้หนึ่งเป็นเช่นนั้น หนึ่งไม่ปรารถนาจะเป็นแม่แต่แรก เธอไม่อาจฝังตัวกับหน้าที่ความรับผิดชอบในฐานะแม่ได้ ชีวิตของเธอต้องเดินไปข้างหน้าเช่นเดียวกับเนาในเรื่อง *ห้องที่จัดไม่เสร็จ* ของผู้เขียนคนเดียวกัน เรียกได้ว่า

กฤษณา อโศกสินผลิตซ้ำแม่วัยรุ่นที่ใจแตก เจ้าชู้ ไม่รับผิดชอบลูกเท่าที่ควรในนวนิยายหลายเรื่อง ซึ่งล้วนเป็นแม่ที่อยู่ในระดับชนชั้นล่างทั้งสิ้น

ทองเนื้อเก่า: ชุมชนที่เลี้ยงดูลูก

นวนิยายเรื่อง *ทองเนื้อเก่า* ของ โบตัน นำเสนอชีวิตของลำยองผู้หญิงที่เติบโตในสลัมและมีชีวิตอยู่โดยอาศัยสถานภาพภรรยาค้าจุนฐานะ ชีวิตของลำยองจึงเริ่มต้นจากการเป็นภรรยาของทหารชั้นผู้น้อยที่มีสถานภาพดีกว่าผู้ชายอื่นในละแวกบ้านใกล้เรือนเคียง หลังจากที่คลอดวันเฉลิม ลำยองติดยาตองเหล้า เธอเริ่มหาผู้ชายคนต่อไปที่จะนำเธอไปสู่ชีวิตที่ดีกว่าเป็นภรรยาทหารชั้นประทวน เธอยอมเป็นภรรยาของเสียคนหนึ่ง แต่เพราะการหลงมัวเมาในการพนันและไม่เอาใจใส่เอาในสามี เสียกวงทั้งลำยองไป จากนั้นลำยองก็มีสามีคนแล้วคนเล่า และมีลูกต่างพ่อถึงหกคน พิษเหล้าที่สะสมทำให้เธอเสียดสีและยังป่วยเป็นโรคร้ายจนตายไปอย่างทุกข์ทรมาน

ลูก ๆ ของลำยองเติบโตมาโดยที่เธอแทบไม่ได้เลี้ยง ปล่อยให้เป็นการของญาติพี่น้องของเธอ และญาติพี่น้องของสามีคนแรก ลำยองเป็นแม่ชนชั้นล่างที่ขาดความรับผิดชอบโดยสิ้นเชิง แต่อาศัยวัฒนธรรมความเป็นอยู่ที่เอื้อเพื่อเกื้อกูลของชาวบ้าน ลูก ๆ จึงเติบโตมาได้อย่างกระปรองกระแพรงเต็มที่ มีเพียงวันเฉลิมลูกชายคนโตที่เป็น "ทองเนื้อเก่า" อยู่คนเดียว แกรับภาระดูแลน้อง ๆ และมานะศึกษาเล่าเรียนจนสำเร็จการศึกษาระดับปริญญาเอกจากต่างประเทศทั้งนี้เพราะญาติพี่น้องเห็นแก่ความกตัญญูรู้คุณของวันเฉลิมจึงยื่นมือเข้ามาช่วยเหลือตามมีตามเกิด อย่างน้อยวันเฉลิมก็ยังมีโอกาสสอบวเรียนและศึกษาทางโลกได้ร่วมภาสวพักตร์

ภาพของแม่ชนชั้นล่างเหล่านี้ล้วนสะท้อนถึงสภาพที่ไม่สามารถพึ่งพาตัวเองได้ ไร้สิ้นซึ่งอำนาจต่อรอง ต้องพึ่งพาสามี จะดีจะชั่วอย่างไรขึ้นอยู่กับว่าได้สามีอย่างไร อุดมคติของความ เป็นแม่จึงถูกทำลายเรื่องการชีวิตอยู่รอด การหาหนทางแก้ปัญหาที่เป็นทางออกที่ง่ายที่สุดผู้หญิง ในระดับชนชั้นล่างต้องคว้าไว้ก่อน เธอจึงต้องเป็นแม่ของลูกให้สามียอมรับ ถ้าไม่มีสามีมารองรับ คุณสมบัติความเป็นแม่ของเธอ ตัวเธอก็จะไร้ความหมายแม้ว่าเธอจะพยายามพยุงความเป็นแม่ ที่ดีเพียงใดก็ตามอย่างกรณีของโบพรในเรื่อง *แม่เลือกเกิดได้* เธอไม่สามารถดำรงชีวิตที่ดีได้ถ้าไม่มีสามีมาคุ้มครองปกป้อง ด้วยเหตุนี้การโกหกให้ตนพ้นผิดอย่างแฉะ ในเรื่อง *วัยบริสุทธิ์* หรือการหนีไปจากสภาพผู้หญิงใจง่ายที่สามีทิ้งอย่างแฉะหล้า ในเรื่อง *ไอ้ค่อม* จึงเป็นทางออกที่ดีที่สุดของแม่ชนชั้นล่างนี้ หรือการมีสามีไปเรื่อย ๆ อย่างลำยองในเรื่อง *ทองเนื้อเก่า* ก็สนับสนุนว่าเธอต้องอาศัยการพึ่งพาสามีทั้งทางเศรษฐกิจ และการยอมรับของสังคม แต่แม่ อย่างสวนขวัญจัดเป็นส่วนน้อยที่อาศัยความขยันและหนักเอาเบาสู้จึงสามารถเลี้ยงลูกห้าคนได้ แต่ก็ไม่อาจทำให้ลูกมีชีวิตที่ดีได้ทั้งหมดเพราะไม่มีเวลาที่อบรมสั่งสอนลูก และครอบครัวที่ไม่พร้อมพร้อมทำให้ลูกขาดความรักที่

อบอุ้นจึงไขว่คว้าหาความรักในทันทีที่โตเป็นสาว อันนำไปสู่การดำเนินชีวิตที่ผิดพลาดเมื่อได้สามีไม่ดี เน้นย้ำความคิดที่ว่าชีวิตของผู้หญิงจะดีขึ้นก็ขึ้นอยู่กับคุณภาพของชายผู้เป็นสามีด้วย

3.2.1.2 แม่ระดับชนชั้นกลาง

นวนิยายที่เสนอเรื่องราวของแม่ระดับชนชั้นกลางจะเห็นได้ชัดถึงการผดุงอุดมการณ์ความเป็นแม่อย่างเหนียวแน่น เห็นได้จาก ปฐมภรณ์ในเรื่อง *เหตุเกิดในครอบครัว* ธูมาในเรื่อง *น้ำตาลไหม้* เมธนี ในเรื่อง *บ้านของพรุ่งนี้* บราลีและเรื่องรามในเรื่อง *ปูนปิดทอง* อัมพิลาในเรื่อง *ยายหนูลูกพ่อ* มัลลิกาในเรื่อง *กิ่งมัลลิกา* และเครือวัลย์ในเรื่อง *เวียงระกำ*

เหตุเกิดในครอบครัว : แม่ควรเลือกครอบครัวหรือความก้าวหน้าในหน้าที่การงาน

นวนิยายเรื่อง *เหตุเกิดในครอบครัว* ของสีฟ้า นำเสนอความขัดแย้งในครอบครัวของปฐมภรณ์กับปุ่นยี่ที่เริ่มเมื่อปฐมภรณ์เจริญก้าวหน้าทางการงานเพราะพี่ชายที่กำลังรุ่งเรืองทางการเมืองหนุน ขณะที่ปุ่นยี่ตกงานเพราะบริษัทเลิกจ้าง แม้ปุ่นยี่จะเคยเอ็นดูความร่ำรวยของปฐมภรณ์มาก่อน แต่เมื่อแต่งงานนับสิบปี มีลูกสองคน ความเอ็นดูนั้นก็กลับกลายเป็นความหมั่นไส้และเห็นความร่ำรวยของปฐมภรณ์เป็นความอวดเก่ง ปุ่นยี่ทะเลาะกับปฐมภรณ์บ่อย ๆ และเห็นข้อบกพร่องที่ปฐมภรณ์ยังคงไม่ถนัดในเรื่องการบ้านการเรือนและความจำเป็นที่ผู้หญิงทำงานจะต้องปรับปรุงตัวเอง ปุ่นยี่มิได้ส่งเสริมปฐมภรณ์ให้ละทิ้งหน้าที่ของภรรยาและแม่ไปทำงานในตำแหน่งหน้าที่ราชการที่สูงขึ้น เขากลับเรียกร้องว่า “ผู้หญิงลงมีผ้า ถึงจะเก่งกาจใหญ่โตก็ต้องเป็นแม่บ้านด้วย ไม่งั้นจะแต่งงานมีครอบครัวทำไม” (สีฟ้า(นามแฝง) 2522: 8) ปฐมภรณ์เห็นว่าปุ่นยี่พยายามขัดขวางเพราะไม่อยากจะเห็นภรรยาได้ดีเกินหน้า ความระหองระแหงระหว่างสามีและภรรยาดำเนินเรื่องผ่านการเล่าของปรีศลูกชายคนเล็กที่พยายามเป็นกลางไม่เข้าข้างพ่อหรือแม่ แต่เนื่องจากปรีศอยู่กับพ่อตลอด เรื่องราวจึงถ่ายทอดด้วยการมองพฤติกรรมของแม่ที่เป็น “เป็นอื่น” ไปจากครอบครัว เมื่อปุ่นยี่มีความสัมพันธ์กับแซ่ แม่บ้านอย่างไม่ตั้งใจแม้เรื่องจะจบลงที่แซ่เป็นฝ่ายหลีกทางไปเจียบ ๆ แต่โดยดีแต่ปฐมภรณ์กับปุ่นยี่ก็แยกทางกันอย่างถาวร เมื่อปารวดีลูกสาวคนโตป่วยเป็นโรคกระเพาะเพราะความเครียด หน้าที่การงานของปฐมภรณ์ตกอับเพราะพี่ชายหมดอำนาจบารมีทางการเมือง ปุ่นยี่ได้งานทำ เรื่องจึงจบลงด้วยความหวังว่าทุกฝ่ายจะละทิ้งอิฐหินหน้าเข้าหากัน

ความขัดแย้งที่แม่อย่างปฐมภรณ์ต้องเผชิญคือ เธอควรจะต้องเลือกครอบครัวมาก่อนหรือเลือกหน้าที่การงานที่กำลังเจริญก้าวหน้า เธอควรจะยอมฟังสามีผู้ตกงานมากกว่ายอมฟังญาติพี่น้องและผู้คนแวดล้อมที่ต่างยินดีกับความก้าวหน้าของเธอ ปฐมภรณ์เป็นผู้หญิงทำงานมากกว่าเป็นแม่บ้าน การให้เธอละทิ้งโอกาสอันดีในชีวิตราชการจึงไม่อาจทำได้ เธอจึงผิดหวังที่สามีไม่สนับสนุนเธอเท่าที่ควร

สี่ฟ้าชี้ให้เห็นว่าตำแหน่งหน้าที่การงานนั้นไม่จริง แต่ความเป็นแม่จะต้องคงอยู่กับผู้หญิงไปตลอด จึงไม่สายที่ผู้หญิงที่ทุ่มเทให้กับงานจะคิดใหม่ ละครวางทิวเพื่อลูก นวนิยายเรื่องนี้แสดงหน้าที่การงานที่เป็นปรปักษ์กับความเป็นแม่ ช้ำยังสืบทอดความคิดที่ผู้หญิงจะต้องเป็นรองเมื่ออยู่ในบ้านเสมอ และนี่คือความขัดแย้งที่แม่ผู้ทำงานนอกบ้านจะต้องรับมือกับปัญหาครอบครัว

น้ำตาลไหม้ : ไม่แปลกถ้าผู้หญิงจะท้องโดยไม่มีสามี

นวนิยายเรื่อง **น้ำตาลไหม้** ของ ซอลัดดา เป็นเรื่องของธูมาหญิงสาวที่แยกกันอยู่กับสามีที่เป็นเกย์ แล้วมีความสัมพันธ์กับปวันนายจ้างโดยยังไม่หย่ากับสามี ธูมาตั้งครรภ์โดยที่ปวันไม่รู้ เขาจำต้องแต่งงานกับเนียนผู้หญิงที่หวังสมบัติของเขาและเสแสร้งว่าตั้งครรภ์กับเขา พ่อแม่และ ๗ พี่ ๆ ของธูมาต่างรับรู้และยินดีกับธูมา โดยไม่สนใจว่าใครเป็นสามีของเธอ ท้ายที่สุดเรื่องก็จบลงด้วยความสุข เนียนออกไปจากชีวิตของปวัน ปวันหวนกลับมาหาธูมาและยินดีเป็นยิ่งนักที่ธูมามีลูกกับเขา

ความขัดแย้งในเรื่องคือบุคลิกของตัวละครเอกหญิงที่มีคุณสมบัติที่พึงปรารถนา เข้มแข็ง พึ่งพาตัวเองได้ มีความมั่นคง เสียสละแต่งงานเพื่อพุงฐานะทางครอบครัวและเหมาะสมที่จะเป็นแม่ กับตัวละครหญิงอีกผู้หนึ่งที่อ้างความเป็นแม่เพื่อให้ตนได้แต่งงาน แม้ว่าเหตุผลของการแต่งงานของเนียนเป็นไปเพื่อครอบงำฐานะทางครอบครัว อาจจะคล้ายธูมา แต่เนียนไม่เคยคิดพึ่งตัวเอง เธอหลงใหลในวัตถุและฐานะของปวันมากกว่า ประเด็นสำคัญที่เป็นข้อแตกต่างระหว่างตัวละครทั้งสองคือเนียนไม่มีวินัยทางเพศ เธอมีความสัมพันธ์ทางเพศกับผู้ชายเพราะหวังผลเรื่องความมั่นคงทางฐานะ แต่ผู้หญิงอย่างธูมาตัดสินใจมีความสัมพันธ์ทางเพศกับชายที่เธอรักอย่างมั่นใจในการตัดสินใจของตน และยอมรับความเป็นแม่จากการตั้งครรภ์นอกสมรสอย่างอาภวญ โดยไม่คิดไปทวงสิทธิ์ที่ปวันควรรับผิดชอบต่อลูก หรือไม่คิดที่จะรับสมอ้างว่าเป็นลูกของสามีที่เลิกราไปแล้วทั้ง ๆ ที่อดีตสามีเกย์ของเธอยินดีเป็นยิ่งนักและพร้อมจะรับสมอ้างเพื่อให้มารดาของเธามีทายาทเขยชมสมใจ ธูมาไม่คิดจะฉวยโอกาสนี้

ผู้หญิงที่ตั้งครรภ์นอกสมรสหรือเป็นแม่โดยไม่มีสามีในเรื่องนี้อาจพอยอมรับกันได้ในสังคม ขึ้นอยู่กับผู้หญิงผู้นั้นจะวางตัวอย่างไร อยู่ในครอบครัวแบบใด เธอไม่จำเป็นต้องวิ่งวุ่นให้พ่อของลูกรับผิดชอบ ลำพังเธอเองสามารถรักษาครรภ์และเลี้ยงดูลูกได้ นับได้ว่าเรื่องนี้เป็นกรณีเปิดมิติใหม่ในความคิดของแม่ที่เลี้ยงลูกตามลำพัง(single mom)ในระดับชนชั้นกลางที่ผู้หญิงสามารถพึ่งพาตนเองได้

ปูนปิดทอง : แม่ผู้เป็นผลผลิตของชีวิตครอบครัวที่ล้มเหลว

นวนิยายเรื่อง **ปูนปิดทอง** ของ กฤษณา อโศกสิน เป็นเรื่องราวของสองเมืองและบราลีที่เติบโตมาในชีวิตครอบครัวที่ล้มเหลว ทั้งพ่อและแม่ของแต่ละฝ่ายต่างก็มีภรรยาและสามีใหม่

โดยเฉพาะทางฝ่ายพ่อมีภรรยาหลายคน ทั้งคู่จึงเติบโตมาอย่างไม่เชื่อมั่นในสถาบันครอบครัว แต่ก็ถือว่าประสบความสำเร็จรับผิดชอบชีวิตตนเองได้ ผิดกับน้อง ๆ ของสองเมืองที่ตกต่ำ เรื่องรามเล็กกับสามี มีลูกติด คบเพื่อนไม่ดี ขโมยของในบ้านของพี่ชายไปขาย นักเข้าก็สคบกับพี่ชายต่างอีกคนที่ติดยาปล้นบ้านพ่อตัวเอง เรื่องรามจึงต้องโทษจำคุก บราลีเลี้ยงลูก ๆ ให้บราลีพร้อมกับทำหน้าที่แม่ของลูกที่เกิดกับสองเมืองด้วย

นวนิยายเรื่องนี้ชี้ให้เห็นว่าครอบครัวแตกแยกยากที่จะสร้างพลเมืองที่ดีในสังคมได้ แม่แบบเรื่องรามเป็นผลผลิตของครอบครัวที่แตกแยก ที่ขาดการอบรมสั่งสอนทั้งจากพ่อและแม่ เมื่อเป็นแม่เรื่องรามจึงไม่ถือหน้าที่แม่สำคัญ เธอไม่สามารถปลูกฝังวินัยให้ลูกได้ แต่อย่างไรก็หากผลผลิตผลของครอบครัวแตกแยกเหล่านี้ไม่ดี โดยมีแม่เป็นหลักในการเลี้ยงดู ก็สามารถนำมาพัฒนาตัวเองก็จะยิ่งเพิ่มความระมัดระวังที่จะรักษาบทบาทและหน้าที่ของตนอย่างเช่นบราลี

แม่ที่นำเสนอในเรื่องนี้ในเรื่องนี้เป็นความแตกต่างของแม่ที่มีภูมิหลังเหมือนกันจากครอบครัวแตกแยกคือบราลีและเรื่องราม แต่การศึกษาและความไม่ดี ตลอดจนการเอาใจใส่จากผู้ปกครองตามสมควรทำให้แม่ทั้งสองคนเติบโตมาต่างกัน บราลีมุ่งมั่นที่จะรักษาอุดมการณ์ความเป็นแม่ เรื่องรามขอเพียงแค่อายุรอดเท่านั้น

แม้นวนิยายเรื่องนี้มุ่งชี้ผลเสียของครอบครัวแตกแยกและพ่อแม่ที่ไม่เอาใจใส่ในการอบรมเลี้ยงดูลูกโดยตรง แต่ก็ให้ภาพเทียบความเป็นแม่ที่น่าสนใจ โดยชี้ให้เห็นว่าการรักษาอุดมการณ์ความเป็นแม่ทำให้ผู้หญิงคนหนึ่งมีคุณค่าและความดีเหนือผู้หญิงอีกคนหนึ่ง

บ้านของพรุ่งนี้ : แม่จอมบงการ

นวนิยายเรื่อง **บ้านของพรุ่งนี้** ของ ว.วินิจฉัยกุล เป็นเรื่องของนิลยาที่เติบโตมาในครอบครัวนักวิชาการและมุ่งจะปลูกฝังลูกให้เป็นเลิศในทุกทาง จนนิลยาเกิดความเครียดและไม่มีความสุขในชีวิต นิลยาไม่เคยใกล้ชิดทั้งพ่อและแม่เธอโตมากับแม่แถมคนเลี้ยง เมธนีแม่ของเธอมิแต่สั่งและใช้วาจาที่ไม่คำนึงถึงจิตใจคนอื่น นิลยามีความสุขที่ได้เล่นดนตรี เธอไม่ประสบผลสำเร็จด้านการเรียนที่เลอเลิศสมใจพ่อแม่ แต่เมื่อพอมองเห็นพรสวรรค์ของนิลยาเรื่องเพลง เมธนีก็ตั้งความหวังว่านิลยาจะต้องประสบความสำเร็จมีชื่อเสียงจากการประกวดการประพันธ์เพลง แต่เมื่อไม่เป็นอย่างที่คิดนิลยาถูกสั่งห้ามไม่ให้เล่นดนตรีอีกต่อไป ความคับแค้นที่สั่งสมของนิลยาทวีถึงขีดสุด เธอตัดสินใจฆ่าตัวตายแต่รอดมาได้ เมธนียังไม่เชื่อในความกดดันจนถึงขีดสุดของลูกสาว เธอยังคงจะเอาชนะลูกสาวต่อไปถ้าไม่ประสบเหตุถูกลอบยิงจนเป็นอัมพาตพูดไม่ได้ เมธนีจึงได้สำนึกและยินยอมให้ลูกได้เลือกทางเดินชีวิตที่ต้องการ

เมธนีเป็นแบบฉบับของผู้หญิงชนชั้นกลางที่ประสบความสำเร็จโดยอาศัยสติปัญญาด้านการศึกษาเล่าเรียนเป็นพื้นฐานต่อยอดไปสู่การยกระดับคุณภาพชีวิต จากเด็กผู้หญิงที่พ่อแม่รักน้อยที่สุด เธอมุ่งมั่นจะประสบความสำเร็จเรื่องการเรียน เธอมีหน้าที่การงานที่ดี มีโอกาสศึกษาต่อจนถึงขั้นปริญญาเอกยังต่างประเทศ และก้าวเป็นผู้บริหารระดับสูงในสถาบันอุดมศึกษา เมธนีไม่ยอมให้ความเป็นแม่มาหยุดยั้งความก้าวหน้าใด ๆ เธอทิ้งลูกให้อยู่ในความดูแลของแม่แสบโดยที่เธอเข้าใจว่าแม่ของเธอจะเป็นผู้เลี้ยงลูกให้ แต่กว่าเธอจะทราบความจริงเมื่อกลับมาทำหน้าที่แม่อีกครั้ง เมธนีสวมบทบาทแม่จอมบงการที่เธอเชื่อว่าลูกจะประสบความสำเร็จในชีวิตด้วยหนทางเดียวกับที่เธอและสามีประสบความสำเร็จมาแล้วคือการศึกษา การปลูกฝังเรื่องการศึกษาคือสิ่งที่เธอคิดว่าดีที่สุดเท่าที่เธอจะหยิบยื่นให้ลูกได้ ภาพของเมธนีคือผู้หญิงที่ประสบความสำเร็จในโลกของการแข่งขันแบบทุนนิยมที่เชื่อว่าความรู้และความสำเร็จคืออำนาจไม่ว่าจะได้มาโดยวิธีใด เมธนีไม่มีมนุษยสัมพันธ์ เธอไม่เคยคิดจะรักษาน้ำใจใคร เมธนีคือผู้หญิงที่สวมบทบาทของผู้ชาย โดยที่เธอไม่เคยรู้ว่าพฤติกรรมของเธอสร้างความรำคาญให้แก่ชีวิตคู่ ทำให้ลูกหวาดกลัว การรักษาวินัยการทำงานและหลักการทำงานอย่างเข้มงวดที่เธอนำมาใช้กับลูกที่บ้านคือการแสดงออกซึ่งความรักและความห่วงใยที่ลูกไม่มีวันจะรู้สึกได้ สิ่งเดียวที่หยุดเมธนีได้คือการบาดเจ็บสาหัสจากการถูกลอบยิง เธอได้คิดว่าวิถีชีวิตที่ผ่านมาของเธอนำหายนะมาสู่ตัวเธอเองและคนรอบข้าง เมธนีจึงปล่อยวางได้

นับได้ว่าแม่ชนชั้นกลางที่ละเลยความเป็นแม่ และมุ่งความสำเร็จไปที่หน้าที่การงาน และละเลยความเป็นผู้หญิงไม่อาจเป็นที่ยอมรับได้ในสังคม

ยายหนูลูกพ่อ : ยังไม่สายที่จะเป็นแม่ที่ดี

นวนิยายเรื่อง **ยายหนูลูกพ่อ** ของ โบตัน เป็นเรื่องของอัมพิลาที่ตั้งครรภ์กับคนรักแล้วเขาไม่ยอมรับเธอและลูกในท้อง เธอคิดจะทำแท้งแต่บุญญภัทรผู้ชายที่หลงรักเธอมาตลอดยินดีแต่งงานด้วยและเลี้ยงลูกสาวของเธอคือบุญพิลาสเหมือนเป็นลูกแท้ ๆ อัมพิลาไม่สนใจลูกเลย เธอเดินทางไปต่างประเทศและแต่งงานใหม่ แต่เพราะไม่มีลูก เธอจึงขอนำบุญพิลาสมาอยู่ด้วย บุญญภัทรสนับสนุนเพราะเห็นโอกาสที่ดีของบุญพิลาส แต่บุญพิลาสผูกพันกับบุญญภัทรมากกว่า เธอมีปัญหากับแม่มากระหว่างที่อยู่ต่างประเทศ แต่ในที่สุดด้วยความพยายามประสานความเข้าใจของบุญญภัทรทำให้บุญพิลาสกับแม่เข้าใจกันได้ในที่สุด

ความขัดแย้งในเรื่องเริ่มจากแม่ที่ไม่อยากเป็นแม่แต่แรก อัมพิลาเกลียดพ่อของลูกที่ไม่รับผิดชอบและพานเกลียดลูกที่เธอคิดว่าทำลายอนาคตเธอ แต่บุญญภัทรพ่ออุปโลกน์ที่พิการชา เป็นโปลิโอจึงต้องทำหน้าที่แทนแม่ ดังนั้นการหวนกลับมาทำหน้าที่แม่จึงเป็นการแก้ตัวและให้โอกาสที่ดีทางการศึกษาแก่ลูกที่พ่อซึ่งเลี้ยงดูลูกมาตลอดให้ลูกไม่ได้ แต่ในที่สุดหลังจากผ่านความ

ขัดแย้งกับลูก แม่ที่ไม่ได้เลี้ยงดูแต่แรกอย่างอัมพิลา ก็เข้าถึงหัวใจของแม่คือเข้าใจและยอมเสียสละ ยินยอมให้ลูกกลับไทยเพื่ออยู่ดูแลพ่อที่ลูกรัก

แม่แบบอัมพิลาคือแม่ที่ไม่อยากเป็นแม่ และต้องเป็นแม่โดยจำยอม ทางออกของเธอคือการปฏิเสธที่จะทำหน้าที่แม่แม่แต่การให้นมลูก แต่แล้วเธอก็หนีความเป็นแม่ไม่พ้น เมื่อเธอหวนกลับมาทำหน้าที่แม่ เธอหวังว่าลูกจะเห็นแก่ความสัมพันธ์ของสายเลือดมากกว่าการผูกพันจากพ่อที่ไม่ใช่พ่อแท้ ๆ แต่เธอเฝ้าดูการเฉยเมยไร้ชีวิตชีวาของลูกที่เอาแต่คิดถึงพ่อ จนเธอยอมรับกับบุญญาภิบาลในที่สุดว่า "อัมไม่ใช่ว่านี่แม่ในสายตาของยายหนูเลย เป็นเพียงผู้หญิงแปลกหน้าคนหนึ่งเท่านั้นเอง" "(โบตัน(นามแฝง), 2544 : 232 และเธอรู้ตัวดีว่า "แม่คนนี้ขาดความเป็นแม่ ไม่มีอกอุ่น ๆ ให้ลูกอิง ลูกจึงโหยหาผู้อื่นมาแทนที่ตั้งแต่วัยที่ควรต้องการพ่อแม่มากกว่า" (เรื่องเดียวกัน : 218) ความสำนึกนี้ทำให้อัมพิลาได้รู้ว่าชีวิตที่ลูกควรเลือกเอง เป็นสิ่งที่ผู้เป็นแม่อย่างเธอน่าจะมอบให้ลูกได้

กึ่งมัลลิกา : ทุกปัญหาแก้ไขได้ด้วยแม่

นวนิยายเรื่อง **กึ่งมัลลิกา** ของกฤษณา อโศกสิน เป็นเรื่องของมัลลิกานางวิญญูวิหกสืบทอดที่เลี้ยงลูกด้วยการอบรมและให้การศึกษามาเป็นอย่างดี เธอสามารถนำทรัพย์สินมรดกของเธอจากพ่อมามาขายขยายเพิ่มพูนจนมีฐานะเป็นปึกแผ่นมั่นคง และไม่เดือดร้อนเมื่อสามีจากไปก่อนที่ลูกจะสำเร็จการศึกษา เนื่องจากเธอปลูกบ้านให้ลูกอยู่ในบริเวณเดียวกัน เธอจึงรับรู้เรื่องวุ่นวายของแต่ละครอบครัวของลูกทั้งสามคน ทั้งที่มาขอพึ่งพาอาศัยเรื่องการเงินบ้าง เรื่องความไม่ลงรอยในครอบครัวบ้าง เรื่องการปกครองลูก ๆ บ้าง มัลลิกามีทางออกให้ลูกทุกครั้ง แต่เธอก็เหน็ดเหนื่อยใจ เพราะไม่สามารถโอบอุ้มเอาปัญหาทุกอย่างที่เกิดขึ้นในชายคาครอบครัวใหญ่ของเธอไว้ตลอดเวลา ชีวิตของมัลลิกาจึงเปรียบเสมือนต้นไม้ต้นใหญ่ที่มีกิ่งก้านสาขาเป็นที่อาศัยให้ร่มเงากับทุกชีวิต

ความขัดแย้งในนวนิยายเรื่องนี้เกิดจากราวต่าง ๆ ในแต่ละครอบครัวที่มัลลิกาถูกร้องขอให้เข้าไปมีส่วนในการช่วยเหลือและทางทางออกให้ปัญหาต่าง ๆ มิใช่แต่เพียงปัญหาของลูกหลายเธอ ยังรวมเอาปัญหาของหลานของสะใภ้และเพื่อนของหลานที่มาขออาศัยอยู่ในครอบครัวใหญ่ของเธอ ถ้าปราศจากมัลลิกาความขัดแย้งทั้งหลายคงไม่มีทางออก แต่ละครอบครัวเล็กในครอบครัวใหญ่ของเธอคงต้องประสบกับปัญหาหนักหน่วงจนถึงขั้นแตกร้างและอับปางลง แม้อย่างมัลลิกาเป็นผู้ที่สวมบทบาทของแม่ผู้ดูแลทุกข์สุขของชีวิตในครัวเรือน ด้วยความเสียสละและคิดถึงตัวเองน้อยที่สุด มัลลิกาจึงเป็นแม่ที่สมบูรณ์แบบ ทั้งความรักที่มีให้ลูกอย่างเต็มเปี่ยม และการคอยดูแลทุกข์สุขของลูกสม่ำเสมอ ความขยันขันแข็ง และไม่เคยนิ่งดูตายทั้งในเรื่องของการหารายได้ การปกครองบริวาร และการเข้าไปร่วมแก้ปัญหาให้กับผู้คนแวดล้อม ด้วยเหตุนี้ชีวิตของมัลลิกาแม้จะไม่มีวันสงบสุขแต่จึงเธอก็ภาคภูมิใจที่เธอใช้ชีวิตอย่างมีค่า

นวนิยายเรื่องนี้จึงเสนอแง่มุมของความเป็นแม่ในระดับชนชั้นกลางค่อนข้างสูงที่ไม่ต้องวิตกกังกับการทำมาหาเลี้ยงชีพ ความเป็นแม่ทำให้ชีวิตของผู้หญิงมีคุณค่า การแก้ปัญหาในครอบครัวเป็นงานที่เป็นหน้าที่ของผู้หญิง แม้จะหนักจะเหนื่อยเพราะหน้าที่นี้ไม่มีสิ้นสุดแต่ก็ยังคุณค่าให้กับชีวิตของผู้หญิงคนหนึ่งได้ ดังนั้นเมื่อเปรียบเทียบกับ **ห้องที่จัดไม่เสร็จ** ของผู้เขียนคนเดียวกันที่มีแนวเรื่องคล้ายกัน แต่การนำเสนอภาพแม่ที่ต่างระดับชนชั้นกัน แม่ชนชั้นล่างที่ใช้ต้องใช้แรงงานทำมาหาเลี้ยงตัวเองและลูกแต่เพียงลำพังย่อมไม่มีเวลาอบรมสั่งสอนลูกให้ดี แต่แม่ชนชั้นกลางที่มีพื้นฐานสามารถทุ่มเทและเลี้ยงดูลูกได้ดีกว่า อย่างไรก็ตามปัญหาของลูกเป็นสิ่งที่แม่ทำให้แม่ทุกข์และกังวลใจไม่อาจวางเฉยได้ หน้าที่ของความเป็นแม่จึงไม่มีวันจบสิ้น เช่นเดียวกับความรักของแม่ไม่มีวันจบสิ้นไม่ว่าจะเป็นแม่ในระดับชนชั้นไหนก็ตาม

เว็จระก่า : ทำเพื่อลูกแต่ลูกไม่รักดี

นวนิยายเรื่อง **เว็จระก่า** แสดงให้เห็นความทุกข์ของผู้หญิงที่ลูก หรือสามีติดการพนัน การพนันทำลายชีวิตครอบครัวและทำลายชีวิตที่ลุ่มหลงมัวเมาจมอยู่กับการพนัน ผู้เขียนชี้ให้เห็นว่า บางทีด้วยความรักอย่างท่วมท้นของแม่ ความสามารถในการจัดการชีวิตของทุกคนในครอบครัวไม่ให้ต้องอนาถร้อนใจ กลับไปสร้างบุคลิกที่ไม่พึงปรารถนาแก่ลูกชายที่ไม่เคยต้องดิ้นรนไขว่คว้าอยากได้อะไรแม่ก็หามาวางตรงหน้า คิมหันต์จึงพบความตื่นเต้นอย่างไม่เคยรู้สึกมาก่อนเมื่อเริ่มเล่นการพนัน จนกระทั่งติดการพนัน ภรรยาของเขาไม่อาจทนได้อยู่ร่วมชีวิตครอบครัวอีกต่อไป เพราะเห็นวาคิมหันต์ติดการพนันจนยากจะถอนตัวเห็น จึงนำเป็นห่วงอนาคตของเธอและลูก แม่เป็นผู้รู้ความจริงซ้าที่สุด และไม่สามารถไหว้วอนขอให้ลูกเลิกเล่นการพนันได้ แม้จะเปลี่ยนวิธีมาควบคุมแทน ลูกผู้ตกเป็นทาสการพนันก็หนีไปเล่นจนได้ และการพนันชักนำให้คิมหันต์ไปพัวพันกับภรรยาลับของผู้มีอำนาจจนถูกสั่งฆ่า

เครือข่ายผู้เป็นแม่ในเรื่องนี้คือแม่ชนชั้นกลางที่ประสบความสำเร็จด้านการทำงาน และความสามารถในการบริหารจัดการธุรกิจของครอบครัวทำให้เธอเป็นเสาหลักของบ้าน พฤติกรรมของแม่ผู้ประสบความสำเร็จคือการทุ่มเทเพื่อการศึกษาของลูก ๆ โดยหวังว่าจะเป็นโอกาสเดียวที่ทำให้ลูก ๆ ประสบความสำเร็จในชีวิตยิ่งไปกว่าตนเองที่ไม่มีโอกาสศึกษาเล่าเรียนในระดับสูง จนลืมนี่จะปลูกฝังคุณธรรมการดำเนินชีวิต กฤษณา อโศกสินชี้ให้เห็นว่านี่คือจุดอ่อนของแม่ชนชั้นกลางที่ประสบความสำเร็จด้วยการก่อร่างสร้างตัวมาด้วยความสามารถของตนเองจนมีฐานะเป็นปึกแผ่น จึงคิดจะสร้างทางลัดที่ไม่เห็น้อยากให้แก่ลูกของตน แต่เพราะอยากให้ลูกสบายนั่นเองบ่มเพาะนิสัยที่ไม่พึงประสงค์ให้ลูกโดยไม่รู้ตัว ลำพังความรักของแม่และการยืมดีลงทุนเพื่อการศึกษาที่ดีของลูกอาจไม่ทำให้ลูกเป็นคนดีได้ถ้าลูกไม่ใฝ่ดี เพราะแม่เหล่านี้ลืมนี่จะสร้างภูมิคุ้มกันความชั่วร้ายให้แก่ลูก

แนวคิดเกี่ยวกับแม่ชนชั้นกลางที่นำเสนอสะท้อนอุดมคติของชนชั้นกลางที่ต้องจรรโลงไว้ซึ่งอุดมการณ์ความเป็นแม่ซึ่งเป็นดั่งบรรพชนที่วัดคุณค่าความเป็นผู้หญิง นวนิยายบางเรื่องแสดงถึงการแตะกับทางความคิดเรื่องอุดมการณ์ความเป็นแม่ เช่น *บ้านของพรุ่งนี้* ระหว่างเมธินีแม่นักวิชาการที่แสดงออกซึ่งความรักด้วยการบังคับและบงการลูกให้ใช้ชีวิตอย่างที่แม่เห็นว่าดีงามกับแม่แถบคนเลี้ยงที่เห็นว่าความรักและความมั่นคงทางจิตใจจากพ่อและแม่เป็นสิ่งที่ลูกต้องการมากกว่าสิ่งอื่น แม่แถบจึงให้"ความเป็นแม่"แก่นิยายที่แม่แท้ ๆ ของนิยายไม่เคยให้ลูก เรื่อง *ปูนปิดทอง* บราลีและเรื่องราวต่างก็เป็นผลผลิตของครอบครัวบ้านแตกเหมือนกัน แต่บราลีประพฤตินอนอยู่ในขอบเขตที่เหมาะสม ไม่กล้าไปทางทางชั่วอย่างเรื่องราว เมื่อเรื่องราวต้องโทษจำคุก บราลีจึงต้องทำหน้าที่แทนแม่ให้แก่ลูก ๆ ของเรื่องราว นอกจากนั้นนวนิยายเหล่านี้ยังแสดงให้เห็นบทบาทและภาระอันหนักหน่วงของแม่ชนชั้นกลางที่ต้องทำงานนอกบ้านในหน้าที่รับผิดชอบไม่ยิ่งหย่อนไปกว่าผู้ชาย แต่ผู้หญิงจะต้องทำให้ได้ในโลกของการทำงานนอกบ้าน มิเพียงแต่เท่านั้นผู้หญิงชนชั้นกลางยังต้องรับผิดชอบต่อชีวิตของลูกมากกว่าสามี ความสามารถของผู้หญิงจึงมิได้วัดจากความสำเร็จในหน้าที่การงานเพียงอย่างเดียวแต่ประเมินจากความสำเร็จในความเป็นแม่ด้วย ความเป็นแม่ยังใช้เป็นหลักคุณธรรมที่ประเมินความเป็นหญิงอีกด้วย

3.2.1.3 แม่ระดับชนชั้นสูง

นวนิยายในช่วงนี้นำเสนอภาพแม่ชนชั้นสูง 4 เรื่องคือเรื่อง *มายา* *สารองรักกว่าจะรู้เตียงสา* และ *สองชีวิต*

มายา : แม่ผู้สร้างบุคลิกภาพและกำหนดชะตากรรมของลูก

นวนิยายเรื่อง *มายา* ของ ว.วินิจฉัยกุล เป็นเรื่องราวของพิตะวันที่เติบโตมาจากการเลี้ยงดูของอินทนิลคนหัดที่ร่ำรวยและมีชาติตระกูล อินทนิลเลี้ยงดูพิตะวันตามอารมณ์ บางครั้งก็ยอมรับเสมือนลูกคนหนึ่ง แต่บางครั้งก็ตกลงเป็นเพียงเด็กในบ้าน พิศวันจึงเติบโตมาด้วยความสับสนและโหยหาในความรักที่แท้จริง การเลี้ยงดูแบบข่มขู่ของอินทนิลทำให้พิตะวันทะเลาะทะเลาะและทำทุกอย่างเพื่อความอยู่รอด เมื่อมีโอกาสเธอก็ไม่ลังเลที่แสดงด้านหลังว่าเธอเป็นลูกรักของอินทนิล เธอใช้ชีวิตเข้าไปพัวพันกับสังคมของคนร่ำรวยจนทำให้ชีวิตของเธอถลำลึกจนหาทางออกไม่ได้ และชายที่เธอรักและทอดตัวให้ก็ไม่มีใจให้เธอ พิศวันตัดสินใจจบชีวิตของตัวเอง เมื่อเธอคิดว่าเธอไร้ค่าเพราะพ่ายแพ้ทุกอย่าง

ความขัดแย้งในเรื่องเกิดขึ้นเพราะพิตะวันไม่มีแม่ที่จะมีหัวใจที่รักและเมตตาต่อเธออย่างแท้จริง คุณอินทนิลเลี้ยงเธอมาแบบเจ้าบุญนายคุณ อินทนิลชีวิตอยู่ท่ามกลางญาติพี่น้องที่หวัง

มรดกจากเธอทำให้อินทนิลไม่รักใคร เธอเห็นแต่ข้อบกพร่องของคนอื่น จนเมื่อมีหลานสาวแท้ ๆ มาพยาบาลยามเธอเป็นอัมพาต อินทนิลจึงรู้จักคิดถึงใจผู้อื่น

ความเป็นอื่นของอินทนิลคือ แม่เลี้ยง ผู้ยืนดีอยู่ในฐานะเจ้าบุญนายคุณมากกว่าแม่ตลอดจนค่านิยมของชนชั้นสูงที่ชาติตระกูลต้องมาก่อนหน้าที่ความเป็นแม่ อินทนิลจึงเป็น"คุณ"ของพิระวันตามสรรพนามที่เธอให้พิระวันเรียกเธอเช่นนั้น ความไว้ตัวและความห่างเหินและวางพิระวันในฐานะเด็กในปกครองคือวิถีคิดของชนชั้นสูง ดังนั้นอินทนิลจึงยินดีเป็นผู้ปกครองมากกว่าเป็นแม่ แต่ท้ายที่สุดจากเนื้อความในคำไว้อาลัยในหนังสืองานศพของพิระวันในตอนปิดเรื่องแสดงถึงจิตวิญญาณแห่งความเป็นแม่ที่อินทนิลแสดงออกมาเมื่อพิระวันจากโลกนี้ไปแล้ว จึงอาจกล่าวได้ว่าความขัดแย้งของเรื่องคลี่คลายลงเมื่อผู้ที่ไม่เคยแสดงออกซึ่งความเป็นแม่เข้าใจในความเป็นแม่และแสดงคุณสมบัติของแม่ที่แท้จริงคือความรักและความห่วงใยโดยมิหวังสิ่งใดตอบแทน

แม่เลี้ยงที่ไม่เคยแสดงออกซึ่งความรักอย่างอินทนิลสร้างบุคลิกภาพให้พิระวันขาดความรักและพยายามชดเชยตัวเองด้วยวัตถุ ทั้งๆ ที่พิระวันมีทั้งรูปสมบัติและคุณสมบัติเธอยังพยายามไขว่คว้าและเติมเต็มในส่วนที่ขาดโดยไม่รู้จักให้ผู้อื่น

นวนิยายเรื่องนี้สะท้อนให้เห็นว่าการขาดความรักจากแม่ในเบื้องต้นของชีวิตทำให้ผู้นั้นรักใคร่ไม่เป็น พยายามไขว่คว้าหาความรักจากผู้อื่น ทั้งพิระวันและรชานนท์ชายที่พิระวันรักอย่างทุ่มเทก็ขาดความรักจากพ่อแม่ที่แท้จริงเช่นเดียวกัน พ่อแม่ของรชานนท์เสียชีวิตไปเมื่อเขายังอยู่ในวัยเด็ก เขาเติบโตมาโดยมีป้าคอยดูแล และอาศัยเงินมรดกที่พ่อกับแม่ของเขาทิ้งไว้ให้เพื่อดำรงชีวิตอยู่ในวงสังคมชั้นสูง แต่รชานนท์โชคดีกว่าพิระวันที่มีโอกาสพบกับบุษยามินตราผู้หญิงที่อาจไม่ได้ดีพร้อมแต่รักเขาอย่างจริงใจและสามารถทำให้เขาภาคภูมิใจในตัวเอง จะเห็นได้ว่าวิธีการเลี้ยงดูของแม่ส่งผลต่อบุคลิกภาพและมีส่วนกำหนดชะตากรรมของลูกในอนาคต

สำรองรัก : แม่ที่ต้องรักษาเกียรติยศ

นวนิยายเรื่อง **สำรองรัก** ของทมยันตีเป็นเรื่องของคุณหญิงมัทนินทรที่พบรักกับบวศินหนุ่มจิตรกร เธอไม่อาจเลือกความรักโดยเลิกกับสามี เพราะเธอมีเกียรติยศในฐานะคุณหญิงและหน้าที่ในฐานะแม่ที่ต้องรักษา เธอจึงตัดสินใจตีความสัมพันธ์กับบวศิน

ความขัดแย้งที่ปรากฏกับแม่ในเรื่องคือการต้องเลือกระหว่างหน้าที่ เกียรติยศในสังคม กับความรัก ความรักถูกจัดวางไว้เป็นเรื่องส่วนตัว เกียรติยศและหน้าที่ของผู้หญิงคือการอดทนและเสียสละเพื่อผู้อื่น ดังนั้นแม่สามีจะมีภรรยาอื่นสักกี่คน และพากรรยาคนอื่นไปเที่ยวต่างประเทศ แทนที่จะพาเธอไป แม้อีกตีตสามีจะแสดงกิริยาก้าวร้าวเธอและรังแกลูกของเธอ เธอก็ต้องอดทน

ความรักที่ผ่านเข้ามาเป็นเพียงความหวานที่หล่อเลี้ยงชีวิตให้ผู้หญิงอดทนและเสียสละต่อไป แม้วินชายคนรักจะเรียกร้องให้เธอปลดปล่อยเกียรติยศที่เธอแบกไว้ให้เป็นเพียง"มัทนา"สำหรับเขา และเธอเท่านั้น แต่บทสรุปสุดท้ายเมื่อมัทนินทรบอกลาวคืนคือ "ฉันอาจเป็นแม่ได้ชั่วคราว หากความจริงก็คือความจริง ฉันคือคุณหญิงมัทนินทร"(ทมยันตี(นามแฝง),2547 : 151)

แม้อย่างมัทนินทรคือแม่ที่ผลิตซ้ำภาพอุดมคติของแม่ที่มีชีวิตอยู่เพื่อผู้อื่น แต่ก็ต้องพิจารณาชนชั้นเข้ามาเกี่ยวข้องด้วย ในสถานภาพชนชั้นสูงของมัทนินทรเธอไม่มีโอกาสเลือก การตัดใจจากคนที่รักนอกจากจะเพื่อรักษาเกียรติยศของสามี ภาควงศ์ในความเป็นแม่ผู้เสียสละเพื่อลูกแล้ว ยังเป็นไปเพื่อพยุงสถานภาพของตนเองด้วย

กว่าจะรู้เดียงสา : แม่ผู้ไม่เดียงสา

โบตันเขียนนวนิยายเรื่อง *กว่าจะรู้เดียงสา* เพื่อเป็นอุทาหรณ์ให้เห็นถึงปัญหาการมีเพศสัมพันธ์ในวัยเรียน ความอยากรู้อยากเห็นในเรื่องเพศส่งผลให้วัยรุ่นมีเพศสัมพันธ์เพราะไม่อาจยับยั้งชั่งใจได้ นำไปสู่การตั้งครรภ์ไม่พึงประสงค์ หนีออกจากบ้านแล้วนำชีวิตตนเองไปสู่หายนะในที่สุดดังเช่นชีวิตของชยาและแวนทิพย์

ในเรื่องนี้เราเห็นแม่สองแบบ แม่ของแวนทิพย์คิดว่าการควบคุมลูกคือหน้าที่ของแม่ แต่เธอไม่สามารถควบคุมลูกให้ได้ตั้งใจ ลูกชายก็แต่งงานกับผู้หญิงที่เธอไม่ค่อยชอบและแยกตัวไปอยู่จังหวัดอื่น และลูกสาวก็หนีตามผู้ชายไป แสดงให้เห็นการวางบทบาทและหน้าที่ของแม่ที่ผิดพลาด ส่วนแวนทิพย์คือแม่ผู้เรียนรู้จากความผิดพลาดของตน นั่นคือความไม่เดียงสา ถึงลูกจะเกิดมาจากอารมณ์อยากรู้และหักห้ามใจตัวเองไม่ได้ในเรื่องเพศ แต่ด้วยความรักของแม่ แวนทิพย์เอาชีวิตเป็นเดิมพันมิให้ลูกสาวต้องมีชีวิตแบบเธอ

นวนิยายเรื่องนี้สะท้อนให้เห็นว่าประสบการณ์ชีวิตมีผลต่อการเป็นแม่ แม่ของแวนทิพย์ผู้เติบโตมาในสังคมชั้นสูง เธอคิดว่าด้วยวิถีชีวิตแบบเดียวกับที่เธอเติบโตมาจะทำให้ลูกมีชีวิตดีได้ โดยอาศัยการควบคุมทางวินัยอย่างเคร่งครัดเป็นเครื่องมือ ขณะที่ชีวิตที่พลาดพลั้งของแวนทิพย์เป็นบทเรียนให้แวนทิพย์รู้ว่าการเลี้ยงดูมีผลต่ออนาคตของลูก ในเมื่อสถานะของเธอไม่สามารถเลี้ยงลูกได้ และมีแนวโน้มที่จะทำให้ลูกตกต่ำเช่นเดียวกับเธอ เธอจึงหาทางออกให้ลูกแม้จะแลกด้วยชีวิตก็ตาม

สองชีวิต : ถ้าไม่ให้ทำแท้ง

นวนิยายเรื่อง *สองชีวิต*ของทมยันตี นำเสนอเรื่องราวของ กบลูกสาวของชนชั้นสูงที่ไม่มีอบรมเลี้ยงดูลูกอย่างใกล้ชิด ความว่าแห้วทำให้ติดเพื่อน เธอทำทุกอย่างที่เพื่อนฝูงทำให้ลอง ทั้งเหล้า บุหรี่ ยาเสพติด และนำไปสู่การมั่วสุมทางเพศ จนตั้งครรภ์ กบไม่ต้องการให้พ่อแม่ต้องมารับรู้กับปัญหานี้ เธอจึงตัดสินใจทำแท้งกับหมอเถื่อน กบตกเลือดอย่างรุนแรงแต่ลูกยังมีชีวิตอยู่

เรื่องของกบเป็นชาวฉวไฉ่เพราะพ่อแม่ของกบต่างก็มีหน้ามีตาในสังคม พ่อของกบตำหนิแม่ที่เลี้ยงลูกไม่ดี และทิ้งแม่กับกบไป แม่ของกบอับอายและผิดหวังอย่างรุนแรง เธอมีชีวิตอยู่โดยย่ำคิดย่ำทำอยู่โดยลำพัง และไม่ยอมให้กบเข้าใกล้ กบคลอดลูกและด้วยวุฒิภาวะที่ไม่พร้อมเธอจึงไม่สามารถเลี้ยงลูกได้ กบหาทางออกของชีวิตที่ว่าเหวไรที่พึ่งด้วยยาเสพติด และเมื่อเธอติดยาจนประสาทหลอนทำให้ฆ่าลูกและฆ่าตัวเองตาย

ประเด็นที่น่าสนใจนอกจากการทำแท้งที่จะกล่าวถึงต่อไปในหัวข้อแม่กับเพศวิถีนั่นก็คือแม่ของกบ ซึ่งดูเป็นแม่ชนชั้นสูงผู้เพียบพร้อมจะบงการอยู่บ้างที่ไม่ได้ใกล้ชิดลูกเท่าที่ควร อย่างไรก็ตามการที่แม่มีอาการประสาทเสียสติเพราะรับไม่ได้กับสถานะของตนที่พังครืนลงมา ก็อาจแสดงนัยให้เห็นว่าการหมกมุ่นครุ่นคิดถึงแต่ปัญหาของชนชั้น โดยไม่ได้คำนึงถึงหน้าที่และบทบาทของแม่ที่จะช่วยลูกแก้ปัญหา ความตายของแม่อย่างกบเป็นความตายที่ถูกสังคมละเลยปัญหาการทำแท้งแต่การมีชีวิตอยู่อย่างแม่ของกบในสภาพ*"ว่างผอม มีแต่โครงกระดูกในชุดมอ ยาวรุ่มร่าม ตาไหล หน้ามีแต่กระดูก ผมหาว ๆ เทา ๆ กระดำกระด่างรุ้งรุ้ง"*(ทมยันตี(นามแฝง) ,2540 : 319) ก็เป็นความตายเพราะละเลยไม่รับรู้ปัญหาทางสังคมเช่นกัน

ภาพของแม่ชนชั้นสูงเหล่านี้แสดงถึงความประดักประเดิดของการเป็นผู้หญิงที่ดีมีสกุลขุนชาติ มีเกียรติยศให้ต้องดำรงรักษา การคำนึงถึงเกียรติยศเกียรติศักดิ์อย่างอินทนิลก็ตึงเกินไปจนทำให้ลูกเคืองคว้างและไร้ความสุข เพราะเอาเงินและความพอใจของตนเป็นสรณะตามความเห็นแบบอย่างจากเธอ และในสภาพแม่ของกบด้วยแล้วยิ่งแสดงให้เห็นถึงการหมดสิ้นทุกอย่างในชีวิต เพราะยึดติดกับชื่อเสียงเกียรติยศที่ย่อยยับไปเพราะลูกสาวไปทำแท้งและสามีทอดทิ้งไปเพราะโกรธที่ดูแลลูกไม่ดีจึงโยนความผิดทั้งหมดไปให้แก่ลูก จนถึงตัดขาดจากความเป็นแม่โดยสิ้นเชิง แต่เธอก็ไม่อาจสรุปได้ว่าการรักษาเกียรติยศอย่างคุณหญิงมัทนิรินทร์เป็นการเสียสละเพราะนั่นคือการรักษาสถานภาพของตัวเองเอาไว้ แม้จะอ้างว่าเป็นการเสียสละเพื่อลูก แต่ความเป็นคุณหญิงที่ผู้คนนับถือก็เป็นสิ่งที่เธอปฏิเสธไม่ได้

ในบรรดาแม่ชนชั้นต่าง ๆ เหล่านี้ แม่ชนชั้นกลางดูจะสร้างมาตรฐานจากความดีและความพยายามที่น่ายกย่องของผู้หญิงเพราะเธอเหนื่อยยากเพื่อครอบครัว เพื่อสร้างความก้าวหน้าให้แก่งานอาชีพและธำรงความเป็นแม่ในขณะเดียวกัน อุดมการณ์นี้แพร่ขยายไปสู่ชนชั้นสูงปรากฏในนวนิยายตั้งแต่ช่วงพ.ศ. 2510 – 2519 ดังที่ได้กล่าวมาแล้วคือการรักษาสถานภาพชนชั้นสูงเป็นเรื่องที่ถูกดึงออกมาสัมพันธ์กับความเป็นแม่เพื่อจะบอกว่ามาตรฐานของความเป็นแม่ที่ดีคือแม่แบบชนชั้นกลาง ส่วนแม่ชนชั้นล่างความเป็นแม่ช่วยค้ำจุนสถานภาพภรรยา ความเป็นแม่เป็นสิ่งสำคัญสำหรับผู้หญิงชนชั้นล่างพอ ๆ กับความเป็นภรรยา มิได้สูงค่าในแบบที่ชนชั้นกลางยึดถือ การปะทะระหว่างชนชั้นปรากฏชัดที่สุดในเรื่อง *แม่เลือกเกิดได้* โบพคิดต่างไปจากผู้หญิงชนชั้นเดียวกัน

และ ในเรื่อง *วัยบริสุทธิ์* ฉันทน์ - ผู้เล่าเรื่องที่มองเพื่อนบ้านเป็นผู้ที่ด้อยการศึกษาขาดการไตร่ตรองต่างไปจากเธอ วิถีชีวิตและวิถีเลี้ยงลูกของเธอจึงแปลกแยกไปจากผู้หญิงในละแวกบ้านเพราะเธอให้ความสำคัญกับความเป็นแม่เหลือสิ่งอื่นใด

นอกจากนั้นมีย่อสังเกตุจากนวนิยายสองเรื่องของกฤษณา อโศกสิน คือเรื่อง *ห้องที่จัดไม่เสร็จ* และ *กิ่งมัลลิกา* ว่าแม่ในวัฒนธรรมไทยแสดงบทบาทและหน้าที่ของแม่วาวนานไปชั่วชีวิต แม่ลูกจะแต่งงานมีครอบครัวไปแล้ว เมื่อแม่เห็นปัญหาที่เกิดขึ้นแก่ลูกก็อดไม่ได้จะยื่นมือเข้ามาช่วยเหลือทั้งโดยรูปธรรมคือการหยิบยื่นทรัพย์สินเงินทองให้ หรือให้ความแนะนำที่มีคุณค่าเพราะมีประสบการณ์ที่ลูกก็ยอมรับ ดังนั้นความช่วยเหลือของแม่ในสังคมไทยเป็นสิ่งที่ลูกร้องขอได้ไม่ว่าจะอยู่ในวัยใด ความผูกพันของแม่และลูกจึงเป็นระยะเวลาที่ยาวนานกว่าในสังคมตะวันตก

นวนิยายในช่วงนี้นำเสนอเรื่องราวของผู้หญิงในฐานะแม่ต่างระดับชั้นครบทุกชั้น ระดับชั้นชั้นล่าง การนำเสนอมีได้เน้นถึงความแตกต่างจากอุดมการณ์ความเป็นแม่เช่นยุคก่อน ภาพที่ปรากฏในนวนิยายเป็นความเคลื่อนไหวทางชนชั้นมากกว่า อันจะเห็นได้ชนชั้นสูงและชนชั้นกลางที่มีวิถีชีวิตที่ไม่ต่างกันมากนัก สิ่งเดียวที่ยังเห็นข้อแตกต่างอยู่คือการอบรมเลี้ยงดูลูกให้อยู่ในกรอบแต่ขาดความใกล้ชิด หากค่านิยมในการเลี้ยงดูไม่แตกต่างอะไรจากคนชั้นกลางคือมุ่งให้ลูกแสวงหาความรู้เพื่อความสำเร็จของลูกเอง แม้ว่าแม่ของกบในเรื่อง *สองชีวิต* ไม่อาจดำรงความเป็นแม่ที่มีสติสัมปชัญญะโดยสมบูรณ์ เมื่อเธอประสบกับภาวะสูญเสีย ทั้งสามีทอดทิ้ง เกียรติยศในสังคม เพราะลูกสาวมีความประพฤติที่เหลวแหลก แต่นั่นคือภาพแทนการยึดมั่นกับค่านิยมของผู้หญิงชนชั้นสูงในอดีตที่"ตาย"ไปแล้วในสังคมร่วมยุค ส่วนกบก็คงบทบาทของแม่ในวิถีชีวิตของชนชั้นกลางที่ไม่ต้องแบกรับหน้าตาหรือสถานภาพทางสังคมของชนชั้นสูง กบดูแลครอบครัวจนครบกำหนดแล้วให้กำเนิดแม่เธอจะตัดสินใจทำแท้งในตอนแรกก็ตาม นวนิยายเรื่อง *กว่าจะรู้เพียงสา* และ *สองชีวิต* แสดงให้เห็นถึงความเคลื่อนไหวทางชนชั้นซึ่งเกิดขึ้นได้จากพฤติกรรมและการใช้ชีวิตเพื่อความอยู่รอด ส่วนชนชั้นล่างนั้นมีอุดมการณ์ที่ไม่ยึดมั่นกับการเป็นผู้หญิงที่ดีมากกว่าดำรงชีวิตเพื่อให้อยู่รอด แต่เราก็ได้เห็นว่าคุณหญิงชนชั้นล่างสามารถส่งลูกให้เลื่อนระดับชั้นด้วยการศึกษา แม้วตัวเธอเองจะสมัครใจอยู่ในระดับชนชั้นเดิมมากกว่าจะยกระดับชนชั้นตามลูก ภาวะการเคลื่อนไหวทางชนชั้นจึงเกิดขึ้นในรุ่นลูก

กล่าวได้ว่าแม่ต่างชนชั้นที่นำเสนอไว้ในนวนิยายช่วงพ.ศ.2520 - 2530 แสดงให้เห็นว่าอุดมการณ์ความเป็นแม่ไม่ได้แบ่งแยกชนชั้นของผู้หญิงชัดเจนเหมือนในช่วงพ.ศ.2510 - 2519 ภาวะการเคลื่อนไหวของชนชั้นในยุคนี้เกิดขึ้นได้ไม่ยาก ทำให้เกิดการแผ่ขยายผู้หญิงในระดับชนชั้นกลางมากขึ้น สิ่งเหล่านี้สอดคล้องกับบริบททางสังคมของยุคสมัยที่การพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้หญิงได้รับการสนับสนุนมากขึ้น แม้จะไม่ชัดเจนเป็นรูปเป็นร่างแต่ก็ให้เห็นการส่งเสริมให้ผู้หญิงได้

ใช้ความรู้ความสามารถหาเลี้ยงตัวเอง การทำงานของผู้หญิงจึงเป็นเรื่องจำเป็นไม่ว่าเธอจะเป็นแม่
ในชนชั้นใดก็ตาม

3.2.2 แม่กับเพศสถานะ

เรื่องของเพศสถานะที่สัมพันธ์กับความเป็นแม่ในนวนิยายช่วงพ.ศ.2520 – 2530 แสดงท่าที
ที่ได้กลับความเป็นแม่ในแบบเดิม และตั้งคำถามกับเพศวิถีในสังคม ในประเด็นของแม่ผู้สู้กับ
ปีศาจปไตย แม่: ภาวะของการเกิดเป็นผู้หญิง และ โสเภณี : อาชีพที่ขัดแย้งกับความเป็นแม่

3.2.2.1 แม่ผู้สู้กับปีศาจปไตย

นวนิยายในช่วงนี้เสนอภาพของแม่ที่เลี้ยงลูกเพียงลำพัง(single mom) หลายเรื่อง
ได้แก่เรื่อง **ล่า ลูกแม่ หนามดอกไม้ อันธการ โช้สังคม** รวมถึงแม่ที่มีปัญหาครอบครัวจึงต้อง
เลี้ยงลูกโดยลำพังโดยปริยาย ได้แก่เรื่อง **เหตุเกิดในครอบครัว อังสนาหย่าผัว และบ้านของ
พรุ่งนี้** แต่การแสดงออกมิได้บอกเพียงแต่ที่ผู้หญิงเป็นแม่สามารถเลี้ยงดูลูกตามลำพังได้โดยไม่
ต้องพึ่งพิงสามี หรือผู้หญิงไม่จำเป็นต้องทนยอมให้สามีนอกใจอีกต่อไป แม่ที่เลี้ยงลูกเพียงลำพังใน
ยุคนี้ต่อสู้กับความรุนแรงเชิงโครงสร้างอย่างขมขื่น และไม่มีวัยเอาชนะระบบปไตยที่ครอบงำ
ผู้หญิงอยู่ได้

ความรุนแรงที่ปรากฏในสังคมได้แบ่งออกเป็นความรุนแรงทางกายภาพ ความ
รุนแรงทางด้านจิตใจ และความรุนแรงเชิงโครงสร้างและวัฒนธรรม ความรุนแรงประการสุดท้าย
เป็นความรุนแรงที่เป็นรากเหง้าของความรุนแรงสองประเภทแรก เพราะมันแฝงฝังอยู่ในค่านิยมและ
วิถีชีวิต รากเหง้าของความรุนแรงอย่างหนึ่งนั้นมาจากความคิดแบบปไตยที่ผู้ชายเป็นใหญ่
ผู้หญิงเป็นรอง อันเป็นรากฐานทางวัฒนธรรมของสังคมมนุษย์ส่วนใหญ่ในโลกปัจจุบัน(กฤตยา
อาชวณิชกุลและคณะ, 2546)

ล่า : แม่ผู้สู้แบบหลังชนฝา

นวนิยายเรื่อง **ล่า** ของ ทมยันตี นำเสนอการแก้แค้นของมธุสรต่อผู้ชายเจ็ดคนที่ทำร้ายชีวิต
ของเธอและลูก ตั้งแต่สามีที่ไร้ความรับผิดชอบและเอาเปรียบเธอและลูก กับผู้ชายอีกหกคนที่รุม
ข่มขืนเธอกับลูก เป็นการแก้แค้นแบบตาต่อตา ฟันต่อฟัน แลกกันด้วยชีวิต เพื่อจะบอกว่าเมื่อ
กฎหมายไม่อาจจัดการให้ความยุติธรรมกับผู้หญิงได้ ผู้หญิงจะเป็นฝ่ายเรียกร้องความยุติธรรมด้วย
กฎหมายอำนาจและความรุนแรงที่ผู้ชายใช้ทำร้ายผู้หญิง การตอบโต้ผู้ชายที่มีและใช้อำนาจเหนือ
ผู้หญิง ต้องตอบโต้ด้วยวิธีเดียวกันจึงสาสม

มธุสรมีอาการ"หลุด"จากสภาพของจิตสำนึก กลายเป็นรุ่งฤดีในร่างปลอมตัวของมธุสรเพื่อ
กำจัดผู้ชายเลวทรามเหล่านี้ทีละคน แต่รุ่งฤดีจะกลีบกลายเป็นมธุสรอีกครั้งเมื่อ"งาน"แต่ละชิ้น

สำเร็จลงแล้วเธอไปรายงาน ให้ลูกฟัง การใช้ความรุนแรงและเหยียดหยามของรุ่งฤดีจะถูกมธุสรคอย
 ท้วงตลอดเวลา แต่รุ่งฤดีมีอำนาจเหนือและข่มมธุสรไม่ให้ออกมาได้ เราสามารถตีความการตอบโต้
 นี้ในระดับจิตสำนึกฝ่ายดีและฝ่ายต่ำ การกลับมาเป็นมธุสรมายอยู่ต่อหน้าลูกและคนในสังคมที่
 รู้จักเธอคือสถานภาพแม่ที่ยังคงความดีงามในกรอบของผู้หญิงที่ดี ความร้ายกาจรุนแรงจะต้อง
 นำเสนอในบทบาทอื่นที่ไม่ใช่แม่ ผู้เขียนเองก็ตั้งใจที่จะกัน"ความเป็นแม่"ในกรอบของสังคมออก
 จาก"แม่"ที่ต้องต่อสู้อย่างโดดเดี่ยวในชีวิตจริง ส่วนการที่ลูกมีอาการเหมือนจะรับรู้และฟังใจการแค้น
 แค้นทั้ง ๆ สมองส่วนความจำถูกตัดออกไป ก็เป็นภาพแทนของผู้หญิงที่รู้สึกสะใจกับความรุนแรงที่
 ผู้ชายได้รับบ้าง แต่ไม่อาจจะแสดงออกมาได้ในกรอบ ต้องปล่อยให้ผู้หญิงที่กล้าพอมาสู่แทน

นวนิยายเรื่อง *ส่ว* จึงแสดงความเป็นแม่ในสองมิติที่เหลื่อมซ้อนกัน นั่นคือ"แม่ผู้แสนดี"
 ตามที่สังคมคาดหวัง กับ "ผู้หญิงที่โหด ดิบ และป่าเถื่อน"ไม่ต่างจากผู้ชาย ในเรื่องนี้ผู้ชายถูกวาง
 ไว้ในฐานะการเป็นผู้ประดิษฐ์สร้าง"ความเป็นแม่"และเอาเปรียบกับ"ความเป็นแม่"ที่ผู้ชายได้
 สถาปนาขึ้น เมื่อจนตรอกผู้หญิงลุกขึ้นมาตอบโต้กับการเอาเปรียบที่สร้างอุปสรรคให้กับ"ความเป็น
 แม่" แต่ไม่อาจทำลายความเป็นแม่ที่ผู้ชายได้ประดิษฐ์สร้างขึ้น แต่ก็ทิ้งคำถามให้ขบคิดว่าความ
 เลวร้ายที่ผู้หญิงลุกขึ้นมาตอบโต้กับการถูกกระทำนับเข้าเป็นส่วนหนึ่งของความเป็นแม่หรือไม่
 ความเป็นแม่ต้องคู่กับความดีและยอมจำนนเสมอหรือ

ตอนจบของเรื่อง *ส่ว* รุ่งฤดีกลับสภาพเป็นมธุสรอีกครั้งหลังจากที่จัดการผู้สร้างบาป
 เคาระหิโนแก่ชีวิตของตนและลูกเป็นคนสุดท้าย แต่เป็นมธุสรที่ไม่เหลือสภาพจิตใจที่สมบูรณ์เป็น
 ประกติอีกต่อไป เป็นภาพอันน่าสะเทือนใจดังนี้

นายตำรวจหนุ่มเอนตัวพิงผนังเก้าอี้พลาทอดอนใจยาว เพราะภาพ
 ที่อยู่ตรงหน้าคือภาพของสตรีวัยกลางคนร่างผอมเกร็ง ผมงกระจ่ายฟู ยุ่งเหยิง
 ดวงหน้าตาดั่งไว้เลอะเทอะ หากถึงกระนั้นก็ยังมิได้แห่งความงามเหลืออยู่
 ทว่าเด็กสาววัยรุ่นที่อยู่ในอ้อมกอดของเธอผู้นั้นกลับมีลักษณะตรงข้ามอย่าง
 ลึกลับ ดวงหน้าแอร่มสวยสดอย่างบริสุทธิ์ ไร้เดียงสา ริมฝีปากแดงจัดห้อยย้อย
 รอยยิ้มที่พริ้มพรายอยู่ตลอดเวลา มี เค้าดูเด็กเล็ก ๆ ที่ไม่เข้าใจต่อโลกอัน
 สับสนอลเวงรอบตัว บุคคลทั้งสองต่างอิงแอบแนบชิดเข้าหากัน หลายครั้งที่มิ
 คนเดินเฉียดเข้าไปใกล้ ๆ ผู้มาด้วยวัยจะกอดร่างในอ้อมกอดกระชับชิดราวกับ
 จะให้ความ คุ้มครอง และร่างของสาวน้อยนั้นก็เบียดเข้าหากันดูจรรู้ว่าจะ
 ไม่มีใครอื่นอีกจะให้การปกป้องได้

"ผีน้อยของแม่...." ประโยคที่พรรณนาซ้ำซาก อ่อนหวาน ไพเราะผิด
 กับสารรูปโดยสิ้นเชิง

“ไม่ต้องกลัวใครอีกแล้วลูก ไม่มีใครทำอะไรลูกได้อีกแล้ว มันลงนรก
ไปหมดแล้ว ทูนหัวคนเดียวของแม่....”

มือผมจจนเห็นกระดูกเป็นปม โปน เล็บเว้าแหงงท้าวไ้กระดูกต่าง
ลูกได้เส้นผมของเด็กสาวอย่างแทบจะถอนแม่แต่ปลายผม

“ถึงหัวอกแม่จะแค่นี้.....แต่แม่ก็คุ้มครองลูกไซ้ใหม่จ๊ะ...หนูอย่าโกรธแม่นะ
ลูก ที่แล้ว ๆ มาแม่ คุ้มครองลูกไม่ได้ แต่ตอนนี้...แม่ชดใช้ให้ลูกแล้ว หลับ
เสียลูก...นอน เสีย..นอนในอกแม่”

(ทมยันตี(นามแฝง) , 2536 : 342-343)

มธุสรและมธุกรตกเป็นเหยื่อของความรุนแรงที่ถูกกระทำทางร่างกายจิตใจ การแก้แค้นของ
มธุสรคือการตอบโต้กับปีศาจปีศาจที่ผู้หญิงทุกคนเป็นรองและเสียเปรียบทุกกรณี นวนิยายเรื่อง ส่ว
แสดงให้เห็นว่าผู้หญิงเป็นเหยื่อของความรุนแรงทุกระดับ พร้อมกับได้กลับความรุนแรงอย่างสะใจ
เพื่อประกาศให้สังคมรู้ว่าผู้หญิงอดทนมาจนถึงขีดที่ไม่สามารถอดทนได้อีกต่อไป ทำให้สังคมยินยอม
ข้างผู้หญิงบ้างหรืออย่างน้อยก็หันกลับมาดูผู้หญิงอย่างเห็นอกเห็นใจ แต่ผลการต่อสู้ที่จบลงด้วย
การไม่อาจกลับคืนสู่สภาพมธุสรคนเดิมได้ ก็นำสารสู่ผู้อ่านว่าการต่อสู้นั้นยังไม่สิ้นสุด และการ
ต่อกรใด ๆ ผู้หญิงเป็นฝ่ายสูญเสียเพราะเธอต้องดำรงความเป็น"ผู้หญิงที่ดี"ในบทบาทความเป็นแม่
ถ้าเธอเป็นผู้หญิงที่ไม่ต้องคำนึงถึงความดีอย่างเช่นรุ่งฤดี สังคมก็ไม่มีที่ให้เธอยืนได้อย่างองอาจ
ด้วยเหตุนี้แม่รุ่งฤดีจึงต้อง"หายไป"คงเหลือแต่เพียงเศษซากวิญญาณของมธุสรและมธุกรเท่านั้น
มธุกรเป็นลูกผู้ไม่สามารถรับรู้ความไม่ดีของแม่ มธุสรมิยอมให้หมอผ่าตัดสมองส่งวนที่มธุกรจดจำ
ความเลวร้ายจากการถูกข่มขืนออกไป มธุกรจึงมีชีวิตอยู่โดยไม่รับรู้ถึงความหมายของคำว่าแม่ เธอ
รับรู้เพียงความรุนแรงและความสะใจจากการจัดการกับผู้ร้ายจากผู้หญิงที่เธอเรียกว่า"แม่"โดยไม่รู้
ความหมาย ตุ๊กตาที่มธุสรใช้เป็นสื่อเล่าให้ลูกฟังได้จัดการกับทรชนเหล่านั้นอย่างไรเป็นสิ่งเดียวที่
ผู้หญิงที่"ตกเป็นเหยื่อ"ทั้งสองคนยังสามารถสื่อความกันได้

ท้ายที่สุดเมื่อจิตวิญญาณของรุ่งฤดี - "ผู้หญิงที่โหด ดิบ และป่าเถื่อน" ออกจากร่างของ
มธุสร - "แม่ผู้แสนดี" เธอไม่รับรู้ถึงความเป็นไปของโลกที่ยังคงดำเนินไปด้วยระบบปีศาจปีศาจ
ภาพของมธุสรสร้างความสะดวกสบายให้แก่ผู้อ่าน ทิ้งท้ายว่าในทัศนะของทมยันตีผู้หญิงยังไม่มี
อาจสู้เปลี่ยนแปลงปีศาจปีศาจได้สำเร็จ

ลูกแม่ : ความเข้าใจในธรรมชาติของผู้ชาย

เรื่อง **ลูกแม่** ของ โบตัน เป็นเรื่องของกำไลแม่ที่เลี้ยงดูลูกแฝดหญิงหนึ่งชายหนึ่งคือแพรวและ
ใหม่ให้เป็นเพศหญิงเหมือนกัน ด้วยความเจ็บแค้นและขมขื่นที่ผู้ชายเป็นเพศที่เอาเปรียบและทำ
ร้ายผู้หญิงดังที่เธอเห็นมาตลอดชีวิต แต่แล้วกำไลก็ไม่อาจฝืนธรรมชาติได้เมื่อลูกอย่างเข้าวัยรุ่นและ
ความเปลี่ยนแปลงในร่างกาย แพรวลูกแฝดชายของเธอจึงหนีออกจากบ้าน ไปอยู่กับครูพละ และ

ชดเชยการที่ต้องอยู่ในกรอบของผู้หญิงที่แม่กำหนดมาด้วยการพิสูจน์ความเป็นชายที่สามารถเป็นนักกีฬาฟุตบอล กำไลออกตามหาแพร์ เมื่อแพร์ไม่ยอมกลับบ้าน กำไลจึงพาไหมแผลหญิงมาอยู่กรุงเทพฯ เพราะไม่อาจทิ้งลูกคนใดคนหนึ่งได้ ในที่สุดเธอก็ยอมรับเพศสภาพที่ควรจะเป็นของลูก และเริ่มต้นชีวิตคู่อีกครั้งกับครูพละของลูก

การเลี้ยงดูลูกผิดเพศเพราะรังเกียจความเป็นชายนับเป็นการได้กลับของผู้หญิงที่รังเกียจพฤติกรรมเหนือกว่าของผู้ชายที่ทำร้ายผู้หญิงครั้งแล้วครั้งเล่า กำไลปักใจเชื่อว่าผู้ชายต้องทำร้ายผู้หญิงทุกคนเพราะเมื่อลูกหนีเธอไป เธอก็ถือว่าลูกชายทำร้ายความรักและไม่เห็นความปรารถนาดีของแม่อย่างเธอ ครูพละของลูกเป็นผู้ชายที่เสียสละและไม่เห็นแก่ตัวอย่างที่กำไลไม่เคยพบในชายคนใดมาก่อนทำให้กำไลมีทัศนคติต่อผู้ชายเปลี่ยนไป เธอจึงแยกแยะระหว่างความเป็นผู้ชายกับความเลวออกจากกันได้

นวนิยายเรื่องนี้จึงแสดงถึงอคติที่แฝงฝังมากับเพศสภาพ ผู้หญิงที่เป็นฝ่ายเสียเปรียบผู้ชายในระบบปิตาธิปไตยก็อาจปักใจเชื่อว่าผู้ชายทุกคนเห็นแก่ตัว นวนิยายเรื่องนี้ชี้ให้เห็นความคิดต่างในเชิงปัจเจกกับเชิงระบบที่เราจะต้องแยกให้ได้ แม้ผู้หญิงจะต้องสู้ต่อไปในระบบแต่ก็ไม่อาจมีชีวิตที่เป็นสุขได้ด้วยการมองผู้ชายแบบเหมารวม เพศสภาพไม่อาจบ่งชี้ความดีความเลวได้ กำไลได้เรียนรู้ผู้ชายผ่านลูกชายของเธอ การเรียนรู้นั้นทำให้เธอมองเห็นและยอมรับปัญหาของตนเอง ตอบรับความปรารถนาของตนที่เป็นผู้หญิงที่มีความต้องการด้วยมิใช่มุ่งจะเป็นแม่แต่เพียงอย่างเดียวจนละเลยที่จะตรวจสอบตัวตนของตนเอง

ความเจ็บแค้นของกำไลในเรื่องเรื่อง **ลูกแม่** สะสมมาตั้งแต่รุ่นตาของเธอที่ทอดทิ้งยาย พ่อทอดทิ้งแม่ จนเมื่อสามีทิ้งเธอไปแต่งงานใหม่ กำไลประกาศตนเป็นศัตรูกับเพศชายด้วยการเลี้ยงแพร์ลูกแฝดคนที่ผู้ชายให้เป็นหญิงเช่นเดียวกับไหมแผลผู้พี่ โบตันสร้างภาพแทนของความพยายามต่อสู้กับระบบปิตาธิปไตยผ่านกำไลที่เลี้ยงดูลูกชายให้ผิดเพศ นับเป็นความพยายามที่ล้มเหลวและดูน่าขันน่าสมเพชในสายตาของคนทั่วไป ยิ่งกำไลแสดงความรักของแม่เท่าไรก็ยิ่งทำให้รู้สึกถึงความเห็นแก่ตัวของกำไลมากกว่าความเห็นอกเห็นใจ และยิ่งทำให้ไหมแผลผู้พี่ไม่เคารพนับถือแม่ หรือแม่แต่ชื่นชมในความรักที่แม่มีต่อเธอและน้องชายคู่แฝด ครูบริบูรณ์เป็นภาพแทนของผู้ชายที่เป็นสุภาพบุรุษและอย่างไรเสียกำไลซึ่งเป็นผู้หญิงคนหนึ่งซึ่งแพร์ลูกชายของเธอเห็นว่าการเจ็บป่วยทางใจของกำไลซึ่งเป็นผลมาจากการกระทำของผู้ชายจะเยียวยาได้ด้วยผู้ชายที่แสนดีอย่างครูบริบูรณ์

โบตันให้โอกาสกำไลได้พบผู้ชายอีกประเภทหนึ่งที่ต่างไปจากอดีตสามี ทำให้กำไลแยกแยะระหว่างความเป็นชายกับผู้ชายที่เป็นปุถุชนได้ ครูบริบูรณ์คือภาพแทนของความเป็นชายที่คู่กับความ เป็นหญิง แต่ตา พ่อ และอดีตสามีของกำไลคือเพศชายที่สร้างความเจ็บช้ำน้ำใจให้แก่เพศ

หญิงโดยอาศัยความเห็นอกว่าทางเพศสภาพในสังคมปิตาธิปไตย ดังนั้นนวนิยายเรื่อง **ลูกแม่** จึงแสดงถึงการต่อสู้กับปิตาธิปไตยที่ล้มเหลวเช่นเดียวกับเรื่อง **ลำ** โบตันทำได้แต่เพียงเรียกร้องให้สังคมทบทวนสถานภาพและบทบาททางเพศเสียใหม่ ไม่ได้ไปไกลถึงขั้นรากถอนโคนระบบปิตาธิปไตยเสียทั้งหมด

หนามดอกไม้ : แม้นิยายคดี

นวนิยายเรื่อง **หนามดอกไม้** ของ กฤษณา อโศกสินนำเสนอเรื่องราวของลำเพาแม่ที่ต้องหวนกลับมาดูแลลูกผู้ถูกสอนให้ชิงชังแม่ เมื่อลำเพาเลิกกับนิเวศเพราะทนความเจ้าชู้ของนิเวศไม่ไหว ลำเพาไม่อาจพานิพพาลูกสาวที่เกิดกับนิเวศไปด้วยได้ เพราะนิเวศไม่ยอม นิพพาถูกเลี้ยงดูในบรรยากาศของการเพาะความชิงชังแม่บังเกิดเกล้า และอิจฉาแม่เลี้ยง หลังจากที่นิเวศตายนิพพาจึงไม่อาจอยู่กับแม่เลี้ยงได้ เธอต้องฝืนใจไปอยู่กับลำเพากับภิกษุน้องสาวต่างมารดาอีกคน ลำเพาต้องกล้ำกลืนกับกิริยาที่ก้าวร้าวกระด้างและวาทะที่ก้าวร้าวของนิพพา แต่เธอก็พยายามที่ชดเชยเวลาที่ผ่านไปด้วยการทำให้นิพพามีความสุข แต่แล้วเมื่อเกิดเหตุขัดแย้งและเกิดการโต้เถียงกับนิพพาอย่างรุนแรง นิพพาออกจากบ้านลำเพา ลำเพาไปตามจนถูกโจรจี้และเกิดอุบัติเหตุเสียชีวิต กว่านิพพาและภิกษุจะสำนึกว่าแม่รักตนขนาดไหน และตนร้ายกาจกับแม่เพียงใดก็สายไปเสียแล้ว แต่ความตายของลำเพาจึงสามารถยับยั้งนิพพาไม่เลือกทางเดินที่ผิดในชีวิต และเป็นบทเรียนให้นิพพาเข้าใจชีวิตมากขึ้น

นวนิยายเรื่องนี้แสดงถึงความลำบากใจของแม่ที่พยายามชดเชยความเป็นแม่ที่ขาดหายไปให้กับลูกสาวที่เติบโตมากับพ่อที่ฝังหัวลูกสาวให้เชื่อว่าแม่เป็นฝ่ายทอดทิ้งเธอไปอย่างไม่ใยดี หลังจากที่ลำเพาหย่ากับนิเวศ ลำเพาถูกนิเวศกีดกันไม่ได้พบกับนิพพาลูกสาวคนเดียวของเธอกับเขา นิพพาดกเป็นเหยื่อของความเกลียดชังของพ่อมีต่อแม่ นิพพาเชื่อว่าแม่ไม่รักตนสมกับที่นิเวศปลุกฝังความคิดนี้มาโดยตลอด พ่อทำให้นิพพามีปัญหาในการสร้างความสัมพันธ์กับผู้หญิงด้วยกันไม่ว่าจะเป็นแม่แท้ ๆ แม่เลี้ยง เพื่อน และน้องร่วมมารดา น้องร่วมบิดา เพราะนิพพาไม่อาจมั่นใจในความรักของผู้หญิงคนใดได้อีก เมื่อนิเวศตายนิพพาไม่อาจทนอยู่กับแม่เลี้ยงได้ เธอจึงต้องมาอยู่กับลำเพาร่วมกับภิกษุน้องต่างมารดาอีกคน ไม่ว่าจะลำเพาจะทำดีต่อนิพพาเพียงใด นิพพาก็มีโอกาสยอมรับแม่ได้สนิทใจ แม่ลูกคู่นี้จึงต้องปะทะกันทั้งทางความคิดและอารมณ์ตลอดเวลา โดยส่วนใหญ่แล้วลำเพาเป็นฝ่ายอดทน กว่านิพพาจะเข้าใจว่าความรักของแม่ ลำเพาก็ต้องแลกมาด้วยชีวิต และเริ่มเรียนรู้ที่จะรักตัวเองและเสียสละผู้อื่น ทั้งลำเพาและนิพพาต่างก็ตกเป็นเหยื่อของระบบปิตาธิปไตย นิพพาถูกปิตาธิปไตยคือพ่อทำให้เชื่อว่าผู้หญิงที่ตีนั่นต้องรักลูกและเสียสละเพื่อลูกได้อย่างไม่มีข้อแม้ทุกกรณี ลำเพาก็ต้องต่อสู้กับอุดมการณ์ความรักของแม่ที่เธอรู้สึกผิดที่ไม่

สามารถแสดงออกมาได้ และลูกสาวก็คอยตอกย้ำความรู้สึกผิดของเธออยู่เสมอ ทั้งคู่ตกอยู่ในมายาคติของความเป็นแม่ที่เป็นเรื่องของอุดมการณ์มากกว่าเป็นปัญหาแม่ ๆ ลูก ๆ เท่านั้น

เหตุเกิดในครอบครัว : แม่ไม่ควรเก่งกว่าพ่อ

นวนิยายเรื่อง เหตุเกิดในครอบครัว ของสีฟ้า สะท้อนว่าเมื่อภรรยารุ่งเรืองในหน้าที่การงานสวนทางกับสามี ทำให้ครอบครัวของปุ่นยกับปัฐมาภรณ์มีปัญหาเมื่อปุ่นยมองเห็นข้อบกพร่องของปัฐมาภรณ์ที่ไม่อาจเป็นทำหน้าที่ภรรยาและแม่ที่ดีดังที่ปุ่นยพูดกับลูกชายว่า

"พ่อแต่งงานกับแม่ ก็เพราะอยากให้แม่เป็นเมีย เป็นเพื่อน

แกเข้าใจไหมพอ ถึงแม่เขาจะเก่ง เขาจะออกไปทำงานนอกบ้านใหญ่โตแค่ไหน แต่กลับมาบ้านก็ต้องเป็นเมียพ่อเป็นแม่ของลูก เป็นผู้หญิงธรรมดา ๆ บ้างไม่ใช่เก่งเหมือนอยู่นอกบ้านตลอดยี่สิบสี่ชั่วโมง

ผมไม่ยกเข้าใจที่พ่อพูด แล้วก็คงทำหน้าง ๆ พ่อผมถอนใจ

ตัดบทว่า "เอาเถอะ เอาเถอะ แกเป็นผู้ชายที่เพิ่งอายุแปดเก้าขวบเท่านั้นเอง ไว้โตอีกหน่อย แล้วแกจะเข้าใจถึงความหยิ่งของผู้ชายอย่างเรา ๆ พ่อไม่ใช่ไม่อยากให้แม่เขาเก่ง แต่ไม่ใช่ว่าพ่อต้อง กลายเป็นปัฐมาภรณ์เหมือนอย่างผู้ชายบางคน ผู้หญิงทำงานได้ เก่งได้ แต่ถ้ามีลูกมีผัว ก็ต้องรู้จัก หน้าทีในบ้าน แกเข้าใจไหมไอ้หนู"

(สีฟ้า (นามแฝง), 2522 : 52-53)

ปัฐมาภรณ์ไม่ได้เลือกที่จะประคับประคองชีวิตคู่ไว้เพราะเธอแคร์ใจกับความมั่งงายของปุ่นยที่มีความสัมพันธ์กับแม่บ้านแม่เรื่องจะเกิดขึ้นตอนปุ่นยเมาก็ตาม ปัฐมาภรณ์จึงไม่อาจเลือกที่จะดำรงความเป็นภรรยาอีกต่อไป เธอไม่เห็นประโยชน์ที่ต้องทนเมื่อโลกนอกบ้านนั้นมีผู้เห็นความสามารถของเธอมากกว่า ดังที่ปรารวดีได้ถ่ายทอดคำพูดของมารดาให้น้องชายฟังว่า "แม่เขายกคุณยายว่าแม่ทำงานในตำแหน่งสูง ๆ ก็ต้องใช้ความสามารถ แต่ชีวิตครอบครัวของแม่ ขัดขวางความเจริญของแม่" (เรื่องเดียวกัน : 209) การตัดสินใจของปัฐมาภรณ์สะท้อนทัศนะของสีฟ้าว่าการต่อสู้กับปีศาจปิตาธิปไตยนั้นผู้เป็นผู้หญิงต้องละทิ้งบทบาทหน้าที่ในบ้าน แต่ก็ไม่อาจสำเร็จได้ เพราะในที่สุดผู้เขียนก็แสดงแนวโน้มว่าปัฐมาภรณ์ยอมถอยกลับมาทำหน้าที่แม่และภรรยาตามเดิม ส่วนการได้มาและสูญเสียตำแหน่งในราชการก็เพราะแรงหนุนจากพี่ชาย จึงอาจกล่าวได้ว่าสีฟ้ายังไม่เห็นว่าคุณหญิงจะเดินออกจากกรอบของปีศาจปิตาธิปไตยได้ ความพยายามที่จะต่อสู้เป็นความพยายามที่ไร้ค่าและล้มเหลว ผู้หญิงควรเห็นค่าของครอบครัว เห็นแก่ความสุขของลูกและสามีมากกว่าความเจริญก้าวหน้าทางหน้าที่การงานที่สีฟ้าเห็นอย่างไม่จริง และไม่ใช่ว่าความสุขที่แท้จริงเพราะโลกแห่งการทำงานเป็นโลกของผู้ชาย ที่ผู้หญิงเข้าไปได้ด้วยความสามารถก็จริงแต่โลกนั้นไม่ได้ให้ความสุขที่แท้จริงแก่ผู้หญิง

บ้านของพรุ่งนี้ : แม่ผู้สามารถในการเรียนและการงาน

นวนิยายเรื่อง **บ้านของพรุ่งนี้** ของ ว.วินิจฉัยกุล แสดงถึงบุคลิกภาพที่ขัดแย้งกับความ เป็นแม่ไม่นอคมคติของเมธนีผู้ที่ก้าวสู่ความสำเร็จในด้านการศึกษาและหน้าที่การงาน เธอคิดว่า ทุกสิ่งทุกอย่างสามารถควบคุมทุกให้เป็นไปตามที่เธอกำหนดได้ ชีวิตของเมธนีคือการแข่งขันให้ได้สิ่งที่ดีที่สุดไม่ว่าจะโดยวิธีใดก็ตาม หน้าที่การงานของเมธนีเจริญล้ำหน้าเอกวัตต์ผู้เป็นสามีที่ชะงักงันเพราะถูกสอบสวนกรณีส่วนพัวพันการทุจริต เมธนีกับเอกวัตต์ทำงานอยู่ในแวดวงเดียวกันคือเป็น นักวิชาการและผู้บริหารในมหาวิทยาลัย เมธนีอับอายที่สามีพัวพันคดีทุจริต แล้วสามียังนอกใจเธอ อีกด้วย แต่เมธนีก็ไม่ยอมหย่าเพราะเธอถือว่าเป็นการแสดงออกซึ่งความพ่ายแพ้ของเธอต่อผู้หญิง อื่นคนที่เธอเห็นว่าไม่มีอะไรที่จะสู้เธอได้เลย เมธนีทำงานเก่งด้วยวิธีการทำงานแบบแข็งกร้าว ถือ ความคิดเห็นตัวเองเป็นใหญ่ และไม่มีมนุษยสัมพันธ์ ในบทบาทของแม่เมธนีคิดแต่เพียงทำอย่างไร ลูกจึงประสบความสำเร็จและมีชื่อเสียง บทบาทหน้าที่นอกบ้านและในบ้านของเมธนีสะท้อนถึงวิธี คิดของเธอที่มุ่งไปสู่เป้าหมายคือความสำเร็จที่ต้องแข่งขันช่วงชิงตามแบบโลกในการทำงานในระบบ ทุนนิยม ความสำเร็จของเมธนีไม่ต่างอะไรจากความสำเร็จของผู้ชายคนหนึ่ง แต่ความล้มเหลวของ เมธนีคือความล้มเหลวของผู้หญิงที่ไม่สามารถจัดสมดุลทั้งชีวิตการทำงานและชีวิตในหน้าที่ สาธารณะกับพื้นที่ส่วนตัวได้ เมธนีลงสนามแข่งขันในโลกของผู้ชาย และละวางบทบาทของแม่และ แม่บ้านให้กับแม่แถบลูกจ้างในบ้าน ทำายที่สุดเมื่อเมธนีถูกผู้ที่เธอสร้างความเจ็บแค้นจ้างคนมาลอบ ยิงจนเธอเป็นอัมพาตและพูดไม่ได้ เธอไม่สามารถทำงานได้อีก และเธอก็ไม่อาจบงการชีวิตของนิล ยา ลูกสาวคนเดียวของเธอได้อีกต่อไป

ว.วินิจฉัยกุลคลี่คลายความขัดแย้งของนวนิยายเรื่องนี้ด้วยชะตากรรมของเมธนี เพื่อจะบอกว่า เธอสมควรที่จะต้องลงเอยเช่นนี้ และการอยู่ในสภาพที่หมดโอกาสที่จะทำร้ายคนรอบข้างได้อีก ต่อไปทำให้ชีวิตของคนอื่นสงบสุข ผู้เขียนมิได้ทำให้เราสงสัยเมธนีเหมือนกับจะบอกว่าผู้หญิงที่ ต่อสู้กับปิตาธิปไตยทำายที่สุดก็ต้องเป็นผู้พ่ายแพ้และสูญเสีย โดยเฉพาะเมื่อละเลยหน้าที่และ บทบาทของความเป็นแม่ ความสุขของเมธนีมีอาจเกิดขึ้นได้เมื่อเธอไม่มีชีวิตสมรสที่ดีทั้งนี้ก็เพราะ เธอเลือกที่จะไม่เป็นผู้หญิงที่ยึดอุดมการณ์ความเป็นแม่เป็นสรณะ

อันธการ : แม่ผู้ยอมจำนน

นวนิยายเรื่อง **อันธการ** ของทมยันตีเป็นเรื่องราวของเด็กกำพร้าคนหนึ่งที่ถูกขมามาเลี้ยงใน ครอบครัวผู้ดีเก่า เธอถูกเลี้ยงดูในทัศนคติที่เชื่อว่า “ลูกผู้หญิงเรียนไปเท่าไรก็ไม่แคล้วสายเปล” (ทมยันตี(นามแฝง), 2547 : 27) และ “พอมีลูกมีฝีมือมันก็ไม่พ้นครัว พันไม้กวาด”(เรื่องเดียวกัน : 14) อันธการจึงเรียนหนังสือพอมีความรู้ระดับตัวแต่วิชาที่ถูกปลูกฝังมากที่สุดคือการบ้านการเรือน เมื่อเธอออกไปทำงานนอกบ้าน ได้รู้จักกับวัฒนวงศ์จนผูกสมรักรักใคร่ อันธการปล่อยตัวปล่อยใจ

ให้มีความสัมพันธ์กับเขาจนตั้งครรภ์ วัฒนวงศ์เสียชีวิตด้วยอุบัติเหตุกะทันหัน อันธการจึงได้รู้ความจริงว่าวัฒนวงศ์มีภรรยาแล้ว เธอตัดสินใจที่จะเลี้ยงลูกเอง เธอคลอดลูกออกมา ลูกของเธอบกพร่องทางการเจริญเติบโตของสมองและสติปัญญา วันเวลาผ่านไปผู้ใหญ่ในบ้านของเธอล้มหายตายจากไปที่ละคน จนในที่สุดเหลือเธอกับลูกและคนเก่าแก่ในบ้านอีกคน เธอถูกผู้ร้ายข่มขืนต่อหน้าลูก ต่อมาเมื่อเธอต้องอาศัยอยู่ตามลำพังกับลูกเธอถูกข่มขืนด้วยพฤติกรรมที่เลียนแบบมาจากคนร้าย เรื่องจบลงที่ว่าเธอไม่รู้จะหาทางออกให้กับปัญหาที่เกิดขึ้นอย่างไร

ทมยันตี ผู้เขียนเรื่องนี้ได้ใช้ความสัมพันธ์ทางเพศเป็นการประกาศถึงอำนาจที่เหนือกว่าผู้หญิง อันธการถูกผู้ชายใช้ความสัมพันธ์ทางเพศกดให้ศิโรราบทั้งในรูปของความรัก การข่มขืน ทำให้ชีวิตของผู้หญิงที่ยอมจำนนต่อระบบชายเป็นใหญ่มีเดมะนิม อันธการไม่เรียกร้องความรับผิดชอบจากสามี ไม่แฉงความเอาผิดคนร้าย ไม่จัดการกับปัญหาการอยู่ร่วมสังคมกับผู้อื่นของลูกชายผู้บกพร่องทางสติปัญญาด้วยเหตุผลว่าเธอรักลูกจนไม่อาจทนให้ใครพรากลูกไปจากเธอได้ ชะตากรรมของอันธการชี้ให้เห็นว่าถ้าผู้หญิงยังคงยอมจำนน เธอก็จะตกเป็นเหยื่อซ้ำแล้วซ้ำเล่าจากผู้ที่มีเพศชาย ไม่เว้นแม้แต่ลูกชายของเธอที่ความเป็นแม่ที่ดีตามอุดมการณ์ย้อนกลับมาทำร้ายเธอเองในที่สุด ผู้เขียนได้แสดงให้เห็นว่าในเพศชายมีความดิบ ป่าเถื่อน ใช้กำลังกับเพศหญิง ลูกชายของอันธการจึงเป็นภาพแทนของผู้ชายที่จ้องจะใช้อำนาจกดขี่ข่มขืนผู้หญิงและตระหนักในฐานะผู้เหนือกว่า ภาพของลูกที่น่ารักน่าสงสารกลายเป็นหลังจากที่ได้ใช้สัญชาตญาณของเพศชายดังตอนจบของเรื่อง

ฉันพยายามเงยหน้าขึ้นช้า ๆ ดวงหน้าที่ก้มดูฉัน..ขาวใส แจ่มเยาว์
แต่ดวงตาคู่นั้นมิได้ละม้ายคล้ายลูกแก้ว บริสุทธิอีกสืบไป ลึกลงไปในจุด
กลางดวงตาแห่งขัยชนะ

แววแห่งความหื่นกระหายละม้ายคล้ายของเจ้าธวัชชัยฉายชัด

“ลูก..หิว”

เด็กคนนั้นออกคำสั่งราวกับจะรู้ว่าต่อไปนี่ฉันมีค่าเป็นเพียงทาสในทุกทาง

“เร็ว...หิวรู้ไหม?”

คราวนี้คุณรู้แล้วใช่ไหมว่า ทำไมฉันจึงใช้ชื่อเรื่องว่าอันธการ และทำไมฉัน
จึงบอกคุณว่าฉันชื่อนี้

ชื่อ *อันธการ* จึงเป็นการส่งสัญญาณจากทมยันตีผู้เขียนให้เห็นทั้งปัญหาของผู้หญิงที่ดำรงความเป็นแม่แต่ไม่มีใครมองเห็นปัญหานั้น และผู้หญิงที่ยอมอยู่ในความมืดแทนที่จะหาแสงสว่างหรือทางออกของปัญหานั้น แม่ ในเรื่อง *อันธการ* คือผู้หญิงที่ถูกกระทำร้ายจากผู้ชายในระบบชายเป็นใหญ่ หากยอมจำนนเท่ากับว่าผู้หญิงต้องตกเป็นทาสไปตลอดกาล ทมยันตีได้ทิ้งคำถามฝากไว้ให้กับผู้อ่านก่อนจบเรื่อง ดังนี้

ฉันกำลังจะจบเรื่องราวของฉันในบรรทัดต่อไปนี้...แสงแดดยามเย็น
กำลังจะลับเลือนหาย ความมืดกำลังย่างกรายเข้ามา 'เด็กคนนั้น' คงกำลังกลับ
เข้าห้อง เพราะฉันได้ยินเสียงปิดประตูดังกริก
...บรรณาธิการคะ ช่วยฉันด้วยเถิด ใครก็ตามที่ได้อ่านเรื่องนี้
กรุณาช่วยฉันด้วย ช่วยบอก ฉันที่คิดว่าสมควรทำอย่างไร
(ทมยันตี(นามแฝง) , 2547 : 204)

เมื่อผู้หญิงตกอยู่ในสภาพของผู้ถูกกระทำมาโดยตลอดและยิ่งนับวันสังคมก็ยิ่งเลวร้ายลงเรื่อย ๆ ผู้หญิงจำเป็นต้องยอมรับสภาพกระนั้นหรือ นวนิยายเรื่อง *อันธการ* โยนคำถามสำคัญเกี่ยวกับความไม่เท่าเทียมกัน ความได้เปรียบเสียเปรียบระหว่างเพศ และความรุนแรงทางเพศที่ไม่มีขีดค้นหรือการยกเว้นมาสร้างผลสะท้อนอารมณ์แก่ผู้อ่านให้ตระหนักถึงความรุนแรงเชิงโครงสร้างที่ผู้หญิงเป็นฝ่ายเสียเปรียบและยอมจำนนมาตลอด นวนิยายเรื่องนี้ชี้ประเด็นการข่มขืนเป็นภาพแทนของความรุนแรงเช่นเดียวกับเรื่อง *ล่าว* แต่ระดับความสะท้อนใจจากการสร้างเรื่องให้ลูกชายข่มขืนแม่โดยจำแบบมาจากผู้ชายด้วยกันรุนแรงกว่า ขณะที่เรื่อง *ล่าว* แสดงความเจ็บปวดของเพศหญิงจากการตกเป็นเหยื่อที่ถูกกระทำที่ไม่มีโอกาสแม้แต่จะตอบโต้และรักษาสติแห่งความเป็นผู้หญิงของตน นวนิยายทั้งสองเรื่องนี้ชี้ให้เห็นว่าเพราะความเป็นหญิงทำให้เธอต้องยอมจำนน และเพราะความเป็นแม่ทำให้เธอต้องติดกับดักของความอดทนไปจนกว่าชีวิตจะหาไม่

สารองรัก : เกียรติยศหรือกับดักของปีศาจไปโดย

เรื่อง *สารองรัก* ของทมยันตี แสดงให้เห็นว่าแม้ผู้หญิงจะถูกสามีทำร้ายจิตใจก็จำเป็นต้องทนเพื่อเกียรติยศและศักดิ์ศรีของความเป็นแม่ คุณหญิงมัทนินทรพบรักใหม่กับบวศิน แต่เธอก็ไม่อาจทิ้งสามีไปอยู่กับบวศินได้เพราะเกียรติยศที่เธอต้องรักษา "โซ่ที่ล่ามฉันเป็นโซ่ให้ฉันดิ้นรนยังไง ความ เป็น'คุณหญิงมัทนินทร'จะยังคงอยู่ตลอดไป"(ทมยันตี(นามแฝง) ,2524 : 133 แม้เธอจะอยู่อย่างไร สุข ความรักอาจทำให้เธออยากจะ"ปลดโซ่ออกด้วยมือตัวเอง" แต่ท้ายที่สุดเธอตัดสินใจเลือกที่จะใช้ชีวิตแบบเดิมคือเหตุผลที่คุณหญิงมัทนินทรบอกกับบวศินว่า "ข้อสำคัญตำแหน่งที่เหนือกว่า ตำแหน่งใดทั้งหมด คือ ตำแหน่งแม่ของลูก ฉันอาจโยนอะไรทิ้งได้ แต่...ตำแหน่งแม่ของลูก ฉันทิ้งไม่ได้"(เรื่องเดียวกัน : 151)

คำถามที่นวนิยายเรื่องนี้ทิ้งท้ายให้คิดคือถ้าผู้หญิงเลือกเองว่าจะทนทุกข์ เธอมีเสรีในการตัดสินใจเลือกเช่นนั้น หรือเธอถูกครอบด้วยอุดมการณ์ความเป็นแม่ล่อมปิดความทุกข์ให้คงอยู่กับตัวเธอ

อังสนาหย่าผัว : แม่ที่สู้กับสามีผู้เอาเปรียบ

นวนิยายเรื่อง **อังสนาหย่าผัว** ของ รพีพร เป็นเรื่องของอังสนาผู้หญิงที่สามีมีภรรยาบ่อยคนแล้วคนเล่า เธอให้โอกาสสามีมาหลายครั้งจนเธอระอาและขอแยกทาง แต่เทวีญผู้เป็นสามีก็ไมยอม เธออดทนอยู่เป็นภรรยาที่แสนดีและแม่ของลูกมาตลอดแม้เทวีญจะประสบอุบัติเหตุเป็นอัมพาตหลังจากที่เธอขอหย่า ในที่สุดเธอก็หย่าจากเทวีญเป็นผลสำเร็จ และเริ่มต้นชีวิตใหม่กับผู้ชายคนอื่น

ความขัดแย้งในเรื่องนี้เกิดขึ้นจากการอดทนของภรรยากับความเจ้าชู้ของสามี แม้อังสนาจะขอเทวีญก่อนแต่งงานให้มีเธอเพียงคนเดียวเมื่อแต่งงานแล้ว แต่เมื่อเทวีญไม่สามารถรักษาสุขภาพได้ อังสนาไม่เสียใจมากนักเพราะเธอไม่ได้รักเทวีญมากเท่าไรเพียงแต่เขาเป็นชายคนแรกที่ทำให้เธอหวั่นไหว การที่เธอขอหย่าเพราะต้องการแสดงเกียรติยศศักดิ์ศรีที่เธอมีมากกว่าเทวีญ เมื่อพราวภรรยาบ่อยของเทวีญขอร้องให้อังสนาหย่าและขอซื้อใบหย่าด้วยเงินสามล้านบาท อังสนาบอกพราวว่าเพียงห้าร้อยบาทก็พอสำหรับค่าตัวผู้ชายอย่างเทวีญ ที่จ้างแต่จะเอาเปรียบผู้หญิง ไม่รู้จักโต ใปปดมดเท็จไปวัน ๆ เทวีญไม่ยอมหย่าและยังคงมีภรรยาบ่อยต่อไปแม้ในที่สุดพราวจะเป็นฝ่ายขอเลิกจากเขา เทวีญกลับมาเป็นสามีที่ดีเมื่อหมดสมรรถภาพทางเพศ อังสนาก็ยังคงขอหย่าเพื่อไปแต่งงานใหม่ เทวีญประสบอุบัติเหตุพิการเป็นอัมพาต อังสนายอมอดทนดูแลเทวีญอยู่พักใหญ่ก็ขอหย่าขาดจากเทวีญที่คราวนี้ยอมหย่าเพราะเห็นใจอังสนาจึงยอมเปิดโอกาสให้เธอมีชีวิตร่วมกับชายที่เธอรัก

นวนิยายเรื่อง **อังสนาหย่าผัว** แสดงการต่อสู้กับค่านิยมมีภรรยาบ่อยของผู้ชาย ผู้หญิงไม่ควรจะถือสาหาความและรอวันที่ผู้ชายจะกลับมา"ตายจริง"ไม่ว่าในสภาพไหนก็ตาม อังสนาเป็นภาพแทนของค่านิยมที่ปะทะกันในสังคม ผู้หญิงไม่ยินยอมและเรียกร้องความเท่าเทียมโดยชี้ให้เห็นความเอาเปรียบของผู้ชายแต่เธอก็ยินดีรอคอยและตอบโต้แต่เพียงวาจา รพีพรแสดงให้เห็นถึงปัญญาที่เหนือกว่าอย่างเห็นได้ชัดของอังสนาเมื่อเทียบกับเทวีญ นอกจากนั้นบุคลิกของอังสนายังแสดงถึงความเป็นผู้หญิงแถวหน้าของยุค เธอแสดงให้เห็นแม่สามี พี่สาวสามี และเมียบ่อยของสามี เห็นว่าเธอมียอมศิโรราบต่อค่านิยมยอมรับความไม่เท่าเทียมทางเพศ การกระทำของเธออย่างมากที่สุดของการแข็งขืนก็คือ การไม่ยอมมีลูกกับเทวีญอีกเพราะ "พ่อของเด็กไม่ใช่คนดีนัก ไม่มีประโยชน์ที่จะแพร่พันธุ์พืชพันธุ์อย่างนี้"(รพีพร(นามแฝง) , 2521 : 234) รพีพรสร้างให้อังสนาเป็น

ผู้หญิงติดอ่างขัดกับบุคลิกของผู้หญิงที่มั่นใจและเป็นตัวของตัวเองแสดงนัยถึงการติดขัดกับ
ค่านิยมเก่าที่ขัดแย้งกับความก้าวหน้าของผู้หญิงนั่นเอง

ความคิดขบถต่อค่านิยมของอังสนายังไปไกลกว่าสูตรสำเร็จของการให้รางวัลความเป็นศรี
ภรรยา รพีพรแสดงถึงความเป็นปุถุชนของอังสนาที่แม้จะรักษาหน้าที่ของภรรยาที่ดีของชายพิการ
เพื่อเห็นแก่มนุษยธรรม แต่เธอก็ไม่อดทนหรือไม่มีปฏิกิริยาอะไรเลย รพีพรให้โอกาสที่เทวัญจะตอบ
แทนความดีของอังสนาด้วยการหย่าให้อังสนาได้ไปมีความสุขกับชายที่เธอรัก แสดงนัยให้ขบคิดว่า
ผู้ชายควรปลดปล่อยให้ผู้หญิงมีความสุขแทนที่จะจ้องจ้ำเธอไว้ด้วยหน้าที่ของภรรยาที่ดีตลอดกาล
และผู้หญิงก็ควรสำนึกถึงความเสียสละที่มีขอบเขต ไม่จำเป็นต้องทุ่มเททั้งชีวิตเพื่อปฏิบัติหน้าที่
ภรรยาและแม่ที่ดี

นวนิยายเรื่องนี้ยังแสดงภาพแม่ที่มีความคิดต่างกันอันเนื่องจากวัย แม่อย่างศกุนตลาซึ่งเป็น
แม่ของอังสนา และแม่อย่างวิมลซึ่งเป็นแม่ของเทวัญ คำนี้ถึงแต่ผลประโยชน์ของตัวเองเป็น
สำคัญ และยังเห็นว่าภรรยาต้องเป็นฝ่ายยอมสามี วิมลมีส่วนเลี้ยงลูกชายให้เอาเปรียบผู้หญิง
เพราะเธอเข้าข้างลูกชายทุกอย่างไม่เคยดูดาเมื่อลูกชายทำไม่ถูกไม่ควร แต่ในที่สุดเธอก็เห็นความดี
ของอังสนา และเร่งเร้าให้ลูกชายเลิกนิสัยเจ้าชู้ ส่วนแม่อย่างอังสนาไม่คิดจะพึ่งพาสามี จะนับถือ
สามีก็ต่อเมื่อเขามีความดีให้นับถือเท่านั้น อังสนาจึงมองกว้างไปถึงการที่ผู้หญิงด้วยกันถูกผู้ชาย
เอาเปรียบขณะที่วิมลแม่ของสามีที่คิดถึงแต่ลูกชายตัวเอง

นอกจากนั้นการสร้างบุคลิกให้อังสนาติดอ่างน่าจะมียุทธศาสตร์ของการติดขัดกับค่านิยมเก่าในที่นี้
น่าจะหมายถึงการอยู่ในโอวาทของพ่อและเมื่อแต่งงานก็อยู่ใต้อำนาจของสามี ไม่เป็นตัวของตัวเอง
เพราะเมื่ออังสนาเติบโตทางความคิด อากักรติดอ่างของเธอก็หายไป นับได้ว่ารพีพรผู้เขียนเรื่องนี้
ซึ่งเป็นชายเล่าเรื่องจากมุมมองของผู้หญิง เพื่อบอกให้ผู้หญิงกล้าต่อกรกับผู้ชาย ผู้เป็นภรรยาเมื่อ
ไม่ชอบให้สามีเอาเปรียบก็ต้องมีวิธีที่จะเรียกร้องให้สามีสำนึก แต่ก็ต้องอาศัยความอดทนและเวลา
พอสมควร

ใช้สังคม : แม่ผู้ตอบโต้

หากนวนิยายเรื่อง *ล่ำ* ของทมยันตีคือการหันหลังสู้กับผู้ชายแบบ"เอาคืน"โดยยังพะวงถึง
ภาพที่ติงามของ"แม่" หากนวนิยายเรื่อง *อันธการ* คือการชี้ให้เห็นว่าการยอมจำนนจะทำให้ผู้หญิง
ต้องตกเป็นทาสในสังคมระบบชายเป็นใหญ่อย่างไม่มีวันหลุดพ้น นวนิยายทั้งสองเรื่องนี้ให้ผู้หญิง
เลือกระหว่างความเป็นแม่ตามอุดมการณ์กับการได้กลับโดยจำต้องวางภาพแม่ที่แสนดีไว้ นวนิยาย
เรื่อง *ใช้สังคม* ก็ถือเป็นอีกก้าวของทมยันตีที่แสดงให้เห็นว่าสามารถวางความเป็นแม่ตาม
อุดมการณ์โดยไม่ต้องพะวงถึงความติงาม ถึงเวลาแล้วที่ผู้หญิงจะไม่ยอมจำนนต่อการเอาเปรียบ
ของผู้ชายอีกต่อไป

เขมววรรณเป็นบรรณาธิการนิตยสารสัญลักษณ์ซึ่งเป็นหนังสือตีพิมพ์ภาพเปลือยของผู้ชาย เพราะ “เพศเราถูกขายมานานแล้ว เพราะฉะนั้นเราก็ขายผู้ชายเสียบ้าง” (ทมยันตี(นามแฝง), 2547 : 13) นิตยสารสัญลักษณ์ถูกสั่งปิดพร้อมกับเธอถูกสื่อขุดคุ้ยประวัติอย่างอื้อฉาว เดือนลูกสาวที่เธอทะนุถนอมให้เติบโตในโรงเรียนประจำไม่ต้องรับรู้ความโสมมใด ๆ ของโลกคิดฆ่าตัวตาย ภายหลังจากที่แม่เป็นข่าวอื้อฉาวและพ่อของเดือนปรากฏตัวที่โรงเรียนให้ร้ายแม่จนทำให้ภาพแม่ที่แสนดีของเธอแตกกระจาย เดือนตัดสินใจที่จะบวชเป็นชีในคอนแวนต์ตัดขาดจากโลกภายนอก ส่วนเขมววรรณตั้งใจจะทำนิตยสารสัญลักษณ์ต่อไปโดยมุ่งเน้นให้ผู้หญิงเรียกร้องสิทธิของตนมากขึ้น เธอฆ่าสามีเก่าอย่างเลือดเย็นหลังจากที่รู้ว่าเขาจะอ้างสิทธิความเป็นพ่อทางกฎหมายเพื่อจะปกครองลูก และจะใช้เรือนร่างของลูกแสวงหาประโยชน์ใส่ตน แล้วเธอก็ฆ่าตัวตาย

การกระทำของเขมววรรณที่ตอบโต้กับผู้ชายที่ทำร้ายชีวิตเธอและลูกแตกต่างจากมธุสรในเรื่องเล่า มธุสรต้องการแก้แค้นเป็นการส่วนตัว แต่ใน *ไซส์สังคม* สิ่งที่เขมววรรณคือการปลดปล่อยภาระของผู้หญิงเพื่อแสวงหาตัวตนอันแท้จริง และหน้าที่ที่เธอปลดปล่อยคือแม่และเมีย แม้ท้ายที่สุดเขมววรรณจะไม่เหลืออะไรเลยแต่ก็ได้แสดงให้ผู้หญิงเห็นธาตุแท้ของผู้ชายและเธอก็มั่นใจว่าลูกจะเข้าใจและตัดสินใจได้ว่าเธอผิดหรือไม่

ดังนั้นจากเรื่อง *ไซส์สังคม* ทมยันตีต้องการผลักดันให้ผู้หญิงลุกขึ้นสู้ ผู้หญิงจะต้องสู้แม้ท้ายสุดจะไม่เหลืออะไรเลย อย่างน้อยก็เป็นการสู้เพื่อประกาศสิทธิของตน แต่การที่ผู้หญิงจะต่อสู้กับระบบได้เธอจะต้องปลดวางภาระทั้งหมด ผู้หญิงไม่จำเป็นต้องผดุงความดีงามในฐานะแม่ที่สังคมให้เพื่อต่อกรกับความเห็นแก่ตัวและเอาเปรียบของผู้ชายเพราะเธอถูกทำให้เป็นฝ่ายยอมเสียเปรียบอยู่ร่ำไป การจะต่อสู้กับระบบผู้หญิงจึงไม่จำเป็นต้องรักษาความดีที่ผู้ชายเป็นผู้มอบให้ ผู้หญิงรักษา

แม้ในตอนจบของเรื่อง *ไซส์สังคม* ความตายของเขมววรรณคือความรุนแรงที่ผู้หญิงจะต้องสู้กับความอยุติธรรมโดยเอาชีวิตเข้าแลกหรืออย่างไร ทมยันตีอาจต้องการเพียงเสนอว่าผู้หญิงจะต้องสู้ ความเป็นแม่มีส่วนผลักดันให้ผู้หญิงสู้ และการต่อสู้นั้นก็เพื่อเรียกร้องสิทธิที่จะเปลี่ยนแปลงระบบที่ผู้ชายเอาเปรียบผู้หญิงตลอดมา

ความเมินหมางของเดือนลูกสาวแม่จะทำให้เธอเจ็บปวด แต่การที่เดือนเรียนรู้ที่จะก้าวเดินไปข้างหน้าตามลำพัง จากการก้าวขึ้นบันไดโรงเรียนด้วยไม้ค้ำยันได้สำเร็จเป็นสัญลักษณ์ว่าเธอจะสามารถยืนหยัดอยู่ในโลกที่ชายเป็นใหญ่นี้ได้แม่ “ในวันหน้า...ให้บันไดแห่งชีวิตสูงกวานี้.....ความเจ็บปวดเกิดแก่เรือนร่างมากกว่านี้”(เรื่องเดียวกัน : 151) ลูกสาวของเธอก็สามารถยืนหยัดสู้โลกได้ ภาพแทนของการส่งต่อความเข้มแข็งจากผู้หญิงรุ่นหนึ่งคือฉากนี้

“แม่!” เสียงใสประกาศเจ็ยแจ้ว เรียกผู้เป็นมารดาครั้งแรก “เดือนทำได้!”

ประโยคนั้นภาคภูมิยิ่ง

ซิสเตอร์มาเรียกหิ้วขวบมาทางเขมววรรณ หญิงสาวคงยืนนิ่ง ยิ้มละมุน
ยิ้มของแม่ที่จ๊ะภาควมิลูกตลอดดกกลาย ถ้า...ถ้าเขมววรรณจะก้าวเข้าไป กอดลูกไว้
ภาพนี้ก็ยิ่งจะสมบูรณ์ หาก..ร่างผอมยังปักหลักส่งมาแต่รอยยิ้ม รอยยิ้ม
ศักดิ์สิทธิ์ของแม่! แต่...เธอไม่ได้ขยับเขยื้อน

เดือนน้อยมองตรงมาอย่างแน่วแน่เช่นกัน ดูเหมือนแม่ – ลูกจะ'รู้กัน' ความ
เข้มแข็ง อดทนได้ถ่ายทอดจากคนหนึ่งไปสู่อีกคนหนึ่งแล้ว ผู้เป็นแม่พยักหน้า ๗ ยิ้ม
อย่างให้กำลังใจ เดือนน้อยหันตกลับ จากนั้น...ไม่ว่ากี่สิบปี ยิ้มที่บอกลูกน้อยว่า ลูก
สมบูรณ์ แข็งแกร่งทั้งกายและใจ

ยิ้มแม่..ดูจตุวันฉายแสง
อบอุ่น เรียวแรง เดิบกล้า
ยิ้มแม่...ดูจแสงจันทร์รา
โลมใจ โลมหล้า เยือกเย็น

(เรื่องเดียวกัน : 352)

บทบาทความเป็นแม่ในเรื่องนี้นำมาใช้ในความหมายของบทบาทของผู้หญิงในการ
ต่อสู้กับปีศาจปีศาจ "รอยยิ้มอันศักดิ์สิทธิ์ของแม่" จึงเป็นพลังที่ทำให้เดือนในฐานะผู้หญิงรุ่นใหม่สู้
กับความยุติธรรมที่ในรุ่นแม่ของเธอต้องแลกมาด้วยชีวิต

สองชีวิต : ถ้าไม่ให้ทำแท้ง

นวนิยายเรื่องนี้เปิดเรื่องด้วยการสร้างความตกใจด้วยประโยค "ไว้ย ฎจะไปทำแท้งที่ไหนดี
หว่า !" ซึ่งเป็นปัญหาที่นำเสนอนในเรื่อง ทมยันตีมุ่งเสนอปัญหาการทำแท้งที่ปลายเหตุมากกว่า
สาเหตุ ภาพของกบที่ไร้เดียงสา กับชีวิต หาทางออกง่าย ๆ ใช้ชีวิตสนุกไปวัน ๆ โดยปราศจากความ
รับผิดชอบคือภาพของลูกคนมีฐานะที่ไม่ได้ชี้ชัดแจ้งว่าเป็นเพราะความว่าเหว หรือเป็นเพราะการ
ถลำลึกไปในทางชั่วโดยไม่ตั้งใจ สิ่งที่ขัดแย้งกับปัญหาสาเหตุคือการเผชิญคืออารมณ์ขันอย่างไร
เดียงสาของกบ เมื่อทำแท้งไม่สำเร็จ และแม่ไม่เหลียวแลเอาใจใส่ เธอคิดเพียงแต่ว่า "ต่อไปต้อง
ท้อง อย่าแท้ง" เพราะคิดเพียงแต่จะเลี้ยงลูกแบบตุ๊กตา ผู้เขียนพยายามให้ภาพของเด็กที่คิดอะไร
แบบเด็กให้ผู้อ่านเกิดความสงสารและสลดใจในชะตากรรมของกบ แต่ด้วยวิธีนี้ส่งผลให้การ
นำเสนอปัญหาการทำแท้งไม่หนักแน่นแม้ในตอนจบจะให้ภาพที่น่าสะเทือนใจของ "สองชีวิต" แม่ลูก
ที่ตายคู่กันอย่างอนาถในอ่างอาบน้ำ และบทสรุปของเรื่องในปัจจุบันลึกลับว่า

วันนี้'ลูกสาว'คนอื่นถูกขึ้นหน้าหนึ่งในหนังสือพิมพ์ แต่ถ้าพรุ่งนี้เป็น'ลูก
สาวคุณ'คุณจะทำฉันใด

คำตอบอยู่ที่คุณ มิใช่ที่นักเขียน

เรื่องนี้ขออุทิศให้แก่ 'ทาสสังคม'ทุกคน ! กับขอแสดงความเสียใจแก่

'แม่'ทุกคน ที่ต้องสูญเสียลูกสาวสังเวท'หมอเถื่อน' ถึงเวลาหรือยังที่เราจะมา
พูดกันใหม่ ปรีชากันใหม่ อะไรคือ 'กรอบของศีลธรรม' และหากเด็ก
พลาดพลั้งหลุดจาก'กรอบ' นี้ไป

เราจะช่วยเด็กเหล่านี้ได้อย่างไร

ช่วยเสีย วันนี้...ขณะนี้...เพราะ...

ลูกสาวของคุณอาจเป็นคนต่อไป

(ทมยันตี(นามแฝง) 2547 , 336

กล่าวได้ว่านวนิยายเรื่องนี้มุ่งเสนอสิทธิของผู้หญิงที่จะทำแท้ง การตัดสินใจที่น่าจะอยู่ใน
ดุลยพินิจของผู้หญิงมากกว่ากรอบทางศีลธรรม ผู้เขียนมุ่งชี้ให้เห็นถึงผลเสียอันเกิดแก่ชีวิตของแม่
และลูก และมองให้เป็นปัญหาทางปัจเจกมากกว่าปัญหาสังคมดังที่การโต้แย้งเรื่องการทำแท้งจะ
เป็นปัญหาที่ถูกหยิบยกมาอ้างเหตุผลทางศีลธรรม การนำเสนอภาพความไร้เดียงสาของตัวละครผู้
เป็นแม่จึงเป็นการพยายามบอกว่าอย่าโยนบาปมาให้แก่ผู้หญิงที่ไม่ตั้งใจกระทำผิด เธอไม่พร้อมที่
จะเอาอนาคตของเธอผดุงศีลธรรมและความถูกต้อง แล้วเราจะปล่อยให้สองชีวิตต้องแตกดับไป
กระนั้นหรือ อย่างไรก็ตามแม้ในการนำเสนอปัญหาที่เป็นประเด็นใหญ่โดยละเอียดที่มาของปัญหา
และด้วยลีลาที่ไม่หนักแน่น แต่ไปเพิ่มความรุนแรงในตอนจบของเรื่อง ก็ไม่น่าจะทำให้สารของ
นวนิยายเรื่องนี้มีพลังมากนัก

นวนิยายเหล่านี้แสดงให้เห็นว่าในช่วงเวลาที่บริบททางสังคมเร่งเร้าให้ผู้หญิงพัฒนาตนเอง
ส่งผลกระทบต่อกลับในการคำถามถึงระบบชายเป็นใหญ่ที่ไม่เป็นธรรมกับผู้หญิง บทบาทความเป็น
แม่ของผู้หญิงในนวนิยายช่วงนี้หลายเรื่องแสดงการต่อสู้กับปิตาธิปไตยที่กดผู้หญิงที่พัฒนาทาง
ความคิดแต่ไม่อาจพัฒนาสถานภาพของตนเองได้ แม้อย่างมธุสรในเรื่อง *ลว* กำไลในเรื่อง *ลูกแม่*
ลำพาลีในเรื่อง *หนามดอกไม้* อันในเรื่อง *อันธการ* อังสนาในเรื่อง *อังสนาหย่าผัว* มัทนินทรในเรื่อง
สารองรัก เขมวรรณในเรื่อง *ไซ้สังคม* แม่ของกบในเรื่อง *สองชีวิต* ล้วนแต่เป็นแม่ที่สู้กับอำนาจของ
ผู้ชายในสังคมโดยลำพัง เป็นการต่อสู้ที่จบลงด้วยความพ่ายแพ้ในนวนิยายทุกเรื่อง แม้ใน *อังสนา*
หย่าผัว อังสนาจะได้รางวัลตอบแทนการต่อสู้ของเธอ หากรางวัลนั้นเป็น"ผู้ชายดี ๆ สักคน"ก็ยังคง
คตินิยมของความให้ยุติธรรมในวรรณกรรมตามค่านิยมทางสังคม คือผู้หญิงยอมปรารถนาชีวิตคู่
นั่นเอง ความพ่ายแพ้ของตัวละครแม่เหล่านี้แสดงให้เห็นถึงปัญหา ที่ผู้หญิงต้องอยู่ใต้ระบบปิตาธิป
ไตยและความเป็นแม่ทำให้ผู้หญิงต้องยอมจำนน กล่าวอีกอย่างหนึ่งก็คือความเป็นแม่เป็นกับดัก
ของปิตาธิปไตยนั่นเอง

3.2.2.2 แม่ : ภาวะของการเกิดมาเป็นผู้หญิง

แนวคิดของนักสตรีนิยมที่ยึดถือการปฏิวัติมุมมองที่มีต่อผู้หญิงเสียใหม่จึงต่อต้านภูมิหลังของข้อสรุปทั้งส่วนบุคคลและวัฒนธรรมว่าผู้หญิงเป็นหรืออยากเป็นแม่ (Leterby, 1994 : 525) และมีความพยายามที่จะแยกความเป็นแม่ออกจากการสร้างอัตลักษณ์ความเป็นหญิงที่ถูกนิยามด้วยผู้อื่น ความเป็นหญิงมิได้ผูกโยงไว้กับธรรมชาติของความเป็นแม่ แต่ก็มีผู้มองความเป็นแม่ในแง่มุมมองของโอกาสที่ผู้ชายไม่อาจเป็น ประสบการณ์อันวิเศษสุด ความเป็นแม่ทำให้ผู้หญิงเกิดความคิดสร้างสรรค์ ประณีประนอม เป็นมิตรกับธรรมชาติ ซึ่งเป็นคุณลักษณะที่น่าพึงใจของผู้หญิง

นวนิยายในช่วงนี้นำเสนอความเป็นแม่ที่เป็นบทบาทสำคัญของความเป็นหญิงอยู่ 3 เรื่อง คือ *ไซส์สังคม* ถึงเจ้าวรายร้ายตัวน้อย และ *สุดถนนบนทางเปลี่ยว* ในมุมมองที่ต่างกัน ดังนี้

ไซส์สังคม : เพื่อลูกและเพื่อผู้หญิง

นอกจากนวนิยายเรื่อง *ไซส์สังคม* ของ ทมยันตี จะแสดงถึงการตอบโต้กับผู้ชายแบบเดิมพันด้วยชีวิต โดยให้สามีของเขมวรรณเป็นตัวแทนของผู้ชายที่ทำร้ายและเอาเปรียบผู้ที่เป็นเพศหญิง ทั้งนี้วิเคราะห์ได้จากการที่ทมยันตีสร้างตัวละครตัวนี้เพื่อนำเสนอความรุนแรงที่จะกระทำต่อผู้หญิง โดยเฉพาะคนในครอบครัวคือภรรยาและลูก ความเห็นแก่ตัว เอาแต่ได้ถูกเหมารวมเป็นลักษณะนิสัยของผู้ชาย

ความพยายามของเขมวรรณที่จะปลดเปลื้องเพศวิถีของความเป็นหญิงในกรอบสังคมคือการทำหนังสือภาพเปลือยของผู้ชาย ซึ่งอาจตีความนัยของการ"เปลือย"ว่าเป็นการเปิดเผยธาตุแท้ของผู้ชายนั่นเอง งานของเขมวรรณนำไปสู่ความขัดแย้งทั้งในทางกฎหมาย ทั้งทางครอบครัวที่อดีตสามีจะฉวยโอกาสนี้เรียกร้องสิทธิในการปกครองลูกเพื่อจะแสวงผลกำไรจากลูกในอนาคต และทั้งความนับถือที่ลูกมีต่อแม่และสับสนต่อมาตรฐานผู้หญิงที่ดีในคตินิยม ท้ายที่สุดเดือนผู้เป็นลูกเข้มแข็งและสามารถยืนหยัดอยู่ด้วยตนเอง ผู้เขียนนำเสนอผ่านความพยายามของเดือนที่ฝึกเดินขึ้นบันไดด้วยไม้ค้ำยันจนสำเร็จ เขมวรรณมองเดือนผู้เป็นลูกด้วยความพินิจนั้นคือนัยของความมั่นใจในความสามารถที่ผู้หญิงจะยืนหยัดสู้กับการเอาเปรียบในโลกของผู้ชายได้ เมื่อเขมวรรณปลดเปลื้องภาระความเป็นแม่เมื่อเดือนตัดสินใจที่จะอยู่ในร่มเงาของศาสนาโดยอุทิศตนให้พระเจ้า เธอหวนกับไป"จัดการ"กับอดีตสามีโดยกำจัดไม่ให้มีชีวิตอยู่เพื่อทำร้ายผู้หญิงอีกต่อไป สื่อความหมายได้ว่าผู้เป็นแม่ได้กระทำการที่ดีที่สุดในช่วงชีวิตของเธอแล้ว"ส่งไม้ต่อ"ให้กับลูกก็คือผู้หญิงรุ่นหลังได้สืบทอดไป การจบชีวิตด้วยน้ำมือตัวเองของเขมวรรณเป็นการบ่งบอกถึงหน้าที่ของความเป็นแม่ได้จบสิ้นลงอย่างสมบูรณ์

นวนิยายเรื่องนี้ได้นำเสนอภาระอย่างหนึ่งของความเป็นหญิงคือการสู้กับบิดาธิปไตย โดยเฉพาะการเปิดทางให้ผู้ชายเอาเปรียบผู้หญิงได้ ผู้เขียนนำเสนอโดยใช้บทบาทของแม่เป็นสื่อ การของการส่งมอบหน้าที่นี้สู่ลูกสาว

ถึงเจ้าวายร้ายตัวน้อย : เรื่องของเราแม่ลูก

อันที่จริงนวนิยายเรื่อง *ถึงเจ้าวายร้ายตัวน้อย* ที่วลิลดา เพียงศิรินำเสนอเป็นจดหมายถึงลูกในท้องนับตั้งแต่ตัวเองตั้งครรภ์ จนลูกคลอดออกมา เป็นงานเขียนที่อาจจัดว่าเป็นนวนิยายกึ่งเรื่องเล่าเชิงประสบการณ์ เพราะทุกอย่างที่นำมาเขียนคือชีวิตจริงของเธอ ด้วยลีลาการนำเสนอที่เต็มไปด้วยอารมณ์ความรู้สึก และสร้างจินตนาการให้แก่ผู้อ่านทำให้เรื่องเล่าชนิดนี้มีรูปแบบของนวนิยายที่บอกเล่าความสัมพันธ์ระหว่างแม่กับลูกโดยตรงที่ไม่เคยปรากฏในเรื่องเล่าชุดใดก่อนหน้า

ถึงเจ้าวายร้ายตัวน้อย ทำให้ผู้อ่านร่วมรับรู้เรื่องราวในชีวิตของผู้เป็นแม่นับตั้งแต่ทราบว่าตัวเองตั้งครรภ์ ผ่านประสบการณ์ทางอารมณ์ทั้งความสุข ความเหงา ความหวัง ความท้อแท้ ขณะที่ตั้งครรภ์ จนถึงเมื่อลูกถือกำเนิดขึ้นและต่อมาได้พบอาการหัวใจทำงานไม่เป็นปกติ ทำให้แม่ต้องเผชิญกับความทุกข์และความกดดันทางอารมณ์นวนิยายเรื่องนี้ชี้ให้เห็นว่าบทบาทของแม่เริ่มนับตั้งแต่เมื่อชีวิตปฏิสนธิในครรภ์ ต้องเผชิญกับภาวะการเปลี่ยนแปลงทางอารมณ์และร่างกาย และมีความกดดันนานาประการเมื่อเป็นแม่ ภาระทั้งหมดนี้แลงมาด้วยความสุขของการได้รับรู้ถึงความ เป็นแม่ และนาที่แรกที่ได้เห็นหน้าลูก ดังที่ผู้เล่าเรื่องได้แสดงความรู้สึกในเรื่องว่า

แม่มีความสุขจังเลยลูก อยากรจะร้องไห้โฮ ๆ ออกมา ไม่รู้เหมือนกันว่าเพราะอะไร

แม่อยากจะทำตัวเองว่า นี้นะหรือเด็กที่เราเฝ้ารอมาตลอดระยะเวลาเก้าเดือน ด้วยความรักหน้าตาเขาเป็นอย่างนี้เองหรือ เขาใช่เด็กคนที่ดินอยู่ในท้องเราแน่หรือ

(วลิลดา เพียงศิริ , 2529: 114)

นวนิยายเรื่องนี้สะท้อนภาพชีวิตครอบครัวสมัยใหม่ของพ่อและแม่ที่ต่างก็ไม่มีอาชีพเป็นหลักเป็นฐาน และตัดสินใจมาอยู่ด้วยกันเพราะความรัก และในที่สุดด้วยความสัมพันธ์อันเปราะบางที่อารมณ์อยู่เหนือเหตุผล ก็เหลือแต่เพียงผู้เล่าเรื่องที่เลี้ยงและรับผิดชอบลูกแต่เพียงลำพัง

จุดเด่นที่นวนิยายเรื่องนี้นำเสนอคืออารมณ์ของผู้เป็นแม่ ทำให้เข้าใจถึงความผูกพันต่อมีชีวิตที่ถือกำเนิดในครรภ์ จะถือได้ว่าเพราะเธอเกิดความรักจึงเขียนจดหมายคุยกับลูก หรือยิ่งเขียนจดหมายก็ยิ่งเกิดความรู้สึกผูกพันได้เช่นกัน แต่การคุยประหนึ่งว่าลูกคือ"เพื่อน"แสดงให้เห็น

ว่าในบางขณะแม่อาจจะโดดเดี่ยวหรือว่าเหว่ แต่ลูกก็คือเพื่อนของแม่ ความผูกพันระหว่างแม่กับลูกถูกนำเสนอว่าลูกเกิดมาเพื่อทำให้ชีวิตของผู้หญิงสมบูรณ์และเต็มเปี่ยมสมบูรณ์หลังจากที่ผ่านเป็นลูกสาวหรือภรรยามาก่อน

ด้วยสองมือแม่ที่สร้างโลก: ทุกชีวิตดำเนินไปได้ด้วยแม่

นวนิยายเรื่อง **ด้วยสองมือแม่ที่สร้างโลก** ของ โบตัน เป็นเรื่องราวของแสงคำลูกแม่คำที่ต่อสู้อชีวิตจนกระทั่งสามารถเลี้ยงดูส่งเสียน้อง ๆ ดูแลแม่และเป็นหลักให้ครอบครัวได้ แม่แสงคำจะไม่มีความรู้แต่ความพยายามทำมาหากินหนักเอาเบาสู้อทำให้เธอสามารถเลี้ยงดูแม่และน้อง ๆ ได้ และทำให้บัวพอม่ายเจ้าของโรงกลึงเล็ก ๆ สนใจเธอ เมื่อแสงคำแต่งงานกับบัว ชีวิตเธอน่าจะพ้นจากความยากลำบากมาได้ แต่ปัญหาใหม่ก็เกิดขึ้นอีกเมื่อบัวประสบอุบัติเหตุขาพิการ แสงคำต้องเป็นหลักในครอบครัวทั้งคุมโรงงานและส่งของ ติดต่อลูกตัวเอง เพราะแสงคำไม่ยอมแพ้กับปัญหาและอุปสรรคใดชีวิต เธอจึงสามารถสร้างฐานะและทำให้น้อง ๆ มีการศึกษา ได้ทำงานที่ตนรัก มีชีวิตครอบครัวที่มั่นคง

ชื่อเรื่อง "ด้วยสองมือแม่ที่สร้างโลก" แสดงความหมายชัดเจนที่ต้องการเทิดทูนผู้หญิงในฐานะแม่ แสงคำทำหน้าที่แม่ของน้อง ๆ ที่จะวางอนาคตและอบรมดูแลมากกว่าแม่ของเธอ แสงคำสามารถดูแลได้ทั้งครอบครัวเดิมและครอบครัวใหม่ไปพร้อม ๆ กัน เพราะแสงคำผู้ชีวิตเธอจึง "สร้างโลก" ด้วย "มือ" ของเธอได้

นับได้ว่าบทบาทของแม่ในเรื่องนี้มีได้มีความหมายเฉพาะแม่ผู้ให้กำเนิดหรือแม่ผู้เลี้ยงดูเท่านั้น แต่มีความหมายรวมไปถึงผู้หญิงทุกคนที่ต้องรับเอาคุณสมบัติของแม่มาไว้ในตัวคือความอดทนเสียสละเพื่อผู้อื่น ดูแลจัดการทุกชีวิตในครอบครัวให้มีความสุข นวนิยายเรื่องนี้ชี้ให้เห็นว่าแท้ที่จริงผู้หญิงที่เป็นหลักของครอบครัว ผู้หญิงเป็นผู้สร้างชีวิต นับแต่นางคำแม่ของแสงคำที่เลี้ยงดูลูกมาแต่เด็กขณะที่สามีที่เป็นกรรมกรได้เงินมาก็เอาไปกินเหล้าหมดไม่เคยเหลือมาถึงลูกเมีย จนถึงแสงคำเธอเลี้ยงดูทุกชีวิตในความรับผิดชอบของเธอประดุจแม่คนหนึ่งขณะที่สามีผู้พิการท้อแท้และหมดกำลังใจในชีวิต นอกจากนั้นนัยของ "แม่" ในเรื่องนี้โบตันยังหมายถึงแม่ในระดับรากหญ้าที่อาจไม่มีบทบาทผู้นำในสังคม แม่ในระดับล่างเหล่านี้แหละที่เป็นพลังผลักดันความก้าวหน้าให้กับสังคม ด้วยความรับผิดชอบด้วย "สองมือ" ของเธอ

นอกจากนวนิยายสามเรื่องข้างต้น มีข้อน่าสังเกตว่านวนิยายที่นำเสนอแม่ผู้แบกรับความเป็นแม่ในช่วงนี้จำนวนหนึ่งเสนอชีวิตของแม่ที่เลี้ยงดูลูกโดยลำพัง ทั้งที่เป็นม่ายด้วยเหตุผลต่าง ๆ หรือเป็นภรรยาที่สามีมิได้อยู่ด้วยกัน ได้แก่เรื่อง **ห้องที่จัดไม่เสร็จ สุดถนนบนทางเปลี่ยว** แม่ต้องเลี้ยงดูลูกหลายคนโดยลำพัง มีลูกที่ล้มเหลวในชีวิตและลูกที่ประคับประคองชีวิตให้ปลอดภัย ส่วนเรื่อง **กว่าจะรู้เดียงสา** แวนทิพย์พยายามส่งลูกให้มีชีวิตที่ดีกว่าเพราะเธอเป็นโสเภณีที่ตกต่ำ

จนไม่อาจจะกลับไปแม่ชีวิตที่ดี ๆ อีกได้ แวนทิพย์หาทางส่งลูกสาวออกมาจากสำนักโศภณีจนเป็นผลสำเร็จแม้ต้องแลกด้วยชีวิต กล่าวได้ว่าความเป็นแม่ทำให้ผู้หญิงประสบทั้งความสำเร็จและความล้มเหลวไปพร้อม ๆ กัน หากจะวัดจากการเลี้ยงดูลูกให้เป็นคนมีคุณภาพของสังคม ความล้มเหลวในชีวิตหรืออนาคตที่มีดমনของลูกที่เป็นเพราะเลือกทางเดินชีวิตที่ผิดหรือเลือกไม่ได้ แม่ก็จะถูกกล่าวโทษว่ามีส่วนทำให้ลูกเปลี่ยนชนชั้น ความเป็นแม่จึงหมายถึงการแบกรับภาระที่ต้องดูแลชีวิตตั้งแต่หาเลี้ยงในชีวิตประจำวันไปจนถึงการ"สร้างคน"ซึ่งเป็นเรื่องที่ยิ่งใหญ่

3.2.2.3 โศภณี : อาชีพที่ขัดแย้งกับความเป็นแม่

นวนิยายเรื่อง *แม่เลือกเกิดได้* และ *ไอ้ค่อม* อาชีพโศภณีถูกหยิบยกมาให้เห็นความปรปักษ์ต่ออุดมการณ์ความเป็นแม่ด้วยวิธีนำเสนอที่ต่างกันดังนี้

แม่เลือกเกิดได้ : แม่ผู้ไม่อยากเป็นโศภณี

นวนิยายเรื่อง *แม่เลือกเกิดได้* ของ ศุภลักษณ์ เป็นเรื่องของไบพร ที่มาเป็นโศภณีเพราะถูกหลอกมาขายในช่อง ต่อมาเธอเกิดตั้งครภภ ไบพรตั้งใจว่าจะรักษาครภภไว้จนคลอดแม่หนทางในอนาคตจะมีดมนแต่เธอก็ตั้งใจที่จะเป็นแม่ เธอจำต้องเอาลูกไปฝากคนอื่นเลี้ยงเพราะไม่อยากจะลูกโตมาในสภาพแวดล้อมที่ไม่เหมาะสม แต่เธอก็เจ็บปวดเมื่อได้ยินคนที่เธอจ้างเลี้ยงพูดจาตู่ลูกเธอลับหลัง ต่อมาสิงห์มาชอบไบพรจริงจังและยินดีรับเธอเป็นภรรยา แต่สิงห์ถูกตำรวจจับจากคดีที่สิงห์ก่อไว้ ไบพรมีความหวังว่าและตั้งหน้าตั้งตารอสิงห์พ้นโทษโดยเลิกอาชีพนี้และหอบลูกกลับไปอยู่กับแม่ นอกจากนวนิยายเรื่องเสนอว่าสำนักความเป็นแม่ไม่ได้ขึ้นอยู่กับระดับชนชั้นดังที่ได้เสนอมาแล้วไม่เกี่ยวข้องกับอาชีพอีกด้วย แม่อาชีพนั้นจะขัดกับระเบียบการควบคุมเพศวิถีของผู้หญิงในสังคมก็ตาม

เห็นได้ชัดว่าศุภลักษณ์ตั้งใจสร้างบุคลิกของไบพรให้แตกต่างไปจากโศภณีอื่นในเรื่องคือใฝ่ดี มาเป็นโศภณีด้วยความยากจน เรียบง่าย สุขภาพ และอดทน ดังนั้นเมื่อไบพรพลังลาดตั้งครภภกับลูกค้าที่มาใช้บริการจึงได้เห็นความพยายามที่เธอจะดำรงความเป็นแม่ โดยไม่คิดว่าลูกจะเป็นอุปสรรคขัดขวางอาชีพ และเธอจะใช้ชีวิตอย่างยากลำบากเพราะไม่อาจประกอบอาชีพได้ยามตั้งครภภ อีกทั้งเมื่อเธอหวนกลับมาทำงานดังเดิมในสภาพแม่ลูกอ่อน ศุภลักษณ์ได้บรรยายความรู้สึกของไบพรอย่างน่าเห็นใจว่า

แผ่นหลังเปลือยเปล่าของหล่อนสัมผัสกับที่นอน หล่อนหลับตาลง
ปล่อยให้ความสำนึกรับรู้น้ำหนักของร่างกายที่กดทับมาบนร่าง ไบพรรู้สึก
เหมือนกับว่าตนกำลังเคลิ้มฝัน พลันก็ต้องสะดุ้งตกใจ เมื่อเขาผลุนผลันผละ
จากร่างของไบพร

หล่อนยืนวาบที่หน้าอก ซึ่งร่างของเขาเบียดทับอยู่เมื่อครู่นี้

น้ำนมสีขาวขุ่นกำลังไหลทะลักออกมาองหน้าอก กลิ่นน้ำนมใหม่คลุ้ง
กระจายเต็มห้องดังจะประกาศความเป็นแม่ลูกอ่อนกับแขกของโบพร
หญิงสาวพลิกกายคว่ำหน้า เอาหมอนอุดปากไว้ มิให้เสียงสะอื้นหลุด
รอดออกมาให้ใครได้ยิน

(ศุภลักษณ์(นามแฝง) , 2539 :110)

โบพรตัดสินใจว่าเมื่อลูกเลือกเกิดไม่ได้ เธอผู้เป็นแม่นี้แหละที่จะเลือกชีวิตให้แก่ลูกด้วยการ
ตัดสินใจที่จะเลิกอาชีพนี้ให้ได้ แต่เธอก็ยังมีอาจทำได้ทันทีจนเธอได้มาพบกับสิงห์
อุปสรรคสำคัญที่ทำให้โสเภณีมีอาจเป็นแม่ที่ดีได้เพราะแม่จะต้องประพฤติเป็นแบบอย่างดีแก่ลูก
อาชีพโสเภณีถือเป็นอาชีพที่น่ารังเกียจเพราะค้านกับค่านิยมให้ผู้หญิงมีความสงบเสงี่ยม รักนวล
สงวนตัว และมีสามีเพียงคนเดียว ผู้หญิงที่ประกอบอาชีพโสเภณีจึงถือว่าเป็น"หญิงคนชั่ว"ดังที่เคย
ปรากฏมาก่อนในนวนิยายเรื่อง *หญิงคนชั่ว* ที่ ก.สุรางคนางค์เป็นผู้เขียนในช่วงหลังเปลี่ยนแปลง
การปกครอง พ.ศ.2575 ลูกของผู้หญิงโสเภณี ก็ถูกตราหน้าว่า เป็นลูกของหญิงคนชั่วด้วย ความ
พยายามดิ้นรนเพื่อให้พ้นสภาพของ"คนชั่ว" จึงเป็นความพยายามดิ้นรนเพื่อผดุงความเป็นแม่ใน
บทบาทของแม่ซึ่งก็คือคุณสมบัติของผู้หญิงที่ดีซึ่งสังคมยอมรับนั่นเอง โสเภณีอย่างโบพรสะท้อน
ให้เห็นว่าโอกาสของเธอขึ้นอยู่กับทางที่เลือกเดิน ทั้งนี้ต้องอาศัยการยอมรับจากผู้ชายคนหนึ่งซึ่งรัก
เธอด้วยจริงใจและยอมรับเธอในสถานภาพภรรยา แม้สิงห์จะเป็นชายที่ต้องโทษของทางการก่อนที่
จะรับโบพรไปอยู่กินฉันสามีภรรยาแต่สำหรับหญิงโสเภณีผู้ไฝ่ดีและปรารถนาความเป็นแม่เพียงแค
คำมั่นสัญญาและการรอคอยวันพ้นโทษคือรางวัลที่ดีที่สุด

ความขัดแย้งของเรื่องนี้คืออาชีพโสเภณีกับความความเป็นแม่ โสเภณีไม่ใช่ผู้หญิงที่ดีตาม
อุดมการณ์ความเป็นแม่เพราะเธอเป็นผู้หญิงที่ไม่อยู่ในจารีตประเพณีในเรื่องความสัมพันธ์ทางเพศ
แต่เมื่อเธอเป็นแม่เธอยอมรับลูก เพื่อดำรงความเป็นแม่เธอจึงต้องเลิกอาชีพโสเภณี ดังที่โบพรตั้ง
ปณิธานว่าแม่ลูกของเธอจะเลือกเกิดไม่ได้ แต่เธอก็เลือกให้ลูกไม่ต้องมีชีวิตอย่างเธอได้ นี่คือการ
ปรารถนาที่จะเป็นต้นแบบของแม่ที่สังคมยอมรับว่าสามารถให้การอบรมลูกได้ตราบใดที่อาชีพของ
เธอไม่สิ้นคลอนจริยธรรมทางเพศ

ด้วยค่านิยมที่ต้องการสนับสนุนว่าผู้หญิงโสเภณีก็สามารถเป็นแม่ที่ดีได้ ศุภลักษณ์จึง
นำเสนอโบพรให้มีความเรียบร้อย และมีบุคลิกนิ่มนวลต่างจากเพื่อร่วมอาชีพคนอื่น ๆ ที่มีจริตและ
พูดจากระด้างหยาบคาย แสดงว่าแม้กระทั่งผู้เขียนเองก็เห็นว่าการจะตั้งคำถามว่าโสเภณีจะเป็นแม่
ได้หรือไม่ ก็อยู่ในเงื่อนไขที่หญิงผู้เป็นโสเภณีจะต้องไม่มีตัวแปรอื่น ๆ ที่ก่อให้เกิดข้อสงสัยใน
คุณสมบัติอื่น ๆ ของความเป็นผู้หญิงที่ดี โบพรจึงมีความพร้อมทางคุณสมบัติอื่นของความเป็นแม่
คือรักและปรารถนาให้ลูกมีชีวิตที่ดี เป็นผู้หญิงที่ไฝ่ดี มีคุณธรรม อาชีพที่เธอเป็นจึงเป็นเพียงข้อ

ชัดแย้งหลังที่ถูกตั้งคำถามว่าโสเภณีเป็นแม่ได้หรือไม่ นอกจากแสดงถึงชนชั้นทางสังคมดังที่วิเคราะห์ไว้แล้วในเรื่องแม่กับชนชั้น

ไอ้ค่อม : โสเภณีคือจินตนาการต่อแม่ผู้ที่ไม่เคารพเพศวิถีที่พึงประสงค์

นอกจากการเสนอ ไบพร ในภาพโสเภณีที่อยากเป็นแม่ที่ตีชัดแย้งกับอาชีพที่สังคมรังเกียจ ใน *แม่เลือกเกิดได้* ในทางกลับกัน ผู้หญิงที่หนีตามผู้ชายไปแล้วกลับมาในสภาพ"ท้องไม่มีพอ" อย่างแสงหล้าใน *ไอ้ค่อม* มีหน้าซำยังพยายามทำแท้งเพื่อกำจัดลูกอันเป็นพยานในความผิดพลาดที่ผ่านมา แต่ไม่สำเร็จ แสงหล้ามีโอกาสนอนอยู่ในสภาพผู้หญิงที่น่ารังเกียจในสังคมหมู่บ้านเล็ก ๆ เธอหนีหายไปหลังจากคลอดลูก ไม่มีใครทราบ أنهاไปไหน มีแต่เสียงเล่าลือว่า"มันไปเป็น"กระหรืออยู่เมืองใต้"บ้าง "มันมีผัวเป็นนายร้อยอยู่ที่เชียงใหม่"บ้าง แสดงให้เห็นว่าชาวบ้านส่วนใหญ่มั่นใจว่าแสงหล้าจะต้องตกอับจนยึดอาชีพสังคมรังเกียจจึงไม่สามารถปากหน้ากลับมามหาหมู่บ้านเป็นครั้งที่สอง จินตนาการถึงอาชีพโสเภณีจึงถูกยึดเยียดให้เหมาะสมกับพฤติกรรมแต่หนหลังของแสงหล้า โดยเฉพาะการไม่สำนึกและทำผิดซ้ำเมื่อทิ้งลูกไปหลังจากที่คลอดลูกแล้ว

การที่แสงหล้าหายไปและถูกนิทนาว่าร้ายว่าน่าจะไปในทางร้ายมากกว่าทางดี มีนัยสำคัญที่อาจตีความได้ในเบื้องต้นว่าเป็นบทลงโทษสาวเหนือใจง่ายด้วยวิธีการผูกเรื่อง เธอจึงถูกทำให้หายไปเหลือแต่เพียงเรื่องราวเล่าขานถึงความเลวที่ไม่ควรเอาเป็นเยี่ยงอย่าง แต่เมื่อพิจารณานัยทางวรรณกรรมที่สะท้อนถึงทัศนคติและสถานภาพของผู้เขียน การหายไปของแสงหล้าน่าจะมีมิติทางความคิดแบบหลังอาณานิคม(postcolonialism)ที่สะท้อนถึงการแทรกแซงอำนาจจากศูนย์กลางของอำนาจรัฐที่ผู้เขียนจงใจให้ครุฑวิเคราะห์หรืออิทธิพลของสังคมที่มีต่อมนุษย์ ค่านิยมที่ผิด ๆ ที่มีส่วนสร้างปัญหาขึ้น แสดงเจตนาโดยตรงที่ไม่ผ่านกระบวนการทางวรรณศิลป์ ดังนี้

"ที่ผมว่าเป็นเพราะค่านิยมผิด ๆ ซึ่งมีอิทธิพลต่อคนทั้งสามก็คือ คนแรก พระเอกเลิกเห็นผู้หญิงเป็นเครื่องเล่น เพราะสังคมเรานิยมยกย่องกัน อย่างนั้นไม่ใช่หรือครับ คงไม่ต้องให้ผมยก เขาพระลอ ขุนแผน หรือพระอภัยมาอ้างอิงก็คงได้กระมัง คนที่สอง แสงหล้าคนงามที่ปลื้มตัวหนีไปสู่ความฟุ้งเพื่อหรรษาตามที่สังคมโฆษณากันว่าดีมีรสนิยมสูง...คนสุดท้ายตาตุ่นตามที่พี่เล่ามา ฐานะแกก็จัดอยู่ในชั้นไม่เดือดร้อน ทำไมแกได้คือบอยยกเอาศอก ได้ศอกยกเอาวา ก็เพราะสังคมอีกนั่นแหละที่ตีค่าคนรวยไว้สูงไซ้ใหม่ สังคมเราเป็นอย่างนี้แหละ จึงมีผลผลิตส่วนเกินอย่างไอ้ค่อมกลั่นเกลื่อนแผ่นดิน ให้เป็นที่หดหูใจ

(มาลา คำจันทร์ (นามแฝง) ,2543 :150)

เสียงของผู้เขียนที่แทรกมากับการวิเคราะห์ปัญหาที่เกิดขึ้นในหมู่บ้านแห่งนี้เป็นการชี้ช่องตามแนวความคิดแบบหลังอาณานิคมว่า ค่อมผู้เป็นเหยื่อท้ายสุดของสังคมนั้น เป็นผู้ถูกระทำจากผู้ยึดครองที่เหนือกว่าเป็นทอด ๆ ค่อมเป็นดินแดนอาณานิคมภายในรัฐคือประเทศไทย ท้องถิ่นอย่างล้านนาคือดินแดนที่ถูกรุกรานด้วยความเสียรู้และมุ่งหวังแต่ความเจริญทางวัตถุอันถูกแสดงไว้โดยพฤติกรรมของแสงหล้าผู้หญิงที่ประพาศิตจาริต ความเป็นคนพิการไม่สมประกอบของค่อมคือภาพแทนของสภาพของดินแดนล้านนาที่ไม่เหลือความเข้มแข็งใด ๆ ที่จะต่อรองกับศูนย์กลางแห่งอำนาจรัฐได้ ยายอาจเป็นความหวังสุดท้ายของการกอบกู้อัตลักษณ์ด้วยการพร่ำสอนอบรมคุณธรรมแก่ค่อม แต่ความตายของยายก็คือความสิ้นหวังของการกอบกู้อัตลักษณ์แห่งล้านนา ค่อมยังอยู่ต่อไปด้วยความรักที่มีต่อคุณครู แต่ท้ายที่สุดเมื่อค่อมรู้ว่าครูก็ทอดกายให้ครูชายเซซซมไม่ต่างอะไรจากแม่ ค่อมก็หมดสิ้นความหวัง การที่ค่อมตัดสินใจตายเพื่อไปอยู่กับยายก็คือความสิ้นหวังของมาลา คำจันทร์ในฐานะนักเขียนท้องถิ่นที่ไม่เห็นหนทางกอบกู้อัตลักษณ์ อัตลักษณ์ล้านนาอยู่ในสภาพรอวันเสื่อมสูญเพราะลำพังความรักในภูมิปัญญาท้องถิ่นอย่างเดียวดังเช่นความรักของค่อมที่มีต่อยายไม่มีพลังพอที่จะต้านกระแสอำนาจและวัฒนธรรมของศูนย์กลางได้

นับได้ว่าความเป็นแม่ในเรื่องนี้ถูกใช้เป็นสัญลักษณ์ของวัฒนธรรมท้องถิ่นล้านนา การหายไปของแสงหล้าแม่ของค่อมคือการเสื่อมสูญของวัฒนธรรมในปัจจุบัน ยายคำคือความหวังเดียวของการสืบทอดเพื่อการดำรงอยู่ของวัฒนธรรมท้องถิ่นล้านนา แต่แล้วความหวังนั้นก็ดับสูญไปในทำนองเดียวกันการมีเพศสัมพันธ์นอกกรอบประเพณีก็ถูกใช้ในความหมายของการสมยอมให้อำนาจของรัฐเข้าครอบงำในวัฒนธรรมท้องถิ่น ทั้งแสงหล้าและครูจึงเป็นภาพแทนของดินแดนล้านนาที่ผู้เขียนเห็นว่าถูกระทำถูกรุกรานทางวัฒนธรรม และไม่อาจกลับคืนมาเป็นล้านนาได้ดังเดิม

3.2.3 แม่กับสถานะทางสังคม

นวนิยายในช่วงพ.ศ.2520 – 2530 แสดงแนวคิดเกี่ยวกับสถานะทางสังคมในสองประเด็น คือ แม่ที่ไม่ใช่แม่ในอุดมคติ และ อำนาจของการจัดการและควบคุมของแม่

3.2.3.1 แม่ที่ไม่ใช่แม่ในอุดมคติ

นวนิยายในยุคก่อนหน้านี้นี้ตัวละครแม่มักแสดงความเป็นแบบฉบับของแม่ในอุดมคติ คือ เสียสละ และทำทุกอย่างเพื่อลูก ตลอดจนมีความประพฤติดี ยึดมั่นในคุณธรรมแบบ "ผู้หญิงดี ๆ" โดยโยงให้เห็นความสัมพันธ์กับคุณสมบัติของแม่ ตัวละครแม่ที่ปรากฏมักจะเป็นผู้หญิงที่มีความประพฤติดี รับการอบรมให้มีกิริยามารยาท แต่อาจประสบกับปัญหาชีวิต ผู้หญิงที่เป็นแม่ก็ยังต้องพยายามรักษาความดีเอาไว้ หรือมีนั้นก็นำเสนอผู้หญิงที่มีความประพฤติที่บกพร่องไปจากมาตรฐานของผู้หญิงดี แต่เมื่อก้าวเข้าสู่ภาวะความเป็นแม่ เธอพยายามจะลดละเลิกความประพฤติเดิมทั้งหมดซึ่งก็ทำให้สำเร็จ

ในนวนิยายช่วงเวลานี้มี"แม่"จำนวนหนึ่งที่มีได้"เป็นผู้หญิงดี ๆ เธอจึงเป็นแม่"หรือมีได้"เป็นแม่แล้วจึงเป็นผู้หญิงดี ๆ " กล่าวคือ มีเชื่อมโยงความสัมพันธ์ระหว่างความดีกับสถานภาพแม่ ดังจะเห็นได้จากเรื่อง **ห้องที่จัดไม่เสร็จ ยายหนูลูกพ่อ ไช้สังคม ละครคนทองเนื้อแก้ว เวลาในขวดแก้ว และ สุดถนนบนทางเปลี่ยว**

ห้องที่จัดไม่เสร็จ : แม่ที่สู้ชีวิต

นวนิยายเรื่อง**ห้องที่จัดไม่เสร็จ** สนวนขวัญเป็นแม่ที่เลี้ยงดูลูกสาวทั้งห้าคนตามลำพังเพราะเลิกกับสามีโดยเปิดร้ายขายสุรา แม้ใคร ๆ จะทักท้วงว่าไม่เหมาะกับบ้านที่มีลูกสาวที่จะต้องพบกับผู้ชายนักดื่มทุกวัน ๆ แต่สนวนขวัญก็มั่นใจว่าด้วยรายได้จากอาชีพนี้จะสามารถทำให้เธอเลี้ยงลูกได้ดี แต่เธอก็ได้แต่เฝ้ามองปัญหาที่เกิดขึ้นแก่ลูกคนแล้วคนเล่าโดยที่เธอมีอาจช่วยจัดการอะไรได้มากไปกว่าให้ความช่วยเหลือปลายเหตุ และสนวนขวัญก็ไม่ได้มีเวลาอบรมลูกให้มีความประพฤติดีหรือใฝ่ดีได้ทุกคน ดังนั้นจึงไม่แปลกที่ลูก ๆ ของสนวนขวัญจะเติบโตตามยถากรรม สุดแท้แต่ใครจะรักดีรักชั่วเอง เป็นเช่นนี้มาตั้งแต่ครั้งแม่ของสนวนขวัญก็ได้เลี้ยงดูเธอติดนัทหลังจากที่พ่อของสนวนขวัญทิ้งไป แม่มักจะเลี้ยงตามอารมณ์ดุร้ายและเข่นตีเธออย่างรุนแรง สนวนขวัญไม่คิดจะเลี้ยงลูกตามแบบแม่ จะเห็นได้ว่าทั้งรุ่นแม่รุ่นยายก็ไม่ได้เป็นแม่ที่ดีตามแบบฉบับเพราะมีปัญหาปากท้องต้องดิ้นรนเลี้ยงชีพ การเป็นแม่ที่ประจักษ์คือการเป็นแม่ตามหน้าที่ไม่ได้แสดงความรักหรือทุ่มเทการเสียสละให้ลูกมากกว่าการหาเลี้ยงครอบครัวโดยลำพัง

ความขัดแย้งภายในใจของสนวนขวัญคืออุดมการณ์ความเป็นแม่ที่เธอดำเนินตัวเองเสมอว่าดูแลเอาใจลูกไม่ได้เท่าที่ควร สนวนขวัญตั้งใจไว้แต่แรกว่าจะไม่เป็นแม่ในแบบของแม่ที่รักเธอน้อยที่สุดในบรรดาลูก ๆ ทุกคนและแสดงออกด้วยการตีและดุตำหนิมากที่สุดเพราะฝังใจว่าเกิดมาแล้วทำให้แม่จน แต่ไหนจะเหน็ดเหนื่อยที่ต้องหาเลี้ยงทั้งแม่และลูกห้าคน ไหนจะว่าเหวที่ต้องการเพื่อนร่วมชีวิต ไหนจะเป็นหนี้เพื่อให้ลูกได้มีการศึกษา ไหนจะต้องอดทนต่อคำพูดดูถูกของเพื่อนแม่ค้าแม่สนวนขวัญไม่เคยย่อท้อ แต่ปัญหาสำคัญของลูก ๆ ของเธอคือไม่สามารถควบคุมตัวเองให้มีวินัยให้อยู่ในเพศวิถีที่สังคมนางมาตรฐานไว้ได้ ลูก ๆ สามในห้าคนจึงมีสามีก่อนที่จะแต่งงาน สองในสามคนนั้นมีสามีมากกว่าหนึ่งคน อีกสองคนได้สามีที่ไม่เคยช่วยหาเลี้ยงครอบครัว ส่วนคนที่ได้รับการศึกษาดีที่สุดในกลุ่มมีชีวิตครอบครัวที่อับปางเพราะไปรักกับผู้ชายอื่นซึ่งมีภรรยาแล้วเช่นกันหลังแต่งงาน

สิ่งที่ลูก ๆ มักเตือนสนวนขวัญเสมอเมื่อเธอกำลังใส่ใจปัญหาของลูกคนใดคนหนึ่งคืออย่าไปวุ่นวายกับชีวิตของลูก ๆ ทุกอย่างลูก ๆ ล้วนแต่ทำเอง คู่ชีวิตก็เลือกเอง แต่สนวนขวัญก็ไม่อาจทำใจได้ดังที่เธอปรารถนาว่า

.....บ้านของฉันทั้งบ้านมีอยู่แค่ห้าห้อง จัดเท่าไรก็ไม่มีวันเรียบร้อยลงได้
เหมือนเขาอื่น ห้องแรก ปิดตายไปแล้ว เหลือแต่อีกสี่ห้อง ก็ยังแลไม่เห็นวีแววว่า

จะมีห้องไหนที่ทำให้ฉันชื่นใจเต็มที่โดยไม่ต้องมีความระทมตรมตรอม

(กฤษณา อโศกสิน(นามแฝง),2527: 483)

ในความคิดของสวณขวัญที่กล่าวโทษตัวเองว่าปัญหาที่เกิดขึ้นเพราะไม่อาจดูแลหรือมีเวลาที่จะอบรมลูก แต่อันที่จริงแล้วสวณขวัญมีความรักต่อลูกอย่างเต็มเปี่ยม และไม่เคยทอดธุระกับปัญหาของลูกเลย มายาคติของมาตรฐานแม่ที่ดีแบบชนชั้นกลางทำให้สวณขวัญคิดไปเองว่าเธอไม่สามารถเป็นแม่ในอุดมคติได้ จึงเป็นที่น่าสังเกตของความลึกลับที่กฤษณา อโศกสินให้สวณขวัญซึ่งเป็นชนชั้นล่างคิดแทนชนชั้นกลาง หรือกล่าวอีกอย่างหนึ่งว่าผู้เขียนคิดแทนสวณขวัญก็ไม่ผิด

ยายหนูลูกพ่อ : แม่ที่ละเลยหน้าที่แม่

นวนิยายเรื่อง **ยายหนูลูกพ่อ** ของ โบตัน อัมพิลาไม่อยากจะป็นแม่ตั้งแต่เธอรู้อาตังครรรค์ แต่พอไปบอกกับชายคนรักเขาไม่รับเป็นลูก ด้วยความโกรธและเกรงว่าอนาคตของเธอจะดับวูบ เพราะตั้งครรรค์นอกสมรส เธอจึงคิดจะทำแท้งแต่บุญญภัทรผู้ชายที่หลงรักเธอมาตลอดยินดีแต่งงานด้วยก่อนที่พ่อและแม่ของเธอจะรู้ความจริง เมื่ออัมพิลาคลอดบุญญภัทรและเลี้ยงลูกสาวของเธอคือบุญพิลาสเหมือนเป็นลูกแท้ ๆ ขณะที่อัมพิลาไม่ไยดีลูกเลย ปล่อยให้เป็นภาระของบุญญภัทรแต่ผู้เดียว เธอไปทำงานต่างจังหวัดต่อมาเธอไปต่างประเทศและแต่งงานใหม่ แต่เพราะไม่มีลูก เธอจึงขอนำบุญพิลาสมาอยู่ด้วย บุญพิลาสไปอย่างไม่เต็มใจ แต่บุญญภัทรขอร้องให้เห็นแก่โอกาสที่ดีที่บุญพิลาสจะได้เล่าเรียนดีกว่าอยู่ประเทศไทย แต่บุญพิลาสขี้มเศร้าเพราะคิดถึงพ่อและพานมีปัญหากับแม่ตลอดเวลาที่อยู่ต่างประเทศ แต่ในที่สุดหลังจากผ่านความขัดแย้งกับลูกแม่ที่ไม่ได้เลี้ยงดูแต่แรกอย่างอัมพิลาที่เข้าใจความรู้สึกของลูกและยอมเสียสละไม่ถือลูกเป็นสิทธิ์ของเธอแต่ผู้เดียว เธอยอมรับว่าลูกกับพ่อที่แม่ไม่ได้มีสายเลือดเดียวกันเลย แต่ความรักความผูกพันยิ่งใหญ่และเธอไม่สามารถไปแทนที่ได้เลย อัมพิลาจึงยอมให้ลูกกลับไทยเพื่ออยู่ดูแลพ่อที่ลูกรัก

แม่แบบอัมพิลาคือแม่ที่ไม่อยากเป็นแม่แต่แรก เธอเพียงแต่ให้กำเนิดลูก แต่ในที่สุดเมื่อหวนกลับมาทำหน้าที่แม่ตอนลูกโต เธอคิดว่าเมื่อบอกให้ลูกรู้ว่าบุญญภัทรไม่ใช่พ่อที่แท้จริง ลูกจะเห็นแก่ความสัมพันธ์ของสายเลือดมากกว่าการผูกพันจากพ่อที่ไม่ใช่พ่อแท้ ๆ และเมื่ออยู่ไกลกัน ความผูกพันนั้นน่าจะจืดจางไป แต่เธอเฝ้าดูการเฉยเมยไร้ชีวิตชีวาของลูกที่เอาแต่คิดถึงพ่อ จนเธอยอมรับกับบุญญภัทรในที่สุดว่าลูกต้องการบุญญภัทรมากกว่าแม่แท้ ๆ เพราะบุญญภัทรให้สิ่งที่เธอไม่เคยให้ลูกได้ตลอดชีวิต คือความมั่นคงและความเชื่อมั่นในความรักที่ไม่หวังสิ่งตอบแทน ความสำนึกนี้ทำให้อัมพิลาได้เรียนรู้บทบาทและหน้าที่แม่ที่เหมาะสมที่เธอจะมอบให้ลูกได้

ใช้สังคม : อาชีพที่ล่อแหลม

เรื่อง **ใช้สังคม** เขมวรรณเป็นนักข่าวที่มีชีวิตอยู่กับเพื่อน ๆ ร่วมอาชีพที่เป็นผู้ชายเป็นส่วนใหญ่ เมื่อเธอมีความรักและแต่งงานกับผู้ชายที่เอาเปรียบเธอทุกอย่างเขมวรรณจึงตัดสินใจหย่า

ขาดและเลี้ยงดูลูกสาวคนเดียวเป็นอย่างดี แต่อาชีพที่เธอเลือกคือ เป็นบรรณาธิการหนังสือภาพไปเปลือยผู้ชาย เธอส่งลูกเข้าโรงเรียนประจำเพื่อไม่ให้ลูกต้องรับรู้ความเลวร้ายของโลกที่ผู้หญิงตกเป็นเหยื่อและถูกรังแกเสมอ เขมวรรณเชื่อว่างานของเธอคือการปฏิบัติทางเพศด้วยการให้ผู้ชายตระหนักถึงการตกเป็นเหยื่อบ้าง แต่เมื่อหนังสือของเธอถูกสั่งปิดและเธอถูกป้ายสีให้มีเรื่องฉาวโฉ่ทางเพศ อดีตสามีจึงขู่ว่าจะใช้สิทธิ์ของความเป็นพ่อปกครองลูกสาวเพียงคนเดียวเพื่อที่จะนำลูกเป็นสินค่านำผลประโยชน์ตกกับตัวเอง เมื่อลูกรู้ความจริงทั้งหมดลูกเกลียดเธอ แต่เขมวรรณก็พอใจกับท่าทีที่ลูกเข้มแข็งยืนหยัดด้วยตนเอง เขมวรรณตัดสินใจยุติเรื่องราวทั้งหมดด้วยการแลกด้วยชีวิตของเธอ เขมวรรณรู้อยู่แกล้วว่าอาชีพของเธอขัดกับภาพแม่ที่แสนดีที่ลูกเกิดหูน แม้เธอจะเจ็บปวดกับปฏิกิริยาที่ลูกไม่ยอมรับในตัวเธอแต่ส่วนลึกเธอก็พอใจที่การปฏิเสธของลูกแสดงถึงความเข้มแข็งเด็ดเดี่ยว อันหมายถึงความคุ้มค่าที่จะสอนให้ลูกเรียนรู้โลกตามความเป็นจริง นับได้ว่าหมยันตีเสนอความเป็นแม่ที่ดีผ่านแม่ที่ไม่ใช่แม่ในอุดมคติ อีกทั้งสร้างให้ลูกเป็นผู้หญิงที่สู้อย่างกล้าแกร่งเหมือนแม่

ละครคน : แม่นักบริหารและแม่ผู้ไร้จุดหมาย

นวนิยายเรื่อง **ละครคน** ของว.วินิจฉัยกุลเป็นเรื่องของแก้วใสที่มีแม่ที่แท้จริงคือแวนนิลที่เล็กร้างกับพ่อไป กับแม่เลี้ยงคือมณฑนาที่เป็นภรรยาใหม่ของพ่อ แวนนิลเป็นผู้หญิงที่ใช้ชีวิตอิสระ แก้วใสเติบโตมาด้วยการเลี้ยงดูของลุงและป้าเป็นหลัก เมื่อจบการศึกษา เธอได้เข้าทำงานในสถานีโทรทัศน์ที่มณฑนาบริหารงานอยู่ ได้มีโอกาสใกล้ชิดกับศิวาผู้เป็นลูกของแม่เลี้ยงกับอดีตสามี ความขัดแย้งในการบริหารงานทำให้มณฑนาถูกลอบยิง แต่พ่อของเธอเอาตัวบังจึงเสียชีวิต แก้วใสได้เข้าไปอยู่บ้านของมณฑนา ความใกล้ชิดทำให้เธอมีความสัมพันธ์กับศิวา ภายหลังจากแม่ตายด้วยโรคร้าย แก้วใสเลือกที่จะเดินทางไปศึกษาต่อต่างประเทศแทนที่จะมีชีวิตอยู่กับศิวาที่ไม่รักใคร่นอกจากตัวเอง

ความขัดแย้งของนวนิยายในเรื่องคือชีวิตของผู้หญิงที่เป็นตัวละครในเรื่อง มีทั้งที่พยายามยืนหยัดด้วยความสามารถของตัวเอง คือ มณฑนา แก้วใส และทิวาวัน กับผู้หญิงที่อาศัยพึ่งพาคนอื่นอย่างเกิดที่ย่อมเป็นเมียร้อยผู้อำนวยความสะดวก คุณภาพที่เป็นแม่เลี้ยงของมณฑนา และผู้หญิงที่มีความสามารถหลากหลายแต่กลับใช้ชีวิตตามความพอใจเป็นที่ตั้งอย่างแวนนิล

ตัวละครแม่ที่ปรากฏในเรื่อง ที่แสดงถึงแม่ที่ไม่ใช่แม่ในอุดมคติ เป็นแม่ผู้ไร้จุดหมายในชีวิต คือแวนนิลแม่ของแก้วใส มีฝีมือและความสามารถหลายอย่าง แต่แวนนิลเป็นคนจับจด หนักไม่เอาเบาไม่สู้ ธุรกิจใหม่ของแวนนิลจะเริ่มต้นอย่างรุ่งเรืองและจบลงด้วยการปิดตัวเพราะความเปื้อนของเธอ บางครั้งแก้วใสยังรู้สึกว่าเป็นผู้ใหญ่มากกว่าแม่ และเหนื่อยหน่ายกับปัญหาที่แม่สร้างไว้ไม่จบ แม่จะมาหาแก้วใสก็ต่อเมื่อต้องการเงินมรดกที่ติดกับยายทิ้งไว้ให้ ท้ายที่สุดเมื่อแวนนิลเป็นโรคร้าย เธอปลิกตัวไปจากสังคม และจากโลกนี้ไปให้แก้วใสมีอุทาหรณ์

นอกจากแวนนิลยังมี พวงพยอม แม่ที่ยกลูกให้ภรรยาหลงเลี้ยง พวงพยอมเป็นแม่ที่แท้จริงของความีบทบาทน้อยมากเพราะความจริงเพิ่งเฉลยในตอนท้ายเรื่องว่าอันที่จริงความีเพียงลูกที่ถือกำเนิดจากพวงพยอมที่เคยมีความสัมพันธ์กับอดีตสามีของมณฑนา มณฑนาขอเลี้ยงควาแลกกับเงินจำนวนหนึ่งให้พวงพยอมเลี้ยงเกี่ยวกับสามีของเธอเล็ก แต่การปรากฏตัวของนิตยาทำให้เห็นตัวตนของควาชัดเจน ควารับไม่ได้ที่จะมีแม่อย่างนิตยา เขาภาคภูมิใจฐานะของทายาทเจ้าของสถานี่ที่ทำให้เขาประสบความสำเร็จในชีวิตการทำงาน ซึ่งต่างโดยสิ้นเชิงกับทิววัน ลูกสาวของวราวุธ ทิววันต้องการจะพิสูจน์ให้ผู้อื่นยอมรับความสามารถของตัวเอง เธอจึงเรียกร้องการใช้อำนาจทุกชนิด นิตยาทำให้แก้วใสมองเห็นความอ่อนแอ และความหมกมุ่นแต่ตัวเองเป็นเหตุให้แก้วใสเลือกที่จะจากควาไป

ภาพแม่ที่ไม่ใช่แม่ในอุดมคติเหล่านี้ขัดแย้งกับแม่ที่ประสบความสำเร็จเรื่องการบริหารจัดการอย่าง มณฑนา ซึ่งจะต่อไปในหัวข้ออำนาจของแม่คือการบริหารจัดการ แม่อย่างแวนนิลและแม่อย่างนิตยาจึงเป็นภาพตรงข้ามของแม่ที่สร้างทัศนคติและค่านิยมให้แก่การดำเนินชีวิตของแก้วใสซึ่งเป็นตัวละครเอกของเรื่อง

ทองเนื้อแก้ว : แม่ที่หาดีไม่ได้

นวนิยายเรื่อง **ทองเนื้อแก้ว** ของ โบตัน นำเสนอชีวิตของลำยองแม่ที่มากชู้หลายผัว ติดเหล้าและหลงใหลการพนัน ผลจากพิษเหล้าและโรคภัยทำให้ลำยองเสียชีวิตในบั้นปลายชีวิต ลำยองเป็นแม่ที่มีลูกหกคน และเป็นลูกคนละพ่อทั้งสิ้น

แม่อย่างลำยองทำทุกอย่างเพื่อตัวเอง ไม่เคยคิดถึงใครนอกจากตัวเอง ไม่เคยคิดว่าการกระทำนั้นจะมีผลแก่ใครแม้แต่กับลูก ลูกของลำยองนอกจากวันเฉลิมจึงไม่ค่อยสมประกอบเพราะลำยองไม่ยอมหยุดดื่มแม้ยามท้อง ยิ่งวันเฉลิมรับภาระดูแลน้อง ๆ ลำยองยิ่งเห็นเป็นหน้าที่ ของวันเฉลิม ลำยองไม่เคยคิดจะส่งเสริมลูกให้ได้ดีนอกจากจะเลี้ยงเอาไว้ใช้ ดังนั้นเพื่อในวันเฉลิมมีอนาคต ญาติพี่น้องจึงต้องพยายามกีดกันวันเฉลิมไม่ให้เข้าไปรับผิดชอบชีวิตของแม่ผู้ไม่รับผิดชอบต่อ

่างลำยอง แต่วันเฉลิมก็ได้มีโอกาสแสดงความกตัญญูต่อแม่จนวาระสุดท้ายของชีวิตที่แม่สิ้นลม

ถ้าคิดในอีกมุมหนึ่งด้วยความกตัญญูที่วันเฉลิมแสดงต่อลำยองและไม่เคยถือโทษโกรธ

ำยองจะร้ายกาจสักเพียงใด ยิ่งทำให้ผู้คนเวดล้อมเมตตาและเห็นใจในความดีของวัน

หลือเพื่อให้วันเฉลิมมีชีวิตที่ดีขึ้น แม้จะมีแม่อย่างลำยองวันเฉลิมก็ยังเป็น"ทอง

่งดีของวันเฉลิม

อารมณ์

ายเรื่อง **เวลาในขวดแก้ว** ของ ประภัสสร เสวิกุล มีไม่มากนัก

งของนิตมากกว่า การผันผ่านชีวิตด้วยรุ่นที่มีครอบครัวแตกแยก

และความผูกพันระหว่างเพื่อนเป็นประเด็นสำคัญ มีเพียงแม่เป็นประเด็นย่อยแต่ก็มีบทบาทสำคัญต่อการดำเนินเรื่อง

แม่ของนัตและหนิง เป็นแม่ที่รักแรงเกลียดแรง เมื่อพ่อเลิกรักกับแม่ไปนัตจึงต้องเป็นหลักให้แมೆಯามแม่แคว้งคว้างว่าเหวไรว่าหาลูกอมรผู้ชายที่แม่รักและหวังจะฝากชีวิต แม้ว่าเขาจะมีลูกเมียอยู่แล้วก็ตาม นัตจึงเป็นทั้งที่พึ่งทางใจหลังจากเป็นที่รองรับอารมณ์ยามแม่เกรี้ยวกราดเพราะทะเลาะกับพ่อก่อนจะเลิกกัน แม่แม่จะทำไวโอลินของนัตพังด้วยอารมณ์ประชดพ่อ แต่ทำให้นัตตระหนักว่าไวโอลินที่เป็นเครื่องเตือนในนึกถึงจอมเพื่อนสาวที่นัตแอบรักในช่วงมิดนตรี เป็นอดีตที่ไม่มีวันหวนกลับมา เหมือนกับความสุขในชีวิตครอบครัวของนัตที่มีพ่อ แม่ นัต และหนิงจบสิ้นไปแล้ว นัตเติบโตเป็นผู้ใหญ่เพราะความพยายามที่จะเข้าใจแม่ แต่หนิงน้องสาวเปราะบางจนเกินกว่าจะยอมรับสภาพครอบครัวได้ ความเหงาทำให้หนิงคบเพื่อนผู้ชายและมีความสัมพันธ์จนตั้งครรภ์ นัตรู้ว่าหนิงไปทำแท้งก็หายไปเสียแล้ว นัตเสียใจที่ไม่ได้ดูแลน้องสาวและโกรธป้อมที่ยื่นมือเข้ามาจัดการ นัตไม่อยากให้หนิงทำแท้ง แต่ป้อมซึ่งเป็นเพื่อนผู้หญิงของนัตเห็นว่าเป็นทางออกที่ดีที่สุดของหนิง เป็นเหตุให้นัตกับป้อมหมางเมินกันไปจนป้อมได้รับบาดเจ็บจากเหตุการณ์จรวด นัตไปเยี่ยมทันวาระสุดท้ายของชีวิตป้อม แม้การทำแท้งจะส่งผลให้หนิงซึมเศร้าและเป็นทุกข์แต่โดยส่วนเล็กแล้ว เมื่อเวลาผ่านไปนัตก็ยอมรับการตัดสินใจของป้อม เพราะอย่างน้อยหนิงก็ยังมีอนาคต

นับได้ว่าความบกพร่องของแม่ของแม่ได้สอนให้เด็กผู้ชายและเด็กผู้หญิงในครอบครัวหนึ่งได้เติบโตขึ้นเป็นผู้ใหญ่ที่มีอนาคต และไม่ทำผิดพลาดอีก

สุดถนนบนทางเปลี่ยว : แม่มายผู้ไร้ทางออก

แม่มายสองคนในนวนิยายเรื่อง *สุดถนนบนทางเปลี่ยว* ของ นันทนา วีระชน เพิ่งจะมาพบกันหลังจากที่สามีของเธอทั้งคู่ คือพันตรีสิทธิ์เสียชีวิตในราชการ ทั้งเขียนเงินและจินดาต่างจดทะเบียนกับพันตรีสิทธิ์ทั้งคู่ เมื่อทะเบียนสมรสของจินดาเป็นทะเบียนที่จัดซื้อเธอจึงไม่มีโอกาสได้เงินช่วยเหลือจากทางราชการ ต้องก้มหน้าก้มตาใช้น้ำที่สามีขอให้เธอกู้มาให้ แต่เพราะจินดาไม่มีลูกและมีงานทำ เธอจึงพลิกฟื้นชีวิตจากเสียงซุบซิบนินทาของชาวบ้านและตั้งใจจะไม่ทำผิดพลาดในชีวิตในเรื่องผู้ชายอีก ส่วนเขียนเงินพอได้เงินมาก็ใช้เงินอย่างฟุ่มเฟือยเต็มที่ ทั้งที่เธอใช้เอง และที่ลูก ๆ ทั้งสี่คนมาขอเพื่อไปลงทุนบ้าง ซื้อรถบ้าง หรือใช้ปล่อยขยแจกไปเรื่อยจนเงินหมด ต้องไปกู้หนี้ยืมสิน ผู้ชายที่เขียนเงินมีความสัมพันธ์ด้วยหลังจากเป็นมายก็ทิ้งเธอไปคนแล้วคนเล่า เมื่อหาทางออกให้ชีวิตไม่ได้ เขียนเงินตัดสินใจฆ่าตัวตาย

ความขัดแย้งของเรื่องคือการดำรงชีวิตอยู่ของแม่มาย จะเห็นได้ว่าการเป็นมายที่ไม่มีลูกติดไม่ต้องรับบทบาทแม่ รับเพียงแต่บทบาทภรรยา โอกาสที่จะพลิกฟื้นคืนชีวิตเหมือนเดิมมีมากกว่า อย่างไรก็ตามขึ้นอยู่กับสถานภาพทางอาชีพด้วย ภรรยาผู้ทำหน้าที่แม่บ้านอย่างเดียวและไม่มีความรู้มากนัก และยังไม่สู้งานหนัก ตลอดชีวิตรับแต่เงินจากคนอื่น แม่มายประเภทหลังนี้

ดำรงชีวิตอย่างยากลำบาก ถ้าไม่รู้จักทำมาหากินสักวันก็ต้องตกอับ โดยเฉพาะอย่างยิ่งถ้าไม่เคยได้อบรมสั่งสอนลูก ลูกนั้นแหละที่จะพาชีวิตแม่ไปสู่หายนะ

ในบทบาทแม่ของเทียนเงินไม่ได้ทำหน้าที่ของการอบรมสั่งสอนหรือให้แนวทางชีวิตที่ถูกแก่ลูกทุกอย่างเพื่อลูก หรือการใส่ใจกับลูก ๆ อย่างจริงจัง เป็นแม่ที่ใช้ชีวิตอยู่กับการสมาคมกับพวกแม่บ้านนายทหารด้วยกัน เหมือนกับรับจ้างเป็นภรรยาและเป็นแม่ของลูกให้สามี เป็นแม่ที่คร่ำครวญทุกหน้าที่ในบทบาทของตน โดยเฉพาะอย่างยิ่งคร่ำครวญต่อความเป็นแม่ที่ต้องอบรมเลี้ยงดูและเป็นแบบอย่างที่ดีให้แก่ลูก ดังนั้นปัญหาที่เกิดแก่ลูกก็เหมือนกับปัญหาที่เกิดจากสิ่งที่เธอปฏิบัติ เพราะลูกคิดเพียงตื่น ๆ ง่าย ๆ หวังเพียงความสบายเฉพาะหน้า ไม่มีเป้าหมายในชีวิตเหมือนกับเธอ

นวนิยายเรื่องนี้ต้องการจะบอกว่าผู้หญิงควรพึ่งตัวเอง ไม่ว่าจะเกิดอะไรขึ้นจะต้องปรับตัวให้ได้ ผู้ชายเป็นผู้สร้างปัญหาให้ผู้หญิงแก้ปัญหา แต่ผู้หญิงก็อย่าสร้างปัญหาเสียเองจากความอ่อนแอต่อชีวิตของตน แม่ที่ไม่พึ่งตัวเองก็จะพึ่งใครไม่ได้แม้แต่ลูก เพราะลูกที่ไม่เคยศรัทธาในตัวแม่ที่เขาไม่เคยเห็นความเสียสละ และความสามารถในการจัดการชีวิตของแม่เลย

นอกจากนวนิยายที่ได้วิเคราะห์ไว้ข้างต้นนี้ กบในเรื่อง *สองชีวิต* แฉนทิพย์ ในเรื่อง *กว่าจะรู้เตียงสา* หนึ่งในเรื่อง *หน้าต่างบานแรก* และ อัมพิลาในเรื่อง *ยายหนูลูกพ่อ* ล้วนแต่มีเพศสัมพันธ์และท้องนอกสมรสในขณะยังอยู่ในวัยรุ่น สำหรับหญิงวัยรุ่นที่มาจากครอบครัวชนชั้นสูง เช่น แฉนทิพย์ กบ ผู้เขียนให้เหตุผลว่าเป็นเพราะการอบรมมาดีและควบคุมจนเกินไปทำให้พาตัวไปอยู่ในภาวะล่อแหลมและเสี่ยงต่อการถูกล่วงละเมิดทางเพศ แต่สำหรับหญิงวัยรุ่นที่มาจากครอบครัวชนชั้นล่างถึงชนชั้นกลาง เช่น ล้ายอง หนึ่งใน อัมพิลา ผู้เขียนให้เหตุผลว่าเป็นเพราะการขาดการอบรมเลี้ยงดู หรือไม่อยู่ใกล้ชิดผู้ปกครอง ทำให้หญิงวัยรุ่นเหล่านี้เฟริดไปกับสิ่งเร้าทางเพศขาดความยับยั้งชั่งใจ บางคนไขว่คว้าหาความรักเพื่อชดเชยการไม่ได้รับความเอาใจใส่ ในนวนิยายเหล่านี้ได้บอกแก่ผู้อ่านว่าการดำรงความดีไม่ใช่เป็นเรื่องที่จะกระทำได้ง่ายไม่ว่าจะได้รับการเลี้ยงดูมาแบบไหน ผู้หญิงทุกคนมีศักยภาพที่จะเป็นแม่ แต่แม่วัยรุ่นที่ไม่ตั้งใจจะเป็นแม่เหล่านี้ล้วนสร้างปัญหาให้แก่ลูกในอนาคต

3.2.3.2 อำนาจของการจัดการและควบคุมของแม่

ในนวนิยายช่วงก่อนเราพบแม่ที่ใช้อำนาจจนล้นเหลือในเรื่อง *ไอ้มาตา รัชยา* ในช่วงนี้ก็ยังมีแม่แบบนี้อยู่ใน *บ้านของพุ่มนี้* ที่นำเสนอผลของการใช้อำนาจที่ย้อนมาทำร้ายแม่ให้เป็นบุคคลที่น่ารังเกียจ ไร้คนรัก แม้แต่ลูกของตัวเองก็ยังปฏิเสธที่จะให้แม่มาบงการชีวิตแม่จะรักแม่เพียงใดก็ตาม หากเรื่อง *บ้านของพุ่มนี้* มุ่งแสดงบทเรียนที่ท้ายที่สุดเมธนีผู้เป็นแม่ซึ่งผู้เขียน

มิได้ละเลยที่จะอธิบายเหตุผลของความปรารถนาดีที่บ่งการชีวิตลูกมาตลอดเรื่องเปลี่ยนความคิด และปรับชีวิตเสียใหม่จากชะตากรรมที่เกิดขึ้นกับเธอที่ถูกลอบยิงจนเป็นอัมพาต

แนวคิดที่เพิ่มเข้ามาในนวนิยายในช่วงนี้คือการนำเสนอการใช้อำนาจของแม่ที่สามารถบริหารจัดการชีวิตของลูกและคนในครอบครัวได้เป็นอย่างดี ดังจะเห็นได้จาก มัทนา ในเรื่อง *ละครคน* ที่สามารถดูแลวิษณุสามีใหม่ ศิवालูกของตน(โดยปิดบังไม่ให้ลูกรู้ความจริงที่ว่าเขาเป็นลูกที่แท้จริงของเธอ) และแก้วใสลูกติดสามีใหม่มีความสุขภายใต้ชายคาเดียวกับแม่จะมีข้อขัดแย้งกันก็ตามที่ ซ้ายยังสามารถบริหารงานสถานีโทรทัศน์ได้อย่างมีประสิทธิภาพโดยคนอำนาจกับน้องชายอดีตสามีที่มีมารดาเลี้ยงของเธอคอยหนุนหลัง มัทนาได้แสดงความสามารถทั้งการแก้ปัญหาความขัดแย้งระหว่างบุคคล การชงชิงอำนาจในบริษัท การจัดการให้ลูกชายได้ภูมิใจใช้ความรู้ความสามารถในการทำงานมากกว่าเส้นสาย มัทนาสามารถใช้อำนาจได้อย่างแนบเนียนและดำเนินการเป็นขั้นตอนจนแทบไม่เห็นการควบคุมจัดการทุกอย่างของเธอ นวนิยายเรื่องนี้แสดงถึงคือชีวิตของผู้หญิงที่เป็นตัวละครแม่ในเรื่องหลายรูปแบบ มีทั้งที่พยายามยืนหยัดด้วยความสามารถของตัวเอง คือ มัทนา แก้วใส และทิววัน กับผู้หญิงที่อาศัยพึ่งพาคนอื่นอย่าง เกิดที่ยอมเป็นเมียอยู่ผู้อำวยการ คุณภาพที่เป็นแม่เลี้ยงของมัทนาที่รอรับผลประโยชน์ในบริษัทตามสิทธิอันพึงได้และพยายามทำตนให้มีส่วนต่อการบริหารงานบริษัท และผู้หญิงที่มีความสามารถหลากหลายแต่กลับใช้ชีวิตตามความพอใจเป็นที่ตั้งอย่างแวนนิล แม้แนวคิดหลักของนวนิยายเรื่อง *ละครคน* จะฉายให้เห็นชีวิตของคนทำละครที่มีวิถีชีวิตพัวพันกันไม่ต่างจากละครที่ตนสร้าง แต่ประเด็นที่ผู้หญิงที่ประสบความสำเร็จเรื่องการบริหารจัดการและผู้หญิงที่ชีวิตไร้แก่นสารในฐานะแม่ที่มีบทบาทต่อแก้วใสผู้เป็นตัวละครเอกสร้างทัศนคติและค่านิยมบางประการในแนวทางการดำเนินชีวิตของแก้วใสก็เป็นแนวคิดหนึ่งเกี่ยวกับความเป็นแม่ที่น่าสนใจ

เช่นเดียวกับแสงคำใน *ด้วยสองมือแม่นี้ที่สร้างโลก* จากเด็กสาวในชุมชนแออัดที่ดิ้นรนหาช่องทางทำมาหากินเพื่อปากท้องของตน แสงคำหนักเอาเบาสู้จนได้มีโอกาสใกล้ชิดกับบัวที่เป็นพ่อม่าย เมื่อเธอได้เป็นภรรยาของบัว เธอดูแลกิจการโรงกลึง ส่งเสียน้อง ๆ ให้มีการศึกษาและเลี้ยงดูแม่ แม้จะซวดเซไปบ้างเมื่อสามีประสบอุบัติเหตุ เธอต้องเป็นหลักในครอบครัวแทน แสงคำก็สามารถทำงานอย่างเข้มแข็งทั้งที่ลูกยังเล็ก และเธอกำลังตั้งครรภ์ก็ตาม

ส่วน *กว่าจะรู้เดียงสา* และ *เวียงระกำ* นั้นแสดงในอีกทางว่าต่อให้แม่บริหารจัดการในครอบครัวเพียงใดก็มีโอกาสพลาดได้ เช่น มารดาของแวนทิพย์ดูแลกิจการทอผ้าของครอบครัว ดูแลจักรทิพย์ลูกชายให้มีการศึกษาดีไม่ออกนอกกลุ่มนอกรทาง แต่ลูกชายก็ไม่ยอมอยู่ภายใต้การดูแลควบคุมของเธอ จักรทิพย์แต่งงานไปกับผู้หญิงที่มารดาไม่พึงใจในชาติตระกูลนักแม้อยู่ในระดับการศึกษาที่เสมอกัน แต่แวนทิพย์หนีตามผู้ชายไปทั้ง ๆ ที่เธอเลี้ยงให้อยู่ในกรอบอย่างเคร่งครัด แต่กรอบนั้นก็ไมอาจปกป้องมิให้ลูกสาวเรียนรู้ความต้องการทางเพศอันเป็นธรรมชาติของวัยรุ่นได้

ส่วนเครือข่ายใน *เว็กระกำ* สามารถเป็นหลักจัดการธุรกิจค้าวัสดุก่อสร้างและรับเหมาก่อสร้างอันเป็นธุรกิจของครอบครัวโดยสามีเป็นเพียงผู้ช่วย เธอดูแลลูก ๆ ทั้งสามคนให้มีการศึกษาดีที่สุุดเท่าที่จะสามารถส่งเสียได้ แต่ด้วยความรักที่เธอทุ่มเทให้กับลูก ๆ โดยเฉพาะคิมหันต์ลูกชายคนเดียว ให้เขาสบายจนเคยตัวและไร้แรงต้านต่ออบายมุข จนลุ่มหลงมัวเมาไปกับการพนัน ครอบครัวของคิมหันต์จึงแตกแยกเพราะภรรยาของเขาไม่สามารถทนพฤติกรรมของเขาได้อีกต่อไป ทั้งนี้ก็เพราะอโคศลสินซึ่งให้เห็นว่า แม้แม่ผู้สามารถจะใช้อำนาจจัดการทำอย่างในความควบคุมดูแลอย่างมีประสิทธิภาพ แต่การดูแลอย่างไม่ขาดตกบกพร่องนั่นเองที่ทำให้ลูกไม่สามารถจัดการกับปัญหาชีวิตได้ นวนิยายทั้งสองเรื่องนี้ชี้ให้เห็นว่าการมีอำนาจจัดการทุกอย่างของแม่อาจส่งผลเสียให้แก่ชีวิตของลูกได้

นอกจากนั้นนวนิยายเรื่อง *กิ่งมัลลิกา* แสดงให้เห็นว่าแม่เพียงคนเดียวก็สามารถจัดการปัญหาที่เกิดขึ้นในครอบครัวของลูก ๆ ได้ การที่ลูกเติบโตก็มีใจว่าแม่จะหมดหน้าที่ เมื่อใดที่ลูกมีปัญหา ๆ ไม่ว่าจะขอความช่วยเหลือจากแม่หรือไม่ก็ตาม แม่ไม่อาจนิ่งดูตายได้เช่นเดียวกับเรื่อง *ห้องที่จัดไม่เสร็จ* ในนวนิยายทั้งสองเรื่องนี้แสดงความสามารถในการจัดการแก้ปัญหาด้วยประสบการณ์ของแม่ผู้ผ่านโลกมาก่อนประกอบความรักความเมตตาที่มีให้ลูกอย่างไม่มีที่สิ้นสุด トラบชั่วชีวิต สะท้อนถึงการสืบทอดอำนาจอันชอบธรรมของแม่ในวัฒนธรรมไทยแม้บริบททางสังคมจะเปลี่ยนไปจากเดิมแล้วก็ตาม

กล่าวโดยสรุป นวนิยายในช่วงพ.ศ. 2519-2530 แสดงให้เห็นถึงสถานภาพของผู้หญิงที่มีบทบาทในสังคมมากขึ้นเคียงบ่าเคียงไหล่กับผู้ชาย อันเป็นยุคสมัยของการพัฒนาสตรี ผู้หญิงฝ่ายเสียเปรียบในระบบปิตาธิปไตย ความเป็นแม่คือสิ่งที่ผู้หญิงมีอาจสละหลุดได้ เป็นกรอบให้ผู้หญิงต้องคงมาตรฐานความดีเพื่อผดุงรักษาความเป็นแม่เอาไว้ตามอุดมการณ์ความเป็นแม่ของชนชั้นกลางที่แพร่ขยายขึ้นไปถึงชนชั้นสูงและลงมาถึงชนชั้นล่าง ผู้หญิงมีอาชีพการงานก้าวหน้าแต่ก็ต้องไม่บกพร่องในหน้าที่แม่ และต้องไม่มีอาชีพที่เป็นปรปักษ์ต่อความเป็นแม่โดยเด็ดขาด ท่าทีของการแสดงคำถามเกี่ยวกับความเป็นแม่ที่ผู้หญิงไม่ปรารถนาเป็นข้างท้าหลังแสดงออกในรูปแบบของการตอบโต้กรอบคิดในระบบปิตาธิปไตยอย่างรุนแรง ได้แก่ การแก้แค้นของมธุสรในเรื่อง *ลว* และการต้องตกอยู่ภาวะจำยอมให้ลูกชายผู้พิการทางสมองซ่มเหง ในเรื่อง *อันธการ* แสดงออกในรูปการโต้กลับถึงผลลัพธ์ที่ว่าเมื่อผู้หญิงที่ประสบความสำเร็จในหน้าที่การงานอย่างปัฐมาภรณ์ ในเรื่อง *เหตุเกิดในครอบครัว* เมธนีในเรื่อง *บ้านของพุ่มนี้* กลับล้มเหลวในเรื่องครอบครัว โดยเฉพาะอย่างยิ่งในหน้าที่ของความเป็นแม่ การพยายามเลี้ยงลูกชายให้เป็นหญิงของกำไล ในเรื่อง *ลูกแม่* ก็เป็นวิธีโต้กลับอย่างหนึ่งที่แสดงให้เห็นความคิดแบบเหมารวมว่าผู้ชายเป็นเพศที่สร้างความทุกข์ให้แก่ผู้หญิง แม่ที่ไม่ได้ทำหน้าที่แม่อย่างสมบูรณ์ตามที่สังคมคาดหวังไม่ว่าจะด้วยเหตุผลของการหย่า

ร้าง เช่น ลำพาว ในเรื่อง **หนามดอกไม้** การไม่รักษาประเพณี เช่น แสงหล้าในเรื่อง **ไอ้ค่อม** การประพฤติผิดทางศีลธรรมและกฎหมายบ้านเมืองของเรื่องรามในเรื่อง **ขุนปัดทอง** การเลี้ยงลูกตามอารมณ์อย่างแม่ของนัตในเรื่อง **เวลาในขวดแก้ว** ล้วนแต่ทิ้งคำถามย่อย ๆ ให้ผู้อ่านขบคิดว่าแม่ผู้หญิงจะพัฒนาความรู้ความสามารถและมีบทบาทที่จะเลี้ยงดูครอบครัวรวมถึงสถานะทางสังคมเทียบเท่าชายแต่ก็ไม่สามารถละวางหน้าที่ของความเป็นแม่ ซึ่งผนวกรวมเอาอุดมการณ์ความเป็นแม่ที่ปลูกฝังให้ผู้หญิงทุกคนต้องเป็นผู้หญิงที่ดีตามมาตรฐานของชนชั้นกลางที่ชัดช้อย่างชัดเจนในยุคนี้ พร้อมกับภรรยาเสนอภาพแม่ชนชั้นสูง และแม่ชนชั้นล่าง แต่ความเป็นแม่มีมาตรฐานชัดเจนที่ยึดตามมาตรฐานชนชั้นกลางซึ่งถือว่าลูกสำคัญที่สุด การรักษามาตรฐานความเป็นแม่คือการให้ผู้หญิงต้องรักษาความดีนั่นเอง ยิ่งเมื่อก้าวสู่สมัยของการพัฒนาสตรี ผู้หญิงก็ยิ่งต้องยอมรับภาระหน้าที่ทั้งความเป็นแม่และหน้าที่การงานอย่างชนิดที่เรียกว่า “เป่ลก็ไกว ดาบก็แกว่ง” เพื่อพิสูจน์ความสามารถของผู้หญิง ทำให้ผู้หญิงที่เป็นแม่ต้องเหนื่อยหนักทั้งภาระหน้าที่และการแบกรับความคาดหวังของสังคมที่ผู้หญิงจะต้องไม่ละเลยความเป็นแม่

ในยุคพัฒนาสตรีด้วยโอกาสทางสังคมที่เปิดกว้างทั้งทางการศึกษาและอาชีพ ส่งเสริมผู้หญิงได้ก้าวหน้าในหน้าที่การงานและอาชีพเพิ่มขึ้น แต่ขณะเดียวกันคุณภาพชีวิตของผู้หญิงก็ยังไม่อาจดีขึ้นในทันใดเพราะผู้หญิงยังต้องไม่บกพร่องในหน้าที่ที่มีต่อครอบครัวด้วยโดยเฉพาะบทบาทและหน้าที่ของความเป็นแม่นั่นเองนำไปสู่คำถามสำคัญที่ว่าผู้หญิงจำต้องแบกรับภาระอันหนักหน่วงยิ่งขึ้นกระนั้นหรือ ภาพแม่ในนวนิยายในช่วงนี้แสดงถึงความสามารถในการบริหารจัดการครอบครัวที่อาจไม่สมบูรณ์เต็มที่ แต่ก็ได้เห็นถึงความพยายาม เช่นภาพของแม่ที่เป็นแม่ค้าต้องเลี้ยงทั้งแม่และลูก 5 คนอย่างสวนขวัญ ใน **ห้องที่จัดไม่เสร็จ** แม่ที่ยังคงแก้ปัญหาให้แก่ลูกได้ทุกเรื่องแม้จะย่างเข้าสู่วัยชราแต่ก็มีละเลยความเป็นแม่อย่างมัลลิกาในเรื่อง **กิ้งมัลลิกา** แม่ที่เป็นหลักให้ครอบครัวเสมออย่างแสงคำ ในเรื่อง **ด้วยสองมือแม่นี้ที่สร้างโลก** ขณะเดียวกันก็แสดงให้เห็นภาพในทางตรงข้ามของแม่ที่ไม่อาจทำหน้าที่นี้ได้ เช่นแม่อย่างลำยอง ในเรื่อง **ทองเนื้อแก้ว** หนึ่งในเรื่อง **หน้าตาบารวแรก** เทียนเงินในเรื่อง **สุดถนนบนทางเปลี่ยว** คำตอบของแม่ยุคพัฒนาสตรีคือแม่ต้องเป็นผู้สามารถทั้งในหน้าที่การงานและหน้าที่ในบ้านเรือน ซึ่งมีใช้แม่ทุกคนจะทำได้สำเร็จในบางครั้งสถานการณ์บีบบังคับให้ผู้หญิงจำต้องเลือกระหว่างความก้าวหน้าในงานอาชีพกับบทบาทและหน้าที่ของแม่ **น้ำหนักของค่านิยมในสังคมยังคงโน้มเอียงให้ผู้หญิงรักษาบทบาทในหน้าที่ของแม่ให้ดีที่สุด ในทำนองว่า**“ถึงเธอจะเก่งนอกบ้าน แต่อย่าลืมด้วยว่าเธอต้องเป็นแม่ให้ดีที่สุด”

3.3 ช่วงพ.ศ. 2531 – 2540 : แม่ยุคเรียกร้องสถาบันครอบครัว

บรรยากาศทางการเมืองและสังคม: จากความรุ่งเรืองทางเศรษฐกิจสู่ภาวะวิกฤต

ในช่วงเวลา 10 ปี เหตุการณ์ในประเทศมีความผันผวนทางเศรษฐกิจ สังคม และการเมืองอย่างมาก นับตั้งแต่การขยายตัวทางเศรษฐกิจในสมัยรัฐบาลที่มีพลเอกชาติชาย ชุณหะวัณ เป็นนายกรัฐมนตรีที่เน้นนโยบายด้านการต่างประเทศและผลักดันให้ประเทศเป็นประเทศอุตสาหกรรมเกษตรหรือนิกส์ (NIC = New Agriculture Country) นโยบาย"เปลี่ยนสนามรบให้เป็นสนามการค้า" กล่าวได้ว่ารัฐบาลใช้นโยบาย"เศรษฐกิจนำการทหาร" แต่ปัญหาที่ส่งผลกระทบต่อรัฐบาลมีมากมาย เช่นความขัดแย้งระหว่างพรรคคร่อมรัฐบาล การชุมนุมประท้วง และการฉ้อราษฎร์บังหลวง การที่บุคคลในคณะรัฐบาลร่วมมือกับนักธุรกิจแสวงหาผลประโยชน์นี้ให้แก่ตนและพวกพ้อง ประกอบกับความขัดแย้งระหว่างทหารกับรัฐบาลบทวิความรุนแรงขึ้นจนเป็นเหตุให้คณะรักษาความสงบและมั่นคงแห่งชาติ หรือ รสช.เข้ายึดอำนาจกระทำรัฐประหารเมื่อ พ.ศ. 2534 โดยมี พลเอกสุนทร คงสมพงษ์เป็นผู้นำ โดยอ้างเหตุผลของการทำรัฐประหารว่าเพื่อล้มอำนาจรัฐบาลที่ทุจริตประพฤติมิชอบหลายประการ และให้นายอานันท์ ปันยารชุนเป็นนายกรัฐมนตรี

หลังจากการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรในพ.ศ.2535 พรรคการเมือง 5 พรรคได้เป็นแกนนำในการจัดตั้งรัฐบาลสนับสนุนให้พลเอกสุจินดา คราประยูรเป็นนายกรัฐมนตรีท่ามกลางกระแสคัดค้านในหมู่ประชาชนที่เห็นว่าเป็นการพยายามสืบทอดอำนาจทางการเมืองของรสช. การชุมนุมประท้วงได้ยืดเยื้อและบานปลาย และกลุ่มผู้ประท้วงส่วนใหญ่ที่เป็นชนชั้นกลางรวมตัวจัดตั้งเป็นสมาพันธ์ประชาธิปไตย รัฐบาลมีคำสั่งให้ใช้กำลังปราบปรามเมื่อผู้ชุมนุมเคลื่อนย้ายออกจากสนามกลางที่ชุมนุมกันแต่แรกเดินทางไปทำเนียบรัฐบาล เป็นเหตุให้เกิดการปะทะระหว่างประชาชนผู้เรียกร้องความชอบธรรมในการแต่งตั้งรัฐมนตรีภายหลังประกาศใช้รัฐธรรมนูญ กับเจ้าหน้าที่บ้านเมืองในวันที่ 18 พฤษภาคม 2535 เหตุการณ์นี้ต่อมาเรียกกันว่าพฤษภาทมิฬ มีผู้เสียชีวิตและหายสาบสูญไปเป็นจำนวนมาก พลเอกสุจินดา คราประยูรกราบบังคมทูลลาออกจากตำแหน่งนายกรัฐมนตรี ดร.อาทิตย์ อุไรรัตน์ประธานรัฐสภาดำเนินการเสนอชื่อให้นายอานันท์ ปันยารชุนเป็นนายกรัฐมนตรี ต่อมานายอานันท์ ปันยารชุนประกาศยุบสภาผู้แทนราษฎรและให้มีการเลือกตั้งใหม่ พรรคประชาธิปไตยได้เสียงข้างมาก นายชวนหลีกภัยได้เป็นนายกรัฐมนตรี การเมืองในช่วงพ.ศ. 2535 – 2537 ดำเนินไปด้วยความขัดแย้งที่ทวีความรุนแรงขึ้น จนนายกรัฐมนตรีประกาศยุบสภาและเลือกตั้งใหม่ในพ.ศ.2538 พรรคชาติไทยได้เสียงข้างมาก นายบรรหาร ศิลปอาชา ได้เป็นนายกรัฐมนตรี แต่รัฐบาลก็ไม่สามารถควบคุมวินัยพรรคและการดำเนินงานได้ จึงประกาศยุบสภา หลังจากการเลือกตั้งพ.ศ. 2539 พรรคความหวังใหม่ได้เสียงข้างมาก พลเอกชวลิต ยงใจยุทธหัวหน้าพรรคขึ้นดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรี ในสมัยนี้เอง

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยที่แก้ไขเพิ่มเติม พ.ศ.2539 ผ่านความเห็นชอบจากรัฐสภาในวันที่ 27 กันยายน 2540 แต่การใช้มาตรการแก้ปัญหาเศรษฐกิจโดยให้ค่าเงินบาทลอยตัวทำให้เกิดภาวะวิกฤตเศรษฐกิจของประเทศตั้งแต่ปี 2540 เป็นต้นมา

ในยุคที่เศรษฐกิจพัฒนาอย่างก้าวกระโดดส่งผลให้เกิดกระแสบริโภคนิยมและวัตถุนิยม ในสังคมเกิดค่านิยมที่เชื่อว่าเงินทองนำมาซึ่งสิ่งอำนวยความสะดวกในชีวิต วัตถุประสงค์ความสำเร็จของชีวิตด้วยความมั่งมีทางวัตถุ และความสามารถบริโภคอย่างฟุ่มเฟือย ขณะที่คนร่ำรวยมีมากขึ้น คนยากจนก็มีเพิ่มขึ้นด้วย ภาพของความเจริญก้าวหน้าทางเศรษฐกิจที่เกิดจากการสร้างมูลค่าเทียมทำให้เศรษฐกิจมีสภาพเป็นเสมือนฟองสบู่ ดูภายนอกคือความเติบโตสวยหรูแต่ในความเป็นจริงคือภาพลวงที่หลงเชื่อกัน เมื่อถึงจุดอิมตัวความรุ่งเรืองที่เรามองเห็นกลับมลายหายดับไปในที่สุด แต่ในช่วงที่เศรษฐกิจกำลังเป็นฟองสบู่อยู่นั้น ค่านิยมทางวัตถุและบริโภคนิยมได้แทรกซึมเข้ามาในวิถีชีวิตของคนในสังคม ส่งผลต่อครอบครัวที่ต่างคนต่างมีความต้องการที่จะบริโภคเพิ่มขึ้น และแสวงหาปัจจัยสำคัญที่จะนำมาซึ่งความสามารถในการบริโภคคือทรัพย์สินเงินทอง เพราะเชื่อว่าเงินจะนำมาซึ่งความสุข ความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกในครอบครัวถูกละเลยเพราะเห็นว่าไม่ใช่เรื่องสำคัญ ปัญหาที่เกิดขึ้นกับเยาวชนและวัยรุ่นมีมากขึ้น ปัญหาทางจริยธรรมก็มีมากขึ้นด้วย ดังนั้นจึงเกิดกระแสเรียกร้องให้ประชาชนหันมาให้ความสำคัญกับครอบครัวมากขึ้น - ในสมัยรัฐบาลพลเอกชาติชาย ชุณหะวัณได้ประกาศให้ช่วงสงกรานต์ที่ผู้มีภูมิลำเนาอยู่ต่างจังหวัดมักลาหยุดกลับบ้านให้เป็นช่วงหยุดยาวตั้งแต่วันที่ 12 - 14 เมษายนของแต่ละปี ต่อมาได้เปลี่ยนเป็นวันที่ 13 - 15 เมษายน ตามวัฒนธรรมประเพณีอันเนื่องมาจากวันสงกรานต์ที่มีมาแต่ดั้งเดิม และประกาศให้วันที่ 13 เมษายน เป็นวันผู้สูงอายุ และวันที่ 14 เมษายนเป็นวันครอบครัว การรื้อฟื้นของรัฐให้ครอบครัวมีความสำคัญเป็นภาระที่ตกหนักกับแม่ที่เป็นเสมือนศูนย์กลางของครอบครัว เพราะเป็นผู้บริหารจัดการทุกชีวิตในครอบครัวให้ดำเนินไปได้โดยอาศัยเสียสละของแม่เป็นพื้นฐาน ขณะเดียวกันก็เรียกร้องให้ผู้หญิงได้ใช้ความรู้ความสามารถในการทำงานนอกบ้าน อีกทั้งความเปลี่ยนแปลงไปของรูปแบบการใช้ชีวิตที่ถูกครอบงำด้วยบริโภคนิยมและวัตถุนิยมทำให้ผู้หญิงต้องรับ "ศึกสองด้าน" พร้อม ๆ กัน

ความเคลื่อนไหวในแวดวงสตรี : ยอมรับว่ามีอคติทางเพศ

ในช่วงแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 6 พ.ศ. 2530 -2534 นโยบายและแผนพัฒนาเศรษฐกิจถูกแยกออกมาแนบท้าย เลิกเน้นผู้หญิงเป็นกลุ่มเป้าหมายพิเศษซึ่งอาจเป็นเพราะเป็นช่วงสิ้นสุดของทศวรรษสตรีขององค์การสหประชาชาติ (พ.ศ.2518 - 2527) ให้ ความสำคัญแก่การควบคุมอัตราการเติบโตของประชากร ส่งเสริมเรื่องการวางแผนครอบครัว ส่งเสริมและสนับสนุนการพึ่งตัวเอง ใส่ใจในประเด็นสุขภาพ การตลาด การพัฒนาฝีมือแรงงาน

และการสร้างงานอุตสาหกรรมขนาดย่อมในชนบท แผนพัฒนา ฯ ฉบับนี้จึงเปิดโอกาสให้ผู้หญิงเข้า
อบรมทางด้านการศึกษา เพิ่มจำนวนผู้หญิงในระดับบริหารในภาครัฐ และเพิ่มการมีส่วนร่วมของ
ผู้หญิงในการปกครองส่วนท้องถิ่น จัดตั้งกลไกในการดำเนินงานสตรีแห่งชาติ เนื่องจากในช่วง
แผนพัฒนา ฯ ฉบับนี้เกิดขึ้นในช่วงที่เศรษฐกิจของไทยกำลังเติบโตอย่างรวดเร็ว มีบริษัทต่างชาติ
เข้ามาลงทุนในไทยมาก ทำให้มีความต้องการผู้หญิงในภาคอุตสาหกรรมส่งออกอย่างมาก การ
เคลื่อนย้ายแรงงานสตรีสู่เมืองใหญ่มีมากขึ้น จำนวนผู้หญิงที่มีรายได้เพิ่มขึ้น ส่งผลให้ผู้หญิงมีชีวิต
ที่มีอิสรภาพทางเศรษฐกิจมากขึ้นด้วย

ในช่วงแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 7 2535 – 2539 สถานภาพและ
ประเด็นสตรีไม่ได้ต่างไปจากแผนพัฒนา ฯ ฉบับที่ 6 มากนัก กล่าวคือเป็นแผนแนบท้ายแผนพัฒนา
 ฯ เหมือนกัน ประเด็นที่เกี่ยวข้องกับผู้หญิงกล่าวรวมไว้ในประเด็นสวัสดิการแรงงานคือให้มีศูนย์
ดูแลเด็กสำหรับคนงานในโรงงาน สนับสนุนให้แรงงานหญิงและเด็กมีโอกาสพัฒนาตัวเองใน
รูปแบบต่าง ๆ และเพิ่มสิทธิแก่แรงงานหญิงในการลาคลอดและอภิปาลบุตร ด้วยการแก้ไขกฎหมาย
เพิ่มวันลาคลอดจาก 30 – 45 วันเป็น 90 วัน ส่วนแนวโน้มของการต้องการแรงงานสตรีในภาค
บริการและการค้ามีสัดส่วนที่สูงกว่าชาย ในด้านการศึกษาผู้หญิงได้รับการศึกษาเพิ่มขึ้นแต่อยู่ใน
สัดส่วนที่น้อยกว่าชาย แต่ในด้านการศึกษาระดับสูงขึ้นมีผู้หญิงมากกว่าผู้ชาย

นอกจากนั้นยังมีการจัดทำแผนพัฒนาสตรีในระยะยาวฉบับที่ 2 โดยเฉพาะคือแผนพัฒนา
สตรี พ.ศ.2535 – 2554 โดยปรับปรุงจากฉบับที่ 1 พ.ศ. 2515 - 2535 ในแผนพัฒนาสตรีฉบับ
ดังกล่าวนี้ได้เสนอว่าอุปสรรคสำคัญของการพัฒนาสตรีคือความมึนคืดทางเพศในสังคม และ
ชี้ให้เห็นว่าผู้ชายเป็นปัจจัยสำคัญต่อการสนับสนุนและก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงสถานภาพและ
บทบาทของสตรี โดยเฉพาะอย่างยิ่งความเปลี่ยนแปลงด้านความสัมพันธ์เชิงอำนาจในครอบครัว
นับเป็นครั้งแรกที่แผนพัฒนา ฯ ประเมินบทบาทและสถานการณ์ ตลอดจนเป็นปัญหาและอุปสรรคที่
เป็นปัจจัยนอกนอก

นอกจากนั้นในวงการศึกษาศาสตร์ โครงการสตรีศึกษาได้เกิดขึ้นในไทยเป็นครั้งแรกที่คณะ
สังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่เมื่อพ.ศ.2529 และเปลี่ยนเป็นหน่วยงานในระดับภาควิชาใน
พ.ศ. 2536 ศูนย์สตรีศึกษามหาวิทยาลัยเชียงใหม่ได้สร้างองค์ความรู้เกี่ยวกับสตรีศึกษาในแวดวง
การศึกษาไทย ทั้งรูปแบบของการฝึกอบรม วิจัย และผลิตเอกสารทางวิชาการ จัดสัมมนาวิชาการ
แปลงานวิชาการต่างประเทศ และร่วมรณรงค์กับความเคลื่อนไหวของผู้หญิงในรูปแบบต่าง ๆ ทำ
ให้สตรีศึกษาเป็นที่รู้จักในวงวิชาการในความหมายที่มากกว่าการเรียกร้องสิทธิสตรีอย่างที่เข้าใจกัน
มาแต่เดิม แต่เป็นความพยายามให้สังคมเข้าใจว่าการเคลื่อนไหวของสตรีนิยมนำไปสู่ทัศนคติที่เปิด
มุมมองใหม่ในเรื่องชนชั้น เพศวิถี และสถานะทางสังคม

กิจกรรมวันแม่ยังคงดำเนินไปอย่างต่อเนื่องและเสริมสร้างวาทกรรมวันแม่ให้แข็งแกร่งขึ้นทุกปี ๆ และยังนำมาเชื่อมโยงกับการรณรงค์การเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ในภาคสาธารณสุขที่อธิบายด้วยเหตุผลทางสุขภาพว่าน้ำนมให้สารอาหารที่มีคุณค่าที่ดีที่สุดแก่ทารกที่นมผสมให้ไม่ได้ และให้ภูมิคุ้มกันแก่ลูก เหตุผลทางเศรษฐกิจคือการลดภาระค่าใช้จ่ายของครอบครัว เพราะนมแม่ไม่ต้องซื้อหา และยังสะดวกต่อการให้ทารกบริโภคอีกด้วย เหตุผลที่อาจนับได้ว่าเป็นการสร้างวินัยให้แก่ผู้หญิง คือ นมแม่ทำให้แม่เกิดความรักความผูกพันต่อลูก ลดการทอดทิ้งลูกในกลุ่มของแม่ที่ไม่พร้อมที่จะเลี้ยงดูลูก กฎหมายเพิ่มการลาคลอดเป็น 90 วัน ในพ.ศ. 2534 ก็ใช้เหตุผลเรื่องสุขภาพของผู้หญิงที่เป็นแม่ และสังคมที่จะได้รับประโยชน์ระยะยาวจากกฎหมายนี้ที่มีผลต่อแม่และลูกโดยตรง การเรียกร้องนี้คือความพยายามที่จะทำให้ผู้หญิงได้หวนคืนสู่บทบาทของแม่ที่ดีซึ่งถูกมิติทางเศรษฐกิจมาขูดตึงออกไป(เสนาะ เจริญพร, 2548 : 281) ก่อนที่กฎหมายฉบับนี้จะแก้ไขและประกาศใช้ก็มีเสียงคัดค้านว่าการเพิ่มวันลาคลอดจะกระทบกระเทือนต่อระบบเศรษฐกิจและอาจทำให้นายจ้างเลิกจ้างแรงงานหญิง แต่การที่สังคมอันมีนักกฎหมาย นักวิชาการ และวงการแพทย์เป็นแรงสนับสนุนสำคัญในการแก้ไขกฎหมายนี้ด้วยการกระตุ้นให้สังคมร่วมรับผิดชอบ เพราะการให้กำเนิดและการเลี้ยงดูลูกไม่ได้เป็นภาระส่วนตัวของผู้เป็นแม่เท่านั้น เมื่อเด็กคืออนาคตของสังคมโดยรวม ความเป็นแม่จึงเป็นบทบาทสำคัญอันยิ่งใหญ่ของผู้หญิง

ความเคลื่อนไหวในวงวรรณกรรมไทย : ความก้าวหน้าของวรรณกรรมประเด็น “ผู้หญิง”

ความก้าวหน้าในแวดวงวรรณกรรมที่มีผลมาจากความเจริญก้าวหน้าทางเศรษฐกิจในช่วงต้น ๆ ของยุคนี้ทำให้เกิดนิตยสารต่างๆ มากมาย เป็นนิตยสารที่วางกลุ่มเป้าหมายที่มีความสนใจเฉพาะด้าน มีการประกวดและให้รางวัลวรรณกรรมเพิ่มขึ้นนอกรางวัลซีไรต์ยังมีมูลค่าทางสังคมสูงสุดในหมู่รางวัลวรรณกรรมด้วยกัน สร้างบรรทัดฐานทางวรรณกรรมชุดหนึ่งที่ยอมรับว่าเป็นวรรณกรรมสร้างสรรค์ ทำให้รางวัลซีไรต์เป็นที่จับตากันมากขึ้น และมีความขัดแย้งต่อผลการประกาศรางวัลของคณะกรรมการโดยได้แสดงปฏิกิริยาออกมาอย่างเปิดเผย โดยเฉพาะในพ.ศ. 2533 ที่รวมเรื่องสั้นชุด *อัญมณีแห่งชีวิต* ของ อัญชัน และพ.ศ.2534 ที่นวนิยายเรื่อง *เจ้าจันทร์หม่อม นิราศพระธาตุดอนทรน* ของ มาลา คำจันทร์ได้รางวัล

นอกจากนั้นเสนาะ เจริญพรได้ตั้งข้อสังเกตว่า วรรณกรรมซีไรต์ที่ได้รับรางวัลตั้งแต่พ.ศ. 2532 – 2534(3 ปีซ้อน)เป็นงานที่ล้วนมีประเด็นที่เกี่ยวข้องกับผู้หญิงอยู่ด้วยอย่างโดดเด่น นับตั้งแต่พ.ศ.2532 กวีนิพนธ์ชุด *ใบไม้ที่หายไป* ของ จีรพันธ์ พิตรปรีชาได้รับรางวัลซีไรต์ นอกจากผู้เขียนจะเป็นอดีตนักเคลื่อนไหวต่อสู้ทางการเมืองตั้งแต่ 14 ตุลาคม 2516 ที่เป็นสตรีเพียงไม่กี่คนและแสดงแนวคิดทางสตรีนิยมในงานเขียนและวิธีการต่อสู้ของเธออย่างเปิดเผยแล้ว *ใบไม้ที่หายไป*

ยังบรรจุบทกวีที่อัดแน่นไปคำถามต่อบทบาทและสถานภาพของผู้หญิง ตัวอย่างที่โดดเด่นคือบทกวี "อหังการของดอกไม้" ที่นำเสนอสิ่งที่คุณหญิงควรเป็นโดยปฏิเสธความเป็นวัตถุทางเพศของผู้หญิงอย่างตรงไปตรงมา ในปีต่อมาเรื่องสั้นชุด **อัญมณีแห่งชีวิต** ของอัญชันมีเรื่องสั้นหลายเรื่องที่น่าประเด็นเรื่องผู้หญิง โดยเฉพาะ "หม้อที่ชุดไม่ออก" และ "หมาฝั่งธน" ที่มีจุดร่วมสำคัญคือได้ผูกโยงเพศสถานะเข้ากับความเป็นภรรยาและความเป็นแม่โดยตั้งโจทย์ต่อสถานะทางเพศที่เป็นปัญหาอย่างน่าสนใจ ต่อมาพ.ศ.2534 นวนิยายเรื่อง **เจ้าจันทร์ผมหอมนิราศพระธาตุอินทร์แขวน** มาลา คำจันทร์ขมวดปมปัญหาความเป็นหญิงของตัวละครเอกเข้ากับประเด็นชนชั้นและชาติพันธุ์อย่างซับซ้อน เสนาะ เจริญพรเห็นว่ารางวัลระดับชาติที่มีประเด็นเกี่ยวกับผู้หญิงต่อเนื่องกันสามปีเป็นดัชนีบอกความสำคัญของประเด็นผู้หญิงในสังคมไทย(เรื่องเดียวกัน : 10 – 12) อย่างไรก็ตามมิได้หมายความว่าประเด็นของผู้หญิงจะไม่เคยปรากฏมาก่อนในรางวัลซีไรต์ก่อนหน้านี้หรือหลังจากนี้ ประเด็นเรื่องผู้หญิงนำเสนออย่างต่อเนื่องมาโดยตลอดในวรรณกรรมซีไรต์และวรรณกรรมทั้งกระแสหลักและกระแสรอง และประเด็นปัญหาอ้อมสัมผัสกับบริบททางสังคมเพราะวรรณกรรมย่อมเป็นคั่นช่องส่องสังคมผ่านทัศนคติของนักเขียนอยู่แล้ว

นอกจากรางวัลซีไรต์แล้วรางวัลช่อการะเกดที่เคยหยุดชะงักนั้นก็กลับมาจัดใหม่ ด้วยเล็งเห็นว่ารางวัลนี้ได้สร้างนักเขียนที่มีคุณภาพมากมายในแวดวงวรรณกรรม รวมถึงนิตยสารที่เกี่ยวข้องกับวรรณกรรมที่แม้ **โลกหนังสือ** จะปิดตัวเองลงแล้ว ก็ยังมี **ถนนหนังสือ** และ **ไรเตอร์แมกกาซีน** ในยุคเศรษฐกิจเฟื่องฟูวรรณกรรมก็เฟื่องฟูในเชิงปริมาณ และเมื่อเศรษฐกิจตกต่ำวรรณกรรมก็พลอยซบเซาด้วยแม้นักเขียนคุณภาพจะยังคงอยู่ก็ตาม

ช่วงเวลานี้เองวรรณกรรมของกลุ่มนักเขียนรุ่นใหม่คือนักเขียนผู้หญิงที่ประกาศตัวเองว่าเป็น "แฟมินิสต์" เช่น สุจินดา ชันตยาลงกต , ปราบธนา รัตนะ , อารยา ราษฎร์เจริญสุข , เอื้ออัญชลี เริ่มปรากฏ โดยมักใช้รูปแบบงานเขียนเรื่องสั้นเป็นส่วนใหญ่ ตัวละครเอกที่เป็นหญิงของเรื่องจะถูกสร้างในแนวไปจากขนบประเพณีโดยเฉพาะเรื่องเพศวิถี อันเป็นวิธีปฏิเสธกรอบคิดแบบชายเป็นใหญ่ แต่ขณะเดียวกันวรรณกรรมกระแสหลักที่นำเสนอประเด็นผู้หญิงและครอบครัวก็ยังคงยึดพื้นที่ในนิตยสารผู้หญิง เช่น สกุลไทย ขวัญเรือน หญิงไทย กุลสตรี ฯลฯ และมีกระแสตอบรับจากผู้อ่านส่วนใหญ่ที่เป็นผู้หญิงมากกว่าวรรณกรรมกลุ่มนักเขียน "แฟมินิสต์" และนักเขียนหญิงหน้าใหม่ในกลุ่มนี้ที่โดดเด่นและประสบความสำเร็จอย่างมาก เช่น ปิยะพร ศักดิ์เกษม กิ่งฉัตร เป็นต้น

นวนิยายในช่วงนี้มีประเด็นที่เกี่ยวข้องกับความเป็นแม่ทั้งวรรณกรรมกระแสหลักและวรรณกรรมกระแสรองที่นำมาวิเคราะห์ 17 เรื่อง ดังนี้

ปีพ.ศ.	ชื่อเรื่อง	ผู้แต่ง(นามปากกา)
2531	มณีร้าย	ว.วินิจฉัยกุล
2531	เรื่องของอะตอม	วดีลดา เพียงศิริ
2531	สมการวัย	สีฟ้า
2532	เส้นไหมสีเงิน	ว.วินิจฉัยกุล
2535	ไฟในดวงตา	โบตัน
2535	คู่กรรมภาคสอง	ทมยันตี
2535	หนึ่งห้องหัวใจ	กฤษณา อโศกสิน
2536	คือหัตถ์ครองพิภพ	น้ำอบ
2536	ดวงใจแม่	สาเรศ ศิระมนัส
2537	ข้ามสีทันดร	กฤษณา อโศกสิน
2538	เนื้อใน	กฤษณา อโศกสิน
2538	คุณชาย	ว.วินิจฉัยกุล
2539	คือหัตถ์ครองพิภพจบสากล	น้ำอบ
2539	แดดหนาว	สุจินดา ชันตยาलगด
2539	นายกหญิง	ทมยันตี
2540	การล่มสลายของสถาบันครอบครัว ที่ความรักมีอาจเหี่ยวหาย	อรุณวดี อรุณมาศ
2540	ดอกไม้ปลายสวน	สิริมา อภิจาริน

ตลอดช่วงระยะเวลา 10 ปี วิเคราะห์ภาพแม่ในประเด็นชนชั้น เพศสถานะ และสถานะทางสังคมในนวนิยายได้ดังต่อไปนี้

3.3.1 แม่กับชนชั้น

ภาพของแม่ที่สัมพันธ์กับชนชั้นในนวนิยายในช่วงนี้มีเรื่องบริบทของสังคมที่เข้ามาเกี่ยวข้องกับชนชั้นด้วยอย่างเห็นได้ชัดดังนี้

3.1.1 แม่ระดับชนชั้นล่าง

ภาพแม่ระดับชนชั้นล่างในช่วงนี้มีได้เป็นแม่ระดับชนชั้นล่างที่ตายตัว แต่มีการ

เลื่อนไหลสู่ระดับชนชั้นกลางด้วยฐานะทางเศรษฐกิจ แต่ค่านิยมทางชนชั้นมิได้ปรากฏอยู่เท่ากับ มายาคติของแม่ในอุดมคติ ดังจะเห็นได้จากนวนิยายเรื่อง **ไฟในดวงตา ดวงใจแม่** และ **การล่มสลายของสถาบันครอบครัวที่ความรักไม่อาจเยียวยา**

ไฟในดวงตา : ความเสียสละและอดทนของแม่ชนชั้นล่าง

นวนิยายเรื่อง **ไฟในดวงตา** ของ โบตัน เริ่มเรื่องเมื่อแพทย์บอกจู่ว่าพดชาลูกสาวของเธอ หนูหนวกและเป็นใบ้ จู่ไรตัดสินใจพาลูกเข้ากรุงเทพฯ แทนที่จะทนอยู่กับย่าของสามีที่จึกใช้เธอและยัง ปากร้ายด่าว่าเธอทุกวัน ในสภาพของหญิงม่ายสามีตายและไม่มีความรู้ จู่ไรต้องใช้ทั้งเงินและเวลา ที่จะรักษาหูของลูกอย่างต่อเนื่อง จู่ไรจึงตัดสินใจยอมเป็นภรรยาลับของธัญญ์เพื่อแลกกับชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีขึ้นและเงินที่เธอจะนำมารักษาลูกตั้งคำพูดของเธอที่บอกกับพดชาว่า

“ถ้าผ่าตัดหนนี้ยังไม่ได้ผลแม่จะหาหนทางให้หนูได้ผ่าตัดซ้ำ หนูต้องหาย หนะลูก แม่ยอมทำทุกอย่างเพื่อหนู แม่จะต้องขายตัวก็ตาม” ริมฝีปากสั่นเล็กน้อย หล่อนพูดเสียงเบา ไม่อยากให้คนอื่นรู้เรื่อง พดชาก็ยิ้มหวาน ต่อได้ยินแม่หนูก็ไม่ เข้าใจถ้อยคำของแม่หรือ

“ถ้าหนูไม่หายหนูก็ด้องได้เข้าโรงเรียนคนหูหนวก แม่ไม่ยอมให้ลูกโง่เป็น อีโบ้อยู่ท้องนา ไม่ ยอมให้ใครมากล่าวหาว่าลูกปัญญาอ่อน แม่รู้ว่าหนู ไม่ได้ปัญญาอ่อน แม่จะทำทุกอย่างเพื่อผูกใจเขาไว้เป็นที่พึ่ง แม่รู้ว่าแม่เห็นแก่ตัว เห็นแก่หนู แต่เขาเข้ามาวุ่นกับชีวิตของเราเอง แม่ไม่ได้หลอกหลวงเขาเลยนะ เราสองคนแม่ลูกเป็นผู้บริสุทธิ์ จริง ๆ นะพดชาของแม่”

(โบตัน(นามแฝง) , 2543 : 230)

ด้วยเหตุนี้จู่ไรจึงยอมธัญญ์ในเรื่องเพศสัมพันธ์ทุกอย่าง “จู่ไรจะปรนเปรอเขาให้อิ่ม อิ่มจน ไม่มีวันจะไปหาของแปลกที่อื่นกินอีกได้ หล่อนจะยอมเป็นทุกอย่างที่เขาต้องการ หมอนวด ไสยาณี คนรับใช้ แต่ไม่ใช่เมียเท่านั้น”(เรื่องเดียวกัน : 240)

เมื่อธัญญ์ไปดูงานต่างประเทศ 6 เดือน จู่ไรไปรับจ้างพยาบาลแม่ของธัญญ์ที่เป็นอัมพาต โดยที่ธัญญ์ไม่รู้ เธอที่ต้องอดทนกับอารมณ์ของคนป่วยที่ปากร้ายเป็นทุนเดิมอยู่แล้ว และเมื่อแม่ สามีจะรู้ความจริงว่าเธอเป็นภรรยาของลูกชายเมื่อธัญญ์กลับมาแล้ว ก็ด่าว่าและออกปากไล่จู่ไร แต่ธัญญ์ยังพอใจที่เธอสามารถดูแลแม่เขาได้ แต่ก็ไม่ได้ให้ความหวังใด ๆ แก่จู่ไร นอกจากขอให้ดูแล แม่เขาต่อไป

“.....ต่อให้ฉันแต่งงานแล้วเลิกกะเธอ ย้ายไปอยู่ที่ตึกใหม่โน่น เธอก็อยู่ ทำงานกะแม่ฉันได้นี้”

อยู่ทำงานกับมารดาของเขา แล้วก็เจ็บปวดเมื่อเห็นเขากับภรรยาตาม กฎหมายมาเยี่ยมอย่างนั้นหรือ ธัญญ์เคยพูดไว้แล้วว่า ถ้าเขามีเมีย เขาจะไม่มีวันนอกใจเมีย เขาจะซื่อสัตย์ต่อเมียของเขา รับรองว่าเขาจะไม่หวนกลับมาหาหล่อนแม่เพียงปีละครั้ง นอกจากภรรยาจะสนองอารมณ์ของเขาไม่ได้เต็มที่ จุไรกลั้นสะอื้น เมื่อนึกถึงความเจ็บปวดในกาลข้างหน้า ซึ่งมันคงจะมาถึง ในอีกไม่นานนี้แน่ ผู้ชายเจ้าเสน่ห์หรืออย่างธัญญ์หรือจะหาเมียดี ๆ ไม่ได้ หล่อนนึกถึงพัดชา ลูกเท่านั้นที่จะลดความเจ็บปวดครั้งนี้ลงได้บ้าง หล่อนจะเห็นลูกเติบโตขึ้นเป็นสาวสวยที่ปรกติ ไม่ใช่สาวพิการ พัดชาจะมีอนาคตสวยงาม และหล่อนจะซาซนกับความทุกข์ที่ต้องเสียธัญไป

พัดชา ลูกรัก แม่จะยอมทนทุกอย่างเพื่อหนู

(เรื่องเดียวกัน : 397-398)

ในที่สุดความอดทนของจุไรก็เห็นผลเมื่อ ธัญญ์และครอบครัวของเธอเห็นความดีของเธอที่กระทำอย่างสม่ำเสมอ เธอและลูกจึงใช้ชีวิตที่เป็นสุข

ความอดทนเสียสละของแม่ชนชั้นล่างเป็นเรื่องจำเป็นที่ต้องทำเพื่อความอยู่รอดและคุณภาพชีวิตที่ดีของลูก จากชีวิตของผู้หญิงบ้านนอกที่ไม่มีความรู้จะเลี้ยงชีพ มาอยู่กับสามี ชาวบ้านที่ตายระหว่างไปค้าแรงงานอยู่ต่างประเทศ มาเป็นภรรยาลับ คนใช้ จนเป็นสะใภ้เศรษฐี ชาวจีน เส้นทางชีวิตของจุไรต้องอาศัยความอดทนและเสียสละเพื่อลูกเป็นพลังใจ

ความขัดแย้งของแม่อย่างจุไรก็คือ ขณะที่เธอคิดว่าเธอเอาตัวเข้าแลกกับเงินเพื่ออนาคตของลูก เธอเกิดพึงใจในธัญญ์ ทั้งพึงใจในเพศรสที่เคยไม่ได้รับมาก่อน และรักเขา จุไรยินยอมที่จะนำชีวิตเขาไปพัวพันใกล้ชิดกับครอบครัวของเขามากขึ้น การรักษาดูแลลูกคือหน้าที่ของแม่ แต่เธอก็ยังมีความต้องการในเลือดเนื้อของความเป็นหญิง การปรนเปรอทางเพศให้กับธัญญ์ทำให้เธอมีความสุขมากกว่าจะขมขื่น

รางวัลตอบแทนความเสียสละของจุไรคือสามีที่ดีเอาการเอางาน และการยอมรับจากญาติพี่น้องข้างสามีหลังจากบทพิสูจน์ในความอดทนของเธอ แสดงให้เห็นทัศนคติของโบตันว่านั่นคือรางวัลของการมีคุณสมบัติของแม่ที่ดีคืออดทน เสียสละตามอุดมการณ์ความเป็นแม่และส่งผลให้ได้เลื่อนระดับชนชั้นทางสังคมด้วย

ดวงใจแม่ : แม่ผู้ให้ลูกได้แม่ชีวิต

นวนิยายเรื่อง **ดวงใจแม่** ของ สาเรศ สิริระมนัส นำเสนอแม่ในระดับชนชั้นล่างที่รักลูกและเสียสละให้ลูกได้ทุกอย่าง สายตั้งครรภกับหนุ่มลูกเจ้าของที่ปลูกปล้ำเธอยามเมา เมื่อเธอตั่งครรภก็ไม่ยอมรับเป็นพ่อ สายเกรงว่าถึงนายจ้างจะไม่ขับไล่แต่อาจจะเอาลูกไว้เพราะลูกคือสายเลือดของ

เจ้านาย เธอจึงตัดสินใจหนีมาทั้ง ๆ ที่ยังตั้งครรรรับจ้างทำงานในสวนของเศรษฐีนี้คนหนึ่ง เมื่อนายจ้างเห็นสายทำงานอย่างหนักเอาเบาสู้หาเลี้ยงสาวินีลูกสาวมาเพียงลำพัง จึงเมตตาอนุญาตให้สายปลูกบ้านอยู่พอสบายแก่อัตภาพเมื่อลูกสาวโตขึ้นได้รับการศึกษาสูงก็ยิ่งรังเกียจและรำคาญกิริยาของแม่ที่ดูเป็นคนชั้นต่ำในขณะที่เธอมีอาชีพการงานดี

การที่สายก็ไม่เคยถือโทษลูกเป็นที่มาของความขัดแย้งระหว่างแม่ลูกคู่นี้มากขึ้น เพราะลูกก็ไม่เคยรู้ตัวว่าตนเองมีความคิดที่ผิด เมื่อมีคนรักเธอก็เกรงว่าคนรักจะรังเกียจแม่เหมือนที่เธอรู้สึกต่อแม่ เมื่อคนรักเร่งรื้อจะพาผู้ใหญ่มาสู่ขอ สาวินีพยายามหาทางติดต่อพ่อที่แท้จริงให้ยอมรับเธอเป็นลูกแต่ไม่สำเร็จ สาวินีกดดันจนพยายามฆ่าตัวตาย แต่แล้วคนที่ตายไปจริง ๆ กลับเป็นสาย เพราะเมื่อเธอรู้เหตุผลที่ลูกฆ่าตัวตายเธอก็จึงฆ่าตัวตายไปก่อนเพื่อที่ลูกจะได้สบาย แม้สาวินีจะได้คิดและละอายต่อสิ่งที่เธอปฏิบัติต่อแม่มาตลอดชีวิตจากการเห็นคนรักพยาบาลแม่ที่เป็นอัมพาตก็สายไปเสียแล้ว และเมื่อคนรักรู้ความจริงเรื่องแม่ของสาวินี เขาไม่อาจให้อภัยพฤติกรรมแต่หนหลังของสาวินีได้ เขาจึงบอกเลิกกับสาวินีไป

ความขัดแย้งประเด็นหนึ่งที่น่าสนใจคือความขัดแย้งในพฤติกรรมของตัวละครแม่กับลูกในเรื่องคือ ตัวละครแม่ที่รักลูกแต่ไม่เคยอบรมสั่งสอนคุณธรรมแก่ลูก ลำพังการเรียนรู้ทางสังคมกับการศึกษาในระบบก็ไม่สามารถทำให้ลูกมีพฤติกรรมที่เหมาะสมกับแม่ เพราะแม่ไม่เคยบอก ไม่เคยแสดงแม้กระทั่งความน้อยใจเมื่อลูกแสดงความก้าวร้าว ส่วนตัวละครลูกขณะการประกวดร้องยกรองวันแม่โดยที่ไม่เคยรู้สึกซาบซึ้งถึงพระคุณแม่จริง ๆ ในทางพฤติกรรมเป็นไปในทางตรงข้ามด้วยซ้ำ สะท้อนให้เห็นว่าวาทกรรมวันแม่ที่สังคมยอมรับในขณะนั้นประดิษฐ์สร้างความรู้สึกรักและซาบซึ้งอย่างปลอม ๆ ไม่ได้สร้างความตระหนักหรือรับรู้เรื่องพระคุณแม่

ความรักความผูกพันระหว่างแม่ชนชั้นล่างกับลูกที่พยายามดึงตัวเองขึ้นสู่ชนชั้นกลางโดยอาศัยความรู้และอาชีพการงานเป็นใบเบิกทางไม่อาจเกิดขึ้นได้เพราะแม่มุ่งที่จะรับใช้ พยายามให้ลูกสุขสบายขึ้นโดยไม่เคยปรินึกถึงความยากลำบาก ซ้ำยังเจียมตัวว่ามีความรู้่น้อยอาจเป็นที่ขวางหูขวางตาลูกก็เป็นยอมหลักเลี้ยงไม่ให้ลูกรังเกียจ เรื่องนี้อาจจงใจนำเสนอแบบคั่นอารมณ์สะเทือนใจโดยไม่คำนึงถึงความสมจริงในแง่มุมของผู้เป็นแม่มากนัก ยิ่งทำให้เห็นว่านวนิยายเรื่องนี้ก็เป็นประติษฐกรรมหนึ่งที่แสดงถึงความรักความเสียสละของแม่ที่ยิ่งใหญ่ที่ลืมนึกที่จะสร้างความมีชีวิตและเลือดเนื้อความรู้สึกส่วนอื่นที่ไม่ใช่ความเป็นแม่ด้วย

การล่มสลายของสถาบันครอบครัวที่ความรักมีอาจเหี่ยวงา : เพราะฉันทเกลียดแม่ ฉันทจึงเกลียดตัวเอง

นวนิยายเรื่อง **การล่มสลายของครอบครัวที่ความรักมีอาจเหี่ยวงา** ของอรุณวดี อรุณมาศ ที่เมื่อเกิดมาครอบครัวของเธอก็แตกแยก แม่ของเธอไม่ยอมให้เธอเกิดมาด้วยซ้ำ พยายามทุกวิถีทางที่จะแห่งเองแต่ก็ไม่สำเร็จ ความขัดแย้งในใจที่เธอรู้สึกตลอดเวลาที่มีชีวิตอยู่คือตัวเองไม่

เคยเป็นที่ต้องการของใครเลย นวนิยายเรื่องนี้จึงชี้ให้เห็นผลของแม่ที่ละวางหน้าที่แม่จนทำให้เด็กสาวคนหนึ่งมีปัญหาด้านจิตที่ละน้อย และหาทางออกด้วยการเสพความรุนแรงจากที่เธอเคยเป็นฝ่ายถูกกระทำกลับกลายเป็นผู้กระทำตัวเอง เธอมีความสุขกับการสูบเลือดออกจากตัว และวนเวียนเข้าออกโรงพยาบาลเพื่อรักษาอาการทางสุขภาพกายและทางจิตที่เธอทำร้ายกับตัวเอง

"ฉัน" ตัวละครเอกในเรื่องสะสมความชิงชังตัวเอง เพราะแม้แต่แม่เธอก็ยังคิดว่าไม่รักเธอ เธอไม่โกรธเคียดแค้นเท่าแม่ แม่เธอจะไม่เคยแสดงออกแต่การทำร้ายตัวเองแสดงออกซึ่งการตอบโต้กับสิ่งที่แม่ทำให้เธอรังเกียจการมีชีวิตของตัวเองเธอเกลียดแม่ เกลียดตัวเอง ฉันเป็นส่วนหนึ่งที่เกิดขึ้นจากการรังเกียจความเป็นผู้หญิงของตัวเอง นวนิยายเรื่องนี้แสดงบทบาทของแม่ที่สร้างบุคลิกภาพลึกลับหวังต่อชีวิตให้แก่ลูก และแสดงถึงการปฏิเสธการมีชีวิตเพื่อได้กลับแม่ที่ไม่เคยแสดงความรักกับลูก จนเมื่อเธอมีบาดแผลในใจ ความรักใด ๆ ที่แม่แสดงออกมาภายหลังก็ ก็ไม่อาจเยียวยาหัวใจบอบช้ำต่อการเกิดมาเป็นมนุษย์

นวนิยายเรื่องนี้แสดงถึงทัศนคติ อรุณวดี อรุณมาศจากวิธีการเล่าที่เธอมีได้ตั้งชื่อตัวละครเรื่องนี้เล่าในมุมมองของ"ฉัน" และเรียกผู้อื่นในเรื่องด้วยความสัมพันธ์ที่มีต่อตัวเอง คือ พ่อ แม่ พี่ เพื่อแสดงองค์ประกอบของครอบครัวหนึ่งที่ไม่ได้มีความผูกพันของคนในครอบครัวอยู่เลย ครอบครัวจึงกลายเป็นสถาบันที่"ล่มสลาย"ไปแล้ว

ความสัมพันธ์ระหว่างชนชั้นกับความเป็นแม่ในเรื่องนี้สะท้อนให้เห็นว่าบางครั้งความเป็นแม่ชนชั้นล่าง การมีชีวิตอยู่รอดสำคัญที่สุด เมื่อแม่ของตัวละครเอกในเรื่องนี้ต้องการมีชีวิตใหม่เธอจำต้องละวางหน้าที่แม่เพื่อหาทางเลือกอื่นในชีวิต แต่แม่ก็ไม่เคยลืมลูก กว่าที่แม่จะมารับลูกกลับพฤติกรรมที่ลูกมั่นใจว่าแม่ได้สร้างความบอบช้ำ ส่งผลให้เกิดความผิดปกติในบุคลิกภาพ

ภาพของแม่ชนชั้นล่างในนวนิยายยังมีความขัดแย้งกันอยู่ของภาพแม่ที่เสียสละ กับแม่ที่ทำเพื่อตนเอง เหตุผลที่น่าเสนอไม่ได้เป็นไปเพื่อตำหนิหรือประณามแม่ แต่สะท้อนให้เห็นถึงมายาคติของแม่ในอุดมคติได้แทรกซึมมาอยู่ในนวนิยาย โดยที่อาจไม่ได้หมายถึงค่านิยมของแม่ชนชั้นล่างโดยเฉพาะ

3.3.1.2 แม่ระดับชนชั้นกลาง

ภาพของแม่ชนชั้นกลางปรากฏในนวนิยายในช่วงนี้หลายเรื่อง ได้แก่ *คุณชายมณีราวั* เรื่องของ*อะตอม สมการวัย เส้นไหมสีเงิน คู่กรรมภาคสอง* *หนึ่งห้องหัวใจ* *ข้ามสีทันดร* *เนื้อใน* *ดอกไม้ปลายนวน* การวิเคราะห์จะยกมาเฉพาะนวนิยายที่แสดงผลกระทบทางเศรษฐกิจที่มีผลต่อชนชั้นกลางดังนี้

มณีราว : แม่ที่เข้าใจได้แต่เพียงเรื่องการดูแลบ้านและเลี้ยงลูกเท่านั้น

“ผู้หญิงอย่างหล่อนเข้าใจแต่เพียงเรื่องการดูแลบ้านและเลี้ยงลูกเท่านั้น”(ว.วินิจฉัยกุล, 2544 : 62) ด้วยเหตุนี้เมื่อสามีพบผู้หญิงอื่นที่ให้ความตื่นเต้นในชีวิตมากกว่า เขาจึงทิ้งเธอและลูก ทั้งสามคนไปอย่างไม่ไยดี แม้ประคองจะเป็นภรรยาที่ดีดูแลบ้านช่อง ใช้ฝีมือทางการเย็บปักหา รายได้จุนเจือครอบครัวอีกแรง และเป็นแม่ที่อบรมเลี้ยงดูลูก ๆ มาเป็นอย่างดี แต่เธอก็ไม่มีเส้นทางเพศที่จะมัดใจสามีไว้ได้

แกนกลางของการเล่าเรื่องนี้มุ่งไปที่คล้ายเดือนลูกสาวคนโตของประคอง ที่ต้องเผชิญกับ มรสุมชีวิตทั้งพ่อที่ทิ้งครอบครัวไป ชายคนรักทิ้งเธอไปเมื่อรู้ว่าเธอไปพลาดท่าเสียทีกับผู้ชายคนอื่น ชีวิตที่ราบรื่นของคล้ายเดือนต้องสะดุดแต่เธอก็ประคองชีวิตให้ดำเนินต่อไปในทางที่ดิ้นงัดได้ ส่วนหนึ่งเป็นเธอมีแม่อย่างประคอง แม่ที่ไม่มีปากไม่มีเสียง ไม่มีกำลังทางเศรษฐกิจที่จะเลี้ยงดู ครอบครัวได้ แต่แม่อย่างประคองได้พยายามสู้ชีวิตโดยไม่ร้องขอความเห็นใจจากใคร ไม่มองน้องผู้ชายที่เขาไม่รักและทิ้งไปด้วยเหตุผลอันไม่สมควร แม้จะไม่เป็นผู้นำที่จะแก้ปัญหาชีวิตให้ลูกได้แต่เป็นแบบอย่างของความอดทนทำให้คล้ายเดือนและน้อง ๆ มีมานะที่จะสู้ชีวิต มีทิวี่จะไม่ขอให้พ่อกลับมา ความรักความสงสารแม่มีส่วนสร้างวุฒิภาวะให้ลูก ๆ จึงเข้มแข็ง เป็นผู้ใหญ่ และร่วมกันแก้ปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดกับครอบครัวให้ลุล่วงไปได้ ไม่ใช่แต่ปัญหาทางเศรษฐกิจ เมื่อประคองมารู้ภายหลังว่าคล้ายเดือนถูกคุกคามทางเพศจากชายที่ไม่แน่ชัดว่าประสงค์ดีหรือร้าย ประคองก็หาทางออกให้ปัญหาคล้คล้ายโดยไม่ต้องพึ่งหัวหน้าครอบครัว จึงกลายเป็นว่าเมื่อพ่อมารับรู้ปัญหาภายหลัง พ่อจึงอยู่ในฐานะส่วนเกินของบ้าน และสร้างปัญหามากกว่าจะช่วยแก้ปัญหา

ความเป็นแม่ทำให้ประคองเป็นผู้หญิงที่ “ทุกลมหายใจเข้าออกของแม่มีแต่ความห่วงใยครอบครัว นึกถึงแต่ความสุขของพ่อ สุขของลูก ๆ ส่วนความต้องการของตัวเองเป็นอันดับสุดท้าย หรือไม่มีอันดับเอาเสียเลย”(เรื่องเดียวกัน : 30) นี่คือนิยามคติของความเป็นแม่ที่สังคมคาดหวัง แต่เมื่อเทียบกับผู้หญิงทำงานที่ซิดพรพบอยู่ทุกเมื่อเชื่อวัน ทำให้ซิดพรต้องการผู้หญิงที่เป็นมากกว่าภรรยาที่บ้านและแม่ของลูก ชีวิตในโลกนอกบ้านที่แตกต่างไปจากในบ้านอย่างสิ้นเชิง ทำให้ประคองหมดความหมาย แต่ประคองก็ไม่เคยเรียกร้องสิ่งใดเลยจากสามี ดังจะเห็นได้จากข้อความที่ผู้เขียนบรรยายความรู้สึกของประคองว่า

ซิดพรพลิกกายไปอีกทางหนึ่งจนเกือบถึงขอบเตียง หันหลังให้หล่อน
อริยาบถของเขาทำให้ประคองซึ่งลืมหืมตามองสามีอยู่ในความมืดสลัวอย่างเงิบ ๆ
เข้าใจ หล่อนไม่ได้ถอนใจ แต่หล่อนหลับตาด้วยความอ่อนล้ากว่าเดิม
เดี่ยวซิดพรก็คงจะนอนหลับ และตัวหล่อนเอง...ความเหน็ดเหนื่อย
อ่อนเพลียจากงานทั้งวัน คงจะทำให้หล่อนหลับไปด้วยไม่ยากนัก ความสัมพันธ์

ฉันสามีภรรยา นะหรือ..หากมันจะเกิดขึ้น มันก็คงเหมือนอาหารที่ต้องเข้าปากเพื่อ
แก้หิวมากกว่าเป็นอาหารทิพย์อย่างใน ้วยหนุ่มสาว ชิดพรและหล่อนเป็นพ่อแม่
ของลูกโตเป็นหนุ่มสาวแล้วถึงสามคน เรื่องจะหวานชื่น นั้นคงจะเป็นไปได้ยาก
เต็มที แต่ประคองก็ยิ่งพอใจ

หล่อนไม่เรียกร้องอะไรมากนักหรอกในชีวิต นอกจากความเป็นอยู่อย่าง
เรียบ ๆ ง่าย ๆ เช่นทุก วันนี่ ถึงต้องประหยัดอดออม เหน็ดเหนื่อยกับงานการ
และความรักใคร่ดูดีเมื่อแรกแต่งงานกลายเป็นความเรียบ ๆ เรื่อย ๆ คล้าย
มิตรภาพ แต่มันก็ตั้งอยู่บนรากฐานของความผาสุกและมั่นคง หล่อนเต็มใจที่จะ
ให้มันเป็นไปเช่นนี้ตลอดชีวิต ชีวิตแบบนี้เหมาะสมแล้วสำหรับผู้หญิงธรรมดา
อย่างหล่อน

ประคองไม่มีความฝัน ไม่มีความ เพื่อเจ้ออย่างผู้หญิงอีกหลาย ๆ คน
หล่อนไม่เรียกร้องในสิ่งที่สูงเกินความเป็นไปได้...ชิดพรกับหล่อนคือคู่สามีภรรยาที่
สามัญ อย่างเหลือแสน แต่นั่นแหละ ความปกติสามัญคือสิ่งที่หล่อนต้องการ
ถ้ามากหรือน้อยกว่านั้นมันก็ไม่ใช่อะไรที่ปกติแล้ว ต้องมากเกินไป...หรือไม่กี่น้อยเกินไป
ซึ่งเป็นสิ่งที่หล่อนไม่พึงประสงค์ทั้งสองอย่าง

(เรื่องเดียวกัน : 63)

ประคองให้ภาพของแม่ชนชั้นกลางที่ต้องเจ็บปวดกับการจากไปของสามีอันเป็นผลสืบเนื่อง
จากวิถีชนชั้นกลางที่เปลี่ยนไปจากเดิม เพียงทำหน้าที่ของภรรยาและแม่ก็ดูเหมือนไม่พอสำหรับแม่
ชนชั้นกลางไปเสียแล้ว อย่างไรก็ตาม เมื่อสามีทิ้งไปเธอเข้มแข็งและปรับและประดับประคองชีวิต
ครอบครัวที่ปราศจากพ่อให้อบอุ่นได้ แสดงให้เห็นว่าแท้ที่จริงแล้วประคองคือผู้จัดการของครอบครัว
ตัวจริงมาโดยตลอด ด้วยความอดทนและเสียสละทำให้ลูกเห็นน้ำใจของแม่และช่วยกันดำรงความ
เป็นครอบครัวที่ไม่มีพ่อ พ่อจึงเป็นผู้ไม่พึงปรารถนาของครอบครัวนี้ไป จะเห็นได้ว่า ว.วินิจฉัยกุล
ผู้เขียนได้แยกความเป็นเมียออกจากความเป็นแม่ และความเป็นแม่ทำให้ครอบครัวเป็นครอบครัว
อยู่ได้ เมื่อพ่อคือผู้ทำร้ายครอบครัว แม่คือผู้รักษาครอบครัวด้วยคุณสมบัติอดทนและเสียสละ
เรื่องของอะตอม : ชีวิตสามัญของผู้หญิง

นวนิยายเรื่อง **เรื่องของอะตอม** ของ วดีลดา เพียงศิริ เป็นนวนิยายในชุดที่ขยายความ
จากเรื่อง **ถึงเจ้าวายุตัวน้อย** กล่าวคือนำเสนอเรื่องราวชีวิตและความฝันของผู้หญิงคนหนึ่งก่อนที่
จะมาเป็นแม่ และแยกกันอยู่กับสามี นวนิยายเรื่องนี้จึงเป็นเหมือนอัตชีวประวัติของผู้เขียนอย่าง
ย่อ โดยรวบรวมเรื่องราวของตนเองไว้ทั้งหมด

ผู้เขียนใช้ชื่อตัวละครผู้เล่าเรื่องราวว่า "อะตอม" สะท้อนให้เห็นถึงการบ่งบอกชีวิตเล็ก ๆ ในสังคม
เป็นชีวิตของผู้หญิงธรรมดา ๆ คนหนึ่ง ไม่มีอะไรโลดโผน มีความหวัง ผิดหวัง สุขและเศร้า วุบ

ไหวไปตามอารมณ์ นวนิยายเรื่องนี้จึงเป็นการเล่าเรื่องในสายตาของผู้หญิงยึดเอาตัวเองเป็นศูนย์กลาง และดำเนินเรื่องโดยชุดเหตุการณ์ปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่นในสังคมแวดล้อม เช่น ครอบครัว เพื่อน คนรัก และ ลูก นวนิยายเรื่องนี้จึงสะท้อนให้เห็นการเล่าเรื่องชีวิตสามัญ และความเป็นแม่ก็เป็นส่วนหนึ่งของความสามัญที่ผู้หญิงต้องเผชิญ

สมการวัย : คุณความดีคือความเป็นแม่

นวนิยายเรื่อง *สมการวัย* ของ สี่ฟ้า แสดงถึงความสิ้นหวังหมดความเชื่อถือต่อสถาบันครอบครัวของเก็จไพฑูรย์เมื่อพ่อแม่หย่ากันหลังเกษียณ เธอคิดว่าครอบครัวไม่ใช่เป็นสถาบันที่มั่นคงและเป็นหลักประกันความสุขให้มนุษย์ได้ ดังนั้นเมื่อพวงเพชรพี่สาวของเธอตั้งครมร์นอกสมรสกับเพื่อนชายชาวต่างชาติ เธอขอรับเลี้ยงลูกของดวงเพชรเป็นลูกตัวเองโดยปิดเรื่องนี้รู้กันเฉพาะเธอกับพี่สาวเท่านั้น เก็จไพฑูรย์หาเลี้ยงเกิดเทิงลูกชายวัยแบเบาะของพี่สาวมาโดยลำพัง โดยปล่อยให้ญาติพี่น้องเข้าใจว่าเป็นลูกของเธอเอง แม้ญาติหรือสังคมจะมองอย่างเหยียดหยามเพราะสงสัยในความประพฤติผิดทางเพศของเธอแต่หนหลัง เก็จไพฑูรย์ก็ไม่สนใจ ระหว่างที่จำเป็นต้องไปทำงานต่างประเทศ เธอนำเกิดเทิงมาฝากครอบครัวที่บ้านของนพ.จามิกรช่วยเลี้ยงดู ความน่ารักของเกิดเทิงช่วยสมานรอยร้าวให้พ่อแม่ของจามิกรที่กำลังร้าวฉานเกือบจะหย่ากัน แต่เมื่อความจริงประจักษ์ หลังจากพวงเพชรประสบอุบัติเหตุเสียชีวิตว่า เกิดเทิงไม่ใช่ลูกของเก็จไพฑูรย์ ย่าของเกิดเทิงเดินทางมารับหลานชายกลับไปเลี้ยงที่สหรัฐอเมริกา เมื่อเก็จไพฑูรย์ทราบจึงไปตามเกิดเทิงกลับมา พอดีกับเกิดเทิงไม่สามารถเข้ากับยาที่เป็นคนแปลกหน้าได้ ในที่สุดยาก็ยอมใจอ่อนยกหลานให้เก็จไพฑูรย์เลี้ยงตามเดิม ท่ามกลางความดีใจของทุกคนโดยเฉพาะพ่อและแม่ของจามิกรที่ติดเกิดเทิงมาก

ภาพของแม่อย่างเก็จไพฑูรย์ได้พลิกจากแม่ร้ายรุ่นที่ใจแตก แต่ยังมีควมรับผิดชอบอยู่บ้างจึงเลี้ยงดูลูก เก็จไพฑูรย์เลี้ยงหลานชายด้วยอารมณ์ทำทนายว่าไม่ต้องมีครอบครัวเธอก็สามารถดูแลชีวิตหนึ่งได้ เพราะแม้แต่เธอและพี่สาวทั้งสองมีครอบครัวที่พร้อมก็ยังไม่แยกทางได้แม้จะร่วมทุกข์ร่วมสุขกันมานาน เธอไม่สนใจว่าใครจะมองเธอว่าอย่างไร แต่เมื่อความจริงปรากฏก็กลับกลายเป็นว่าเธอคือ"แม่พระ"ผู้เสียสละ และดูแลเป็นผู้หญิงที่ดีและมีคุณค่าในบัดดล จากที่เคยรังเกียจและตะขิดตะขวงก็กลับกลายเป็นสรรเสริญ จึงเห็นได้ว่าคุณสมบัติของความเป็นแม่สร้างคุณค่าให้แก่ผู้หญิงแม้เธอจะไม่ใช่แม่ผู้ให้กำเนิดก็ตาม

เก็จไพฑูรย์เป็นลูกที่สะเทือนใจที่สุดเมื่อพ่อแม่หย่าร้างกันกะทันหันทั้ง ๆ ที่เคยเป็นรักใคร่กันดีมาก่อน เธอคิดว่าพ่อแม่เห็นแก่ตัวแทนที่จะเห็นแก่ครอบครัว ด้วยความทำทนายเธอจึงขอเป็นแม่ที่เห็นแก่ลูก"ให้มันรู้กันไปว่าลูกที่มีแต่แม่จะโตขึ้นอย่างสมบูรณ์เหมือนลูกพรอัมพ่อพร้อมแม่ได้หรือเปล่า" แต่เก็จไพฑูรย์ก็ได้เรียนรู้ว่าเราไม่สามารถตัดตัวเองออกจากครอบครัวได้สิ้นเชิง ที่เรายังมีญาติพี่น้อง แม้มิได้อยู่ด้วยกันแต่ก็ช่วยอาศัยเกื้อกูล เก็จไพฑูรย์จึงไม่ได้มองครอบครัวแบบที่มีพ่อ

แม่ลูกอย่างที่เคยมอง เมื่อเธอได้รู้จักจนส่งมอบเกิดเทิงในครอบครัวพ่อแม่ของจามิกร เธอจึงได้เข้าใจความหมายของครอบครัวที่หมายถึงความรัก ความผูกพันและห่วงใยกัน มิได้หมายถึงการผูกพันระหว่างคนสองคนด้วยการสมรสและมีลูกที่ต้องเลี้ยงดูร่วมกันเท่านั้น

แม้เรื่องนี้จะมุ่งเสนอปัญหาวิกฤตวัยกลางคน แต่ก็สะท้อนความเป็นพ่อแม่วัยกลางคนที่ลูกโตไปหมดแล้ว และวิถีชีวิตครอบครัวชนชั้นกลางสมัยใหม่ที่ต่างแยกครอบครัวออกไปเมื่อทำงานหรือแต่งงาน ความรักใคร่ที่ผ่านมาในวัยหนุ่มสาวจึงจางไป ความเป็นพ่อแม่ก็ลดบทบาทลง การมีหลานให้อุ้มชูเป็นสิ่งที่ทำให้ผู้สูงวัยเหล่านี้ไม่สนใจหมกมุ่นอยู่กับสิ่งไม่พึงใจในวิถีชีวิตของตัวเอง ความเป็นแม่จึงถูกมองในฐานะหน้าที่ที่ทำให้ผู้หญิงมีค่า แต่เมื่อหมดภาระนี้ชีวิตก็ดูว่างเปล่าน่าเบื่อ แม้แต่กับแม่วัยรุ่นอย่างเก็จไพฑูรย์ก็ยังรู้สึกถึงความหมายของชีวิตมากขึ้นเมื่อต้องรับผิดชอบลูก

เส้นไหมสีเงิน : แม่สามแบบที่เลี้ยงลูกต่างกัน

นวนิยายเรื่อง **เส้นไหมสีเงิน** ของ ว.วินิจฉัยกุลนำเสนอเรื่องราวชีวิตของครอบครัวสองครอบครัวที่เป็นผู้สูงวัยเป็นเพื่อนบ้านกัน คือครอบครัวของคุณตาพจน์ที่ต้องดูแลหลาน ๆ วัยรุ่น 4 คนที่พ่อไปทำงานอยู่ต่างประเทศและแม่เสียชีวิต กับครอบครัวของคุณยายบุญงาที่อยู่ตามลำพังสองคนกับลูกจ้าง ครอบครัวของคุณยายบุญงามีปัญหาที่ลูกสาวทั้งสองคนไม่ถูกกัน จงกลนี้ลูกสาวคนโตล้มเหลวทั้งในชีวิตครอบครัวและหน้าที่การงาน อาศัยอยู่ต่างจังหวัด ส่วนอุบลวรรณ ลูกสาวคนเล็กมีครอบครัวและเลี้ยงยาดราลูกชายอย่างพะเน้าพะนอตามใจในทุกเรื่องจนเสียนิสัย มีเรื่องราวมากมายที่สองครอบครัวนี้เข้ามาพัวพันกัน แต่ก็ลงเอยลงด้วยดีด้วยเพราะความเข้าใจกันระหว่างคนรุ่นตายเป็นกับคนรุ่นหลาน

ประเด็นที่น่าสนใจเกี่ยวกับความเป็นแม่ในเรื่องนี้อยู่ที่ครอบครัวของคุณยายบุญงา รวมทั้งลูกสาวของคุณยายต่างเป็นแม่คนและแบบ คุณยายบุญงาเป็นแม่ที่หัวเหวโนวัยชรา เพราะไม่สามารถอยู่กับลูกคนโตได้ด้วยวิถีชีวิตของลูกแต่ละคนทำให้อึดอัดใจ จงกลนี้เป็นแม่ที่ไม่สนใจจะทำหน้าที่แม่ คิดถึงประโยชน์ส่วนตน และสามารถใช้อุบายเล่ห์กลทุกอย่างให้ได้เงินมาไม่ว่าจะไปยืมเงินคนรักของสการผู้เป็นลูกแล้วไม่ใช่เป็นเหตุให้ลูกกับคนรักต้องหมางใจกันจนต้องเลิกกันไปแล้วยังหลอกลวงแม่ของตนเองว่าถูกเจ้าหนี้ขู่ทำร้ายเพื่อให้ยกโฉนดบ้านที่อาศัยอยู่ให้เธอไปใช้หนี้ อุบลวรรณเป็นแม่ที่เป็นเหมือนทาสรับใช้ยาดราลูกชายในทุกเรื่อง แม่สามแบบที่มีความผูกพันทางสายเลือดปะทะกันด้วย อุดมการณ์ความเป็นแม่ที่ต่างกัน ความรัก ความอดทนเสียสละเพื่อลูก ย่อมแตกต่างกันไปตามอุดมการณ์ คุณยายเป็นแม่ที่ไม่เด็ดขาด ใจอ่อนกับลูกหลาน จึงร้อนใจเสมอเมื่อลูกหลานมาทวงสิทธิ์ที่พึงได้ในฐานะลูกจากคุณยาย ความรักของคุณยายมีแต่ให้และเสียสละจนหลานทนไม่ได้ที่คุณยายจะถูกลูกเอาเปรียบเสมอ ความรักของแม่ที่เอาแต่ได้ จึงสร้างความเดือดร้อนไม่รู้จบ ความรักลูกแบบคลังโคล้ท่มเทของอุบลวรรณแม่ทำให้ลูกไม่สามารถมีชีวิตร่วมกับผู้อื่นได้ แต่เมื่อชีวิตของแม่ทั้งสามแบบวนเวียนพัวพันกัน สิ่งแม่แต่ละคนขาดสามารถชดเชยได้

ด้วยคุณสมบัติของแม่คนอื่น สकारและยาตราหลานของคุณยายจึงเติบโตมาได้อย่างเหมาะสม และมีวุฒิภาวะสูงกว่าแม่ของตนเอง

นอกจากนั้นแม้ความพอดีของการเสียสละจะไม่สามารถชั่งตวงวัดได้ ระหว่างแม่ที่ยอมทุกอย่างเพื่อลูก แม่ที่เรียกร้องจากลูก แม่ที่ปรนเปรอลูก ทำยที่สุดสถานการณ์ต่าง ๆ ในเรื่องชี้ให้เห็นว่าอย่างไรเสียแม่ก็เสียสละเพื่อลูกได้ ถ้าการเสียสละนั้นหมายถึงแลกกับชีวิตที่เป็นปกติของลูก อย่างเช่นคุณยายยอมยกโฉนดบ้านและที่ดินซึ่งเป็นสมบัติชิ้นสุดท้ายให้แก่จกกลนี้ อุบลวรรณยอมปล่อยยาตราได้มีโอกาสใช้ชีวิตพึ่งพาตัวเองโดยไม่เข้าไปก้าวก่าย และความเสียสละของแม่ที่ไม่เคยทำอะไรให้ลูกมาตลอดชีวิตอย่างจกกลนี้คือไม่นำตัวเองมาพัวพันชีวิตของลูก เพื่อที่ว่าลูกจะไม่ต้องเดือดร้อนกับปัญหาที่เธอสร้าง

นวนิยายเรื่องนี้จึงชี้ให้เห็นว่าไม่มีใครเป็นแม่ที่สมบูรณ์แบบ ลูกได้รับความรักการดูแลอบรมจากแม่ได้บางส่วน แต่ด้วยคุณลักษณะของแม่ที่มีอยู่ในตัวของผู้หญิงเหล่านี้สร้างความตระหนักรู้ให้แก่ชีวิตอื่นที่ไม่ใช่ลูกแท้ ๆ นับได้ว่ากระบวนการกล่อมเกลாதองสังคมเกิดขึ้นได้โดยอาศัยการเรียนรู้จากความเป็นแม่ของผู้หญิงในสังคมนั้นเอง

การขยายตัวทางเศรษฐกิจภายในประเทศมีผลต่อวิถีชีวิตชนชั้นกลางในเรื่อง ลูกเขยของคุณตาพจน์จำต้องไปทำงานต่างประเทศเพื่อให้ลูก ๆ ยังชีพอยู่ด้วยรายได้หลักจากพ่อที่ได้มากกว่าการทำงานในประเทศ ค่านิยมของการให้วัตถุแก่ลูกเห็นได้จากการเลี้ยงลูกของอุบลวรรณ ความต้องการมรดกบ้านและที่ดินซึ่งมีมูลค่าสูงในยุคสมัยที่ธุรกิจอสังหาริมทรัพย์กำลังรุ่ง ขณะเดียวกันนวนิยายเรื่องนี้เปิดมุมมองมิติของครอบครัวไทยที่มีไซหมายถึงเพียงพ่อแม่ลูก ความรักและความผูกพันระหว่างญาติผู้ใหญ่สูงอายุกับลูกหลานเป็นจุดแข็งที่จะพัฒนาสถาบันครอบครัวได้ดี โดยเฉพาะครอบครัวของชนชั้นกลางที่พ่อแม่ต้องมุ่งทำมาหากินเป็นหลัก ปู่ย่าตายายจะให้การอบรม ให้คำแนะนำที่เปี่ยมด้วยประสบการณ์อันเป็นแนวทางที่จะเสริมสถาบันครอบครัวให้แข็งแกร่งได้

หนึ่งห้องหัวใจ : แม่มายที่ถูกลูก ๆ ควบคุม

นวนิยายเรื่อง **หนึ่งห้องหัวใจ** ของกฤษณา อโศกสิน เป็นเรื่องของสิริ แม่มายที่เลี้ยงดูของลูกสี่คนอย่างไม่ลำบากเท่าใดนักเพราะสามีทิ้งมรดกให้เธอพอสมควร ประกอบกับเธอเป็นผู้หญิงทำงานที่มีรายได้ค่อนข้างสูง เธอยังคิดถึงชีวิตคู่ แต่การตัดสินใจก็ต้องคำนึงถึงลูก ๆ เป็นหลัก เพราะชีวิตของสิรินอกจากพฤติกรรมของลูกจะจุกจิกกวนอารมณ์เธอบ้างก็นับว่าเป็นสุขพอสมควร เมื่อชาติหรืออดีตคนรักเก่าเข้ามาพัวพัน ลูก ๆ จึงเข้ามาตรวจสอบอย่างใกล้ชิด และพยายามชักนำให้สิริสนใจกิจที่เป็นพ่อม่ายภรรยาตายและมีฐานะดี ความประพฤติดีมากกว่าชาติที่สถานภาพม่ายของเขายังไม่ชัดเจน จนเมื่อภรรยาของชาติริมาแสดงตัว สิริจึงตระหนักว่าชีวิตคู่ที่เธอจะเลือกต่อไปต้องไม่ใช่ชีวิตคู่ที่จะสร้างปัญหาในกับครอบครัวของเธอ

ความขัดแย้งอย่างเดียวนี่มีในเรื่องนี้คือสิริจะเลือกชีวิตตามใจตัวเองหรือคิดถึงลูก ๆ แต่ผู้อ่านก็แทบจะทราบคำตอบอย่างชัดเจนจากบุคลิกของสิริว่าลูกต้องมาก่อนเสมอ

นวนิยายเรื่องนี้ดำเนินเรื่องอย่างเรียบง่าย ๆ เรียบ ๆ ไม่มีเหตุการณ์ให้ชวนระทึกใจ ดำเนินเรื่องด้วยการเล่าของแม่ผู้ทุ่มเทชีวิตจิตใจให้แก่ลูก ในสายตาของลูกสิริคือเพื่อนคนหนึ่ง และเป็นผู้ที่ลูกจะต้องดูแลปกป้องให้มีความสุขสมกับที่แม่เลี้ยงดูเขาเป็นอย่างดี นับได้ว่านิยายเรื่องนี้สะท้อนวิถีชีวิตและค่านิยมของแม่ชนชั้นกลางค่อนข้างสูงที่ยึดมั่นในอุดมการณ์ความเป็นแม่อย่างเหนียวแน่น แม้ไม่ลำบากในการครองชีวิต แต่ปฏิกิริยาที่ลูกแสดงออกกับเธอยามไม่ได้ตั้งใจก็ทำให้เธอท้อใจจนบอกว่า "พวกเธอคงไม่รู้หรือหนะว่า ความเป็นแม่อย่าง "แม่ของโลก" ที่ฉันแบกอยู่ทุกวันมันหนัก" (กฤษณา อโศกสิน(นามแฝง), 2535 :112) สิริยังแสดงให้เห็นถึงบทบาทความเป็นแม่ของผู้หญิงว่า "ในความเป็นมารดา นอกจากรักลูกตนแล้ว ยังต้องเผื่อไปยังลูกของผู้อื่นรอบ ด้วย หรือรอบ ๆ แผ่นดินนี้ แผ่นดินนั้นอีกด้วย"(เรื่องเดียวกัน : 329)

3.3.1.3 แม่ระดับชนชั้นสูง

นวนิยายที่แสดงภาพของแม่ชนชั้นสูงในเรื่องนี้คือเรื่อง *คุณชาย* และยังมีภาพของแม่ชนชั้นกลาง และแม่ชนชั้นล่าง นำเสนอไว้ด้วย อันสะท้อนให้เห็นถึงวิถีชีวิตที่แตกต่างกัน

คุณชาย : แม่ผู้บงการลูกและลูกผู้บงการแม่

แนวคิดหลักของนวนิยายเรื่อง *คุณชาย* ของ ว.วินิจฉัยกุล ไม่ได้อยู่ที่ความเป็นแม่โดยตรง แต่แสดงให้เห็นว่าการอบรมเลี้ยงดูมีส่วนสร้างบุคลิกภาพมากกว่าสายเลือด หากความเป็นแม่ในเรื่องนี้ก็น่าสนใจ ที่คุณหญิงละม้ายพิพม์กับสุภาแม้จะเป็นผู้หญิงคนละระดับชั้นทางสังคมแต่ก็ให้สิ่งที่ดีที่สุดแก่ลูกทุกอย่าง ลูกก็ยังมีพฤติกรรมที่ไม่พึงประสงค์ ในระดับชนชั้นสูงการต้องบริหารทรัพย์สินทำให้คุณหญิงละม้ายพิพม์มุ่งไปที่การจัดการให้เกิดความยุติธรรมแก่ลูก ๆ ที่มักจะแย่งกันอ้างสิทธิ์ในทรัพย์สินสมบัติและไม่ยอมเสียเปรียบกัน ชีวิตของแม่ในระดับสูงจึงต้องเป็นฝ่ายให้ลูกที่ถนัดแต่เป็นผู้รับอย่างเดียว และการให้ของคุณหญิงละม้ายพิพม์ก็เป็นการให้แบบเผด็จการ ไม่เคยถามความต้องการและไม่คำนึงถึงความรู้สึกของลูก ผลักดันให้เกศสุดาลูกสาวคนเล็กไปมีความสัมพันธ์กับผู้ชายที่ไม่มีอนาคตและเข้ามาสร้างปัญหาในครอบครัวของคุณหญิงละม้ายพิพม์เพียงเพราะเขาเป็นผู้เดียวที่รับฟังเธอ ทำให้เธอรู้สึกสำคัญต่างไปจากแม่ของเธอที่ไม่เคยสนใจรับรู้สิ่งที่เธอคิดเลยด้วยซ้ำ ส่วนในระดับชนชั้นกลางสุภาและมามีเดียเป็นลูกคนเดียวและเชื่อว่าการเรียนเท่านั้นคือหนทางเดียวที่ทำให้ลูกประสบความสำเร็จได้ แต่ยั้งขาดทักษะทางสังคม ขณะที่โด่งเด็กในบ้านได้ดีเพราะเกิดจากการอบรมของมหาและสุภาที่เลี้ยงตนมาตั้งลูก เพียงแต่ไม่ได้พะนอตามใจเท่าลูก โด่งจึงมีสัมมาคารวะ รู้การควรไม่ควรมากกว่าลูกแท้ ๆ มีน้ำใจและไม่เคยดูตายมากกว่าสุภาบุรุษในสังคมชนชั้นสูง ทั้งที่พื้นเพของโด่งมาจากชนชั้นล่างเพราะแม่ของโด่งเป็น

หญิงที่ให้บริการทางเพศแก่ชาวต่างชาติ โด่งถูกนำมาฝากเลี้ยงไว้กับชาวบ้านในสวนแล้วแม่ก็หายไปไม่ติดต่อกัน จนยายที่ฝากเลี้ยงตายมหาภักกับสุภาจึงรับเลี้ยงโด่งไว้ ต่อมาแม่ของโด่งมารับโด่งไปอยู่ด้วยในจังหวัดที่โด่งต้องออกจากบ้านสุภาและมหาเพราะเดี่ยเป็นสาเหตุ โด่งซึ่งไม่คาดหวังว่าจะมีชีวิตที่ดีกว่ากลับได้โอกาสที่ทำให้เขาได้กลับมาเป็น"คุณชาย"ในช่วงที่ธุรกิจสังหาริมทรัพย์กำลังรุ่งเรือง การดูแลเซอร์วิสอพาร์ทเมนต์จึงเป็นงานที่เหมาะสมกับโด่งมาก เขาจึงประสบความสำเร็จในหน้าที่การงาน และไม่เคยมลิมที่จะหมั่นไปดูแลสุภากับมหาผู้มีพระคุณ ขณะที่เดี่ยติดอยู่ในวังวนของความสำเร็จของวัตถุนิยมในสังคมอเมริกันจึงไม่อาจกลับมาใช้ชีวิตแบบชนชั้นกลางในประเทศได้

ดังนั้นไม่ว่าจะเป็นแม่ผู้บงการลูกอย่างคุณหญิงละม้ายทิพย์ เป็นแม่ที่ถูกลูกบงการอย่างสุภาก็ล้วนแต่ไม่สามารถสร้างคุณลักษณะนิสัยที่ดีแก่ลูกได้ บางครั้งความรักความเมตตาจนปราศจากอุเบกขาคือการวางเฉย และปล่อยลูกบ้างแทนที่จะไปโอบอุ้มทุกอย่าง นวนิยายเรื่องนี้แสดงให้เห็นว่าความรักความเมตตาและให้ลูกทางด้านวัตถุเพียงอย่างเดียวไม่สามารถสร้างลูกที่ดีได้ ต้องอาศัยอุเบกขาและให้ลูกเรียนรู้ที่จะต่อสู้ชีวิตด้วยตนเองบ้าง ระดับชนชั้นทางสังคมไม่ได้เป็นหลักประกันความสำเร็จของลูกเสมอไป

3.3.2 แม่กับเพศสถานะ

3.3.2.1 แม่ : ความอดทนเสียสละของผู้หญิง

เมื่อแม่เป็นแกนหลักที่สำคัญของครอบครัว การจะประดับประดาครอบครัวภายใต้ความกดดันหรือวิกฤตต่าง ๆ ที่ถาโถมเข้ามาต้องอาศัยความอดทนและความเสียสละอย่างมากของแม่ ในนวนิยายทุกยุคล้วนนำเสนอความอดทนและเสียสละของผู้หญิงผู้เป็นแม่แล้วทั้งสิ้น นวนิยายในช่วงนี้ยังตอกย้ำความเสียสละของผู้หญิง โดยลงลึกถึงรายละเอียดและปัญหาที่ผู้หญิงผู้เป็นแม่ต้องเผชิญและต้องอาศัยความอดทนและเสียสละอย่างมาก ดังจะเห็นจากเรื่อง *มณีร้าย ไฟในดวงตา* และ *ดวงใจแม่* ที่นำเสนอไปแล้ว

เรื่อง *มณีร้าย* ประคองแสดงให้เห็นถึงความอดทนในหน้าที่ของภรรยา ที่สามีมิได้ยึดในทุกข์สุขของเธอ ปล่อยวางภาระให้เธอเป็นผู้ดูแลบ้านและครอบครัว ไม่รับรู้แม้กระทั่งประคองหารายได้พิเศษเพื่อจุนเจือครอบครัวอีกทาง เมื่อขีดพรทึงครอบครัวไปอยู่กับภรรยาใหม่ ก็ยิ่งเห็นความอดทนของประคองมากยิ่งขึ้น คล้ายเดือนสงสารนึ่งสงสารแม่ ประคองต้องเจ็บปวดกับการจากไปของสามีโดยที่เธอมิได้บงการในหน้าที่ของภรรยาและแม่ เธอต้องพยายามหาเลี้ยงลูกโดยลำพัง ขีดพรทึงยับยั้งค่าใช้จ่ายในบ้านก็ต่อเมื่อลูก ไปขอโดยที่ภรรยาใหม่พยายามกีดกันทุกทาง ในที่สุดประคองก็หาทางออกเรื่องค่าใช้จ่ายได้โดยมิหวังพึ่งสามีด้วยการปรับปรุงบ้านเป็นหอพัก ยิ่งไป

กว่านั้นประคองก็ต้องรับหน้าที่ไปแก้ไขปัญหามาของคล้ายเดือนโดยที่ชีวิตพรไม่ได้มีส่วนรับรู้หรือช่วยเหลือแม้แต่หน่อย

เรื่อง **ไฟในดวงตา** แม่มาอย่างจุโรยมาเป็นภรรยาเก็บของธัญญ์เพื่อแลกกับเงินที่มา รักษาหูของลูก เธอก็ได้รับความสุขทางเพศ และได้เลื่อนฐานะมาเป็นภรรยาของเจ้าของกิจการ คอมพิวเตอร์ จากชีวิตของผู้หญิงบ้านนอกที่ไม่มีความรู้แต่งงานกับสามีชาวบ้านที่ตายระหว่างไป ค้าแรงงานอยู่ต่างประเทศ มาเป็นภรรยาลับ คนใช้ จนเป็นสะใภ้เศรษฐีชาวจีน เส้นทางชีวิตของ จุไรต้องอาศัยความอดทนและเสียสละเพื่อลูกเป็นพลังใจ

เรื่อง **ดวงใจแม่** สายเกรงว่าจะถูกพรากลูกไป หลังจากที่เธอดังครรภกับเดิมชัยลูกชายของ นายจ้าง เธอจึงหนีมาทั้ง ๆ ที่ยังตั้งครรภมาของอาศัยอยู่ที่สวนแห่งหนึ่ง โดยทำงานรับจ้างเจ้าของ สวนเพื่อหารายได้มาเลี้ยงลูก สายทำทุกอย่างที่จะให้ลูกไม่ลำบาก ทั้งซักผ้า ตักน้ำให้ลูกอาบ สาย เก็บเงินมากพอจนขออนุญาตเจ้าของสวนปลูกบ้านให้สาววิณีลูกสาวได้อยู่สบายขึ้น แต่สาววิณี รังเกียจและอับอายที่มีแม่ด้อยการศึกษา สายก็ยังอดทนต่ออภิวาจาของลูก และกว่าลูกจะรู้ว่า เธอสละให้ลูกได้แม้ชีวิตก็สายไปแล้ว สายกระโดดน้ำตายเพื่อไม่ให้สาววิณีต้องอับอายคู่รักที่มีแม่ อย่างเธอ แต่เมื่อศิริวัฒน์คู่รักของสาววิณีทราบความจริง เขาซึ่งซิงพฤติกรรมของสาววิณีมากและดี จากเธอไป

นอกจากนวนิยายสามเรื่องนี้มีนวนิยายที่นำเสนอความอดทนและเสียสละตามเพศสถานะ ของได้แก่เรื่อง **คือหัตถาครองพิภพ คือหัตถาครองพิภพจบสากล ข้ามสีทันดร และ เนื้อใน คือหัตถาครองพิภพ และ คือหัตถาครองพิภพจบสากล**

คือหัตถาครองพิภพ และ คือหัตถาครองพิภพจบสากล: แม่ผู้มีความสุขกับการเป็นแม่

นวนิยายเรื่อง**คือหัตถาครองพิภพ และคือหัตถาครองพิภพจบสากล** ของน้ำอบ เขียน ห่างกันเพียง 5 ปี เนื่องจากนวนิยายทั้งสองเรื่องนี้สร้างโดยใช้ตัวละครชุดเดียวกัน ดำเนินชีวิตที่ ต่อเนื่องกันมาจึงขอวิเคราะห์ต่อเนื่องกันไปดังนี้

สะบันงาเป็นแม่ของลูกสาวสามคนและลูกชายหนึ่งคน ชีวิตของเธอผ่านความทุกข์ เนื่องจากชะตากรรมที่เกิดขึ้นกับลูกแต่ละคนในเส้นทางชีวิตที่ถูกเลือก แต่นวนิยายทั้งสองเรื่องนี้ก็ แสดงให้เห็นความสุขของสะบันงาที่ได้เป็นแม่ เริ่มจากสะบันงายอมรับสภาพเป็นภรรยาของพระยา สมิตินุมิได้อย่างมีความสุขหลังจากที่ให้กำเนิดลูกคนแรก เธอเลี้ยงลูกทั้งสี่คนรวมถึงลูกที่เกิดกับ ภรรยาคนอื่นของพระยาสมิตินุมิมาอย่างมีความสุข เมื่อสะบันงาสูญเสียลูกชายคนเล็กที่ถูกทำร้าย อย่างโหดเหี้ยมไปเธอฟื้นตัวจากสภาพหมดอาลัยตายอยากที่แทบจะตายตามลูกไปก็เพราะ คุณหญิงศรีปลุกเร้าให้เธอคิดถึงลูกที่ยังมีชีวิตอยู่ ตลอดเวลาที่สะบันงาเฝ้ามองชีวิตลูก ๆ หลายครั้ง

ที่เธอเป็นทุกข์เพราะลูกไม่ได้ตั้งใจ แต่ในความเป็นแม่สะบันงาก็มีความสุขที่เอาใจช่วยให้ลูก
เอาชนะอุปสรรคจนประสบความสำเร็จทีละคน ๆ โดยมีคุณหญิงศรีเป็นที่ปรึกษา

คุณหญิงศรีภรรยาเอกของพระยาสมิตติภูมิเป็นผู้ที่พยายามหนีความเป็นแม่ เธอรังเกียจลูก
และการเป็นแม่ตั้งแต่รู้ตัวว่าตั้งครรภ์ หลังจากที่คุณหญิงศรีให้กำเนิดธิดาคุณหญิงศรีถูกคนที่พระ
ยาสมิตติภูมิว่าจ้างมาให้ฆาฏศลทำร้าย พระยาสมิตติภูมิเข้าใจว่าคุณหญิงศรีตายแล้ว แต่คุณหญิง
แอบซ่อนตัวอยู่และอาศัยเขียนข่าวรับใช้เก่าแก่มาขออาศัยอยู่ในเขตสวนเพราะรักและเป็นห่วงลูก
สาวของเธอ จึงนับได้ว่าคุณหญิงศรียอมรับว่าความสุขที่แท้จริงของผู้หญิงคือการได้เป็นแม่นั่นเอง

แม้ลูกสาวของคุณหญิงศรีจะตายไปและความจริงปรากฏว่าเธอคือคุณหญิงศรีที่หาย
สาบสูญภายหลังพระยาสมิตติภูมิเสียชีวิต แต่เธอก็ยังถือว่าตนยังอยู่ในฐานะแม่ เพราะเธอบอกกับ
สะบันงาเสมอว่า "ลูกเธอทั้งนั้นเหมือนลูกฉันทุกคน" คุณหญิงศรีจึงเป็นคู่คิดและที่ปรึกษาและยื่นมือ
มาช่วยยามที่ลูก ๆ ของสะบันงาเผชิญกับความผันผวนของชีวิตและอิมเมมไปกับความก้าวหน้าของ
ลูก ๆ สะบันงาทุกคน

ลูกสาวของสะบันงาสองคนสืบทอดอุดมการณ์ที่เชื่อว่าความสุขของผู้หญิงคือการเป็นแม่
แพรวพรรณรายประสบความสำเร็จในชีวิตครอบครัวกับสามีและลูก ๆ ทั้งสี่คน ด้วยความเป็นแม่
เธอจึงสุขุม ไม่รู้ว่าเมื่อรู้ว่าสามีนอกใจไปมีความสัมพันธ์ทางเพศกับผู้หญิงอื่นเมื่อห่างเธอ เธอ
รักษาความรักความอบอุ่นในครอบครัวเอาไว้ได้ ส่วนพราวพิลาสมีลูกแต่ลูกของเธอต้องจมน้ำตาย
ด้วยน้ำมือของลูกเลี้ยงที่ยังเด็กจึงขาดความยั้งคิด เธอปกป้องลูกไว้ไม่ทันแต่เธอก็พยายามปกป้อง
ลูกของศีลสามีที่เกิดกับเมขลาภรรยาเก่าด้วยหน้าที่ของความเป็นแม่

นวนิยายทั้งสองเรื่องเสนอชีวิตของผู้หญิงที่เห็นความสุขของการได้เป็นแม่ ชีวิตของพวกเขา
เธอดำเนินความเป็นแม่อย่างมีความสุขและภาคภูมิใจในหน้าที่นี้ แต่ชีวิตของผู้หญิงที่ปฏิเสธความ
เป็นแม่เช่นคุณหญิงศรี(เมื่อยังสาว) และเมขลาภรรยาเก่าของศีลเป็นชีวิตที่ไร้สุข และไม่มีแก่นสาร
จะมียกเว้นก็แต่พริ้มเพราะลูกสาวคนโตของสะบันงาที่เลือกบวชเป็นชีในพุทธศาสนา พริ้มเพราะได้พบ
กับความสุขสงบในโลกของธรรมะ และทำหน้าที่ของผู้ทรงศีลในการเผยแพร่ธรรมะ ความสุขของเธอ
เธอเป็นหนทางที่ไม่ได้ปฏิเสธความเป็นแม่ หากเราจะตีความความเป็นแม่ให้ครอบคลุมถึงการโอบ
อ้อม เอื้ออาทร เมตตา และเสียสละเพื่อผู้อื่น

เรื่อง *คือหัตถการองพิภพ* ผู้อ่านได้เห็นความอดทนของคุณหญิงศรี และสะบันงาผู้เป็น
ภรรยาของพระยาสมิตติภูมิทั้งคู่ คุณหญิงศรีแสดงความอดทน แม้จะถูกทำร้ายจนเสียโฉมและพิการ
ต้องอยู่อย่างหลบ ๆ ซ่อน ๆ เพราะเกรงอำนาจของอดีตสามี แต่ก็ยังเป็นห่วงพิศวิลาลูกสาวที่
บกพร่องทางสติปัญญา ส่วนสะบันงาก็อดทนอยู่กับกับพระยาสมิตติภูมิ ทั้ง ๆ ที่ไม่ได้รักเพื่อลูก
และเมื่อเธอเสียใจที่พฤกษ์ลูกชายถูกลวงไปฆ่าเพราะความเข้าใจผิด เธอตรอมใจจนหมดอาลัยตาย

อยากในชีวิต แต่คุณหญิงศรีพุดให้สติเธอว่าเธอยังมีลูกอีกสี่คนที่ต้องการแม่ สะบันงาจึงได้คิดและมีชีวิตอยู่ต่อไป และคุณสมบัตินี้ได้สืบเนื่องต่อมาจนถึงรุ่นลูกของสะบันงาใน **คือหัตถาครองพิภพ จบสากล** ทั้งแพรวพรรณราย และ พราวพิลาสต่างใช้ความเสียสละอดทนเพื่อผดุงรักษาครอบครัวต่อไป

ข้ามสีทันดร : แม่ที่ลูกติดยาเสพติด

นวนิยายเรื่อง **ข้ามสีทันดร** ของ กฤษณา อโศกสิน นำเสนอเรื่องของครอบครัวสองครอบครัวที่มีลูกชายติดยาเสพติด ได้เห็นความทนทุกข์ทรมานของแม่เมื่อรู้ว่าลูกติดยาพร้อม ๆ กับความอดทนอย่างยิ่งยวดที่จะเป็นกำลังใจให้ลูกเลิกเสพหลังจากที่ล้มเหลวครั้งแล้วครั้งเล่า ไม่เพียงแต่เท่านั้นการติดยาเสพติดก็มีการบ่งชี้ทางจิตวิทยาว่ามาจากแม่ ทั้งนี้เป็นเพราะครอบครัวหนึ่งแม่เป็นใหญ่ในบ้านและมีความสามารถในการจัดการและบริหารงานไม่มีที่ติ ส่งผลต่อกลไกทางจิตของลูกชายที่ต่อต้านแม่ด้วยการหันเหหาหาเสพติด ส่วนอีกครอบครัวหนึ่งเป็นเพราะแม่ให้ท้ายและคอยตามใจทำให้การสร้างวินัยแก่ลูกไม่มีความหมาย นำแปลกที่วาทกรรมทางจิตวิทยาที่แสดงไว้ในเรื่องล้วนแต่โทษแม่ทั้งสิ้นทั้งล่อง ราวกับจะซ้ำเติมความทุกข์ของแม่ แต่เมื่อเกิดปัญหาขึ้นมีแต่แม่เท่านั้นที่เอาธุระ พ่อมักจะโกรธแค้นอาละวาดตดพ่อดัดลูกอย่างพ่อของดวล หรือก็ไม่ปล่อยให้ปละยให้เป็นธุระของแม่อย่างพ่อของเที่ยงวัน หน้าซ้ำยังต้องแบกรับสายตาของสังคมที่จับจ้องว่าลูกของเธอเป็นบุคคลที่ไม่พึงประสงค์และจะต้องให้กำลังใจลูกประคับประคองไม่ให้หวนไหวจนหวนกลับไปเสพยาอีก กล่าวได้ว่าหากการเลิกเสพยาเสพติดกระทำได้อย่างถูกต้องดังการ"ข้ามสีทันดร"แต่ลูกก็มีได้ข้ามโดยลำพังคนเดียว ความทุกข์อันหนักหน่วงยังเทียบไม่ได้กับกำลังใจอันเข้มแข็งของแม่ที่ต้องพาลูก"ข้ามสีทันดร"ให้ได้เช่นกัน

นวนิยายเรื่องนี้จึงชี้ให้เห็นถึงความเสียสละอย่างใหญ่หลวงของแม่ที่จะต้องดูแลชีวิตของลูกที่ไม่อาจรับผิดชอบชีวิตของตัวเอง ความทุกข์ที่แม่ต้องเผชิญโดยลำพังแม้แต่คนในครอบครัวเดียวกัน ก็อาจตัดใจออกจากปัญหาได้บางขณะ แต่ไม่ใช่สำหรับแม่ ไม่ใช่เพราะความรู้สึกผิดจากการบ่งชี้ทางจิตวิทยา แต่เป็นเพราะความรักที่มีต่อลูกที่ต้องทนทรมานกับอาการอยากเสพยาของลูกมากเสียยิ่งกว่าการรับรู้ว่าคุณติดยาเสพติดเสียอีก

เนื้อใน : แม่ผู้อดทนอย่างไรเหตุผล

ขณะที่ **ข้ามสีทันดร** แสดงถึงความอดทนอย่างยิ่งยวดของแม่ แต่นวนิยายเรื่อง **เนื้อใน** นี้ กลับแสดงถึงการอดทนอย่างไรเหตุผลเพราะปลืทนอยู่อย่างระบັกระบอมกับราเชนสามีที่มีความต้องการทางเพศสูง เห็นแก่ตัว ปากร้าย เพียงเพราะคุณสมบัติเดียวของสามีคือความรักที่มีต่อลูก กระนั้น หรือความกลัวที่คิดว่าไม่มีวันหนีรอดพ้นจากอำนาจของราเชนได้ หรือเธอคิดว่าเธอยังปลอดภัยเพราะมีเข็มเพชรนายจ้างผู้รับรู้ปัญหาของเธอเห็นอกเห็นใจ ไม่ว่าจะด้วยเหตุใดก็ล้วนแต่ไม่สมเหตุสมผลตามตรรกะทั้งสิ้น เพราะปลืยอมทุกอย่างแม้จะรู้ว่าความเมตตาของเข็มเพชรนั้น

แฝงด้วยการกดและข่ม ปลีอาจจะดูไม่ออกว่าเข็มเพชรใช้เธอเป็นเครื่องมือเพื่อแสดงความเหนือกว่า สูงส่งกว่าราชนที่เข็มเพชรจริงเกลียดจางซัง และราชนแสดงอำนาจเหนือกว่าปลีเพื่อข่มเข็มเพชรที่ เขามีสิทธิในฐานะสามีที่จะมีอำนาจเหนือกว่าเมื่อเทียบกับนายจ้าง ปลีจึงอยู่ตรงกลางระหว่างเข็ม เพชรและราชนที่มุ่งใช้เธอเป็นเครื่องมือประหัตประหารทำร้ายกันมาโดยตลอด น้องสาวของปลีผู้ รู้เท่าทันเกมระหว่างราชนกับเข็มเพชรออกอุบายยั่วพี่เขยเพื่อให้ปลีตาสว่าง และพาลูกหนีออกจาก วังวนของการเป็นเหยื่อในรูปของการพึ่งพาอาศัยนี้ซึ่งความอดทนของเธอก็มีแต่จะหวนกลับมาทำร้าย เธอและลูก

ปลีทนอยู่กับราชนไม่ใช่เพราะความจำเป็นทางเศรษฐกิจ รายจ่ายในครอบครัวล้วนเป็น ความรับผิดชอบของเธอเป็นส่วนใหญ่ แต่เป็นเพราะปลีรักราชนและเห็นความดีที่เขารักลูก ที่ สำคัญปลีอ่อนแอเกินกว่าจะกำหนดและจัดการชีวิตของตัวเอง กฤษณา อโศกสิน ผู้เขียนเรื่องนี้ เสนอมุมมองจากเรื่องเนื้อในนี้ว่า การยอมทนทุกข์เป็นความอ่อนแอรูปแบบหนึ่ง มายาคติของ ครอบครัวที่กำหนดให้ผู้หญิงยอมทนทุกข์ แต่ความทนทุกข์นั้นคือความสูญเสียเปล่า ครอบครัวไม่ สามารถมีความสุขได้ถ้าแม่ของบ้านไม่มีความสุข ผู้หญิงควรกล้าที่จะเปลี่ยนแปลงชีวิตแทนที่จะ ยอมทนทุกข์อันเนื่องมาจากความเลวของสามี

นวนิยายเรื่อง **เนื้อใน** จึงเป็นการตอบโต้มายาคติของครอบครัวด้วยการสร้างอุดมการณ์ ความเป็นแม่ที่ดีจนทำให้ผู้หญิงเป็นทนทุกข์ต่อความเลวร้ายในชีวิตอย่างไรเหตุผล แต่ท้ายที่สุดของ การทนทุกข์ ผู้หญิงย่อมมีทางออก ขอเพียงมีสติรู้เท่าทันปัญหา รู้เหตุรู้ผล ประมาณตนและ ประเมินสถานการณ์เธอก็จะสามารถปลดปล่อยทุกข์นั้นด้วยตัวเอง

ความอดทนเสียสละของแม่เป็นสิ่งที่ต้องอาศัยเวลาจึงจะเห็นผลอันน่าชื่นใจ ในนวนิยาย เหล่านี้ชี้ให้เห็นว่าผู้หญิงก็ต้องมีเป้าหมายของความอดทนด้วย มิใช่อดทนเพียงเพราะไม่กล้าที่จะ เปลี่ยนวิถีชีวิตเท่านั้น

3.3.2.2 ผู้หญิงที่เป็นปรปักษ์กับความเป็นแม่

โดยมากการเป็นปรปักษ์กับความเป็นแม่ที่ปรากฏในนวนิยายส่วนใหญ่ คือการทำ แท้ง อันเนื่องมาจากการตั้งครรภ์ในภาวะที่ไม่พร้อม เช่น ตั้งครรภ์นอกสมรส หรือตั้งครรภ์ในวัยเรียน บรรดาผู้หญิงที่ตั้งครรภ์เหล่านี้ ถูกสถานการณ์บีบบังคับให้เลือกระหว่าง ชื่อเสียง วงศ์ตระกูล อนาคตของตน เสียงซุบซิบนินทา และการถูกตราหน้าว่าล่าสอนทางเพศ การปฏิเสธความเป็นแม่ ซึ่งเป็นความจำเป็นทางสังคม ทั้งที่ในจิตสำนึกก็ยังรู้สึกผิดต่อบาปที่ได้ทำลายชีวิตในครรภ์ ผู้หญิง ที่เคยทำแท้งบางคนถึงขั้นซึมเศร้าขนาดทำร้ายตัวเอง เช่น สกาวน้องสาวของฉายฉานในเรื่อง **มณี ร้าว** ที่ตั้งครรภ์กับเพื่อนของฉายฉานเหมือนเป็นกงเกวียนกำเกวียนที่ฉายฉานล่องละเมียดทางเพศ คล้ายเดือน ดังนั้นการทำแท้งหรือพยายามจะทำแท้งจึงไม่ถือว่าเป็นปรปักษ์ต่อความเป็นแม่ โดยตรง แต่เป็นปรปักษ์กับสังคมที่ไม่มีทางออกให้ผู้หญิงมากกว่า

นวนิยายในช่วงนี้เรื่องหนึ่งที่มีความน่าสนใจในการเสนอทัศนะของการเป็นปรีภักซ์ต่อความเป็นแม่ของผู้หญิงในระดับมหภาคคือเรื่อง *แดดหนาว* และนำเสนอในระดับการต่อต้านรูปแบบการใช้ชีวิตที่สังคมกำหนดในเรื่อง *การล่มสลายของครอบครัวที่ความรักมีอาจเยียวยา* และการนำเสนอความปรารถนาทางเพศของผู้หญิงที่เป็นแม่ในเรื่อง *ไฟในดวงตา*

แดดหนาว : เมื่อผู้หญิงประกาศตัวเป็นศัตรูกับความเป็นแม่

โมนาตัวละครเอกของเรื่อง *แดดหนาว* แยกทางกับน้อยสามีมาได้สี่ปีหลังจากที่อยู่กินกันมาแปดปี เธอลักลอบมีความสัมพันธ์กับน้อยก่อนที่จะแต่งงานซึ่งขณะนั้นเขามีภรรยาที่รับรู้โดยทั่วกัน โมนาไม่เคยคิดชิงชังน้อยมา แต่น้อยทิ้งภรรยาผู้นั้นมาแต่งงานกับเธอ โมนาไม่เคยคิดจะมีลูก โดยเฉพาะกับสามีเจ้าชู้ข้อย่างน้อย เธอเคยคิดว่าถ้าเธอท้องเธอจะไปทำแท้ง น้อยเปิดร้านอาหาร เขาได้ผู้หญิงที่มาเป็นลูกค้าที่ร้านเป็นภรรยา รายแรกโมนายังทนได้ แต่พอมีรายที่สอง ที่สาม และภรรยารายที่สองที่สามทะเลาะกันเนื่อง ๆ โดยลากเอาโมนาไปพัวพันด้วย โมนาก็เริ่มเบื่อ เธอจึงขอแยกทางกับสามี เมื่อภรรยาคนที่สามคลอดลูกน้อยชกกลับมาคืนดีกับโมนาโดยซื้อคอนโดมีเนียมในโมนาอยู่ แต่เขาต้องนำลูกมาเลี้ยงเป็นบางเวลาที่แม่ของลูกต้องไปทำงาน โมนาไม่เต็มใจนัก ระหว่างที่เธอยังไม่ตัดสินใจเด็ดขาด เธอหลบมาพักอยู่บ้านร้างริมทะเลแห่งหนึ่ง และน้อยยวนเวียนมาหา และรับเธอกลับไปอยู่คอนโดมีเนียมบางครั้ง

อันที่จริงโมนามีได้รักน้อยเท่าใดนัก เธอและสามีมีความผูกพันกันด้วยเพศสัมพันธ์ และเธอเองก็ได้ปลื้มกับเพศรสมากนัก เหตุผลที่โมนาแต่งงานกับน้อยคือ

มันเป็นหน้าที่ เป็นความรับผิดชอบ ฉันทำให้เขาเลิกกับผู้หญิงคนหนึ่ง
ฉันต้องรับผิดชอบต่อการทำกระทำของตัวเอง แล้วใครบอกล่ะว่าเรา อยู่ด้วยกัน
กันไปตลอดชีวิต ถ้าอยู่ด้วยกันไม่ได้ เราก็เลิกกันหมดเรื่อง

(สุจินดา ชันตยาาลงกต , 2539 : 49)

โมนามีความสัมพันธ์กับผู้ชายอื่นก่อนแต่งงาน แต่เมื่อแต่งงานแล้ว เธอก็ไม่มีความสัมพันธ์กับชายคนใดนอกจากสามี โมนากลับมาใช้ชีวิตเสรีทางเพศอีกครั้งหลังจากแยกทางกับสามี โมนามีความสุขทางเพศมากกว่าเดิม เธอมีเพศสัมพันธ์ด้วยความต้องการเพียงอย่างเดียวและมีอิสระที่จะมีเพศสัมพันธ์อย่างสุขสมกับผู้ชายถึงสองคนในเวลาเดียวกัน ดังข้อความในตอนนี้

ความรักครั้งไหนจะหวานมากไปกว่านี้ ถ้ารักนั้นไม่ต้องการอะไรตอบแทน
รสรักครั้งไหนจะซึ่งใจกระไร

จูบ จับ กอด เคล้าคลอ สำนวญร่างกายซึ่งกันและกัน หนุนประมงผิวเข้ม
หน้าคร่ำม ตาคม ปากอูน ลิ้นหวานผสมเค็ม คอหนาแต่ความรู้สึกไว กล้าม

แขนเป็นมัดใหญ่แข็งแรง เอวหนา กล้ามเนื้อที่เอวอูมน่ากอด ผิวเรียบ และนุ่ม
ไชนุ่ม แต่แก่นเพชรนั้นแข็ง แข็งจนน่าตื่นใจ และความรู้สึกยิ่งกว่าไว

เมื่อเธอลูบไล้ ตาเขาบอกว่าชอบ น้ำทิพย์สิ้นโลกกลิ่นเหมือนลิ้นจี่

ท่อนขาแข็งแรงอวบกลมแต่เรียวยสมกับที่ชอบอวดท่อนขาอยู่ทุกวัน น่องแข็ง
ตรง ข้อเท้าสวย และตีนหนาใหญ่บึกบึน หน้าอกหนาแน่น ยอดอกแข็งปาน
เทพบุตรเดวิดผู้ฆ่ายักษ์

เมื่อโมนานวดที่แก่นกาย เขาทำหน้าที่เจ็บปวดเหมือนจะตาย แต่จับมือเธอ
ไว้ไม่ให้หยุด เธอไม่ได้แรงเร้า และมือเขาบอกว่า ไม่ต้องรีบร้อน นุ่มช่างเครื่อง
นอนดูอยู่ดวงตาหรีปรือ เขาขยับเข้าใกล้ ยืนหน้ามาจูบที่ริมฝีปากโมนา ไล้ลิ้น
ไปทั่ว ลิ้นแตะลิ้นแล้ว

เขาสอดมือเข้าใต้เสื้อยืดขึ้น สัมผัสเนื้อเย็น กอดกุ่มไว้จนอกอุ่น เขาลูบ
ไล้แผ่นหลังเธอนวดให้ที่ต้นคอ แล้วเขารอ

เธอจูบดูดให้หนุ่มประมวง เขาครางคลั่ง เมื่อเธอสวมสอดเข้าไป เขาถอนใจ
ข้างในเธอชุ่มและนุ่ม ทั้งสองกอดก่าย เธอพลิกเข้าสู่อ้อมแขนของหนุ่มช่างเครื่อง
รออยู่ กอดกันทั้งสามคน แล้วประมวงหนุ่มขยับเหล็กเพชรเพียงนิด ถอนเข้าออก
เพียงน้อย นิมแต่หนัก ก่อนจะครางหนักแล้วแตกกระจายเหมือนฟองคลื่น

เขากอดกเธอไว้ทางด้านหลัง เมื่อเธอหันไปหาหนุ่มช่างเครื่องเพื่อเปลื้อง
เสื้อให้หนุ่ม

ไบหน้าเข้มด้วยริ้วหนวด ผมยาวผูกไว้ หน้าเรียว จมูกเล็ก และคาง
แหลม เหมือนพระเอกลิเกมากกว่าหนุ่มช่างฟิต ดูเหมือนสูงชะลูดตูดปอด
เอวเล็กบาง แต่กล้ามเนื้อกำยำ และหน้าอกกล้าเป็นคนซ่อนรูปทองอยู่ข้างใน
สวมมาดจิกโก้ไว้ให้คนหลง เอวเล็กบาง สะโพกแคบ ช่วงขายาวผอม แต่ตีนโต
ไบหน้าหล่อนั้นเวลานั้นไม่ยิ้มเลย แต่ในดวงตามีแววอบอุ่น

เขาจูบเธอที่ปาก ที่คอ และที่อก เขายกตัวเธอ สอดกายเข้าไปใน
หนุ่มประมวงลูบหลังให้หญิงสาวแอ่นกายขึ้น แนบร่างเฉพาะส่วนกลาง สุดสนิท
แล้วขึ้นนั่งคร่อมไว้ ทรงกายด้วยเขา นุ่มช่างเครื่องลุกบ้าง แล้วเขาหันไปนวด
ให้หนุ่มประมวง

โมนาชอบทำนี้เป็นพิเศษ ร่างกายท่อนบนเป็นอิสระ และเธอชอบมอง
ท้องฟ้า เธอกอดหนุ่มไว้ด้วยแขนคนละข้าง จูบทั้งสองหนุ่มเกือบจะพร้อมกัน
แต่เสียดกายเข้ากับท่อนแกร่งของหนุ่มช่างแล้วหลับตาร้องคราง เธอรู้สึกเหมือน
รสแหลมหวานนั้นซ่านไป เป็นละลอก เหมือนคลื่นซัดหาดมองเห็นฟองสีขาว

เป็นสาย ก่อนจะแตกกระจาย

เธอได้กลิ่นดอกควินินหอมกรุ่น แห่งช่องแสมสาร ได้เห็นดอกเล็ก ๆ

ปลิวคว้างไป หอมเอ่ยหอมรสรัก หอมรสหวานนั้ก ออกจะหักแล้วเอ๋ย

หนุ่มช่างเครื่องโอบเอวเธอไว้ ประคองนอน แล้วเขาขึ้นโหม พายุแห่ง
หน้าฝนแห่งหน้าร้อนผ่าวเดือนมีนา พายุพัดกระหน่ำครั้งถึงเวลา ก็ซาหลง แล้ว
เมฆฝนก็ผ่านไป

(เรื่องเดียวกัน :112-114)

ข้อความข้างต้นบรรยายฉากของการสังวาสระหว่างชายสองหญิงหนึ่งอย่างโจ่งแจ้ง และสามารถเลือกใช้ถ้อยคำที่แสดงถึงจินตภาพของอารมณ์ที่เน้นไปในเรื่องความสุขสมทางเพศของตัวละครทั้งสามตัว เพื่อปฏิบัติเพศวิถีของผู้หญิงที่มีได้เป็นเพียงแค่ผู้แก่นเพชรนั้นแข็ง แข็งจนน่าตื่นใจ ถูกกระทำหรือรองรับความปรารถนาทางเพศของผู้ชายตามมายาคติในแบบปิตาธิปไตย บทหลังวางข้างต้นแสดงถึงผู้หญิงสามารถเป็นผู้กระทำในบทบาทเท่าเทียมกับผู้ชาย ตั้งแต่เรื่องของการกล่าวถึงเรือนกายของผู้ชายในแง่ของวัตถุทางเพศ เช่น ปากอู้น ลิ้นหวานผสมเค็ม , กล้ามเนื้อที่เอวอูมน่ากอด , แก่นเพชรนั้นแข็ง แข็งจนน่าตื่นใจ , หน้าอกหนาแน่น ยอดอกแข็งปานเทพบุตร เดวิดผู้ฆ่ายักษ์ , ในเรื่องของการเป็นผู้กระทำ เช่น ลูบไล้ , นวดที่แก่นกาย , เธอจูบดูดให้หนุ่มประมง , เปลื้องเสื้อให้หนุ่ม , เธอสวมสอดเข้าไป , เสียดกายเข้ากับท่อนแกร่งของหนุ่มช่าง การกล่าวถึงความสุขสมทางเพศของผู้หญิงอย่างเปิดเผย ไม่ว่าจะเป็น เธอรู้สึกเหมือนรสหวานแหลมนั้นชานไป เป็นระลอก, เธอได้กลิ่นดอกควินินหอมกรุ่น แต่ก็การพรรณานั่นที่ความรู้สึกของผู้ชายที่เป็นฝ่ายตอบสนอง อาทิ ตาเขาบอกว่าชอบ , เขาครางคลั่ง เมื่อเธอสวมสอดเข้าไป เขาถอนใจ ข้อความนี้เปิดเผยอารมณ์พิศวาสที่ผู้เขียนเห็นว่าเป็นเรื่องเดียวกับความรัก โดยกล่าวไว้ถึงสองตอนว่า ความรักครั้งไหนจะหวานมากไปกว่านี้ ถ้ารักนั้นไม่ต้องการอะไรตอบแทน รสรักครั้งไหนจะซึ้งใจอะไร และหอมเอ่ยหอมรสรัก หอมรสหวานนั้ก ออกจะหักแล้วเอ๋ย อันเป็นการตอบโต้ภาพเหมารวมแบบเดิมที่ว่าผู้ชายคือเพศที่ฝึกฝนในเรื่อง"ความใคร่" แต่ผู้หญิงคือเพศที่ใส่ใจแต่เรื่อง"ความรัก" สุจินดา ชันตยาลงกตแสดงให้เห็นว่าความรักและความใคร่เป็นสิ่งเดียวกัน โมนาสามารถเสพความหฤหรรษ์ทางกามารมณ์อย่างเต็มที่เมื่อเธอมีได้อยู่ในฐานะภรรยาของผู้ชายเพียงคนเดียวอีกต่อไป

พฤติกรรมของโมนามีผลกระทบต่อชีวิตของชาวแสมสาร โดยเฉพาะกับผู้หญิงที่เป็นแม่คือภรรยาผู้เป็นแม่ของลูกของหนุ่มช่างเครื่องหึงโมนา ความสัมพันธ์ของเธอกับหนุ่มประมงกับน้องชายหนุ่มประมงทำให้แม่ของเขาไม่พอใจ สามีพยายามมางอนง้อให้เธอกลับไปอยู่ด้วยกันเป็นการถาวร เธอไม่ยอมแต่เธอมีเพศสัมพันธ์กับเขาอย่างมีรสชาติจนเขารู้สึกว่าเธอเปลี่ยนไป

ในที่สุดวันที่สามีนัดจะมารับโมนากลับกรุงเทพ ตามที่ตกลงกันไว้ เขาหาโมนาไม่พบ ทุกคนตามหาโมนาแล้วพบร่างของโมนาอยู่ที่แอ่งน้ำข้างโชดหินที่เคยบอกว่าจะมาร่วมรักกับเขาที่นี่ โมนาเสียชีวิตแล้ว น้อยชุ่มร่างที่ไร้วิญญาณของเธอกลับคอนโดมีเนียม

ความตายของโมนาในเรื่องนี้เป็นสัญลักษณ์ของความตายของผู้หญิงที่ปฏิเสธความเป็นแม่ ซึ่งหมายถึงผู้หญิงที่ต้องอยู่ในกรอบของจริยธรรมทางเพศ พ่อของหนุ่มประมงซึ่งเป็นผู้อนุญาตให้โมนาอยู่บ้านร้างริมทะเลเป็นบุคคลที่โมนาเห็นเป็นคนสุดท้าย ขณะที่ยังมีชีวิตอยู่ และก่อนหน้านั้น สุจินดา ชันตยาลงกต ได้บรู๊พื่นว่า พ่อเป็นผู้รักษาภู เข้มงวด และดูแลทุกคนในบ้าน และคำพูดสุดท้ายที่พ่อบอกโมนาคือ "เก็บอะไรกลับไปให้หมด" ดังนั้นโมนาตายเพราะพ่อ ความตายที่นี้มี ความหมายเป็นเชิงสัญลักษณ์ พ่อคือระบบปิตาธิปไตยเข้าวิญญาณเสรีของผู้หญิง ร่างของโมนาที่สามีนำกลับไปอยู่ด้วยกันคือร่างที่ปราศจากวิญญาณ โมนาไม่อาจกลับไปทำหน้าที่ "แม่ใหญ่" ให้แก่ลูกของสามีที่เกิดกับหญิงอื่นได้ แม้มักมีความเชิงสัญลักษณ์หมายถึงหน้าที่ของผู้หญิง ลูกของสามีมิใช่เป็นลูกที่เธอให้กำเนิด แต่เธอต้องทำหน้าที่แม่ในฐานะภรรยาหลวง นับได้ว่านวนิยายเรื่องนี้มีมิติ ด้วยการนำสัญลักษณ์ปฏิเสธกลไกทางสังคมที่ทำให้ผู้หญิงต้องเป็นแม่ อย่างไรก็ตามแม้ การปฏิเสธของ "โมนา" จะจบลงด้วยความตายอันหมายถึงการไม่อาจเป็นไปได้ในโลกของความเป็นจริง แต่อย่างน้อย นวนิยายเรื่องนี้เป็นนวนิยายแนวสตรีนิยมโดยตรง ที่แสดงทัศนคติแนวสตรีนิยม คลื่นลูกที่สองที่มุ่งไปที่การตอบโต้ระบบปิตาธิปไตยที่กำหนดชีวิตของผู้หญิง โดยที่ก่อนหน้านี้ทัศนคติสตรีนิยมที่ปรากฏในนวนิยายส่วนใหญ่จะเป็นทัศนคติแนวสตรีนิยมคลื่นลูกที่หนึ่ง คือเรียกร้องสิทธิ และการปฏิบัติอย่างเท่าเทียมกัน

สุจินดา ชันตยาลงกตผู้เขียนนวนิยายเรื่องนี้เป็นนักเขียนที่มีแนวสตรีนิยมโดยใช้การปฏิบัติ วิถีทางเพศของตัวเองเป็นสารสำคัญ ซึ่งเธอได้เคยสร้างผลงานแนวนี้มาก่อนในรวมเรื่องสั้นชุด **ใจดวงเปลี่ยว** ในพ.ศ. 2536 ความตายของโมนาตัวละครเอกในตอนท้ายเรื่องเป็นสัญลักษณ์ของการปฏิเสธความเป็นแม่ที่ไม่อาจทำได้สำเร็จ บุคลิกของตัวละครเอกน่าสนใจตรงที่เธอแสดงออกทางเพศอย่างโจ่งแจ้งเปิดเผย ไม่สนใจสังคม และเธอมีความสุขที่ได้ทำเช่นนั้นยิ่งไปเสียกว่าอยู่ในกรอบเมื่อเป็นภรรยาของสามีเพียงคนเดียวอย่างที่เธอปฏิบัติมา และต้องทนเห็นสามีนอกใจโดยที่ เขาไม่คิดว่าเป็นความคิด นอกจากนั้นการเขียนเล่าเรื่องแบบกระแสดำเนินเรื่องกลับไป กลับมาในมุมมองของตัวละครหลักบ้าง ตัวละครรองที่มองตัวละครเอกบ้าง และเล่าเรื่องในฐานะผู้รู้แจ้ง และการไม่เล่าเรื่องตามลำดับเหตุการณ์ผู้อ่านต้องนำเรื่องราวทั้งหมดมาเรียงร้อยต่อกันเอง ถือเป็น การเล่าเรื่องที่ปฏิเสธขนบที่มีมาก่อน เป็นการปฏิวัติการเล่าเรื่องให้เป็นวิธีเล่าแบบผู้หญิง นวนิยายเรื่องนี้จึงต่อต้านระบบปิตาธิปไตยทั้งเนื้อหาและกลวิธี

การล่มสลายของสถาบันครอบครัวที่ความรักมีอาจเหี่ยวหาย : แม่ผู้บ่มเพาะความเกลียดชังต่อความเป็นหญิง

เรื่อง **การล่มสลายของของครอบครัวที่ความรักมีอาจเหี่ยวหาย** แม่ในเรื่องก็มีพฤติกรรมเป็นปฏิบัติต่อความเป็นแม่ในรูปแบบของการเป็นปรปักษ์ต่อสังคมที่กำหนดชีวิตผู้หญิง ดังได้กล่าวมาแล้ว นับตั้งแต่ตั้งครรภ์แม่ของฉัน-ผู้เล่าเรื่องพยายามจะกินยาขับเลือด เมื่อลูกเกิดมาเธอก็ไม่ได้รักใคร่ใคร่ดี ซ้ำยังทิ้งลูกสองคนไปมีสามีใหม่ ไม่สนใจว่าลูกคนสุดท้ายจะอยู่อย่างไรท่ามกลางญาติพี่น้องข้างสามีที่รังเกียจ ฉัน - ผู้เล่าเรื่องจึงเติบโตขึ้นมาอย่างไร้ความรัก และรักใคร่ไม่เป็นแม่แต่ตัวเอง แต่ที่น่าแปลกคือ ฉัน - ผู้เล่าเรื่องไม่เคยโกรธหรือเกลียดพ่อ แต่เธอขัดแย้งกับแม่เสมอ แม่แม่จะกลับมารับเธอไปอยู่ด้วยเมื่อมีชีวิตที่ดีขึ้นกว่าเดิม การที่ฉัน - ผู้เล่าเรื่องพยายามทำร้ายตัวเองก็คือความขัดแย้งกับความเป็นผู้หญิงของตัวเอง ด้วยวิธีสูบลีดออกจากร่างกายจนผอมซีด ก็เป็นสัญลักษณ์ของการรังเกียจเลือดเนื้อของความเป็นผู้หญิงในตัวเธอ ไม่ว่าเธอจะมีชีวิตอยู่หรือตาย เธอไม่คิดว่าความเป็นผู้หญิงของเธอจะมีค่าอีกต่อไป หากความเจ็บปวดเท่านั้นที่ทำให้รู้ว่าเธอยังมีชีวิต

ความเป็นปฏิบัติต่อความเป็นแม่ในเรื่องนี้ถูกนำเสนอเป็นภาพซ้อน ไม่เพียงแต่แม่ของฉัน-ผู้เล่าเรื่องจะไม่แยแสกับหน้าที่แม่และทอดทิ้งลูกไปเพื่อแสวงหาชีวิตที่ดีกว่า ผลทางด้านจิตใจที่มีต่อตัวละครฉัน-ผู้เล่าเรื่องจากการที่แม่ไม่ใยดีและแสดงออกอย่างชัดเจนว่าไม่เห็นลูกมีค่าแต่อย่างไรยังทำให้เธอรู้สึกเกลียดตัวเอง รังเกียจความเป็นผู้หญิงของตัวเอง เมื่อเธอเติบโตมาอย่างไร้รัก เธอจึงเกลียดตัวเองและรักใคร่ไม่เป็น ความเป็นปฏิบัติต่อความเป็นแม่ของฉัน-ผู้เล่าเรื่องจึงลึกซึ้งกว่าการไม่ทำหน้าที่แม่ แต่เธอเห็นว่าสถาบันครอบครัวที่"ล่มสลาย" ไม่มีความรักใด ๆ ที่เหี่ยวหายได้ เพราะแม่แต่ตัวของฉัน-ผู้เล่าเรื่องก็ไม่มีความรักภายในใจเลย

นับได้ว่านวนิยายเรื่อง **แดดหนาว** และ **การล่มสลายของสถาบันครอบครัวที่ความรักมีอาจเหี่ยวหาย** เป็นนวนิยาย ที่เป็นปรปักษ์กับความเป็นแม่ในความหมายของการเป็นผู้หญิงที่อยู่ในกรอบจารีตประเพณี มีความรับผิดชอบต่อสามี อดทน เสียสละ และภุมิใจกับการเป็นผู้ให้กำเนิดตัวละครเอกในนวนิยายทั้งสองเรื่องนี้แสดงทัศนคติของสตรีนิยมหัวรุนแรงหรือสตรีนิยมสายถอนรากถอนโคน (radical feminism) ที่ต้องการปฏิวัติความคิดที่สังคมกำหนดผู้หญิงในกรอบของชายเป็นใหญ่

ส่วนเรื่อง **ไฟในดวงตา** นอกจากจะนำเสนอเรื่องแม่ชนชั้นล่าง และความอดทนเสียสละของผู้เป็นแม่แล้ว เรื่องนี้ยังให้แง่มุมมองว่าเราไม่ต้องทนทุกข์ทรมานจากการเป็นภรรยาลับของธัญญ์ เพราะธัญญ์ทำให้เธอมีความสุขทางเพศอย่างที่ไม่เคยมีมาก่อนกับอดีตสามี จนกล่าวได้ว่าอาจมีส่วนสำคัญที่ทำให้เธอชอบธัญญ์จนยอมเอาตัวเองมาพัวพันกับครอบครัวของธัญญ์ด้วยการรับดูแลอุปการะของธัญญ์ระหว่างที่ธัญญ์เดินทางไปต่างประเทศโดยที่ธัญญ์ไม่รู้ จุไรมีความหวังลึก ๆ

ว่าจะสร้างความผูกพันระหว่างเธอกับธัญญ์อีกชั้นหนึ่ง นวนิยายเรื่องนี้จึงแสดงให้เห็นว่าเป็นแม่ที่ไม่เป็นข้อจำกัดเรื่องเพศวิถีเสียทั้งหมด ผู้หญิงก็มีความปรารถนาทางเพศและขับเคลื่อนไปตามแรงปรารถนานั้น แม้จะเป็นไปเพื่อตอบสนองของผู้ชายแต่ในความสัมพันธ์นั้นการทำให้ผู้หญิงมีความสุขด้วย และไม่ใช่เรื่องเสียหายอะไรถ้าแม่จะมีความปรารถนาเรื่องเพศ

3.3.3 แม่กับสถานะทางสังคม

นวนิยายในช่วงนี้นำเสนอความเป็นแม่ที่สัมพันธ์กับสถานะทางสังคมอยู่ 3 ประเด็น คือ แม่ที่มีแม่ทางชีวภาพ อยู่หรือหย่า : การตัดสินใจของผู้หญิง บทบาทของแม่ในสถานภาพความเป็นหญิง และผู้หญิงกับภาวะผู้นำ

3.3.3.1 แม่ที่มีแม่ชีวภาพ

การให้กำเนิดลูกทำให้หญิงผู้ในกำเนิดเป็นแม่โดยชีวภาพ แต่คุณสมบัติของความเป็นแม่ที่สังคมกำหนดให้ผู้หญิงมีผ่านกระบวนการกล่อมเกลาให้ผู้หญิงทุกคนพร้อมสำหรับความเป็นแม่ ทำให้เธอสามารถเป็นแม่ได้แม้ยังไม่มีลูก คือรับเอาคุณสมบัติของความเป็นแม่ที่ดีคือเมตตา เอื้ออาทร คิดถึงตนเองน้อยกว่าผู้อื่น นวนิยายในช่วงนี้ได้นำเสนอภาพคุณสมบัติของแม่กับแม่ที่ไม่ได้ให้กำเนิดในเรื่อง *สมการวัย* และ *ดอกไม้ปลายสวน*

สมการวัย : ความเป็นแม่ที่เพิ่มคุณค่าให้กับความเป็นหญิง

นวนิยายเรื่อง *สมการวัย* ของ สีฟ้า เมื่อเก็จไพฑูรย์แสดงถึงความสิ้นหวังหมดความเชื่อถือต่อสถาบันครอบครัวที่พ่อแม่หย่ากันหลังเกษียณ เธอว่าเหวและเสียขวัญ ตัดสินใจไม่กลับไปเรียนต่อต่างประเทศ ประกอบกับทราบข่าวเพชรพี่สาวของเธอตั้งครุฑนอกสมรสกับเพื่อนชายชาวต่างชาติและคิดจะทำแท้ง เธอขอรับเลี้ยงลูกของดวงเพชรเป็นลูกตัวเองโดยปิดเรื่องนี้รู้กันเฉพาะเธอกับพี่สาวเท่านั้น ญาติพี่น้องจึงเข้าใจว่าเก็จไพฑูรย์ใจแตกจนท้องไม่มีพ่อ แต่เธอไม่สนใจหาเลี้ยงเกิดเทิงลูกชายวัยแบเบาะของพี่สาวมาโดยลำพัง ระหว่างที่จำเป็นต้องไปทำงานต่างประเทศ เธอนำเกิดเทิงมาฝากครอบครัวที่บ้านของนพ.จามิกรช่วยเลี้ยงดู ความน่ารักของเกิดเทิงช่วยสมานรอยร้าวให้พ่อแม่ของจามิกรที่เกิดวิกฤตวัยกลางคนส่งผลให้คู่ชีวิตที่อยู่ด้วยกันมานานเมินหมางและผัดใจกันจนเกือบจะถึงหย่าร้าง ก่อนที่พวกเขาจะประสบอุบัติเหตุเสียชีวิตพวกเขาได้มีโอกาสพบเกิดเทิงจึงคิดจะรับเกิดเทิงกลับมาเป็นลูกและได้เขียนจดหมายไปแจ้งให้อดีตเพื่อนชายทราบ พ่อของเกิดเทิงแต่งงานและมีครอบครัวแล้วจึงได้แต่รับรู้ แต่ย่าของเกิดเทิงใช้สิทธิทางสายเลือดเดินทางมารับหลานชายกลับไปเลี้ยง เมื่อเก็จไพฑูรย์ทราบจึงไปตามเกิดเทิงกลับมาจนสำเร็จด้วยความสนับสนุนของพ่อและแม่นพ.จามิกรที่รักเกิดเทิงมาก

ภาพของแม่อย่างเก็จไพฑูริย์ได้พลิกจากแม่วัยรุ่นที่ใจแตก แต่ยังมีอารมณ์ชอบอยู่บ้าง ครอบครัวของนพ.จามิตรคิดว่าเกิดเหิงเป็นลูกของจามิตรที่แม่ทอดทิ้งไปด้วยซ้ำ แต่เมื่อทุกคนรู้ว่าเก็จไพฑูริย์ไม่ใช่แม่ของเกิดเหิง ความเสียสละของเธอที่ยอมถูกสังคมนครหาน้ำ อึกทั้งเลี้ยงดูเกิดเหิงด้วยตัวเองมาตลอดทำให้เธอกลายเป็น"แม่พระ"ผู้นำสรรเสริญ จึงนับได้ว่าความเป็นแม่ได้สร้างคุณค่าให้แก่ความเป็นหญิง แม้เธอจะไม่ใช่แม่ผู้ให้กำเนิดก็ตาม

อาจกล่าวได้ว่าขณะที่ความเป็นแม่สร้างวินัยให้แก่ผู้หญิง วินัยนั้นนำมาซึ่งความสุขให้แก่ผู้หญิงด้วย ดังที่พงเพชรเห็นเกิดเหิงครั้งแรกหลังจากที่ยกให้น้องสาวเลี้ยง เธอเสียใจว่าเธอคิดผิดที่ไม่เลี้ยงดูเกิดเหิง เธออยากที่จะรู้สึกถึงความภูมิใจในความเป็นแม่ อยากที่จะมีหน้าที่รับผิดชอบมากกว่าที่จะสำนึกว่าน้องสาวรับภาระเพียงใด

นอกจากนั้นการร่วมกันดำเนินการให้เกิดเหิงกลับมาอยู่ในไทยตามเดิม ทำให้เก็จไพฑูริย์ได้เห็นสายใยของครอบครัวไทยที่แม้ไม่ได้อยู่ด้วยกันแต่ช่วยเหลือเกื้อกูลกัน ครอบครัวจึงไม่ได้หมายถึงพ่อ แม่ ลูกและการผูกพันด้วยการสมรสและเลี้ยงดูลูกเท่านั้น นวนิยายเรื่องนี้จึงเรียกร้องให้มองครอบครัวในมิติของความรักความห่วงใยอันเป็นความหมายและความสำคัญของสถาบันครอบครัวที่แท้จริงมากกว่า

ดอกไม้ปลายสวน : การมองแม่ในแง่มุมใหม่

นวนิยายเรื่อง *ดอกไม้ปลายสวน* ของ สิริมา อภิจาริน นำเสนอเรื่องราวของดวงดอม ที่เติบโตมาโดยรับรู้ว่าดาราคู่เป็นแม่ทิ้งพ่อຍຍุทกับเธอโดยชอบหิวเธอน้องชายวัย 7 เดือนไปด้วย พ่อไม่อาจเลี้ยงลูกโดยลำพังได้จึงฝากเธอไว้กับป่าที่ต่างจังหวัด พ่อเธอโตพอจะเข้าโรงเรียนก็รับมาอยู่ด้วยโดยมีหลานที่มาอาศัยเรียนหนังสือและเพื่อนบ้านช่วยกันดูแล เมื่อดวงดอมใกล้รุ่นพ่อพาดวงดอมไปฝากเลี้ยงกับเจือทอง เจ้านายของพ่อซึ่งเป็นผู้หญิงที่มีชาติตระกูลเพราะหวังจะให้ลูกเติบโตในสิ่งแวดล้อมที่ดี ได้รับการอบรมที่เหมาะสม แม่พ่อจะรักเจือทอง แต่ก็ไม่อาจเอื้อมเพราะเจียมตัวว่าต่ำกว่าทั้งชาติตระกูล ฐานะ และสถานภาพทางสังคม ดวงดอมค่อย ๆ ซึมซับความเข้าใจว่าความรักไม่จำเป็นต้องอยู่ด้วยกันตั้งแต่ป่าที่เลี้ยงเธอมาในวัยเยาว์ พ่อ แม่ น้อง และผู้ชายที่เธอรัก เมื่อเธอได้มีโอกาสเจอแม่และน้องชายขณะที่กำลังรุ่นสาว เธอชื่นชมที่เห็นแม่มีความสุข น้อยใจที่แม่ทำเหมือนไม่รักไม่ใยดีเธอตลอดเวลาที่จากพ่อมา แต่เธอก็ได้คำตอบจากแม่ที่แสดงเป็นนัยว่าตลอดเวลาที่เธอคิดว่าแม่หายไปไม่ติดต่อกันนั้นแม่ติดตามและรับรู้ความเคลื่อนไหวของเธอโดยตลอด แม้แต่ความบังเอิญที่เธอได้เจอน้องเธอจึงได้พบแม่ก็เป็นความจงใจที่แม่เห็นวถึงเวลาแล้วที่ลูก ๆ จะพอยอมรับเรื่องราวในอดีตได้

พร้อมกับการค่อย ๆ เข้าใจความรักที่ไม่จำเป็นต้องอยู่ด้วยกัน ดวงดอมได้เรียนรู้ว่าแต่ละคนต่างมีความรักที่ให้กับคนแต่ละคนต่าง ๆ กันไป ความสัมพันธ์ทางความรักจึงไม่อาจซ้ำแบบหรือเป็นสูตรสำเร็จได้ และไม่อาจตัดสินได้ว่าความสัมพันธ์แบบใดดีกว่าแบบใด ดวงดอมเห็นแม่อย่าง

จุลลาน้องสาวของเจี๊หวงรักลูกชนิดไม่ยอมให้ลูกห่างอ้อมอก รับผิดชอบชีวิตของลูกด้วยสองมือของตนโดยไม่หวังพึ่งพิงญาติพี่น้องหรือสามี แม่อย่างดาราซึ่งเป็นแม่แท้ ๆ ของดวงดอมก็รักลูกแบบตระหนักรู้ถึงขีดขั้นของความรักและความรับผิดชอบที่พ่อของลูกต้องมาร่วมแบ่งปันอย่างยุติธรรมด้วย ถึงแม้ดวงดอมจะปวดร้าวเพราะยังแคลงใจความรักของแม่ แต่เจี๊หวงผู้เป็นเสมือนแม่คนหนึ่งของดวงดอมอธิบายให้ดวงดอมเข้าใจความรักของแม่ที่มีต่อลูก สิ่งที่ดวงดอมได้เรียนรู้โดยประมวผลจากประสบการณ์คือ แม่แต่ละคนมีสิทธิ์กำหนดหรือเลือกเส้นทางชีวิตให้กับตนเอง

ตัวละครหญิงในเรื่อง *ดอกไม้ปลายสวน* ไม่ปล่อยให้สถานภาพของลูกสาว ภรรยา และแม่ กำหนดเส้นทางชีวิต เจี๊หวงรักกับยงยุทธ แต่เมื่อเขาตัดสินใจอยู่กับสุดา เธอก็พึ่งพาตัวเองและเลี้ยงดูดวงดอมต่อไปด้วยหน้าที่และความรักของเธอที่มีต่อดวงดอมซึ่งเป็นคนละส่วนกับความสัมพันธ์ของเธอกับพ่อของดวงดอม สุดาทิ้งสามีที่ไม่รักใคร่โดยดีเธออีกต่อไป เมื่อเธอเป็นม่ายและพบยงยุทธที่เธอประทับใจเธอก็ไม่ลังเลที่จะถือกระเป๋าเข้ามาอยู่กับยงยุทธก่อนที่ถามเขา ดาราทิ้งยงยุทธไปแต่งงานกับผู้ชายที่ให้ความสุขกับเธอได้มากกว่าทั้งทางวัตถุและจิตใจ ดวงดอมก็ไม่คิดจะช่วงชิงชายที่เธอหลงรักมานานแสนนานเพราะเธอรู้ว่าเขามีหัวใจให้คนอื่นแล้ว จุลลาหอบลูกหนีสามียอมลดเกียรติของวงศ์ตระกูลไปยึดอาชีพพาร์ตเนอร์เพื่อจะมีรายได้เลี้ยงลูกได้โดยไม่ต้องพึ่งพาใคร แล้วเธอก็ตัดสินใจแต่งงานกับชาวต่างชาติอพยพตามสามีไปอยู่ต่างประเทศเพราะมั่นใจว่าเขาจะเลี้ยงดูและให้โอกาสที่ดีในชีวิตแก่ลูกเธอได้

ดวงดอมสับสนอยู่บ้างในเรื่องครอบครัว เพราะเธออยู่มาหลายบ้าน แต่ละบ้านนั้นก็ให้ความรักความอบอุ่นกับเธอ เธออยู่บ้านของเจี๊หวงนานที่สุด แล้วเธอก็ได้รู้ว่าเมื่อผูกพันกับใครคนนั้นก็คือครอบครัวของเธอ ครอบครัวไม่จำเป็นต้องมีพ่อ แม่ ลูก เพียงพร้อม ทุกคนต่างมีชีวิตของตัวเอง เรากำหนดชีวิตคนอื่นไม่ได้แต่เรากำหนดชีวิตตัวเราและความสัมพันธ์ที่เรามีต่อผู้อื่นได้ ความผูกพันด้วยหัวใจสำคัญว่าการอยู่ร่วมกัน

เรื่อง *ดอกไม้ที่ปลายสวน* จึงมองความเป็นแม่ที่ไม่ได้หมายรวมเฉพาะการให้กำเนิดและเลี้ยงดู กำเนิดลูก สิริมา อภิจาริน ผู้เขียนนิยามการเป็นแม่ที่แยกการให้กำเนิดและเลี้ยงดูออกจากกัน ดวงดอมจึงเป็น "ลูกนอกไส้" ของเจี๊หวงที่เลี้ยงดวงดอมมาด้วยความรักไม่ได้หวังอะไรตอบแทน เหมือนกับเป็นแม่คนหนึ่ง ความอดทนและเสมอต้นเสมอปลายของเจี๊หวงแม้จะไม่สมรักความสุขของดาราที่ได้เลือกทางเดินชีวิตของตนใหม่ ความภักดีของสุดาที่มีต่อยงยุทธ และความแข็งแกร่งพึ่งพาตัวเองได้จุลลา บรรดา "แม่" เหล่านี้ล้วนให้ประสบการณ์ที่สอนดวงดอมเข้าใจชีวิตและเคารพในการใช้ชีวิตของผู้อื่น ทำให้ดวงดอมเติบโตเป็นผู้หญิงที่มีความมั่นคงทางอารมณ์พึ่งพาตัวเองได้ และเป็นที่พึ่งให้คนอื่นได้ โดยไม่จำเป็นต้องแต่งงานหรือใช้สถานภาพความเป็นภรรยาหรือแม่กำหนดอัตลักษณ์ให้ตัวเอง

3.3.3.2 อยู่หรือหย่า : การตัดสินใจของผู้หญิง

ปัญหาชีวิตครอบครัวอย่างหนึ่งที่นวนิยายทุกยุคนำเสนอคือปัญหาสามีนอกใจ มีภรรยาน้อย นวนิยายช่วงนี้ก็นำเสนอปัญหาสามีมีภรรยาน้อยไว้หลายเรื่อง เช่น *มณีราวี สมการวัย ดอกไม้ปลายสวน* สิ่งที่เหมือนกันคือ ผู้หญิงมักไม่ถือเป็นเหตุสำคัญที่จะขอหย่ากับสามี สามีไปไม่มีความสัมพันธ์กับผู้หญิงอื่นเพียงชั่วครั้งชั่วคราว ไม่ถึงขนาดส่งเสียเลี้ยงดูเป็นภรรยาอีกคน การเลิกร้างจะเกิดขึ้นเมื่อสามีแสดงความประสงค์ชัดเจนว่า จะเลือกภรรยาคนใหม่ เช่น ชิดพรใน *มณีราวี* เลิกไปอยู่กับภรรยาคนอื่นแล้วทิ้งให้ประคองกับลูก ๆ อยู่ที่บ้านเดิม แม้จะมีได้หย่าขาดจากกันตามกฎหมาย แต่ก็มิได้หวนกลับไปคืนดีอีก พลโทแก้วในเรื่อง *สมการวัย* หย่าขาดจากคุณหญิงพวงเพชรเพื่อไปอยู่กับเสาวรภย์ และลิ้มใน *ดอกไม้ปลายสวน* ถูกจุลลาผู้เป็นภรรยาไล่ออกจากบ้านไปเมื่อทราบข่าวลัสม์เลี้ยงดูพาร์ตเนอร์เป็นภรรยา และเมื่อจุลลาจะแต่งงานใหม่จึงทำเรื่องหย่าขาดกันอย่างถูกต้อง ในนวนิยายแสดงออกซึ่งความรู้สึกเจ็บปวดของภรรยาที่สามีไม่ซื่อสัตย์มิได้อาลัยอาวรณ์หรือแสดงถึงความรักที่ต่อสามีแต่อย่างใด จึงกล่าวได้ว่าการตัดสินใจเลิกร้างเป็นการตัดสินใจของฝ่ายภรรยามากกว่าสามีแม้เงื่อนไขจะมาจากการที่สามีมีภรรยาอีกคนก็ตาม

นวนิยายบางเรื่องสามีไม่ได้มีภรรยาน้อย แต่ปฏิบัติภรรยาอย่างไม่ให้เกียรติ ถึงขั้นเหยียดหมายความเป็นมนุษย์ดังที่ สายใน *ดวงใจแม่* ที่สามีไม่ยอมรับเธอเป็นภรรยา และปลี ใน *เนื้อใน* ถูกสามีทำร้ายและข่มขู่ เป็นเหตุให้ปลีและสายสะลมความแค้นในใจ เมื่อมีชนวนอันเนื่องมาจากลูกเป็นสำคัญ จนต้องหนี นั่นคือเมื่อเดิมพรลูกชายนายจ้างที่ชื่นใจสายจะเอาลูกที่เกิดกับสายไว้แล้วไล่สายออกไป และเมื่อเซนสามีของปลีเอ่ยปากขอให้วางน้มน้องสาวของปลีเป็นภรรยาของเขาอีกคน ทำให้ปลีได้คิดว่านับวันลูกก็จะเห็นพฤติกรรมเลวร้ายของพ่อหนักขึ้นเรื่อย ๆ การตัดสินใจหนีไปจากสามีมาจากความมั่นใจอย่างหนึ่งว่าเธอสามารถหาเลี้ยงลูกโดยลำพังได้

อย่างไรก็ตามการที่ผู้หญิงตัดสินใจหย่ามิได้เป็นเพราะความสามารถในการหาเลี้ยงลูกโดยลำพังเพียงอย่างเดียว แต่เกิดจากผู้หญิงตระหนักถึงคุณค่าความเป็นมนุษย์ของตัวเอง ทำให้ผู้หญิงไม่หวังวอนที่จะให้สามีไม่เลิกร้าง ไม่อดทนกับสามีที่ไม่ได้รัก และไม่เห็นคุณค่าที่ดีที่เธอทำหน้าที่ภรรยาและแม่มาโดยตลอด

3.3.3.3 บทบาทของแม่ในสถานภาพความเป็นหญิง

นวนิยายที่บทบาทหน้าที่ในบทบาทของแม่ที่มีต่อสังคม โดยดูไปถึงสถานภาพโดยรวมของความเป็นหญิงคือ *คู่กรรมภาคสอง*

คู่กรรมภาคสอง : แม่คือที่พึ่งพิงจากโลกภายนอก

ชีวิตของอังศุมาลินในนวนิยายเรื่อง *คู่กรรมภาคสอง* ที่ทมยันตีสร้างให้ดำเนินต่อจาก *กรรม* ภายหลังจากที่สามีทหารญี่ปุ่นเสียชีวิตในระหว่างปฏิบัติหน้าที่ในสงครามโลกครั้งที่สอง การ

เป็นแม่มาต้องเลี้ยงลูกตามลำพังด้วยอาชีพทำสวน ทำให้วิถีชีวิตของเธอไม่ต่างจากแม่และยายของเธอนัก ผิดกันแต่เพียงความในยุคสมัยปัจจุบันโลกเปลี่ยนไปมาก กลิ่นตุลุกชายของเธอมีความขัดแย้งในใจที่เธอเป็นลูกครึ่งญี่ปุ่นทำให้นักศึกษาที่เธอสอนและเธอเป็นที่ปรึกษาในการชุมนุมเรียกร้องทางการเมืองตั้งข้อรังเกียจ เธอจึงเกิดความเข้าใจที่สุดว่าทำไมอังศุมาลินจึงสอนให้เธอภาคภูมิใจในสายเลือดของพ่อที่มีเกียรติและศักดิ์ศรีจากการกระทำมิใช่ชาติกำเนิด

นวนิยายเรื่องนี้ดำเนินเรื่องโดยใช้ฉากของเหตุการณ์ชุมนุมเรียกร้องของนิสิตนักศึกษา ก่อนเหตุการณ์ 14 ตุลาคมเป็นฉากหลัง ความวุ่นวายทางการเมืองภายนอกต่างจากบ้านเล็ก ๆ เก่า ๆ ในสวนริมคลองที่มีแต่ความสงบร่มเย็น และเมื่อเป้าหมายของยุติการจลาจลคือสังหารนักศึกษาผู้ประท้วง สิ่งที่อังศุมาลินพยายามทำคือทำให้ชีวิตที่เสียขวัญและบาดเจ็บนั้นมีความมั่นคงทางจิตใจ ศราวณีที่เสียสติจากการเห็นเพื่อนนักศึกษาตายต่อหน้าจึงสงบได้ด้วยกระแสแห่งความรักความเมตตาของอังศุมาลินผู้มีศักดิ์เป็นป้าของเธอ

อาการอ่อนระหอยโรยแรงด้วยโรคหัวใจของอังศุมาลินที่เป็นสัญญาณบอกถึงวาระสุดท้ายของอังศุมาลินในตอนจบเรื่อง ก็มีนัยของการเหน็ดเหนื่อยต่อกระแสทางการเมือง และสงครามของการช่วงชิงอำนาจที่ไม่ใช่เรื่องของผู้หญิงแต่มีผลกระทบกับชีวิตของทุกคน ผู้หญิงอย่างอังศุมาลินทำอะไรไม่ได้มากซึ่งอาจจะหมายถึงทัศนะของผู้เขียนที่เห็นว่าโลกสมัยใหม่ได้ทำร้ายชีวิตของผู้หญิง ลำพังความรักความเมตตาของผู้หญิงก็ไม่อาจทำให้เธอยืนหยัดสู้โลกไปได้ตลอด

อังศุมาลินถ่ายทอดความเป็นแม่มาจากแม่และยายของเธอ เธอดูแลทุกข์สุขของทุกคนในครอบครัวไม่เว้นแม้แต่ครอบครัวของโก๊ะที่มาขอลูกกระท่อมอาศัยอยู่ในสวน และศราวณีลูกศิษย์ของกลิ่นที่มีศักดิ์เป็นหลานของเธอ ที่เข้ามาพัวพันกับกลิ่น ด้วยความเมตตากรุณาและเอื้ออาทรของอังศุมาลินทำให้ศราวณีสู้สู้กอบกู้และไว้วางใจในยามที่เธอขาดที่พึ่งทางใจ เมื่อเห็นเพื่อน ๆ ที่ร่วมประท้วงถูกทำร้ายและบางคนถึงแก่ชีวิตในเหตุการณ์ 14 ตุลาคม อังศุมาลินสามารถทำให้อาการประสาทชั่วคราวของศราวณีสงบลงได้ อีกทั้งด้วยหัวใจของแม่ อังศุมาลินเข้าไปช่วยเหลือดูแลนักศึกษาที่ถูกทำร้าย ดังตอนหนึ่งในเรื่อง

อังศุมาลินลูบหน้าผากเด็กที่นอนในวงแขนเพื่อน

“ไม่เป็นไรลูก... ไม่เป็นไร พอลงเรือข้ามไปถึงฝั่งโน้น หมอเขาคอยอยู่”

รอยยิ้มซิดเซียว อีกคนหน้าบวม น้ำตาพรากด้วยแก๊สน้ำตา

“หนูจะตาบอดไหม?”

“ไม่บอดจะ ไม่บอด สัญญา พอถึงแล้วหมอเขาล้างตาแล้วก็ตาย”

อีกคนหลับตานิ่ง สติคงเหลือน้อยเต็มที หากgrimฝีปากขมุขมิบ “แม่...

แม่จ๋า...”

“แม่อยู่นี่” เสียงกระซิบอ่อนหวาน “ไม่ต้องกลัว”

คนปลอมปากสันระริก น้ำตารินอยู่เจียบ ๆ “หลับเสียลูก...หลับตาเสีย..”

(ทมยันตี(นามแฝง) , 2535 : 653)

อังศุมาลินเป็นตัวแทนของผู้หญิงที่มีหน้าที่เพื่อผู้อื่นในความหมายของผู้หญิงยุคเก่าที่นักเคลื่อนไหวสตรีนิยมไม่เห็นด้วยกับคติชีวิตเช่นนี้ บทสนทนาของวนัสกับกลินท์แสดงทัศนะถึงความสำคัญของผู้หญิงที่มีต่อครอบครัวซึ่งกำลังจะเปลี่ยนไป และเป็นคำถามที่สำคัญยิ่งต่อบทบาทของผู้หญิงในสังคมร่วมสมัย

“คนรุ่นแม่ รุ่นลุง คงเป็นเต่าล้านปีรุ่นสุดท้ายละมัง” วิวิพุดกึ่งล้อ

“ความเข้มแข็งของผู้หญิงยุคใหม่กับผู้หญิงอย่างแม่ของโยแตกต่างกัน

ผู้หญิงอย่างแม่หรือ อย่างคุณยายของโย จะทำทุกอย่างเพื่อจรรโลงครอบครัว ขณะที่ผู้หญิงยุคใหม่ซูก้าบ้าน จรรโลงชาติ สิทธิ เสรีภาพ ทุกคนต้องมองที่จุดหมายอันยิ่งใหญ่ โดยลืมไปว่าโลกมันก็เหมือนนาฬิกาแหละ เพราะหมุนบอกเวลาเหมือนกัน เพียงที่สำคัญที่สุดคือเฟืองเล็ก ๆ ยิ่งจืดเท่าไรยิ่งสำคัญเท่านั้น ถ้าเฟืองตัวจิ๋ว ๆ เสีย กลไกทั้งหมดก็จะขัดข้อง ฉะนั้นถ้าพื้นฐานทางครอบครัวไม่เข้าแข็ง มันคง.. ประเทศ.. โลก...จะย่อยยับ ผู้หญิง คือหัตถ์ที่สร้างโลก สร้างคุณภาพของคนของครอบครัวแล้วทุกอย่างจะดีเอง “

“ถึงโลกจะมีด-สว่าง”เสียงกลินท์นุ่มนวลเสมอ ความนุ่มนวลนั้นมักทำให้คนฟังตั้งใจฟัง ท้ายสุดซบความคิดเขาไปง่ายตาย

“แต่ว่ามีด-สว่าง ก็จะมีหมูนวน” คนพูดเข้าใจนารีวิธีของวนัสมาใช้

คนในโลกมีบุรุษกับสตรี หากก็คือคน ผู้หญิงมีหน้าที่มากมายแล้วทำไมผู้ชายต้องกดขี่เหยียดหยาม ผมพูดถึงทั่วไป...ประโยคทำยอธิบาย เพราะเห็นรอยยิ้มบนริมฝีปากของลุง

“แรงงานหญิงทำงานมากกว่าผู้ชาย แต่ค่าแรงถูกกว่า ผู้หญิงทำงานนอกบ้าน ในบ้าน แต่ผู้ชายหาความสุขมากกว่า ถ้าผู้หญิงไม่ลุกขึ้นมาสู้เพื่อตัวเองใครจะสู้ให้?”

“โยต้องการผู้หญิงแบบไหนล่ะ?” คนเป็นลุงย้อนถามในเครื่องเดิมไม่ยอม’ ถูกจูงให้ไกลเป้าหมายที่กลินท์นำ “ผู้หญิงที่จะระบบครอบครัวดี หรือจัดระบบประเทศชาติดี?”

“ทั้งสองอย่าง คำตอบซ้ำ ซัด “ผู้ชายเมื่ออยู่ในครอบครัวต้องรู้จักหน้าที่ครึ่งหนึ่ง มิใช่โอนให้ผู้หญิงทำทั้งหมด และผู้หญิงควรรู้ว่า ประเทศมิใช่ปกครองด้วยผู้ชายทั้งหมด”

"นั่นละ หายาก!" วันสัหฺวเราะเสียงดั่ง "ผู้หญิงส่วนใหญ่ชอบเรียกร้อง สิทธิโดยไม่ทำหน้าที แต่แม่ของโยเซายอมรับหน้าที่ต่อครอบครัว ต่อชาติ..."

(เรื่องเดิม ,ล2 : 228-229)

นวนิยายเรื่องนี้นำเสนอรอยต่อทางทัศนคติเกี่ยวกับผู้หญิงในโลกปัจจุบันที่ใช้ความรู้ ความสามารถเทียบเท่าผู้ชายกับผู้หญิงในขอบของการเป็นภรรยาและแม่ การพยายามจะ ประนีประนอมความคิดสตรีนิยมกับความคิดแนวชนบเพื่อประโยชน์ที่ครอบครัวได้รับเป็นสำคัญ ทมยันตีสร้างองค์มาลินให้มีคุณสมบัติของผู้หญิงที่เป็นแม่ในอุดมคติอย่างเต็มเปี่ยม และชี้ให้เห็น ว่าแม่จะที่พิทพิงใจที่อ่อนล้าจากภาวะการแข่งขันของโลกปัจจุบัน

3.3.3.4 ผู้หญิงกับภาวะผู้นำ

ในช่วงนี้มีนวนิยายนำเสนอภาพของผู้หญิงที่เป็นผู้นำประเทศ คือ **นายกหญิง** ของ ทมยันตี

นายกหญิง : เมื่อผู้หญิงเป็นผู้นำประเทศ

ทมยันตีผู้แต่งเรื่องนี้อาจได้แรงบันดาลใจจากประสบการณ์ที่ได้ไปบริหารงานใน ระดับองค์กรของรัฐคือองค์กรขนส่งมวลชนในช่วงรัฐบาลธานินทร์ กรัยวิเชียร ประสบการณ์ทำงาน ในระดับบริหารทำให้เธอเข้าใจปัญหาที่ผู้หญิงต้องเผชิญ และปัญหาที่ผู้หญิงเห็นและรู้แต่ผู้ชายไม่ เห็น นำมาผูกเรื่องจากจินตนาการของผู้เขียนเป็นเรื่องที่เกิดในประเทศสมมุติที่ว่าไทวก โกลัญญู คริมาตัวละครเอกของเรื่องไม่เคยสนใจเรื่องการเมือง แต่ภายหลังจากที่สูญเสียสามีและลูกชายที่ ถูกปรปักษ์ทางการเมืองลอบสังหารก่อนที่เขาจะดำเนินนโยบายใด ๆ เพื่อไทวก เพื่อสานฝันให้แก่ สามีและลูกชายที่ทำให้เธอค่อย ๆ เห็นความสำคัญของหน้าที่ที่มีต่อชาติ เธอลงแข่งขันเลือกตั้ง จน ก้าวสู่ตำแหน่งสูงสุดของประเทศ

โกลัญญู คริมาต้องเผชิญกับแรงกดดันทั้งจากนักการเมืองฝ่ายตรงข้าม นักธุรกิจ ทหาร ที่ ไม่เชื่อมั่นว่าเธอจะบริหารประเทศได้ แต่ประชาชนเทใจให้เธอเพราะเขาเบื่อผู้นำที่เล่นพรรคเล่น พวกและฉ้อราษฎร์บังหลวงจนเป็นวัฒนธรรมทางการเมืองของไทวกไปแล้ว โกลัญญู คริมาพิสูจน์ ให้คนทั้งประเทศเห็นว่าเธอสามารถทำหน้าที่ได้ดี สามารถแก้ปัญหาพันธบัตรที่ถูกนำมาใช้เพื่อ ผลประโยชน์ทางการเมือง การตรวจสอบบัญชีปกปิดของผู้นำในระดับสูงของประเทศ ในที่สุด ผลงานของเธอสร้างศัตรูทางการเมืองที่จำต้องกำจัดเธอให้พ้นทางก่อนที่จะถูกเปิดโปงความชั่ว มากกว่านี้ดังนั้นความคิดของเธอที่ว่า "โลกในอนาคตจะกลับมาอยู่ในมือผู้หญิง" (ทมยันตี(นามแฝง), 2544 : 107) จึงเป็นเพียงความฝันเท่านั้น

การบริหารงานที่ประสบความสำเร็จมาจากคุณสมบัติของความเป็นแม่ดังที่เธอกล่าวกับ อารีนาเลฆานุการของเธอว่า "ถ้าเราใช้หัวใจแม่ เราจะจับความละเอียดอ่อนได้ทุกเรื่อง" (เรื่อง เดียวกัน :245) คำพูดนี้แสดงในให้ทัศนคติยกย่องคุณลักษณะของแม่ และสร้างความเป็นผู้นำใน

แบบของผู้หญิงโดยไม่ต้องใช้อำนาจ อาศัยคุณธรรมที่ผู้หญิงมีมากกว่าชายเพราะถูกปลูกฝังทางด้านวินัย กับคุณสมบัติของความเป็นหญิงที่อบอุ่นเอื้ออาทรสนใจทุกข์สุขของผู้คนรอบข้าง

โกศลญญ์ ครีมา เป็นตัวละครที่แสดงทักษะของทมยันตีว่าผู้หญิงก้าวขึ้นมาเป็นผู้นำเพราะความจำเป็น มิใช่ความทะเยอทะยานในอำนาจ เธอจะทำงานอย่างสุดความสามารถเพื่อผลของงานมิใช่เพื่อเกียรติยศชื่อเสียง หากแต่การทำงานบางครั้งก็เป็นอุปสรรคต่อชีวิตของผู้หญิง ครีมาสามารถใช้ความนุ่มนวล อ่อนน้อมถ่อมตน อันเป็นคุณสมบัติของผู้หญิง เป็นประโยชน์ต่อการสร้างความสัมพันธ์ที่ดีกับบุคคลในการทำงาน แต่อรินา เลขาธิการส่วนตัวที่ทำงานให้กับครอบครัวของเธอตั้งแต่สามีและลูกชายของเธอมีชีวิตอยู่ ต้องมีปัญหาคครอบครัวมาพัวพันกับการทำงานเพราะครอบครัวของเธอพยายามใช้อิทธิทธิของการมีคนในครอบครัวทำงานให้รัฐบาล นำมาซึ่งผลประโยชน์ของตน ช่วงเวลาที่เป็นส่วนตัวและมีความสุขที่สุดของผู้หญิงทั้งสองคนคือการทำขนมและดื่มน้ำชาซึ่งแทบจะหาเวลาเช่นนั้นมิได้

นวนิยายเรื่องนี้สะท้อนให้เห็นว่าผู้หญิงสามารถเป็นผู้นำที่ดีได้เพราะคุณสมบัติของความ เป็นแม่ที่อาทรทุกข์สุขของคนรอบข้าง ประนีประนอม แต่เด็ดขาด ยามวางระเบียบ อีกทั้งผู้หญิงยังซื่อสัตย์สุจริตมากกว่าผู้ชาย เพราะผู้หญิงมิได้เล่นการเมืองเพื่ออำนาจ แต่ทมยันตีมิได้แสดงออกอย่างชัดเจนว่าความสุจริตเป็นคุณสมบัติของผู้หญิง หรือ เป็นเพราะผู้หญิงยอมเสียเปรียบ จึงดูว่าสุจริตมากกว่าผู้เอาเปรียบคือผู้ชายที่ใช้อำนาจ นวนิยายเรื่องนี้แสดงความมั่นใจว่าผู้หญิงสามารถเป็นผู้นำได้ แม้ผู้ชายจะไม่ยอมให้ผู้หญิงมีอำนาจเหนือ อย่างไรก็ตาม ความเป็นผู้นำของผู้หญิงสัมพันธ์กับความเป็นแม่ด้วย

อีกเรื่องหนึ่งที่แสดงภาวะผู้นำในแบบของผู้หญิงคือ **หนึ่งห้องหัวใจ** สิริต้องเป็นผู้นำครอบครัวโดยปริยาย หลังจากที่สามีเสียชีวิต สามีผู้แสนดีดูแลเอาใจใส่เธอและลูก ๆ จนเธอรู้สึก ว่า "ฉันเองก็เป็นลูกสาวคนโตของเค้าเหมือนกัน" แต่เมื่อสิริต้องทำหน้าที่ทั้งพ่อและแม่ดูแลลูก ๆ สี่คนที่กำลังเจริญเติบโต แต่ละคนก็มีนิสัยคนละอย่าง เธอกลับถูกลูก ๆ ควบคุม ยามที่มีชายใดมาพัวพัน ด้วยเหตุนี้ สิริจึงเป็นแม่ที่วางตัวดี ไม่ผลีผลามตัดสินใจเลือกชายใดมาร่วมชีวิต เพราะความเหงา หรือความอ่อนไหวไปชั่วขณะ

นอกจากประเด็นที่เกี่ยวกับชนชั้น เพศสถานะ และสถานะทางสังคมของผู้เป็นแม่แล้ว นวนิยายในช่วงนี้หลายเรื่องได้เปิดเผยให้เห็นถึงความรุนแรงในครอบครัว อันเป็นความรุนแรงในเชิงกายภาพ นอกเหนือไปจากความรุนแรงในทางโครงสร้างที่ผู้หญิงเป็นฝ่ายเสียเปรียบอันเนื่องมาจากวัฒนธรรมในระบบชายเป็นใหญ่ ความรุนแรงเชิงกายภาพปรากฏในเรื่อง **เนื้อใน ไฟในดวงตา** และ **การล่มสลายของครอบครัวที่ความรักมีอาจเหี่ยวเหยา** ผู้ชายเป็นฝ่ายใช้กำลังหรือวาจาข่มเหงรังแกผู้หญิง แม้ในเรื่อง **ไฟในดวงตา** จุไรจะพอใจกับเพศรสที่ถึญมอบให้ แต่เธอก็ยังเจ็บปวด

กับวาจา และการกระทำของธัญที่มีแสดงเหมือนเธอมีหน้าที่เพียงแค่สนองตัณหาและรับใช้แม่ของ
เขาเท่านั้น ความรุนแรงในนวนิยายกว่าจะจบลงหรือยุติลงได้ ผู้หญิงก็ใช้ความอดทนเข้าสู่ก่อน
เสมอ แต่ความอดทนของผู้หญิงก็มีจุดอ่อนคือเรื่องลูก ผู้หญิงจะไม่ยอมทนอีกต่อไป เช่นกรณีของ
ปลี ใน *เนื้อใน* หากจะทนก็ทนเพื่อลูก ดังเช่น จุไร ใน *ไฟในดวงตา* ที่ได้ยกตัวออกไปแล้ว หรือ
เรื่อง *การล่มสลายของครอบครัวที่ความรักไม่อาจเยียวยา* ในตอนท้ายแม่ก็อยู่กับฉัน - ผู้เล่า
เรื่องโดยไม่คิดจะมีสามีใหม่อีก

การเปิดเผยให้เห็นถึงความรุนแรงที่ผู้หญิงเป็นผู้ถูกระทำปรากฏในนวนิยายอย่างมี
นัยสำคัญ ว่าเรื่องราวในครอบครัวที่เคยถือเป็น "ความในอย่า นำออก ความนอกอย่า นำเข้า" นั้น มิใช่
เป็นคำสอนที่เหมาะสมกับยุคสมัยอีกต่อไป ถ้าผู้หญิงเป็นผู้ถูกระทำสังคมก็ควรได้รับรู้ว่า นั่นคือ
ปัญหาของสังคม มิใช่ปัญหาเฉพาะปัจเจกบุคคลเท่านั้น

ช่วงสิบปีของนวนิยายในช่วงนี้เป็นระยะเวลาอันยาวนาน ที่แสดงถึงการเรียกร้องสถาบัน
ครอบครัวอย่างต่อเนื่อง โดยกระแสที่ทั้งทางภาครัฐและภาคเอกชนเห็นแล้วว่า ครอบครัวเป็นหน่วย
ย่อยของสังคม ที่จะทำให้สังคมมั่นคงและสร้างภูมิคุ้มกันภัยให้แก่สมาชิกในสังคม การเรียกร้อง
สถาบันครอบครัวที่มั่นคงฝากความหวังให้แก่ความเป็นแม่ โดยเห็นว่าคุณสมบัติของการเป็นแม่ที่
ดูแลทุกข์สุขของคนในครอบครัวหรือ "แม่ของบ้าน" ที่ผดุงรักษาครอบครัวไว้ได้ ทั้งนี้ผู้หญิงต้องอดทน
และเสียสละอย่างมาก ผู้หญิงสามารถเป็นผู้นำได้ และสามารถเลี้ยงดูลูกได้โดยลำพังไม่ต้องอาศัย
สามี การได้กลับแบบโต้แย้งครอบครัวมาตรฐานทั่วไปที่ควรประกอบด้วย พ่อ แม่ ลูก จึงเกิดขึ้น
ในนวนิยายยุคนี้ ในนวนิยายไม่ปฏิเสธว่า ครอบครัวเป็นสถาบันทางสังคม ที่ผู้หญิงทำหน้าที่ผดุง
รักษาความเป็นครอบครัวไว้ แต่ครอบครัวนั้นอาจปราศจากพ่อของลูกก็ยังคงเป็นครอบครัวอยู่ได้ด้วย
แม่และลูก นวนิยายหลายเรื่องชี้ให้เห็นภาวะที่สุดแสนจะทนทานที่ผู้หญิงซึ่งมีความสามารถและ
ฉลาดเฉลียวไม่จำเป็นต้องทนอีกต่อไป และสามารถสร้างครอบครัวที่ไม่จำเป็นต้องมีพ่อ มีเพียงแม่
และลูกได้ นอกจากนั้นที่น่าสนใจ คือความคิดแบบสตรีนิยมถอนรากถอนโคน ปรากฏในนวนิยาย
ช่วงนี้ โดยเร่งเร้าให้ผู้หญิงเห็นภัยของบิดาธิปไตยที่ครอบและกำหนดชีวิตผู้หญิงอยู่ แม้ผู้หญิงจะมี
อาจแก้ไขได้ แต่ก็ต้องกล้าพอที่จะปฏิเสธในเงื่อนไขที่พอปฏิเสธได้ อย่างน้อย ความเป็นแม่ก็สมควร
เป็นกรอบกำหนดผู้หญิงอีกต่อไป

3.4 ช่วงพ.ศ. 2541 – 2546 : ยุคยอมรับความเป็นแม่ที่หลากหลาย

บรรยากาศทางการเมืองและสังคม : ประชานิยมหรือวิกฤตทางจริยธรรม

ภายหลังจากการประกาศใช้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540 ที่ได้รับการขนาน

นามว่าเป็นรัฐธรรมนูญฉบับประชาชน เพราะมีที่มาจากการเรียกร้องให้มีการปฏิรูปการเมืองเพื่อสร้างความสุจริตและความชอบธรรมให้ระบบการเมืองมีประสิทธิภาพและการเมืองมีเสถียรภาพ โดยให้ประชาชนมีส่วนร่วมทางการเมืองมากที่สุดอันเป็นผลสืบเนื่องมาจากเหตุการณ์พฤษภาทมิฬ รัฐบาลที่มีนายชวน หลีกภัยเป็นนายกรัฐมนตรีบริหารประเทศต่อจากรัฐบาลพลเอกชวลิต ยงใจยุทธตั้งแต่พ.ศ.2540 เป็นต้นมาต้องเผชิญกับปัญหาทั้งการบริหารงานร่วมกันของพรรคร่วมรัฐบาล ทั้งความคาดหวังที่ประชาชนต้องการให้รัฐบาลเร่งแก้ปัญหาเศรษฐกิจอันสืบเนื่องมาจากการลอยตัวค่าเงินบาท สร้างความกดดันให้แก่รัฐบาลชุดนี้เป็นอย่างยิ่ง ในที่สุดปัญหาการทุจริตของพรรคร่วมรัฐบาลทำให้ต้องปรับเปลี่ยนคณะรัฐมนตรี และนำไปสู่การยุบสภาในพ.ศ.2543 ก่อนหน้านั้นพรรคไทยรักไทยได้สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรย้ายมาสังกัดโดยเฉพาะสมาชิกที่มีบทบาทการเมืองระดับแนวหน้า ยังผลให้การเลือกตั้งทั่วไปพ.ศ.2544 พรรคไทยรักไทยได้เสียงข้างมาก พ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตรจึงเป็นได้เป็นนายกรัฐมนตรีในรัฐบาลที่ได้ชื่อว่ามีเสถียรภาพมากที่สุด แม้จะถูกฟ้องร้องในคดีปกปิดบัญชีทรัพย์สินและหนี้สินที่ต้อ้งแจ้งแก่คณะกรรมการปราบปรามทุจริตแห่งชาติตั้งแต่ครั้งอยู่ร่วมในคณะรัฐบาลชุดก่อน แต่ก็พ้นจากความผิดมาได้ในชั้นศาล

ผลงานของรัฐบาลทักษิณสอดคล้องกับความต้องการของประชาชนที่ต้องการให้รัฐบาลแก้ปัญหาเศรษฐกิจเป็นอันดับแรก รัฐบาลสามารถกระตุ้นให้เกิดการบริโภคทำให้เศรษฐกิจมีความคล่องตัว และสนับสนุนธุรกิจขนาดย่อมรวมถึงโครงการ"หนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์" อีกทั้งนโยบายที่รัฐสามารถทำได้จริง เช่น โครงการ"บ้านเอื้ออาทร" โครงการ"สามสิบบาทรักษสุขภาพ" ฐานเสียงสนับสนุนในระดับรากหญ้า และสร้างเผด็จการในรัฐสภาเพราะทำให้การยื่นญัตติของเปิดอภิปรายไม่ไว้วางใจทำอะไรคณะรัฐบาลไม่เพราะคุมเสียงข้างมากในรัฐสภาไว้อยู่ ทำให้รัฐบาลนี้อยู่ได้จนครบ 4 ปีตามวาระในพ.ศ. 2547

นโยบายประชานิยมและการกระตุ้นการบริโภคส่งเสริมในประชาชนเป็นหนี้สิน และใช้จ่ายเกินตัว อีกทั้งการอ้างเหตุผลของการ"บกพร่องโดยสุจริต"แต่ครั้งคดีปกปิดทรัพย์สินและหนี้สินของผู้นำประเทศ และการแสวงหาผลประโยชน์ของญาติพี่น้องฝ่ายรัฐบาล ทำให้เกิดความหวุ่นวิตกว่ามาตรฐานทางจริยธรรมกำลังคลอนแคลน จนกล่าวกันว่าประเทศชาติกำลังก้าวไปสู่ยุควิกฤตทางจริยธรรม เกิดกระแสเรียกร้องคุณธรรมในสังคมที่จะปลูกฝังได้จากแม่ที่เป็นผู้สั่งสอนอบรมลูก ผู้ที่ตระหนักถึงความรักที่แม่มีต่อลูกจะสามารถยับยั้งชั่งใจจากการกระทำชั่วได้ คำสอนในพระพุทธศาสนาเกี่ยวกับแม่ถูกหยิบยกขึ้นมาอ้างเพื่อสร้างความยับยั้งชั่งทางคุณธรรม พระพรหมคุณาภรณ์(ป.อ.ปยุตโต)ได้กล่าวไว้ว่า "ถ้าจะกู้สังคมไทยต้องพลิกพื้นพระคุณแม่ขึ้นมา" เพราะความสำนึกในพระคุณแม่จะเชื่อมต่อไปยังการน้อมรับคุณพระรัตนตรัย(พระพรหมคุณาภรณ์(ป.อ.ปยุตโต), 2550 : 13 – 15) ความเป็นแม่จึงถูกขับเน้นในเรื่องของคุณธรรมที่มีมิติทางพุทธศาสนา

ความเคลื่อนไหวในแวดวงสตรี : สตรีมีความหลากหลาย

แผนพัฒนาเศรษฐกิจสังคมและการเมืองฉบับที่ 8 พ.ศ.2540 - 2544 แผนพัฒนาสตรียังคงจัดทำเป็นแผนแนบท้ายเหมือนแผนพัฒนา ฯ สองฉบับก่อน เนื่องจากแผนพัฒนา ฯ ฉบับนี้เน้นการพัฒนาคนเป็นหลัก จึงเน้นการพัฒนาศักยภาพสตรีเพื่อยกระดับคุณภาพชีวิตสตรีในทุก ๆ ด้าน พัฒนาเรื่องสิทธิของสตรีโดยจัดการเลือกปฏิบัติต่อสตรี พัฒนาสตรีให้มีศักดิ์ศรีของความเป็นมนุษย์ จึงสนับสนุนการต่อต้านการใช้ความรุนแรงต่อผู้หญิงในทุกรูปแบบ และพัฒนาสตรีให้มีส่วนร่วมทางการเมือง เศรษฐกิจและสังคมทุกระดับ เน้นการพัฒนาสตรีในทุกกลุ่มเป้าหมายอีกด้วย อย่างไรก็ตามในช่วงแผนพัฒนา ฯ ฉบับที่ 8 ประเทศไทยตกอยู่ในภาวะวิกฤตเศรษฐกิจ จึงทำให้แผนพัฒนาสตรีไม่ได้ผลเท่าที่ควร เพราะผู้หญิงเป็นจำนวนมากต้องออกจากงาน โดยเฉพาะผู้ที่ทำงานในตลาดทุนและการส่งออก ส่วนแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 9 พ.ศ. 2545 - 2548 ได้กำหนดยุทธศาสตร์การพัฒนาสตรีไว้ 5 ด้าน คือ ศักยภาพด้านอาชีพ การศึกษา และสุขภาพกายใจ การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจทุกระดับ ส่งเสริมความเสมอภาคและคุ้มครองทางสังคมโดยการออกกฎหมายเพื่อคุ้มครองสตรีและแก้กฎหมายเพื่อให้เกิดความเสมอภาคระหว่างชายหญิง พัฒนาสื่อเพื่อการดำเนินงานด้านสตรี และพัฒนาการองค์กรที่ดำเนินการด้านสตรี แม้การดำเนินงานตามแผนยังไม่เป็นไปตามเป้าหมาย แต่ก็เห็นแนวโน้มการพัฒนาสู่ความเสมอภาคยิ่งขึ้น รวมถึงความเสมอภาคระหว่างผู้หญิงชนชั้นและกลุ่มอาชีพต่าง ๆ โดยมีทัศนคติและมุมมองที่กว้างขวางขึ้น การรับฟัง"เสียง"ของผู้หญิงที่ถือเป็นชนชายขอบ เช่น กลุ่มแรงงานนอกระบบ ยอมรับตัวตนของผู้หญิงค้าบริการทางเพศ และใส่ใจต่อปัญหาความรุนแรงในครอบครัวที่เหยื่อคือผู้หญิง

นอกจากนั้นนโยบาย"หนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์"ที่รัฐบาลมุ่งให้เกิดการสร้างงานในชุมชนให้เกิดรายได้ ผู้มีบทบาทสำคัญคือกลุ่มแม่บ้านในหมู่บ้านและตำบลต่าง ๆ ที่ร่วมกันทำงานด้านหัตถกรรมหรืออาหารแปรรูป บทบาทของผู้หญิงในสังคมเกษตรกรรมจึงถูกขยับเน้นให้เห็นพลังและความสามารถของผู้หญิง อันนำมาซึ่งการยอมรับนับถือและทำให้สถานภาพของผู้หญิงในชนบทถูกมองไปในทางที่ดีว่าการ"ด้อยพัฒนา" "ขาดความรู้"ตามวาทกรรมที่มีอยู่ในสังคมเมืองเมื่อมองชนบท

บรรยากาศและความเคลื่อนไหวในวงวรรณกรรมไทย : การเติบโตที่น่าจับตามองของสื่อสารสนเทศ

วรรณกรรมในช่วงเศรษฐกิจตกต่ำอยู่ในภาวะชบเซา แต่หน่วยงานภาครัฐและเอกชนก็รณรงค์รักการอ่านอย่างสม่ำเสมอ ตลาดหนังสืออยู่ในกลุ่มของบริษัทใหญ่ที่มีธุรกิจการพิมพ์ครบวงจร ตั้งแต่บรรณาธิการต้นฉบับ โรงพิมพ์ จัดจำหน่ายและประชาสัมพันธ์ วรรณกรรมจึงเป็นสินค้าโดยสมบูรณ์ที่ต้องอาศัยการตลาดคือการวางแผนประชาสัมพันธ์ เพื่อให้วรรณกรรมเป็นที่รู้จักยิ่งไป

กว่าคุณภาพของวรรณกรรมเอง ดังนั้นจึงไม่แปลกที่เรื่องราวประเภทเรื่องเล่าของบุคคลที่มีชื่อเสียงในสังคมจะได้รับความนิยมเพราะผู้อ่านอยากรู้เรื่องของผู้เขียนซึ่งอาจจะเขียนเองหรือว่าจ้างผู้อื่นให้มาเขียนเรื่องของตัวเองในประเด็นที่สังคมอยากรู้

งานมหกรรมหนังสือระดับชาติที่จัดขึ้นเป็นประจำปีละ 2 ครั้ง ได้แก่ การสัปดาห์หนังสือแห่งชาติประมาณต้นเดือนเมษายน และงานมหกรรมหนังสือระดับชาติประมาณปลายเดือนตุลาคมคือหัวใจของการเปิดตลาดวรรณกรรมเล่มใหม่ ๆ และเป็นกระแสความเคลื่อนไหวที่สร้างความคิดคึกคักในวงวรรณกรรม

ความก้าวหน้าทางการสื่อสารสารสนเทศ ทำให้เกิดพื้นที่ที่จะเผยแพร่ผลงานของนักเขียนสมัครเล่นในเว็บไซต์ต่าง ๆ ทั้งเรื่องสั้น นวนิยายและบทกวี โดยมีกระแสตอบกลับในทันทีจากชุมชนออนไลน์เหล่านี้ มีนวนิยายหลายเรื่องมีจุดกำเนิดจากการเผยแพร่งานในเว็บไซต์ เช่น เดอะไวท์โรด (THE WHITE ROAD) ของดร.ป๊อบที่มีวัยเพียง 17 ปี แล้วสำนักพิมพ์จึงติดต่อขอซื้อลิขสิทธิ์นำไปจัดพิมพ์ภายหลัง การเป็นนักเขียนจึงไม่ได้เป็นเรื่องยาก อีกทั้งความก้าวหน้าในการพิมพ์ทำให้เกิดหนังสือทำมือในหมู่วัยรุ่น กล่าวได้ว่าช่องทางใหม่ ๆ เหล่านี้ทำให้วงวรรณกรรมมิได้หมายถึงวงการหนังสือและนักเขียนอาชีพอย่างแต่ก่อน

นวนิยายในยุคนี้นำเสนอมุมมองความเป็นแม่อย่างหลากหลายจากในนวนิยาย 16 เรื่อง ดังนี้

ปีพ.ศ.	ชื่อนวนิยาย	ผู้แต่ง(นามปากกา)
2541	รากนครา	ปิยะพร ศักดิ์เกษม
2542	แกมกลืนสุคนธา	ประภัสสร เสวิกุล
2542	ดั่งสายน้ำไหล	โบตัน
2542	เข้าซิ่นคืนฉาย	ชมัยพร แสงกระจ่าง
2542	กล่องผีเสื้อ	ชลัมพู ณ ชเลล้า
2542	ราตรีประดับดาว	ว.วินิจชัยกุล
2543	แม่ไม่เอาไหน ลูกชายไม่เอาถ่าน	มวนยา พร
2543	บูรพา	ว.วินิจชัยกุล
2543	ปิมปา	ชัญวลี ศรีสุโข
2543	ใจด	โบตัน
2544	www คุณย่า.com	ดวงใจ
2544	นงนันทอง	โบตัน
2545	ดอกไม้กลางเมือง	ประชาคม ลุณาชัย

2546	ชอยสามสยามสแควร์	กนกวลี พจนปกรณ์
2546	แม่	นอม วิเศษสิงห์
2546	ผู้หญิงกลางแดด	เสาวรี

นวนิยายในช่วงนี้นำเสนอประเด็นที่เกี่ยวกับความเป็นแม่ในเรื่องชนชั้น เพศสถานะ และสถานะทางสังคม โดยเน้นประเด็นเพศสถานะมากกว่าเรื่องอื่น ดังนี้

3.4.1 แม่กับชนชั้น

แม่กับชนชั้นที่นำเสนอในนวนิยายช่วงนี้เปลี่ยนแปลงไปจากการมุ่งเน้นอุดมการณ์ความเป็นแม่และวิถีชีวิตที่ต่างกัันดังนวนิยายในยุคก่อน ๆ ภาพแม่กับชนชั้นที่นำเสนอความคิดหรือการดำเนินชีวิตที่ผิดทาง โดยมีได้ประนามว่าเป็นความผิดหรือความบกพร่องในแม่ระดับชนชั้นและชนชั้นกลางดังนี้

3.4.1.1 แม่ระดับชนชั้นล่าง

นวนิยายในช่วงนี้ได้เสนอภาพแม่ที่ไม่ได้ดีพร้อมแต่มีข้อผิดพลาดในชีวิตที่ให้เหตุผลมากกว่าจะประณาม ทำให้ความพลังพลาดนั้นมีใช้ความผิด ความพลังผิดของแม่ระดับชนชั้นล่าง นำเสนอความพลังพลาดตั้งครรรภโดยมิได้สมรสเป็นส่วนใหญ่ อันจะเห็นได้จากเรื่อง**ดั่งสายน้ำไหล** **ปิมปา ดอกไม้กลางเมือง** และ**ผู้หญิงกลางแดด**

ดั่งสายน้ำไหล : แม่กับความเห็นแก่ตัวของผู้ชาย

นวนิยายเรื่อง **ดั่งสายน้ำไหล** ของ โบตัน นำเสนอภาพแม่ชนชั้นล่างคือผาณิตที่ตั้งครรรภกับหริณตั้งแต่ยังวัยรุ่น ผาณิตจึงถูกตัดขาดจากพี่น้อง เมื่อหริณมาเรียนหนังสือที่กรุงเทพฯ เขาไม่กลับไปบ้านอีกเลย จนได้ไปเรียนต่อต่างประเทศมีหน้าที่การงานดี และทิ้งผาณิตและลูกอย่างไม่ดี ผาณิตเลี้ยงดูลูก ช่วยงานในสวนของพ่อสามีจนพ่อสามีเห็นใจ ยกที่ดินส่วนหนึ่งให้ผาณิตทำสวนพอเลี้ยงตัวเองได้ ผาณิตส่งเสียลูก ๆ ให้มีความรู้โดยพึ่งพี่สาวญาติห่างๆ ที่อยู่ในกรุงเทพฯ ให้ลูกได้ไปอาศัยระหว่างเรียน และเธอสามารถปกป้องลูกสาวจากการรังควานของหริณ ที่เสียผลประโยชน์จากการถูกเปิดโปงพื้นเพและพฤติกรรมอันเลวร้ายในอดีต หริณพยายามทำทุกอย่างไม่ว่าจะต้องใช้อุบายเล่ห์กลเพื่อผดุงสถานภาพและหน้าตาของตนในสังคมโดยไม่สนใจว่าจะทำลายชีวิตของครอบครัวเดิมและลูกสาวที่ตนเองไม่เคยโยยดีเลย

ภาพความเห็นแก่ตัวของผู้ชายในเรื่องนี้ดำเนินไปควบคู่กับความเข้มแข็ง ผู้ชีวิตของผู้หญิง โดยเฉพาะผาณิตซึ่งเป็นแม่ชนชั้นล่างที่มีความรู้หน่อย แต่หนักเอาเบาสู้จนสามารถชนะใจพ่อและแม่ของสามี และปกป้องลูกได้ หรือแม้แต่แม่ชนชั้นสูงอย่างกรณีการภรรยาใหม่ของหริณที่อ่อนโยน

บอบบาง แต่เมื่อเห็นความเลวของสามี เธอก็มีความแค้นพอนที่จะไม่พุ่มพวยและหาทางออกให้ชีวิตสมรสของเธอยุติลงอย่างสงบ คุณลักษณะของความเป็นแม่อย่างผาดโผนเป็นต้นแบบให้ลูกสาวเกิดความอดทนที่สู้กับปัญหาชีวิตที่หนักหนาน้อยกว่าที่แม่ของเธอได้พบมา ทักษะเกี่ยวกับความผิดพลาดในอดีตของผู้เป็นแม่ถูกนำมาเสนอให้เห็นว่าเป็นความผิดพลาดเป็นบทเรียนสำคัญที่นำไปสู่การเรียนรู้

ปิมปา : ความสำเร็จของการหวนกลับไปหาอัตลักษณ์ท้องถิ่น

นวนิยายเรื่อง *ปิมปา* ของ ชัญวลี ศรีสุโข นำเสนอวาทกรรมของสาวเหนือใจง่ายในบริบทของสังคมล้านนาค่อนการเปลี่ยนแปลงการปกครอง กองแก้วผู้เป็นแม่ตกเป็นภรรยาของท่านขุนจากเมืองหลวง แต่ท่านขุนไม่ยอมรับ กองแก้วพยายามทำแท้งแต่ได้สำนึก เธอตายภายหลังจากให้กำเนิดปิมปา ปิมปาจึงถูกตราหน้าว่าไม่มีพ่อ ยายเลี้ยงดูปิมปามาด้วยการพยายามนำบทเรียนที่เป็นข้อผิดพลาดของแม่มาสอนปิมปา ปิมปาเกือบต้องดำเนินตามรอยชีวิตแม่เมื่อเธออาจต้องยอมเป็นภรรยาอีกคนของพ่อเลี้ยงเพื่อชดใช้หนี้ที่นำชายเธอก่อไว้ แต่ยายชิงฆ่าตัวตายเพื่อให้พ่อเลี้ยงเกิดความเห็นใจ และยอมปล่อยให้ปิมปาได้เลือกทางเดินชีวิตกับผู้ชายที่เธอรัก คือ นายแพทย์หนุ่มจากกรุงเทพฯ

ความขัดแย้งของนวนิยายเรื่องนี้คล้ายกับเรื่อง *ไอ้ค่อม* ตรงที่ตัวละครเอกซึ่งเป็นชนชายขอบต่างเผชิญความกดดันที่เกิดมาเป็นลูกไม่มีพ่อเหมือนกัน และถูกเลี้ยงดูมาด้วยความรักของยายที่ทำหน้าที่แทนแม่ที่หายไป แต่ต่างกันที่ในเรื่อง *ปิมปา* อัตลักษณ์ของความเป็นล้านนาถูกฟื้นฟูอย่างมีความหวัง เพราะนำเสนอผ่านตัวละครเอกที่ประสบความสำเร็จในชีวิตในที่สุด การได้เป็นภรรยาของภรรยาของขุนนางจากกรุงเทพฯ ช่วงยกระดับฐานะของปิมปาขึ้นทันที ดังนั้นยังพอมีหวังที่ล้านนาจะสร้างอัตลักษณ์ได้ โดยต้องยืมมือจากผู้ชายที่เป็นตัวแทนอำนาจศูนย์กลางมารับรองคุณค่าของความเป็นล้านนาที่ปลูกสร้างมาจากอัตลักษณ์ดั้งเดิมที่ผลิตผ่านยายนั่นเอง

เมื่อพิจารณาจากบริบททางสังคมขณะที่ชัญวลี ศรีสุโข เขียนนวนิยายเรื่อง *ปิมปา* ความเป็นแม่ที่มีมิติของการกอบกู้อัตลักษณ์เกิดขึ้นในช่วงที่เกิดการฟื้นฟูวัฒนธรรมท้องถิ่นเพื่อทบทวนภูมิปัญญาชาวบ้านที่มองข้ามไป มีปราชญ์ชาวบ้านมากมายในยุคนี้ที่ถูกยกย่องเชิดชูทั้งในระดับท้องถิ่นและในระดับชาติ อัตลักษณ์ท้องถิ่นที่สร้างจากการทบทวนของเก่าที่บรรพบุรุษสั่งสมมาเป็นความหวังเรื่องรองของนักเขียนหญิงท้องถิ่นล้านนา ดังนั้นเราจึงเห็นความสำเร็จของทักษะการทบทวนอัตลักษณ์ท้องถิ่นที่มาลา คำจันทร์แสดงความสิ้นหวังมาแล้วในเรื่อง *ไอ้ค่อม* กลับมีความหวังและมีหนทางไปได้ด้วยดีในยุคนี้

นอกจากนั้นสำนึกผิดของแม่อย่าง กองแก้ว ในเรื่อง *ปิมปา* ก็ต่างไปจากแม่อย่างแสงหล้าในเรื่อง *ไอ้ค่อม* กองแก้วสำนึกถึงความผิดที่ทำลายชีวิตลูกจึงขอยุติกระบวนการทำแท้ง แต่แสงหล้าทำแท้งไม่สำเร็จ ผลของการทำแท้งของกองแก้วส่งผลต่อตัวของกองแก้วเองที่ตกเลือดจน

เสียชีวิต แม้ในเรื่องจะอธิบายเพิ่มเติมถึง "นิมิต" ที่กองแก้วเห็นก่อนตายที่เธอต้องชดใช้บาปที่เธอคิดทำลายชีวิตลูกในท้องก็ตาม ส่วนนิมิตที่เกิดแก่แม่ทำให้ความผิดที่ผู้เป็นแม่เคยกระทำเบาบางลงในความรู้สึกของผู้อ่าน ที่อย่างน้อยเธอก็ไม่ได้ทำลายชีวิตลูก ความผิดที่เกิดขึ้นเป็นเพราะสังคมกดดันจนเธอหาทางออกไม่ได้จึงแก้ปัญหาด้วยความคิดเพียงชั่วแล่น แต่แท้ที่จริงด้วยความเป็นผู้เป็นแม่ก็ยังผูกพันและรักชีวิตที่ถือกำเนิดในครรภ์ นวนิยายเรื่องนี้ให้ภาพความรักของแม่ที่ตระหนักถึงความเป็นผู้เป็นแม่ของตนด้วย

ดอกไม้กลางเมือง : เมื่อโสเภณีก็น่าเป็นแม่ได้

นวนิยายเรื่อง *ดอกไม้กลางเมือง* ของประชาคม ลุนาชัย นำเสนอชีวิตของโสเภณีสี่ที่มีลูกเกดตั้งครรภ์กับแขกที่มาเที่ยวโรงน้ำชา เมื่อคลอดแล้วก็กลับมาทำงานอาชีพเดิมหาเลี้ยงลูกมาจนกระทั่งลูกโต ส่วนพิภลมีลูกมาก่อนที่ความยากแค้นจะบีบให้เธอต้องขายตัวเลี้ยงลูก แต่แนวคิดในการเลี้ยงลูกของเกดกับพิภลต่างกัน เกดเลี้ยงหวั้นลูกชายโดยไม่คิดปกปิดอาชีพ ชำยังพามาให้เห็นโรงน้ำชาที่แม่ทำงาน เกดมีความหวังว่าสักวันเธอจะเลิกอาชีพนี้ ชีวิตของเข็มแดงโสเภณีสี่ที่เกดเคยช่วยชีวิตไว้เป็นอุทาหรณ์ถึงขั้นปลายของชีวิตโสเภณีสี่ที่เป็นโรคร้ายเพราะอาชีพ แต่ด้วยความสำนึกในบุญคุณเกด เข็มแดงถึงยอมไว้ให้เกดก่อนจะหนีไปทำให้เกิดได้เงินไปทำทุนค้าขายและซื้อจักรให้ลูกรับจ้างซ่อมเสื้อผ้า ส่วนพิภลตั้งความหวังกับดริกา ลูกสาวไว้สูง "รอยเปื้อนและคราบความคาวจะตกต่ำแค่นั้นก็ตาม แต่ลูกสาวของหล่อนจะต้องสวยสะอาดไม่มีมลทิน และนับวันแต่จะสูงส่งลอยขึ้นสู่ท้องฟ้าประดุจดวงดาวสองแสงเจิดจรัส" (ประชาคม ลุนาชัย, 2545 : 180) เธอส่งลูกเล่าเรียนสูง ๆ และให้ความสบายทางวัตถุแก่ลูกทุกอย่างเท่าที่เงินจะซื้อให้ได้ แต่กลับว่าผลเสียให้ลูกไม่อาจทนสู้ความลำบากในชีวิตได้ เมื่อพิภลหายสาบสูญไปเพราะไม่ยอมให้ลูกรู้ว่าตนป่วยเป็นโรคร้าย แต่ในที่สุดดริกา ก็มาอาชีพค้าบริการทางเพศในวิถีชีวิตที่แม่ดำเนินมาก่อนโดยที่เธอไม่ทราบเลย

มีข้อน่าสังเกตว่าผู้หญิงโสเภณีสี่ที่เป็นตัวละครหลักทั้งที่เป็นแม่คือพิภลกับเกด ทั้งที่ไม่ได้เป็นแม่คือเข็มแดง ล้วนแต่มีจิตใจที่ดิ้นรน เสียสละ และมีวิญญานของความเป็นแม่ ประชาคม ลุนาชัย แสดงให้เห็นว่าการเป็นโสเภณีสี่เธอจะไร้คุณธรรม เพราะฉะนั้นเธอจึงเป็นแม่ได้ และการที่จะเป็นแม่มีที่สร้างอนาคตให้กับลูกได้อยู่ที่แนวทางการใช้ชีวิตและอบรมสั่งสอนลูก ไม่เกี่ยวกับอาชีพที่ทำ

ผู้หญิงกลางแดด : แม่ที่ถูกข่มขืน

นวนิยายเรื่อง *ผู้หญิงกลางแดด* ของ เสาวรี นำเสนอแม่สองคนที่ตั้งครรรภ์จากการถูกคนแปลกหน้าข่มขืน คนแรกคือเดือนแม่ของรวีที่ถูกคนที่มารับจ้างทำงานในไร่ข่มขืน เธอไม่อาจทำให้รักรวีซึ่งเป็นลูกที่เกิดจากการข่มขืน รวีเจ็บปวดทุกครั้งที่เห็นความซาเย็นเฉยเมยของแม่ ด้วยเหตุผลที่เขาเองก็อธิบายไม่ได้ รวีข่มขืนเด็กสาวพิการปากแหว่งและเป็นใบ้ที่มาส่งปิ่นโต เขาไม่มี

โอกาสทราบว่าเธอดังครรภ์ เพราะแสงฟอของเธอพาครอบครัวย้ายไปอยู่ถิ่นอื่น และเปลี่ยนใจไม่เอาเรื่องวีเพราะเห็นแก่บุญคุณของย่าของวีที่เคยแบ่งที่ให้ทำไร่ ผู้เขียนให้ความหวังว่าวังวนของความรุนแรงน่าจะยุติลงได้ เมื่อเด็กสาวที่วีข่มขืนสามารถรักลูกได้โดยไม่ตะขิดตะขวงใจ แต่ก็ไม่อาจรับประกันได้ว่าลูกสาวของเธอจะปลอดภัยจากความรุนแรงที่ผู้ชายอาจเห็นเธอเป็นเหยื่อได้

แม้เดือนจะมีส่วนสร้างปมแห่งความเคียดแค้นอัดอั้นให้แก่วีผู้เป็นลูกชายจนอาจเป็นแรงผลักดันให้เขาไปสร้างความรุนแรงในพฤติกรรมซ้ำรอยที่แม่ของเขาเป็นถูกระทำมาก่อน ในนวนิยายไม่ได้กล่าวต่าหนิเดือน การที่เดือนไม่อาจรักวีได้ดูจะสมเหตุสมผลกว่าการที่วีผลิตซ้ำความรุนแรงด้วยซ้ำ ภาพของแม่ที่ถูกข่มขืนคือผู้หญิงที่น่าสงสารที่ไม่อาจมีความสุขกับชีวิตได้อีกต่อไปแม้จะพยายามเพียงใดก็ตามเดือนไม่อาจฝืนใจทำหน้าที่แม่ที่ดีได้ เสาวรีผู้เขียนไม่ได้ประณามเดือน บาดแผลในใจของเดือนไม่อาจลบเลือนไปได้ง่าย ๆ แต่ก็ชี้ให้เห็นผลเสียของการฝังใจกับอดีตและการไม่แสดงความรักต่อลูกชาย ทำให้ลูกชายไปเป็นผู้กระทำความผิดซ้ำในสิ่งที่แม่ของเขาเป็นผู้ถูกระทำมาก่อนคือไปข่มขืนผู้หญิงอื่น เสาวรีแสดงถึงอำนาจจิตใต้สำนึกที่วีไม่อาจต้านทานได้ ดังนี้

ที่นั่น เขาเห็นเด็กสาวตัวอ้วนกลม หน้าแบน ริมฝีปากมีรอยแผล เป็นอีกครั้ง เธอยังอยู่ในชุดเสื้อผ้าเด็กนักเรียนมัธยมกับจักรยานคันเล็ก ๆ เขามองเธอแล้วก็นึกถึงแม่ ใบหน้าของเขาเคร่งเครียดลงไปอีก เขารู้สึกว่ามีความเร้นลับอะไรแฝงอยู่ในจิตใจ อะไรบางอย่างที่เขาไม่ต้องการให้มันเกิดขึ้น

'แม่ครับ ผมไม่เข้าใจแม่เลย' เขารำพึงในใจ ปรกกายตาของเขาบ่งบอกความคับข้องและคับแค้นไว้เต็มเปี่ยม

เมื่อไรดีที่จะถูกสลัดออกไปจนหมด ไม่มีคำตอบ รู้เพียงว่าขณะนี้เขากำลังบังคับตัวเองให้อยู่กับความฝันแสนงาม ความฝันที่จะมีแม่ที่น่ารักและความอบอุ่นก็จะปกคลุมไปทั่วอาณาเขตของโลกดวง แต่แล้วเขาก็รับรู้ว่ามันเป็นเพียงความฝัน จะไม่มีแม่เช่นนั้นบังเกิดขึ้นที่นี่ มีแต่แม่ที่อยู่กับฝันร้ายมาชั่วชีวิต แม่ที่มีดวงตาเย็นชา แม่ที่ไม่เหมือนแม่ แม่ที่ใจร้ายเห็นแต่ความทุกข์ของตัวเอง แม่ที่ไร้รักไร้หวัง แม่ที่เห็นแก่ตัวที่สุดในโลก!

ดูเหมือนเด็กสาวจะเบิกตาขึ้น ดวงตาดำใหญ่จับจ้องอยู่ที่ใบหน้าของเขา ริมฝีปากน่าเกลียดจากรอยเย็บที่ไม่ประณีตเผยอขึ้นเล็กน้อยเหมือนจะพูดอะไรสักอย่าง แต่พูดไม่ออก ขณะที่เขากำลังก้าวเท้าเข้าไปหาเธออย่างช้า ๆ

(เสาวรี(นามแฝง) , 2546 : 72-73)

อย่างไรก็ตาม เสาวรียังเชื่อว่าความเป็นแม่และความรักลูกเป็นสัญชาตญาณที่ถูกกดบังด้วยอดีตอันเลวร้าย และความหมดอาลัยตายอยากในชีวิต ดังนั้นในเรื่องเดียวกันนี้ แม่อย่าง

คติวิมล ซึ่งไม่เอาใจใส่ดูแลน้ำตาลลูกสาว ที่เกิดจากการตั้งครรภ์ในวัยรุ่น โดยไม่มีพ่อ ก็ยังห่วงลูกแทบคลั่ง เมื่อลูกหายไปอย่างไม่มีสาเหตุ แม่อย่างกุลณีศย์มีแววตาด้านชาไม่ผิดอะไรกับเดือนแม่ของวี เพราะภาระที่ต้องดูแลลูกพิการเพียงลำพัง ยังร้อรอนเมื่อลูกป่วยเป็นไข้สูง หรือแม้แต่แม่ผู้หญิงใบ้ที่ถูกรวิชมชื่นก็ยังสามารเป็นแม่ที่ดีได้ โดยไม่เอาอดีตแต่หนหลังมาทำร้ายลูก

แม่ : ผู้รอคอยวันที่ลูกสำนึก

ผม-ผู้เล่าเรื่องในนวนิยายเรื่อง **แม่** ของ อภิชาติ เพชรลีล่านำเสนอแม่ที่ไม่มีความรู้ และทำหน้าที่แม่ที่ช่วยพ่อทำมาหากินมาโดยตลอด ชีวิตประจำวันของแม่ดำเนินไปอย่างเรียบง่าย ไม่แสดงความหวังใดให้สูงเกิน อยากเห็นแต่เพียงความสุขและความก้าวหน้าของลูก

นวนิยายเรื่องนี้เราจึงแทบไม่เห็นชีวิตของแม่ เพราะชีวิตของแม่มีเพื่อผู้อื่นตลอด ความรักและความชอบของแม่อันสะท้อนให้เห็นเพียงความฝันส่วนลึกของแม่คือการผูกพันกับเพลงลูกทุ่ง ภาพในความฝันของแม่จึงเป็นตัวเองที่เป็นเด็กสาวร้องเพลงแจ๊ซแจ๊ซโนไร้อ้อย แต่ความฝันก็เป็นเพียงความฝัน สำหรับผู้หญิงคนหนึ่งหน้าที่ของเธอคือความเป็นแม่

3.4.1.2 แม่ระดับชนชั้นกลาง

นวนิยายในช่วงนี้นำเสนอภาพแม่ชนชั้นกลางทั้งในเรื่องของความบกพร่องต่ออุดมการณ์ความเป็นแม่ และวิถีชีวิตของแม่ชนชั้นกลางในสังคมร่วมสมัยดังนี้

เข้าสู่นิยาย : แม่ที่ทอดทิ้งลูก

นวนิยายเรื่อง **เข้าสู่นิยาย** ของชัชชัยพร แสงกระจ่าง นำเสนอเรื่องราวของเข้าสู่นิยาย และคินฉายที่ถูกแม่นำมาทิ้งไว้กับธรรมณูผู้เช่ารายผู้เกษียณอายุแล้ว ธรรมณูกับภรรยาช่วยกันเลี้ยงเด็กน้อยทั้งสองคนจนเติบโตใหญ่ทำให้เข้าสู่นิยายกับคินฉายเข้าใจว่าตัวเองเป็นหลานแท้ ๆ ของคุณธรรมณูที่เกิดจากลูกสาวที่ล่องลับไปแล้ว เมื่อความจริงปรากฏ เข้าสู่นิยายรับไม่ได้ เธอตัดสินใจออกจากบ้านจนไปพบกับครูเพ็ญที่เคยมีความรักความหลังกับธรรมณู อันสร้าง ความขัดแย้งว่าผู้ใจบุญที่รับเลี้ยงลูกของคนอื่นนั้น แท้ที่จริงอดีตผู้พิพากษาผู้ทรงเกียรติอย่างธรรมณูก็กระทำผิดมาก่อน เขาเคยมีความสัมพันธ์กับเพ็ญเพื่อนนักเรียนจนเธอตั้งครรภ์ แต่เขาไม่เคยรู้เรื่องนี้เพราะเข้ามาเรียนในกรุงเทพฯ ๙ และเพ็ญหนีไปอยู่จังหวัดอื่นเพราะความอับอายและต้องเลี้ยงลูกมาโดยลำพัง การเปิดปมของเรื่องนี้จึงเท่ากับเป็นการตอบได้ว่าขณะที่เราประณามแม่ที่ทอดทิ้งลูก พ่อก็ทอดทิ้งลูกเหมือนกันแต่เป็นความผิดที่ไม่ประจักษ์ และไม่เคยมีใครประณาม การทอดทิ้งลูกเป็นการโยนหน้าที่รับผิดชอบให้แม่แต่เพียงผู้เดียว

ส่วนคินฉายนั้นสร้างภาพของแม่จากจดหมายของแม่ที่ทิ้งไว้ร่างของทารกน้อยหน้าบ้าน ธรรมณูคุณยายเก็บเอาไว้ ความผูกพันที่คินฉายมีกับคุณยายทำให้คินฉายมีความละเอียดอ่อน

และเข้าใจจิตใจของผู้หญิงตลอดจนเนื้อความในจดหมายทำให้คินฉายมั่นใจว่าแม่ต้องมีเหตุผลที่ทิ้งเขา “แม่กระดาศเหลือกรอบ” ที่คินฉายบรรจงเก็บเอาไว้จึงเสมือนสายสัมพันธ์ระหว่างแม่กับลูกที่ยังพอมืออยู่แม้จะบอบบางเต็มที่ ดังนั้นเมื่อคินฉายได้มีโอกาสพบกับจิตราแม่ที่แท้จริง แม้จะยอมรับยังไม่ได้ในระยะแรก แต่เมื่อจิตราได้แสดงให้เห็นความรู้สึกของแม่ที่ทำทุกอย่างเพื่ออนาคตของลูก นับแต่การเปิดเผยความจริงเพื่อไม่ให้พี่น้องคนละแม่ต้องมาชอกกันแม้จะเสี่ยงที่จะทำลายชีวิตครอบครัวของตัวเองในปัจจุบันก็ตาม ไปจนถึงการเรียกร้องสิทธิให้คินฉายได้มีโอกาสทางการศึกษาจากพ่อที่แท้จริงที่มีฐานะและหน้าตาในสังคม คินฉายจึงได้รับรู้ความรักของแม่ที่มีต่อเขา

นวนิยายเรื่องนี้จึงมิได้ประณามแม่ที่ทอดทิ้งลูกดังเช่นนวนิยายยุคก่อน แต่แสดงให้เห็นว่าความจำเป็นที่ทอดทิ้งลูกไปเป็นสิ่งที่เราไม่ควรด่วนตัดสินว่าเป็นความผิดของแม่ อีกทั้งยังเปิดมุมมองของการทอดทิ้งลูกที่ผู้ชายก็ต้องมีส่วนรับผิดชอบด้วย ไม่ใช่เรื่องของแม่ที่ไร้ความรับผิดชอบ เพราะการที่ผู้เป็นแม่จะทิ้งลูกได้นั้นย่อมเป็นผลมาจากความกดดันที่พ่อปฏิเสธความรับผิดชอบในฐานะพ่อก่อน

แม่ไม่เอาไหน ลูกชายไม่เอาถ่าน : แม่แบบนี้ที่ได้ใจลูกวัยรุ่น

นวนิยายเรื่อง **แม่ไม่เอาไหน ลูกชายไม่เอาถ่าน** นำเสนอเรื่องราวของแม่ลูกคู่หนึ่งที่ไม่เข้าใจกัน แม่เป็นแม่ที่เลี้ยงลูกมาโดยลำพังและผิดหวังเมื่อปั้นลูกชายวัยรุ่นกำลังจะเดินออกนอกกลุ่มนอกทางทั้งเสพยาเสพติด เมามีเรื่องทะเลาะวิวาท ถูกตำรวจจับและถูกโรงเรียนทำทัณฑ์บน บั้นซึ่งขาดพ่อโทษว่าแม่ไม่เข้าใจลูกชาย แต่ท้ายที่สุดสัมพันธ์ภาพของแม่ลูกคู่นี้ก็ดีขึ้นเมื่อทั้งคู่ปรับเข้าหากัน และแม่วางตัวในฐานะเพื่อนคนหนึ่งของลูก ลูกกลายเป็นผู้นำเพื่อนไม่ให้เหลวไหลลอยอย่างในอดีต และแม่ในเรื่องนี้เป็นภาพของแม่ที่ตัดสินใจเป็นแม่เพียงลำพังและพยายามเลี้ยงลูกให้ดีที่สุด แต่ด้วยความกดดันเธอจึงมีปัญหาเกี่ยวกับลูก แต่ลำพังความรักของแม่กับลูกก็นำมาซึ่งความเข้าใจกันและกันและแก้ปัญหาให้ลูกวัยรุ่นได้

ในสายตาของคนทั่วไปแม่คือแม่ที่เลี้ยงลูกไม่เป็น และปั้นลูกชายคือเด็กเหลือขอ แต่อันที่จริงปัญหาของปั้นมาจากการคบเพื่อน เมื่อเข้าสู่วัยรุ่น เขาอยากรู้ อยากลอง ประกอบกับการมีปัญหาคอร์สอบรรพและปัญหาเกี่ยวกับครูที่โรงเรียน ก็ชวนกันหันเข้าหาอบายมุข บั้นขาดพ่อในวัยที่เขาต้องการแม่แบบที่เขาจะเลือกทางเดินชีวิตได้ เรื่องนี้เล่าจากมุมมองของปั้นที่แสดงความรู้สึกต่อแม่ไว้ว่า

เขาไม่ใช่แม่ที่ดีเท่าไรหรอก บางครั้งผมก็เหลือจะทนเขา และเขาไม่สนด้วยว่าเขาจะเป็นตัวอย่างที่ดีหรือไม่ เขาแทบจะไม่มีคุณสมบัติของความเป็นแม่เลยด้วยซ้ำไป เว้นแต่เรื่องเขาทำงานหาเงินให้ลูกใช้ แต่เขาก็ไม่ใช่ประเภทเลี้ยงลูกด้วยเงิน หรอกผมมันก็โง่ลูกไม่มีพ่อคนหนึ่งเท่านั้นแหละ แม่ผมเขาเป็นเมียที่ดีไม่

ได้ เขาจะเป็นแม่ที่ดีได้อย่างไร คาดหวังอะไรจากเขาไม่ได้หรอก..."

(นวนิยาย พร(นามแฝง) : 2544 : 28)

เมื่อขึ้นไปมั่วสุมเสพยาเสพติด และไปแข่งรถจักรยานยนต์ จนถูกตำรวจจับ แล้วยังมีเรื่องทะเลาะวิวาทกับนักเลวอันธพาล แม่จึงทุกข์ใจยิ่งนัก และพยายามหาทางออก แรกทีเดียวแม่ก็คาดคั้นขอสัญญาจากลูกว่า จะไม่ทำตัวมีปัญหาอีก แต่เมื่อปั่นทำไม่ได้ แม่ทำร้ายร่างกายปั่น เพื่อนชวนปั่นหนีออกจากบ้านไปด้วยกัน แต่ปั่นก็ตัดสินใจทิ้งเพื่อนกลับไปหาแม่ เพราะนึกเป็นห่วงความรู้สึกของแม่ที่มีเขาเพียงคนเดียวจะทุกข์ใจเพียงใด ในที่สุดด้วยความพยายามของแม่ที่จะเป็นมิตร และปรับตัวเข้าหาลูก และเข้าใจลูกมากกว่าจะตำหนิ ไม่ว่าลูกจะมีพฤติกรรมเหลือที่จะรับเพียงใด ในที่สุดปั่นก็สามารถสอบเข้าเรียนต่อ ลบค่าสับประมาทของครูได้

นับได้ว่าแม่ความพยายาม และลองผิดลองถูกในการเลี้ยงลูกวัยรุ่น ความโกรธที่ถูกครูเรียกไปตำหนิจนเสียหน้าทำให้มองไม่เห็นปัญหาของลูก การป่นว่า ดุด่า จนถึงขั้นลงไม้ลงมือ ไม่อาจช่วยลูกแก้ปัญหาได้ มีแต่จะผลักลูกออกไปไกลตัวยิ่งขึ้น "ความพยายามดึงผมกลับมาของแม่ก็เหมือนกับผลักผมให้ห่างออกไป"(เรื่องเดียวกัน : 37) แม่ผู้นี้ทำแม่กระทั่งลงเสพยาเพื่อให้รู้ว่าฤทธิ์ของยาเป็นอย่างไร และเมื่อลูกกลับเข้าบ้านอีกครั้งแม่ก็ทำตัวเป็นที่ปรึกษาของกลุ่มเพื่อน ๆ ลูกที่มีปัญหา กระทั่งหางานให้เด็กวัยรุ่นกลุ่มนี้ทำเพื่อให้มีรายได้และมีประสบการณ์ให้รู้จักค่าของเงินที่หามาได้ ความพลั้งคิดผิดพลาดของแม่จึงเป็นหนทางให้แม่ได้เรียนรู้และปรับปรุงตัว จนทำให้ลูกและแม่เข้าใจกัน และลูกประสบความสำเร็จเรื่องการศึกษา

นวนิยายเรื่องนี้บอกเราว่าแม่ในอุดมคติไม่มีอยู่จริง แม่ในสมัยนี้ทำผิดพลาดได้เสมอ ดังนั้นมิใช่แม่จะต้องอดทนและให้อภัยลูก ลูกก็ควรให้อภัยและให้ออกาสแม่ได้แสดงความเป็นแม่ที่แก่นแท้คือความรักความเข้าใจต่อลูกอย่างไม่มีเงื่อนไขนั่นเอง

โจด: แม่ลูกจะกำเนิดจากใคร เธอก็ยังเป็นแม่

นวนิยายเรื่อง **โจด** ของโบตัน นำเสนอแม่ที่ไร้คุณธรรมคือโจด ที่ทำมาหาเลี้ยงชีพด้วยการส่งผู้หญิงไปขายที่ชายแดน เจ็ดฉลวยถูกบุญพินิจพี่ชายปลุกเร้าอารมณ์ทางเพศจนเธอมีความสัมพันธ์และตั้งครรภกับพี่ชายแท้ ๆ ของเธอ เจ็ดฉลวยยังแสดงออกซึ่งความเป็นแม่เมื่อเธอคลอดลูก เธอรักลูก เธอพยายามเก็บเรื่องราวเป็นความลับโดยไปคลอดและฝากลูกเลี้ยงไว้กับพ่อที่เล็กร้างกับแม่ไปแล้ว แต่ด้วยความเข้าใจผิด ทำให้โจดแม่ของเธอคิดว่าเด็กเป็นลูกของพ่อเธอกับภรรยาใหม่จึงขโมยเด็กไปขายชายแดน บุญพินิจรู้ความจริงจากเจ็ดฉลวยพยายามจะไปช่วยแต่ถูกตำรวจจับรถไล่ล่าจนเกิดอุบัติเหตุบุญพินิจตายพร้อมกับลูก โจดได้ทราบความจริงก่อนตาย และเจ็ดฉลวยเสียใจจนเสียชีวิต

แม่ที่นำเสนอในเรื่องนี้ไม่ว่าจะเป็นโคมหรือเฉิดฉายล้วนแต่เป็นแม่ที่ไม่ได้เป็นผู้หญิงที่ดีงาม ผู้เขียนได้ชี้ให้เห็นว่าใช่ว่าเป็นแม่จะต้องดีงามเสมอไป แต่ความรักของแม่ที่มีต่อลูกนั้นไม่เกี่ยวกับความดีงาม อย่างไรก็ตามเสียคงจะห้ามผู้หญิงไม่ให้เป็นแม่ได้ไม่ว่าเธอจะดีชั่วประการใดก็ตาม

ในนวนิยายช่วงก่อนโบตันนำเสนอแม่ที่มีลักษณะย้อนแย้งกับแม่ในอุดมคติมาแล้วในเรื่อง **ทองเนื้อแก้ว** เพื่อบอกให้รู้ว่าสังคมก็มีแม่ประเภทนี้อยู่ แม้จะเป็นแม่ที่ไม่ดี แต่ก็เป็นเรื่องที่สังคมจะต้องยอมรับ และตรวจสอบพร้อมหาทางออกให้กับผู้หญิงเหล่านี้ซึ่งมักจะเป็นคนระดับล่างของสังคม แม้จะร่ำรวยขึ้นมาก็ไม่สามารถเปลี่ยนนิสัยและพฤติกรรมได้ อย่างไรก็ตามโบตันยังเห็นคุณค่าของการศึกษาที่มีส่วนกล่อมเกลาให้ตัวละครแม่รู้ผิดถูกดีขึ้นขึ้นมาได้ ดังเช่นเฉิดฉายที่สำนึกในความผิดและไม่ถลำตัวที่จะทำผิดซ้ำไปจำเดิม ต่างจากโคม แม่ของเธอ

หน้าทอง : อย่าด่วนประณามแม่ที่ทิ้งลูก

ในแง่มุมของความเป็นแม่ นวนิยายเรื่อง **หน้าทอง** นำเสนอในส่วนของมณีกับวิภาเป็นพี่น้องกัน แต่มีนิสัยใจคอ และหน้าตาต่างกันลิบลับ ความสวยของวิภาเป็นภัยกับตัวเอง เธอถูกล่วงละเมิดทางเพศจากผู้ชายที่มีหลกลวงรวมทั้งพี่ชายของเธอด้วย และเธอไม่อาจทำลายชีวิตครอบครัวของพี่สาวได้เธอจึงหนีไปบวชชี ละวางหน้าที่เลี้ยงวิธานลูกชายที่เกิดจากพี่ชาย วิธานโตขึ้นมาด้วยบาดแผลในใจที่ถูกคนเลี้ยงทำร้ายเพราะมณีที่กำลังสร้างฐานะไม่มีเวลาดูแล เขากลับมาโทษไปที่แม่ผู้ทอดภาระให้กับป้า แม้เขาจะพอระแคะระคายบ้างว่าแม่ชีที่ป้าเป็นโยมอุปฐากอาจเป็นแม่ของเขา แต่เขาก็ไม่ยอมรับ จนทนายทอกรรยาของเขาความจริงทั้งหมดจากปากของแม่ชีวิภาจึงบอกเหตุผลที่แม่จำต้องทิ้งเขาไปแก่วิธาน การติดค้างคาใจเรื่องความรักของแม่จึงหมดไป และส่งผลให้เขาสร้างความเข้าใจกับทนายทอกรรยาได้

ป้าผู้ทำหน้าที่แม่แบบมณีผลิตซ้ำภาพของผู้หญิงที่ทำมาหากินตัวเป็นเกลียวและเป็นหลักในครอบครัวอย่างเครือวัลย์ในเรื่อง **เวียงระกำ** แสงคำในเรื่อง **ด้วยสองมือแม่นี้ที่สร้างโลก** ผู้หญิงที่มุ่งความสำเร็จในหน้าที่การงานไม่อาจเป็นแม่ที่อบอุ่นอ่อนโยนได้ คุณลักษณะของเพศแม่ที่เอื้ออาหาร อบอุ่นโยนจะไม่มีในแม่ประเภทนี้ ส่งผลให้เกิดความกร้าวกระด้างในใจของลูกที่โหยหาความอบอุ่น

โบตันมักจะให้ภาพในด้านลบของแม่ไว้ในนวนิยายด้วยเสมอ ดังที่เธอพยายามบอกไว้ในนวนิยายหลายเรื่องว่าจงเข้าใจผู้หญิงอย่างที่เธอเป็น แต่อย่าพยายามให้ผู้หญิงเป็นในอย่างที่ดีสังคมต้องการ เพราะนั่นคือเรื่องส่วนตัวของเธอ

ชอยสามสยามสแควร์ : ชุมนุมแม่ ๆ ผู้สร้างปัญหาให้แก่ลูกวัยรุ่น

แม่ในเรื่อง **ชอยสามสยามสแควร์** ของกนกวลี พจนปกรณ์ ที่ไม่สร้างปัญหาให้แก่ลูกเลยก็มีแต่แม่ของพลเท่านั้น แม่คนอื่น ๆ ในเรื่องก็ล้วนแต่สร้างปัญหาให้ลูก แม่ของก้อยเข้มงวดกับชีวิตลูกจนลูกเป็นประสาท แม่ของหนึ่งเป็นภรรยาน้อยที่อยู่ได้เพียงเงินค่าเลี้ยงดูจากสามี แม่ของ

ราณีไม่สนใจลูก ส่วนแม่ของเพลินทอดทิ้งลูกไปเพราะแม่ของสามีรังเกียจเธอ จนชีวิตครอบครัวไม่
สุขสงบ

นวนิยายเรื่องนี้ชี้ให้เห็นอิทธิพลของแม่ที่ผลต่อแนวทางการดำเนินชีวิตของลูก ที่หนักไป
ในทางต่อต้านความเข้มงวดต่อลูก และการไม่ยอมฟังเหตุผล เนื่องจากก้อยเป็นตัวเอกของเรื่อง
ภาพแม่ของก้อยทำให้เราเห็นการสร้างบุคลิกภาพที่ถูกแม่กดดันมากกว่าตัวละครแม่ตัวอื่น ๆ ซึ่ง
ความกดดันของแม่ก็มากจากการต้องดูแลลูกในทิศทางที่พ่อกำหนด แม่ของหนึ่งก็เช่นกัน (ยกเว้น
แต่ย่าของเพลินเท่านั้นที่กำหนดชีวิตของพ่อของเพลินเอง) แสดงให้เห็นถึงการประกอบสร้างความ
เป็นแม่จากท่าทีและทัศนคติของพ่อ

เรื่องของแม่ที่เป็นแม่โดยมิได้ตั้งใจในทุกระดับชั้นถูกนำเสนอมาในนวนิยายทุกช่วง แต่ที่
ปรากฏในนวนิยายช่วงนี้ในเหตุผลมากกว่าจะประณาม ถือเป็นความพลั้งพลาดมิใช่ความผิดที่จะ
ติดตัวไปชั่วชีวิต จึงไม่สายที่แม่เหล่านี้จะกลับตัวกลับใจ มีโอกาสที่จะเป็นแม่ที่ดีได้
นวนิยายเหล่านี้ให้แง่คิดว่าการตั้งครมรณอกสมรสไม่ได้เกี่ยวข้องกับคุณภาพความเป็นแม่ของผู้หญิง
การตั้งครมรณที่มีได้ตั้งใจเกิดจากความผิดพลาดที่ผู้หญิงตกเป็นเหยื่อของการถูกล่วงละเมิดทางเพศที่
เธอไม่สมยอม หรืออ่อนประสพการณ์จนไม่สามารถป้องกันตัวเองได้ อย่างไรก็ตามเรื่อง **ผู้หญิง
กลางแดด** แสดงอย่างชัดเจนถึงผลเลวร้ายที่ตามมาจากการตั้งครมรณที่เกิดจากการข่มขืน เดือนไม่เคย
ลืมอดีตอันเลวร้ายทุกครั้งที่ยังมองหน้าลูก เธอถึงกับลงมือทุบตีลูกเมื่อเกิดอารมณ์โมโห ทำให้รวิลูก
ชายของเธอฝังใจจนกลายเป็นผู้ผลิตซ้ำความรุนแรงกับผู้หญิงอื่น รวิข่มขืนผู้หญิงไปคนหนึ่งด้วย
อารมณ์ดิบเถื่อนอันเป็นสัญชาตญาณมีดของผู้ชายบวกกับความดั่งแค้นเก็บกดที่แม่แสดงออก รว
กับเขาเป็นเสนียดจัญไร และเมื่อผู้หญิงที่เขาข่มขืนตั้งครมรณ ก็เท่ากับวงจรแห่งความรุนแรงไม่มีที่
สิ้นสุด แต่ผู้แต่งก็ได้ความหวังว่าหนทางที่จะยุติความรุนแรงคือ ผู้เป็นแม่ต้องให้อภัยและไม่เอา
ความเคียดแค้นไปลงกับลูก

3.4.2 แม่กับเพศสถานะ

แม่กับเพศสถานะที่นำในนวนิยายช่วงนี้วิเคราะห์ได้เป็น 3 ประเด็นคือ แม่ : ศูนย์
รวมของครอบครัว ความรุนแรงที่กระทำต่อผู้หญิง และผู้หญิงที่เป็นปฏิปักษ์ต่อความเป็นแม่

3.4.3.1 แม่ : ศูนย์รวมของครอบครัว

แม่เป็นผู้ขับเคลื่อนชีวิตในร่มเงาของครอบครัว เป็นผู้บริหารจัดการครอบครัวให้
ดำเนินไปอย่างราบรื่น บทบาทของแม่ในฐานะ"แม่ของบ้าน"ปรากฏในนวนิยายในยุคก่อน ดังที่ได้
กล่าวมาแล้ว แสดงให้เห็นความสำคัญของแม่ที่มีต่อสถาบันครอบครัว นวนิยายในยุคนี้
ความสำคัญของบทบาทแม่ถูกขบขันให้เห็นว่า แม่เป็นศูนย์กลางชีวิตทุกชีวิตในครอบครัว ดังจะ

เห็นได้จากนวนิยายเรื่อง **แกมกลีนสุคนธา ราชรีประดับดาว แม่ไม่เอาไหน ลูกชายไม่เอา
ถ่าน และ www.คุณย่า.com**

แกมกลีนสุคนธา : แม่ที่เป็นศูนย์กลางของครอบครัวใหญ่

นวนิยายเรื่อง **แกมกลีนสุคนธา** ของ ประภัสสร เสวิกุล ในเรื่องนี้โครงเรื่องได้เป็นสองชุด
โครงเรื่องหลักอยู่ที่การดำเนินชีวิตของหญิงตัวละครเอกที่มีฐานะเป็ฯสมาชิกครอบครัวราชสิทธิ์คน
หนึ่งแต่หลังจากสิ้นบุญคุณย่าที่เป็นหัวหน้าครอบครัว หนุ่ยย้ายครอบครัวใหม่มาอยู่กับพ่อที่แท้จริง
ผ่านชีวิตในช่วงวัยรุ่นจนประสบความสำเร็จ กับโครงเรื่องรองคือเรื่องราวของครอบครัวใหญ่ที่หนุ่ย
อาศัยอยู่ในวัยเด็ก ความเป็นแม่ปรากฏในส่วนโครงเรื่องรองมากกว่า

คุณย่าซึ่งเป็นศูนย์กลางอำนาจของครอบครัวราชสิทธิ์เป็นแม่ฝ่ายผู้คุมด้วยทรัพย์สินและมี
เกียรติจากขุนนางของสามีผู้ล่วงลับ คุณยารักลูกไม่เท่ากันทำให้ลูกสะสมความขัดแย้งไว้ในใจ
ครอบครัวจึงแตกกระจาย พี่น้องไม่มองหน้ากันหลังจากที่มีปัญหาเรื่องการแบ่งทรัพย์สินสมบัติเมื่อคุณ
ย่าตาย อย่างไรก็ตามในช่วงที่คุณย่ามีชีวิตอยู่ด้วยอำนาจและบารมีทำให้ครอบครัวตระกูลราชสิทธิ์
ดำเนินไปด้วยดี เพราะบารมีที่ลูก ๆ ทุกคนเกรงใจโดยอาจจะต้องกล้ำกลืนยอมรับการแสดงออก
ของคุณย่าที่ลำเอียงรักลูกชายคนรองมากที่สุด

ความตายของคุณย่าทำให้เห็นทัศนคติความเป็นแม่ของเดือนแม่ของหนุ่ย ซึ่งเข้ามาอาศัยอยู่
บ้านในฐานะภรรยาหน้าของลูกชายคนรองของตระกูล และให้กำเนิดหนุ่ยซึ่งอันที่จริงแล้วไม่ใช่
ทายาทที่แท้จริงของคนในตระกูลนี้ และต่อมาแม่ก็มีลูกแฝดที่เป็นสายเลือดของสกุลนี้แท้จริง แม่
มั่นใจว่าจะสร้างอนาคตที่มั่นคงให้แก่ลูกทุกคนได้ แต่เมื่อสิ้นคุณย่าที่ยอมรับหนุ่ยในฐานะหลานคน
หนึ่ง ในขณะที่คนในครอบครัวคนอื่น ๆ ปฏิเสธ เดือนจำต้องสร้างหลักประกันใหม่ให้แก่อนาคตของ
หนุ่ย ด้วยการส่งหนุ่ยไปอยู่กับพ่อที่แท้จริงที่ร่ำรวยแต่เธอชิงแยกทางก่อนมาเพราะทนความเจ้าชู้
ของอดีตสามีไม่ไหว เดือนหนีจากหนุ่ยไปเสียก่อนที่หนุ่ยจะปฏิเสธ เราจึงเห็นภาพของแม่คนหนึ่งที
การตัดสินใจดำเนินชีวิตเป็นไปเพื่อรักษาสถานภาพของลูกเป็นหลัก

ภาพเทียบของแม่ทั้งสองคนที่มีบทบาทหลักในเรื่องนี้ทำให้เห็นความคิดที่สวนทางกัน แม่
อย่างคุณย่าการรักษาครอบครัวภายใต้สกุลเดียวกันเป็นเรื่องสำคัญที่สุด แม่อย่างเดือนอนาคตของ
ลูกเป็นเรื่องสำคัญที่สุดสำหรับแม่

ราชรีประดับดาว: แม่ศรีเรือนและแม่ของชาติ

เกิดในเนื้อทองผู้เป็นภรรยาของคุณนาถที่รับราชการจนได้เป็นคุณพระในเรื่อง **ราชรี
ประดับดาว** ของ ว.วินิจฉัยกุล ในยุคที่ชายมีภรรยามากกว่าหนึ่งยังเป็นที่ยอมรับกันได้ ถูกนำมาวาง
เทียบเคียงกันเพื่อให้เห็นคุณสมบัติของแม่ที่แท้จริงอันเป็นคุณลักษณะของหญิงที่พึงปรารถนา
ความอดทนและความสามารถในการครองตนครองเรือนและครองงานของเกิดทำให้เกิดสามารถ
รักษาชีวิตครอบครัวไว้ได้ คุณนาถเห็นความดีในตัวเธอและสำนึกผิดที่หลงใหลเนื้อทองจนลืมหน้าที่

ของพ่อ เกิดทวงสิทธิ์ความเป็นพ่อให้แก่ลูก เธอไม่แสดงอาการหึงหวงอย่างโจ่งแจ้งอย่างเนื้อหาของ
ซ้ำการวางตัวของเธอก็เพิ่มสง่าราศีให้สามี เกิดจึงครองใจสามีอยู่ได้

ผู้หญิงอย่างเกิดคือเป็นเสมือนแม่ของชาติในสมัยจอมพลป.พิบูลสงครามที่สร้างครอบครัว
ให้อบอุ่น เป็นกำลังสำคัญในการสร้างพลเมืองที่ดีและมีคุณภาพ แม่อย่างเกิดคือแม่ที่ทำให้รัฐชาติ
มั่นคงแม้การเมืองจะทำให้ชีวิตของสามีผันผวนอย่างไรก็ตามที่

เกิด ซึ่งเป็นผู้หญิงที่มีพื้นเพมาจากชนบท สามารถประดับประดาชีวิตครอบครัวให้มั่นคง
ได้ แม้นางผู้เป็นสามีจะมีภรรยาใหม่ที่คอยกีดกันนางไม่ให้กลับมาหาเกิด จนถึงยามที่นางต้อง
มรสุมทางการเมือง เกิดเป็นกำลังใจสำคัญให้นางไปมอบตัว เพื่อสู้ช้อกล่าวหาและในที่สุดนางก็พ้น
ผิด ได้คืนยศถาบรรดาศักดิ์และรับราชการเจริญก้าวหน้าต่อมา กว่าเกิดจะมีชีวิตครอบครัวที่เป็น
สุขได้ เธอก็ผ่านเหตุการณ์เลวร้ายมาครั้งแล้วครั้งเล่า เมื่อสามีหายไปไม่ติดต่อ เธอก็เข้ากรุงเทพ
เพียงลำพังเพื่อตามหาสามีโดยไป ขออาศัยคุณจอม ซึ่งมีพื้นเพเป็นคนเพชรบุรีเหมือนกัน หลังจากที่
เจ็บช้ำเมื่อพบนางซึ่งมีภรรยาใหม่ คุณนางจัดสรรเงินจำนวนหนึ่งให้ เธอได้ซื้อที่ดินเป็นที่ทำกิน
เลี้ยงตัวและลูก เกิดดูแลปกครองบริวารและอบรมลูก โดยไม่มีความหวังใด ๆ ว่านางจะกลับมาอยู่
ร่วมเป็นครอบครัวเดียวกัน ต่อมาเมื่อนางหลบภัยทางการเมืองมาซุ่มซ่อนอยู่บริเวณใกล้ที่ดินของ
เกิดก็พึงใจกับการวางตัวของเกิด นางได้มีโอกาสพบลูกและเกิด เขาจึงมีกำลังใจที่จะสู้กับความ
อยุติธรรมจนพ้นผิด ความเข้มแข็งและความมั่นคงในความรักของเกิดทำให้เกิดคือภาพของศรี
ภรรยา และแม่ที่เป็นศูนย์กลาง และศูนย์รวมจิตใจของครอบครัว

แม่ไม่เอาไหน ลูกชายไม่เอาถ่าน : แม่ผู้มีส่วนช่วยครอบครัวอื่น

เรื่อง **แม่ไม่เอาไหน ลูกชายไม่เอาถ่าน** แสดงถึงชีวิตของเด็กชายวัยรุ่นคนหนึ่งที่ได้ลอง
เสพยาเสพติด แม่ซึ่งเลี้ยงเขามาโดยลำพังเป็นทุกข์ ที่ไม่สามารถควบคุมความประพฤติลูกชายได้
เธอจึงทำให้ลูกรู้ผลของการเสพยาเสพติดด้วยการเสพยาบ้าเสียเองจนต้องเข้าโรงพยาบาล สิ่งที่เขา
ทำเป็นเสมือนหนามยอกเอาหนามบ่ง ได้ผลชะงัด ลูกชายของเธอค่อย ๆ กลับตัวกลับใจเสียใหม่
หลังจากที่รู้ว่า ทำให้แม่เสียใจเพียงใด และเมื่อเขาหนีออกจากบ้านตามเพื่อนที่มีปัญหาใน
ครอบครัวในที่สุดเขาก็ยอมทิ้งเพื่อน เพราะรู้ว่าแม่รักและเป็นห่วงเขามากเพียงใด หลังจากที่ผ่าน
วิกฤตชีวิตวัยรุ่นของลูก แม่กลายเป็นที่ปรึกษาของเพื่อนบ้าน ที่เคยดูถูกเขาว่าเป็นเด็กติดยาเพราะ
ลูกของเพื่อนบ้านก็เสพยาเสพติดเช่นกัน นอกจากนั้นแม้อย่างดูแลไปถึงเพื่อน ๆ ของลูก ด้วยการหา
งานพิเศษทำเพื่อให้ภูมิใจที่หารายได้เองได้ แต่อันที่จริงแม่อยากให้ลูกและเพื่อนรู้จักค่าของเงิน
และไม่ใช้เวลาว่างหมดไปกับการมั่วสุมกัน แม่จึงไม่ใช่ศูนย์กลางของครอบครัวตนเองเท่านั้น แต่ยังเป็น
ศูนย์กลางของครอบครัว ที่มีวัยรุ่นมีปัญหาโดยช่วยหาทางออก แนะนำให้วัยรุ่นก้าวไปในทางที่
ถูกต้อง

www.คุณย่า.com : แม่ผู้มีแต่ให้

นวนิยายเรื่อง www.คุณย่า.com ของ ดวงใจ ดำเนินเรื่องโดยมีวิฑูรเป็นแกนกลางของเพื่อน ๆ วัยเกษียณ วิฑูรมีชีวิตความเป็นอยู่ที่สบายในระดับเศรษฐี เธอบริหารครอบครัวที่ประกอบด้วยเธอลูกชาย และหลานชายพร้อมทั้งบริวารและพาลูกผ่านวิกฤตของชีวิตไปได้ด้วยความมั่นคงของเธอ ความเชื่อเพื่อและใจกว้างที่มีต่อเพื่อนฝูงคือคุณสมบัติของความเป็นผู้มีแต่ให้ และมีส่วนช่วยเหลือตลอดจนแก้ปัญหาให้กับครอบครัวของเพื่อนฝูงรวมถึงคนใกล้ชิดอื่น ๆ

วิฑูรเป็นแม่ตั้งแต่ยังสาว และลูกชายของเธอก็มีลูกเร็ว เพราะลูกเกิดในขณะที่เขายังเรียนหนังสืออยู่ วิฑูรรับเลี้ยงหลานทันทีหลังจากคลอด จึงเท่ากับว่าวิฑูรเป็นแม่ของหลานด้วยชีวิตประจำวันภายในครอบครัวดำเนินไปด้วยการบริหารจัดการของวิฑูร ไม่เพียงแต่เท่านั้น วิฑูรยังเป็นศูนย์รวมของเพื่อน ๆ ที่อยู่ใว้ "คุณย่า" เหมือนกัน เธอทำช่วยแก้ปัญหาให้ครอบครัวอื่นด้วย เช่นส่งลูกจ้างไปให้ครอบครัวของรัตนา เพื่อแบ่งเบาภาระที่รัตนาต้องดูแลแม่ที่เป็นอัมพาตและยังให้ลูกชายของรัตนายืมเงินไปซดใช้ค่าเสียหายที่ไปขับรถชนคนตาย ทำให้ครอบครัวของแควี่สามีรายได้เสริม ด้วยการส่งอาหารไปขายที่ร้านอินเทอร์เน็ตของเธอ วิชาญได้เรียนต่อต่างประเทศ โดยไม่ต้องห่วงยายเพราะเธอคอยดูแล แม่แต่เมื่อครอบครัวของเธอเองต้องประสบกับปัญหาวิกฤตเมื่อลูกชายของเธอประสบอุบัติเหตุต้องตัดขา และสูญเสียความทรงจำบางส่วน เธอยังคงเข้มแข็งเป็นขวัญและกำลังใจให้ลูกชายฟื้นฟูสุขภาพและมีกำลังใจที่จะสู้ชีวิตและยอมรับสภาพตัวเองดำเนินชีวิตต่อไปอย่างเป็นปกติสุข

จุดที่น่าสนใจคือความคิดของวิฑูรที่คิดทำร้านอินเทอร์เน็ตคาเฟ่ อันเป็นธุรกิจใหม่ในสมัยนี้ และจัดทำเว็บไซต์www.คุณย่า.com วิฑูรทำให้เพื่อนฝูงสูงวัยได้มีโอกาสใช้ความรู้ความสามารถจากประสบการณ์ ที่สั่งสมผ่านเทคโนโลยีใหม่ของยุคสมัย วิฑูรเห็นว่าคอมพิวเตอร์มิได้เป็นเรื่องยากสำหรับคนวัยใกล้เกษียณ เทคโนโลยีคอมพิวเตอร์เป็นสะพานเชื่อมผู้สูงอายุกับคนหนุ่มสาว คนมั่งมีกับคนยากจนอย่างวิชาญนักศึกษาหนุ่มผู้เติบโตในชุมชนแออัดและมาทำงานพิเศษที่ร้านอินเทอร์เน็ตคาเฟ่ และที่สำคัญให้ผู้สูงอายุได้ใช้ชีวิตอย่างภาคภูมิใจในคุณค่าของภูมิปัญญาตนเองที่เป็นประโยชน์ต่อคนรุ่นหลัง วิฑูรจึงเป็นศูนย์กลางของครอบครัวตัวเอง เป็นศูนย์กลางของครอบครัวผู้ใกล้ชิด เป็นศูนย์กลางของผู้มีและพร้อมจะแบ่งปันให้แก่ผู้อื่น นับได้ว่าวิฑูรเป็นแม่ที่มากกว่าแม่ของลูก และแม่ของบ้านเท่านั้น

แม่อย่างวิฑูรคือแม่ในอุดมคติที่ต้องถึงพร้อมซึ่งปัจจัยด้านโภคทรัพย์ก่อน อย่างไรก็ตามเสียก็ไม่ใช่ว่าเธอจะไม่มีความสุข เมื่อลูกชายประสบอุบัติเหตุต้องตัดขาเธอก็พยายามเข้มแข็งเพื่อให้ลูกกลับมาใช้ชีวิตที่เป็นปกติอย่างมีความสุขอีกครั้งแม้จะสูญเสียขาไปข้างหนึ่งก็ตาม วิฑูรอาจเป็นไปได้เพียงแม่ในฝัน ผู้เขียนต้องการสร้างตัวละครวิฑูรเพื่อแสดงคุณสมบัติของแม่ที่สามารถสร้างความสุขให้แก่ผู้อื่นแม่แต่เพื่อนวัยเดียวกันให้รู้จักคุณค่าความหมายของชีวิต ดังนั้น

เราอาจจะมองในทางกลับกันได้อีกว่าคุณค่าและความหมายของการมีชีวิตผู้หญิงได้เรียนรู้จากความเป็นแม่ที่ตนเองสามารถเป็นได้ เพราะวิฑูรย์ก็ไม่มีสถานภาพและบทบาทอื่นในครอบครัวและสังคมนอกจากความเป็นแม่เท่านั้น

3.4.2.2 ความรุนแรงที่กระทำต่อผู้หญิง

ดังที่ได้กล่าวไว้ในกรณีวิเคราะห์นวนิยายในช่วงก่อนหน้านี้นำเสนอภาพแม่ในฐานะที่เป็นเหยื่อของความรุนแรงในครอบครัวและนำไปสู่การหย่าร้าง ซึ่งผู้หญิงจะต้องเข้มแข็งพอที่จะตัดสินใจ และปัจจัยหนึ่งการตัดสินใจนั้นมาจากความสามารถในการหาเลี้ยงตัวเองและลูกได้ ประเด็นที่นำเสนอความรุนแรงที่กระทำต่อผู้หญิงจึงมุ่งไปที่การส่งเสริมและสนับสนุนให้ผู้หญิงเป็นฝ่ายตอบโต้ด้วยการปฏิเสธไม่ยอมรับสภาพตกเป็นเหยื่อของความรุนแรง

ในยุคนี้ความรุนแรงที่ปรากฏยังมีประเด็นที่เน้นถึงการตอบโต้ และการไม่ยอมจำนนอยู่บ้าง เช่น *ดั่งสายน้ำไหล* ที่ผาณิตซึ่งเป็นภรรยาที่ทรนทิ่งไปอย่างไม่หวนกลับมาดูคำดูดี ผาณิตอดทนและมานะบากบั่นสั่งเสียให้ลูกมีอนาคตที่ดีทางการศึกษา แต่ทรนกลับย้อนมาทำลายชีวิตของผาณิตลูกสาวด้วยความเห็นแก่ตัว ความอดทนของผาณิตถึงขีดสุดเมื่อทรนบุกเข้ามาในงานแต่งงานของผาณิตเพื่อจะอ้างว่าเขาเคยสังเวยเลี้ยงดูผาณิตในฐานะภรรยา ผาณิตซึ่งไม่เคยมีปากเสียงอะไรลุกขึ้นมาชกหน้าทรนอย่างแรงต่อหน้าญาติ ๆ ช่างที่ว่าที่ลูกเขย ส่วนความรุนแรงในเรื่อง *รากนครา* คือการยอมพลีชีวิตของผู้เป็นแม่และผู้เป็นเหยื่อของความรุนแรง เพื่อให้แผ่นดินได้สงบสุข หรืออาจกล่าวได้ว่าใช้ความรุนแรงเพื่อยุติความรุนแรงก็ว่าได้

นวนิยายในช่วงนี้มีประเด็นที่ขยายความถึงการตกเป็นเหยื่อของความรุนแรงในบทบาทของแม่ ได้แก่

ก) การตกเป็นเหยื่อทางเพศ

การตกเป็นเหยื่อทางเพศหมายถึงการที่ผู้หญิงถูกผู้ชายชักนำให้มีเพศสัมพันธ์เพื่อสนองอารมณ์ปรารถนาของผู้ชายโดยที่ผู้หญิงอาจอยู่ในสภาพถูกบังคับไม่ยินยอมหรืออยู่ในสภาพที่ผู้ชายชักนำให้ความเห็นอกว่าทางเพศหวานล่อมให้ผู้หญิงยินยอมมีเพศสัมพันธ์ด้วย แม้ประเด็นความรุนแรงทางเพศที่จะเห็นชัดเจนจากการถูกข่มขืน อย่างไรก็ตามกรณีของเดือนในเรื่อง *ผู้หญิงกลางแดด* และรวีลูกชายของเดือนก็ไปข่มขืนลูกสาวของนายแสง และแสดงอย่างชัดเจนถึงผลเลวร้ายที่ตามมาจากการตั้งครมภ์ที่เกิดจากการข่มขืน เดือนไม่เคยลืมอดีตอันเลวร้ายทุกครั้งที่มาหน้าลูก เธอถึงกับลงมือทุบตีลูกเมื่อเกิดอารมณ์โมโห ทำให้รวีลูกชายของเธอฝังใจจนกลายเป็นผู้ผลิตซ้ำความรุนแรงกับผู้หญิงอื่น รวีข่มขืนผู้หญิงไปคนหนึ่งด้วยอารมณ์ดิบเถื่อนอันเป็นสัญชาตญาณมีดของผู้ชายบวกกับความคั่งแค้นเก็บกดที่แม่แสดงออก รวากับเขาเป็นเสนียดจัญไร และเมื่อผู้หญิงที่เขาข่มขืนตั้งครมภ์ ก็เท่ากับวงจรแห่งความรุนแรงไม่มีที่สิ้นสุด แต่ผู้แต่งก็ได้

ความหวังว่าหนทางที่จะยุติความรุนแรงคือ ผู้เป็นแม่ต้องให้อภัยและไม่เอาความเคียดแค้นไปลงกับลูก

นอกจากนั้นการที่ฝ่ายหญิงไม่ยินยอมพร้อมใจที่จะมีเพศสัมพันธ์แต่อยู่ในสถานะที่ไม่อาจรักษาตัวให้รอดจากอารมณ์ปรารถนาของผู้ชายได้ ก็ต้องถือว่าผู้หญิงตกเป็นเหยื่อเช่นกัน เช่น กองแก้วในเรื่อง *ปิมปา* ถูกทำนุขบป้อยด้วยคำหวานและใช้กำลังจนกองแก้วตกเป็นภรรยาทำนุขบโดยที่ไม่เต็มใจ วิภาในเรื่อง *หน้าทอง* ก็ถูกพี่เขยข่มขืน เจ็ดจลวยในเรื่อง *ใจดี* ก็ถูกบุญพินิจพี่ชายแท้ ๆ วางยาเพื่อที่จะมีเพศสัมพันธ์กับเธอ ผาณิตในเรื่อง *ตั้งสายน้ำไหล* ก็ถูกหริณชักนำให้มีเพศสัมพันธ์ตั้งแต่ยังอยู่ในวัยเรียนโดยเธอมีอาจปฏิเสธได้เพราะรู้ไม่เท่าทันในเรื่องเพศ แม้แต่เกิดหรือพิกลในเรื่อง *ดอกไม้กลางเมือง* ก็เริ่มเข้ามาสู่อาชีพโสเภณีเพราะการตกเป็นเหยื่อทางเพศมาก่อนจากกล่าวได้ว่าอาชีพโสเภณีก็คือการขายบริการโดยอาศัยความเสียเปรียบที่ผู้หญิงเป็นเหยื่อทางเพศอยู่แล้วก็ไม่ผิดนัก ในนวนิยายเหล่านี้ชี้ให้เห็นว่าผู้หญิงอยู่ในภาวะล่อแหลมและเสี่ยงต่อการถูกคุกคามทางเพศอยู่ทุกเมื่อเชื่อวันโดยไม่เลือกวัยหรือชนชั้น

การนำเสนอความรุนแรงต่อผู้หญิงเน้นไปที่ภาพของแม่ที่เป็นเหยื่อของความรุนแรงในครอบครัว

ข) การตกเป็นเหยื่อในวิถีแห่งความรุนแรงของผู้ชาย

วิถีแห่งความรุนแรงของผู้ชายคือการแย่งชิงอำนาจปกครองรัฐ ซึ่งออกมาในรูปของการประหารชีวิตและใช้กำลัง ดังจะเห็นได้จากเรื่อง *รากนครา* ความรุนแรงที่มั่นเมืองเลือกที่จะกระทำเพื่อยุติปัญหาทั้งหมดเป็นความรุนแรงของโครงสร้างและความรุนแรงเชิงวัฒนธรรมที่ถูกครอบงำด้วยกรอบคิดชายเป็นใหญ่ การพลีชีพของมั่นเมืองสร้างความสะดวกใจและสลดใจในชะตากรรมของผู้หญิงอย่างมั่นเมืองและมิ่งหล้าที่ไม่มีโอกาสได้เลือก แต่ถูกการเมืองกำหนดหรือบีบให้เหลือทางเลือกเพียงหนทางเดียว ความยิ่งใหญ่ที่ผู้หญิงคนหนึ่งพึงกระทำคือการน้อมรับภารกิจที่ถูกกำหนดและมอบหมายซึ่งสำคัญยิ่งกว่าการมีชีวิตอยู่เพื่อเป็น “แม่ของลูก” เพราะเธอคือ “แม่ของแผ่นดิน” ก็ชวนให้คิดถึงว่าความยิ่งใหญ่ ที่มั่นเมืองต้องกระทำนี้เป็นความคิดอย่างผู้ชาย ความเสียสละของมั่นเมืองถูกนำมาเทียบเคียงกับผู้ชายที่สละชีวิตเพื่อป้องกันประเทศชาติหรือเสียสละเพื่อพิสูจน์ศักดิ์ศรีและคุณค่าของมนุษย์ ซึ่งเรื่องของอำนาจการปกครองแผ่นดินก็ตีการรักษาศักดิ์ศรีที่ดีเป็นเรื่องที่ถูกกำหนดโดยผู้ชาย หน้าที่เพื่อชาติเพื่อส่วนรวมจึงถูกมองว่าสำคัญกว่าการเสียสละของแม่ที่ดูเป็นปรกติธรรมดาและสามัญ เพราะเป็น “เรื่องส่วนตัว” แต่ความเสียสละของผู้ชายก็ยังถูกยกย่องว่าเป็นวีรบุรุษ แต่วีรสตรีเป็น “ราก” ที่อยู่ภายใน ไม่มีใครได้เห็น หรือได้รู้ความเสียสละของเธอไม่ว่าเธอจะเสียสละในฐานะแม่ของลูก หรือแม่ของแผ่นดินก็ตาม

ส่วนเรื่อง *แม่* สิ่งที่ผมผู้เล่าเรื่องที่กระทำกับแม่ในเรื่องนี้ คือการทำร้ายแม่ – ในฐานะเพศแม่ นับแต่ความคึกคะนองในวัยรุ่นที่ร่วมกันข่มขืนหญิงบ้าในชุมชนจนถึงครรภ์ แต่เธอ

แต่งไปก่อนเรื่องจึงจบลง ใช้ชีวิตวัยรุ่นช่วงที่อยู่มหาวิทยาลัยปี 1 ต่างจังหวัดเที่ยวเตร่สำมะเลเทเมา จนต้องออกจากมหาวิทยาลัยเพราะผลการเรียนตกต่ำจนหมดสิทธิ์เรียนต่อ แต่อ้างกับแม่ว่าไม่ชอบ คณะที่เรียนจึงขอเปลี่ยนมาเรียนในมหาวิทยาลัยเอกชนในกรุงเทพฯ เมื่อเรียนจบได้งานทำแล้วก็ยังเองเงินที่แม่สะสมไว้มาลงทุนค้าเงินตราต่างประเทศโดยหลอกแม่ว่าจะนำไปใช้ซื้อบ้านใหม่ให้สามคนแม่ลูกได้อยู่ด้วยกัน แต่พ่อค้าขายขาดทุนก็หลอกแม่อีกว่าเจ้าของโครงการหมู่บ้านเซตเงินหนี และเมื่อรู้ตัวเองป่วยเป็นเอดส์เขาหนีออกจากบ้าน ทำให้แม่ตรอมใจเพราะไม่ทราบว่าเขาหายไปไหน เพราะอะไร แม่มีชีวิตอยู่ด้วยการรอคอยวันที่ลูกชายคนเดียวจะกลับ แล้วแม่ก็หมดลมหายใจ

3.4.2.3 ผู้หญิงที่เป็นปฏิปักษ์ต่อความเป็นแม่

ในช่วงนี้มีนวนิยายของนักเขียนหญิงแนวสตรีนิยม ที่แสดงออกซึ่งการปฏิเสธเพศวิถีแบบเดิม และการที่ผู้หญิงจะเป็นแม่คือเรื่อง *กล่องผีเสื้อ* ของ ชลัมพู ณ ชเลล้ำผู้จัดว่าเป็นนักเขียนสตรีหัวก้าวหน้าที่ผลิตงานเขียนที่มีแนวคิดสตรีนิยมอย่างสม่ำเสมอและส่วนใหญ่เป็นเรื่องสั้น

กล่องผีเสื้อ : ผู้หญิงคือผีเสื้อที่ไร้โอกาสโอบนิน

นวนิยายเรื่องนี้เล่าเรื่องยกย่อนและซ้ำซ้อนย้อนไปย้อนมา ให้พอจับความได้ว่าตัวละครเอกฝ่ายหญิงในเรื่องมีความสับสนทางอัตลักษณ์ของความเป็นหญิง จากความรังเกียจพฤติกรรมของแม่เธอเองที่มีลูกสาวสี่คนกับผู้ชายลึกลับที่เธอเชื่อมโยงเรื่องราวจากผ้าสีน้ำตาลที่แม่เธอวางแผนว่าเป็นสีเดียวกับเครื่องแต่งกายของนักบวชที่อาศัยอยู่ท้ายเกาะ สุริยฉายจากแม่มาเกือบจะทันทีที่รู้ความจริง เธอเปลี่ยนชื่อเสียใหม่ ทั้งที่เธอรักแม่ แต่ไม่อาจเข้าใจพฤติกรรมของแม่ เธอเข้าใจว่าการให้กำเนิดลูกของแม่เป็นเพียงผลผลิตของความต้องการทางเพศ เธอจึงไม่ต้องการมีชีวิตอย่างแม่ของเธอ สุริยฉายควบคุมความสัมพันธ์ของชายคนรักไม่ให้ล้ำเส้นเกินกว่าเพื่อนนอน และเมื่อเธอตั้งครรภ์เธอทำแท้งเพื่อหาทางออกเพราะเธอไม่ต้องเป็นอย่างแม่ และดำเนินรอยตามความเป็นแม่ทำให้เธอไร้อิสระ

นวนิยายเรื่องนี้เต็มไปด้วยการใช้สัญลักษณ์มากมายได้แก่

- “เกาะ” ที่แม่ สุริยฉาย และน้อง ๆ อาศัยอยู่คือสัญลักษณ์ของการติดเกาะคงไม่มีอิสระที่จะเลือกทางเดินชีวิตของผู้หญิงนอกจากเป็นลูกสาว เป็นภรรยา และเป็นแม่

- “นักบวช” ที่ผู้เขียนใช้วิธีเล่าอ้อมให้ผู้อ่านคาดเดาว่าเป็นผู้ชายที่น่าจะเป็นพ่อของเธอและน้อง ๆ ต่ออำนาจของชายที่ใช้เรือนร่างฝ่ายหญิง การใช้นักบวชเป็นภาพแทนที่รุนแรงทางความคิดว่าไม่ว่าชายผู้นั้นจะอยู่ในสถานภาพที่ควรแก่การยกย่องแต่การปฏิบัติต่อผู้หญิงเพื่อสนองอารมณ์ทางเพศไม่ต่างจากผู้ชายทั่วไป

- “ผ้านุ่งสีน้ำตาล”ที่ลูกสาวของแม่จะต้องเปลี่ยนมาใส่เมื่อเข้าสู่วัยสาวจากเดิมที่เคยนุ่งผ้าสีขาว อันเป็นสีที่แม่เธอรักที่สุด อันหมายถึงความพร้อมและหัวใจที่จะก้าวไปสู่ความเป็นภรรยาและความเป็นแม่

- “ผีเสื้อ”คือสัญลักษณ์ของความเป็นอิสระจากหน้าที่และบทบาทของเพศสภาพที่สังคมกำหนดที่สุริยฉายปรารถนา เช่นเดียวกับหญิงผู้เปลือยกายในเกาะแห่งหนึ่งที่เป็นชาวที่หนังสือพิมพ์ในความสนใจแต่สุริยฉายโกรธมากกว่าที่ความเป็นส่วนตัวของหญิงคนนี้ถูกคุกคามไม่ว่าเธอจะ“บ้า”หรือไม่ก็ตาม

“กล่อง”เช่นเดียวกับเกาะ โดยให้ภาพเทียบว่าผีเสื้อถูกขังอยู่ในกล่องจึงไม่สามารถจะโอบบินได้อย่างอิสระ อย่าน้อยความรู้สึกผิดจากการทำแท้ง ความเสียใจที่คนรักจากเธอไป ทำให้สุริยฉายเข้าใจว่าเธอยังไม่อาจ“บิน”ไปให้พ้น“กล่อง”ได้

สัญลักษณ์เหล่านี้ล้วนเกี่ยวพันกับความเป็นหญิงทั้งสิ้น กล่าวได้ว่าประเด็นที่เกี่ยวกับแม่ในเรื่อง คือการปฏิเสธความเป็นแม่หรือกรอบของการสร้างบทบาทให้แก่ผู้หญิงตามแบบปิตาธิปไตย อย่างไรก็ตามมีความก้าวหน้าไปอีกขั้นจากเรื่อง *แดดหนาว* ที่ปรากฏในช่วงก่อน เพราะตัวละครผู้แสดงการปฏิบัติต่อความเป็นแม่ยังจะต้องมีชีวิตอยู่ต่อไป และยอมรับความเจ็บปวดให้ได้เพราะนี่คือหนทางแห่งการต่อสู้ของผู้หญิง

3.4.3 แม่กับสถานะทางสังคม

บันทึกเรื่องราวต่าง ๆ ในอดีตไม่เคยมีเรื่องราวเกี่ยวกับผู้หญิง ประวัติศาสตร์ถูกเขียนโดยผู้ชาย และผู้ชายนั้นก็คือผู้ชาย การรบพุ่ง แย่งชิงอำนาจ ตลอดจนการขยายดินแดนเป็นเรื่องของผู้ปกครองประเทศ การลละชีพเพื่อชาติเป็นเรื่องของผู้ชายแต่ถ้าผู้กล้าเป็นหญิงก็จะถูกนำมาเทียบเคียงกับความกล้าหาญ“เยี่ยงชายอกสามศอก” ดังนั้นผู้หญิงจึงเป็นผู้ที่อยู่ในเงามืด เป็นผู้ที่ถูกซ่อนเร้นในประวัติศาสตร์

ความคิดสตรีนิยมที่แพร่หลายไปมากแล้วในยุคนี้ ประกอบกับความตื่นตัวเรื่องสถานะทางสังคมของผู้หญิงส่งผลให้เกิดนวนิยายที่นำเสนอภาพของหญิงในประวัติศาสตร์ที่“ไม่มีตัวตนในประวัติศาสตร์”คือ *รากนครา* *ราตรีประดับดาว* และ*บูรพา*

รากนครา : บทบาทของแม่ที่มีต่อรัฐ

นวนิยายเรื่อง *รากนครา* ของปิยะพร ศักดิ์เกษม ตั้งคำถามต่อบทบาทความเป็นแม่ของผู้หญิงที่มีต่อรัฐ โดยการสร้างรัฐในจินตนาการที่อาจเชื่อมโยงได้กับดินแดนที่เป็นแคว้นอิสระทางเหนือของไทยที่เชื่อมโยงกับมิติทางประวัติศาสตร์ในช่วงที่สยามกำลังพยายามผนวกกรมดินแดน

เหล่านี้เป็นส่วนหนึ่งของตนพร้อม ๆ กับการต่อต้านการล่าอาณานิคมของมหาอำนาจตะวันตก
 ชะตากรรมของผู้หญิงสองคนในเรื่องเป็นผลแห่งการใช้ความเป็นแม่เพื่อปกป้องรัฐเล็ก ๆ ของตน
รากนครา แสดงให้เห็นถึงความสำคัญของผู้หญิง ที่ไม่เคยถูกกล่าวไว้ในประวัติศาสตร์
 แต่ด้วยความเสียสละของผู้หญิงเป็น"ราก"ที่ค้ำจุนรัฐมาเนิ่นนาน แม่นเมืองและมิ่งหล้า ต่างก็เป็น
 ธิดาเจ้าครองอาณาจักรเล็ก ๆ ที่เป็นรัฐอิสระทางเหนือของประเทศไทย ชื่อว่าเชียงเงิน แม่นเมืองมี
 ศักดิ์เป็นที่ก็จริง แต่มิ่งหล้ามีศักดิ์สูงกว่า เพราะเป็นธิดาของเจ้าเชียงเงินคนปัจจุบัน แม่นเมืองและ
 หน่อเมืองพี่ชายได้รับการอบรมเลี้ยงดูจากเจ้าเชียงเงินผู้เป็นลุงและถูกปลูกฝังให้มีความภูมิใจใน
 แผ่นดินเกิด นับถือน้ำที่เมืองน้อง ถือน้ำแผ่นดินใต้หรือสยามเป็นแผ่นดินอื่นที่พยายามแผ่อำนาจ
 คุกคามดินแดนทางเหนือ แม่นเมืองจึงนี้รักงักเจ้าน้อยสุวงค์ผู้ครองเชียงคำที่ได้รับการศึกษา
 และอบรมมาจากสยาม ด้วยนโยบายการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างบ้านพี่เมืองน้อง มิ่งหล้า
 จะถูกส่งไปถวายตัวให้แก่กษัตริย์เมืองมณฑล แม่นเมืองก็จะถูกส่งไปเป็นชายาผู้ครองเชียงคำ แม่น
 เมืองยอมสลับตัวกับมิ่งหล้าที่มีใจให้เจ้าน้อยสุวงค์ แล้วซ่อนแผนให้เจ้าน้อยสุวงค์มาชิงตัวไปผิต
 ตัว ทำให้แม่นเมืองต้องเป็นชายาเจ้าสุวงค์ตามแผนทางการเมือง แม้เจ้าน้อยสุวงค์และแม่น
 เมืองจะรักกันแต่ก็แคลงใจอีกฝ่าย เพราะมีการเมืองเข้ามาเกี่ยวข้อง ต่อมามิ่งหล้าที่ถูกส่งตัวไปอยู่
 เมืองมณฑลถูกมเหสีของเจ้าเมืองมณฑลทำร้ายจนเกือบถึงชีวิต แม่นเมืองขอให้เจ้าน้อยสุวงค์
 ลักลอบพานางออกจากเมืองมณฑล พอดีกับกองทัพอังกฤษบุกยึดเมืองมณฑลเป็นอาณานิคม จึงถือ
 สิทธิที่จะมาตามหาตัวเจ้ามิ่งหล้าซึ่งถือเป็นคนในบังคับอังกฤษในเชียงคำ และอาจใช้เป็นโอกาสที่
 จะอ้างสิทธิเข้าครองเชียงคำที่ละเมิดอำนาจอังกฤษ เหตุการณ์มาประจวบกับหน่อเมืองเดินทางมา
 หาแม่นเมืองด้วยความคั่งแค้น ที่สยามอ้างสิทธิว่าเชียงเงินเป็นส่วนหนึ่งของสยาม แทนที่หน่อเมือง
 จะเห็นเหตุผลที่ซ่อนอยู่คือการป้องกันเชียงเงินจากตกเป็นอาณานิคมของมหาอำนาจตะวันตก
 หน่อเมืองโทษว่า เป็นความผิดของเจ้าน้อยสุวงค์ ที่รู้เห็นเป็นใจทำให้ตนเสียสิทธิ์ในดินแดนเชียง
 เงิน หน่อเมืองขอให้แม่นเมืองหลอกล่อเจ้าสุวงค์มาให้เขาสังหาร แม่นเมืองจึงตัดสินใจปลอมตัว
 เป็นเจ้าน้อยสุวงค์ไปให้หน่อเมืองฆ่า เพื่อว่ามิ่งหล้าจะได้สวมรอยเป็นแม่นเมือง และหน่อเมืองจะ
 ได้คิดเมื่อเธอตายไป

แม่นเมืองค่อย ๆ เปลี่ยนความคิดจากความรักและหวงแหนแผ่นดิน เกิดเป็นความเข้า
 ใจความคงอยู่ของอาณาจักร ที่มีเงื่อนไผ่และปัจจัยอื่นประกอบ แม่นเมืองเข้าใจถึงการปรับเปลี่ยน
 แต่ได้ไม่ได้เปลี่ยนแปลงตัวเองเสียทั้งหมด ความคิดของเธอจึงโน้มเอียงมาทางการตกอยู่ภายใต้
 ความคุ้มครองของศูนย์กลางที่มีอำนาจต่อรองและยังให้อิสระแต่คนพื้นถิ่นพอสมควรอย่างสยาม
 สาเหตุประการหนึ่งที่แม่นเมืองเข้าใจถึงความหมายของการดำรงอยู่ มาจากการให้กำเนิดลูกชาย
 ดังปรากฏในตอนที่แม่นเมืองสั่งลาภูกแก้วลูกชาย เมื่อให้นมลูกเป็นครั้งสุดท้ายก่อนจะออกไปพบกับ
 หน่อเมืองว่า

“นอนนะลูก...งูแก้ว...แล้วพุงนี้ แม่ก็จะกลายเป็นเพียงความฝันที่ผ่านไป ไม่เหลือไว้แม้ในความทรงจำของเจ้า” เสียงกระซิบของแม่น้เมืองอ่อนหวาน นุ่มนวล

“...นี่คือความสมัครใจ...เพื่อลูก เพื่อเจ้าพ่อของลูก ...และเพื่อทุกคน เพื่อหน้าที่ เพื่อความรับผิดชอบ

กระดุมที่ซัดอยู่ด้านหน้าถูกเปิดออกด้วยปลายนิ้วก่อนเธอจะขยับดวงหน้า บอบบางอ่อนใสมือเคลื่อนไหวเข้าแนบชิด...เฝ้ามองริมฝีปากแดงก่ำขยับอย่าง หิวโหยด้วยดวงตาที่ฉ่ำน้ำ...นี่คือครั้งสุดท้ายที่เธอจะได้เห็นและได้กระทำดังนี้”

(ปิยะพร ศักดิ์เกษม(นามแฝง) , 2548 : 534)

ทั้งแม่น้เมืองและมิ่งหล้าต่างทำหน้าที่ให้แผ่นดินเกิดที่สร้างความเกี่ยวดองด้วยการสมรส เพื่อเหตุผลทางการเมือง ความเจ็บปวดทรวงกายของมิ่งหล้าและความเจ็บช้ำทางจิตใจของแม่น้เมืองทำให้แม่น้เมืองอดไม่ได้ที่จะตั้งคำถามต่อความรักแผ่นดินที่ได้รับการปลุกฝังมาตลอดว่า

“ราก”เล็ก ๆ อย่างเธอและมิ่งหล้านี้หรือที่ต้องคำจูนและเชิดชูเชิงเงิน...

ไม่ใหญ่แผ่กิ่งก้านสาขาตกต้นด้วยดอกผลหยดต้นสู่สายลมและแสงตะวันอย่าง นั้น คงไม่มีวันรู้สึกถึงความเหน็บหนาว มีดมีด และเยือกเย็นใต้พื้นพสุธาอย่าง ที่เธอและมิ่งหล้ารู้สึก...สิ้นเทาไปทั้งร่างด้วยจู่ ๆ ความอ้างว้างโศกเศร้าก็แล่นเข้า จับใจ...จะมีใครรู้อ่างไหมนะ ว่าเธอและมิ่งหล้าต้องสูญเสียขนาดไหน...ความสุข ชีวิตชีวาของวัยเยาว์ ความภาคภูมิใจ และทะนงในตัวเอง

(เรื่องเดียวกัน : 472)

การที่แม่น้เมืองตัดสินใจทิ้งลูกไปตาย“เพื่อแผ่นดิน” จึงเป็นหน้าที่ที่ยิ่งใหญ่กว่าความเป็นแม่ ความเป็นแม่ ที่เป็นปัจเจกจึงเทียบไม่ได้กับหน้าที่แม่ของแผ่นดิน ความรักที่แม่น้เมืองมีต่อเจ้าน้อยศุขวงศ์ผู้เป็นสามี และความรักที่มีต่อก๊วบลูกชาย ไม่อาจเทียบเท่าความรักที่มีต่อแผ่นดิน ความเป็นแม่ของผู้หญิงคนหนึ่งถูกขยายให้เป็นเรื่องยิ่งใหญ่ เป็นรากที่คำจูนแผ่นดิน และเพราะเป็นรากที่อยู่ใต้ดินจึงไม่มีใครมองเห็น แม้น้เมืองจึงเป็นผู้หญิง ที่ไม่มีตัวตนเพราะถูกสวมชื่อแทนด้วยมิ่งหล้า วีรสตรีนิรนามอย่างแม่น้เมืองไม่มีความคิดที่คนรุ่นหลังจะชื่นชม หรือสรรเสริญเพราะเรื่องราวของแม่น้เมืองถูกเก็บงำไว้เป็นความลับของครอบครัว แม้แต่เสื้อผ้าข้าวของเครื่องใช้ที่เป็นของแม่น้เมือง ก็ต้องถูกเผาไปอย่างรวดเร็วพร้อมกับร่างของแม่น้เมืองให้ทันพอดีกับการที่อังกฤษเข้ามาขอคืนคัมของเมืองเชียงคำแล้วไม่สามารถเอาผิดอะไรได้ การเสียสละที่ยิ่งใหญ่ของแม่น้เมืองจึงไม่เหลือแม้แต่ตำนานหรือคุณความดีให้คนในแผ่นดินได้นับถือชื่นชม

นวนิยายเรื่อง *รากนครา* จึงเชิดชูศักดิ์ศรีและความกล้าหาญของผู้หญิงที่พลีชีพเพื่อแผ่นดิน ประดุจทหารหาญในสนามรบ ขณะเดียวกันก็สร้างความขัดแย้งว่า ความเสียสละที่ยิ่งใหญ่ คือการ

สละชีวิตเพื่อแผ่นดินเป็นการปกป้องรักษาตามแบบวิถีคิดของผู้ชาย แต่ความเสียสละแบบเดียวกันของผู้หญิงไม่ทำให้ใครได้เห็น หรือเปิดเผยเพื่อนำไปสู่การยกย่องสรรเสริญ สารที่ปิยะพร ศักดิ์เกษมส่งมายังผู้อ่านคือ ภาวะของความเป็นแม่นั้นยิ่งใหญ่ แต่ไม่มีใครรู้เห็น แม่แม่มานั้นจะทำงานด้วยวิธีและการปฏิบัติอย่างผู้ชายก็ไม่มีผู้ใดมองเห็น แต่กระนั้นผลงานของแม่ก็ยิ่งใหญ่ยิ่งนัก **วีรบุรุษ**

นับได้ว่าความเป็นแม่ในเรื่องนี้ถูกนำมาใช้ในการสร้างสำนึกของความหวงแหนแผ่นดินและหน้าที่ แต่ก็เป็นการคิดที่อยู่ในกรอบคิดของการใช้ความรุนแรงเพื่อรักษาแผ่นดินไว้ในลูกหลาน แม้เมืองจึงเป็นวีรสตรีที่ต้องพิสูจน์ความรักชาติด้วยวิธีเดียวกับที่วีรบุรุษพิสูจน์ ถ้าพังหน้าที่แม่ที่เป็นส่วนตัวเพียงอย่างเดียวจึงยังไม่ใช่ความรักชาติในมิตินี้

ราตรีประดับดาว: แม่ของชาติ

เรื่อง **ราตรีประดับดาว** เป็นนวนิยาย ที่ ว.วินิจฉัยกุลได้แรงบันดาลใจมาจากประวัติชีวิตบางส่วนของคุณหญิงวิเศษสีหหนาด ความเข้มแข็งของเกดที่ต้องครองตนและครองเรือนแม้สามีมีภรรยาใหม่หรือต้องหลบภัยทางการเมือง แสดงให้เห็นถึงความเป็นแม่ ที่เป็นศูนย์รวมของครอบครัว ดัง ที่ได้กล่าวมาแล้วในหัวข้อ 3.4.2.1 มรสุมชีวิตของเกดส่วนหนึ่งมาจากผลกระทบทางการเมือง เนื่องจากการโยกย้ายข้าราชการและการเปลี่ยนแปลงการปกครองในพ.ศ. 2475 ทำให้เกิดต้องพลัดพรากจากนาถ และนาถถูกข้อหากบฏต่อแผ่นดิน ในที่สุดนาถ ก็พ้นข้อกล่าวหา ชีวิตครอบครัวของนาถและเกดก็กลับมาเป็นปกติสุขราบรื่นอีกครั้ง

เรื่องราวของเกดเป็นภาพหนึ่งที่สะท้อนให้เห็นว่า การเมืองและการปกครองมีผลกระทบต่อผู้หญิงที่เป็นแม่อย่างไร เกดเป็นแม่ที่ดี ขณะที่เนื้อทองภรรยาอีกคนของนาถ และแจลล์ภรรยาของนายทหารลูกน้องนาถ ที่อิจฉาเนื้อทองต่างก็ไม่มีลูก แสดงเจตนาของผู้เขียน ที่ต้องการสร้างคู่เทียบ กับคุณสมบัติความเป็นแม่ที่ดีของเกดว่าผู้หญิงแบบเนื้อทอง หรือแจลล์ไม่เหมาะที่จะเป็นแม่ ด้วยการรักษาความเป็นแม่ที่ดีเกิด จึงประคองตัวเอง และพาครอบครัวผ่านวิกฤตของชีวิตมาได้ สารจากนวนิยายเรื่องนี้แสดงนัยว่าความเป็นแม่มีความสำคัญต่อแผ่นดินเช่นกัน

บูรพา : แม่ซึ่งเป็นผลผลิตของความคิดสตรีนิยม

นวนิยายเรื่อง **บูรพา** ของ ว.วินิจฉัยกุลใช้ฉากหลังของเรื่องเป็นประวัติศาสตร์ไทยสมัยรัชกาลที่ 4 นำเสนอนวนิยายที่เป็นเรื่องรักข้ามเชื้อชาติ ศาสนา และภาษาของแคทริน กับมจ.วิชชุประภา แม้แคทรินจะสมรสแล้วกับทหารชาวอังกฤษ เธอหนีตาม ม.จ.วิชชุประภามาเป็นชายาของท่านโดยที่ไม่ได้ตกลงกันตามประเพณี แคทรินต้องปรับตัวอย่างมากที่จะอยู่ในแวดวงของสังคมชนชั้นสูงในไทย เธอต้องสูญเสียลูกไปถึงสองครั้ง ทำให้เธอหมดอาลัยตายอยาก ประกอบกับมจ.วิชชุประภาต้องสมรสกับแม่บัวตามความเห็นชอบของผู้ใหญ่ทำให้แคทรินไม่สามารถอดทนได้อีกต่อไป แคทรินจึงวางแผนหนี ม.จ.วิชชุประภาออกไปจากประเทศไทยได้เป็นผลสำเร็จ แล้วเธอ

ก็ได้ทราบภายหลังว่าเธอตั้งครรภ์ แครรินเดินทางกลับไปอังกฤษ ได้พบกับอาเธอร์อดีตสามีซึ่งไม่ได้ถือโทษโกรธเคืองเธอ และยินดีเริ่มต้นชีวิตกับเธอใหม่ และรับเอาทารกในครรภ์เป็นลูกของเธอ เมื่อจัดดินซึ่งตั้งชื่อตามชื่ออังกฤษของม.จ.วิฑูรย์ประภาเติบโตขึ้น เขาได้พบเพื่อนคนไทยที่มาเรียนที่อังกฤษชื่ออินทรธนูซึ่งเป็นโอรสของม.จ.วิฑูรย์ประภาและหม่อมบัว จัดดินเป็นสะพานชักนำให้ม.จ.วิฑูรย์ประภาพบกับแครรินได้ครองชีวิตคู่ร่วมกันอีกครั้งในบ้านปลายชีวิต

บุรพา วิพากษ์ความคิดเรื่องสิทธิของสตรี ที่แตกต่างกันของตะวันตกและตะวันออก แครรินเห็นเป็นเรื่องร้ายแรงที่ผู้ชายที่มอบความรักให้แก่เธอจะมีภรรยาอีกคน เธอไปพูดขออภัยแม่บัว ซึ่งเป็นลูกศิษย์ของเธอ แม่บัวก็มีคนรักอยู่แล้ว และจำใจต้องเข้าพิธีกับม.จ.วิฑูรย์ประภาเพื่อแสดงความกตัญญูตอบแทนผู้ใหญ่ แครรินยังไม่เข้าใจ เธอไปจาก ม.จ.วิฑูรย์ประภาในสภาพหญิงหัวใจสลาย แต่เพราะความเป็นแม่เธอจึงประคับประคองตัวเอง และเป็นโอกาสดีที่อดีตสามียอมรับเธอกลับเป็นมาเป็นภรรยาอีกครั้งโดยที่สังคมในบ้านเมืองของเธอรับรู้เพียงแต่ที่ว่าเธอสมรสและเป็นภรรยาของอาเธอร์อยู่ตั้งแต่ย้ายไปอยู่ทางตะวันออกแล้ว ในที่สุดในบ้านปลายชีวิตแครรินได้ใช้ชีวิตคู่อย่างความสุขกับม.จ.ชายที่เธอรักอีกครั้ง นับได้ว่าผู้แต่งให้รางวัลกับความเป็นแม่ที่ยิ่งใหญ่อดทน เสียสละดังที่เธอเป็น

นวนิยายเรื่องนี้เชิดชูความคิดแบบสตรีนิยมตะวันตกที่ถึงแม้รางวัลตอบแทนจะอยู่ในระบบความคิดปิตาธิปไตย คือความสมหวังในความรัก แต่เมื่อเทียบกับบัวซึ่งสมรสกับผู้ชายด้วยหน้าที่ จนวันหนึ่งเขาขอไปจากเธอเพื่อกลับไปหาภรรยาเก่า ที่เขารักแต่เพียงผู้เดียว เธอจึงหันหน้าเข้าวัดเพื่อหาความสุขในบ้านปลายชีวิต ชีวิตของบัวเป็นชีวิตของผู้หญิงที่ไม่มีโอกาสตัดสินใจเอง ไม่อาจกำหนดวิถีชีวิตของตนเองได้ จึงนับได้ว่าผู้เขียนวิพากษ์วิถีคิดของผู้หญิงในวัฒนธรรมตะวันออก พร้อมกับชื่นชมการลุกขึ้นยืนหยัดเพื่อตัวเองในวัฒนธรรมตะวันตก นวนิยายเรื่องนี้จึงเป็นการปะทะกันทางความคิดระหว่างผู้หญิงในวัฒนธรรมไทยกับแนวคิดสตรีนิยม ที่ผสมผสานกันในยุคที่สตรีนิยมเริ่มมีอิทธิพลเข้มแข็งขึ้นในสังคมไทย

นวนิยายทั้งสามเรื่องนี้แสดงภาพของผู้หญิงในประวัติศาสตร์ ผู้หญิงที่เป็นแม่ ที่ไม่มีส่วนสำคัญที่จะเปลี่ยนแปลง หรือสร้างประวัติศาสตร์ แต่ความเป็นแม่นี้เอง ที่ทำให้รัฐมั่นคง และหวานเพาะความคิดสตรีนิยม ที่ผสมผสานกับความคิดที่มีต่อผู้หญิงที่มีอยู่ในสังคมไทยในยุคนี้แต่ก็น่าสังเกตว่าตัวละครหญิงในนวนิยายนี้ล้วนแต่เป็นตัวละครในจินตนาการ แม้ว่าจะได้แรงบันดาลใจ

จากชีวิตของผู้หญิงจริง ๆ⁷ แต่ก็ไม่มีชื่อผู้หญิงเหล่านี้ในประวัติศาสตร์ ซึ่งตีความได้สองแนวทาง เรื่อง *รากนครา* เสนอความคิดว่าความจริงในประวัติศาสตร์อาจเป็นอีกแบบถ้านำเอาเรื่องราวผู้หญิงมาร่วมเล่าด้วย ส่วนเรื่อง *ราตรีประดับดาว* และ *บุรพา* ว.วินิจฉัยกุลยังดำเนินเรื่องตามเหตุการณ์ทางประวัติศาสตร์ในช่วงรัชกาลที่ 4 และช่วงหลังเปลี่ยนแปลงการปกครอง เท่ากับการยอมรับวิธีการเรื่องเล่าทางประวัติศาสตร์ตามชนบ เพียงแต่ขอแทรกเรื่องราวของผู้หญิงลงไปเท่านั้น

นวนิยายในช่วงพ.ศ.2541 – 2546 เสนอชีวิตของแม่หลายแบบ ทั้งแม่ที่เกลียดลูก เพราะลูกเกิดจากการถูกข่มขืนในเรื่อง *ผู้หญิงกลางแดด* แม่ผู้เสียสละให้ลูกได้ทุกอย่างในเรื่อง *แม่* แม่ผู้เป็นโสเภณีในเรื่อง *ดอกไม้กลางเมือง* แม่ผู้ตั้งครรภกับพี่ชายแท้ ๆ ในเรื่อง *ใจดี* แม่ผู้ใช้อารมณ์มากกว่าเหตุผลในเรื่อง *แม่ไม่เอาไหน ลูกชายไม่เอาถ่าน* และเรื่องที่รวมความเป็นแม่ที่หลากหลายที่สุดคือ *ชอยสามสยามสแควร์* ที่มีทั้งแม่ที่เข้าใจลูก แม่ที่บังคับลูก แม่ที่เป็นภรรยา น้อย และเป็นแม่ของลูกชายที่เบี่ยงเบนทางเพศ แม่ที่เลี้ยงลูกตามแนวทางที่สามีวางแผนให้ เมื่อเทียบกับนวนิยายในช่วงก่อน ๆ การกล่าวถึงแม่หลากหลายลักษณะเป็นไปในท่าที่ที่ยอมรับมากกว่าที่จะสร้างภาพของแม่ที่จะเป็นแบบฉบับ เช่นแม่โสเภณีอย่างเกิดกับพิกุลในเรื่อง *ดอกไม้กลางเมือง* น้ำเสียงของประชาคม ลุนซัยไม่ได้ตำหนิผู้หญิงที่จำต้องยัดอาชพโสเภณีเลี้ยงตนและเลี้ยงลูก แม่พิกุลจะมีส่วนผลักดันให้ลูกสาวต้องมีอนาคตเช่นเธอ แม่อย่างพิกุล อาจเทียบได้กับแม่ในเรื่อง *แม่* ที่ไม่ได้รับการศึกษา อ่านหนังสือไม่ออก แต่เป็นภรรยาและแม่ที่ดี เลี้ยงลูกมาจนจบปริญญาตรี เป็นแม่ที่เข้าใจลูกทุกอย่าง ไม่ว่าลูกชายจะหลอกและผลาญเงินทองไปเพียงใด มีความรักลูกอย่างเต็มเปี่ยม เป็นความรัก ที่ปราศจากเงื่อนไขใด ๆ ต่างไปจากเดือน แม่ในเรื่อง *ผู้หญิงกลางแดด* ที่ชิงชังลูก ซึ่งเป็นพยานถึงอดีตอันเลวร้ายที่ทำให้ตายชีวิตเธอ เดือนไม่อาจฝันใจทำหน้าที่แม่ที่ดีได้ แม่ในเรื่อง *แม่ไม่เอาไหน ลูกชายไม่เอาถ่าน* สามารถประคับประคองลูกให้ฝ่าวิกฤตในช่วงวัยรุ่นมาได้ "แม่ที่ไม่เอาไหน" อย่างเธอจึงเป็นแม่ที่ลูกภูมิใจว่ายืนอยู่ข้างเขา และพร้อมจะเป็นศัตรูกับทุกคนที่ทำร้ายเขา และ "ลูกไม่เอาถ่าน" อย่างเขาก็ทำให้แม่ซาบซึ้งเช่นกันว่า สามารถดูแลปกป้องแม่ได้ ส่วนเรื่อง *ชอยสามสยามสแควร์* กล่าวถึงบรรดาแม่ ๆ ของเหล่าวัยรุ่นที่ไปนัดชุมนุมที่ลานเซ็นเตอร์พอยท์ และบรรดาแม่เหล่านี้มีส่วนช่วยยุติปัญหาที่เกิดแก่วัยรุ่นแต่ละคนด้วย

⁷ ใน"เบื้องหลังการแต่ง"ที่อยู่ท้ายของนวนิยายเรื่อง *ราตรีประดับดาว* ว.วินิจฉัยกุลระบุว่า ได้แรงบันดาลใจจากชีวิตในวัยต้นถึงวัยมัธยมของคุณหญิงวิเศษสิงหนาท(เก่ง จุลานนท์) ส่วนเรื่อง *บุรพา* ตอนท้ายเล่มผู้แต่งเล่าถึงวิธีการสร้างเรื่องใช้วิธียืมบุคลิกแลภูมิหลังมาจากบุคคลจริงในประวัติศาสตร์หลายคนนำมาประสมประสานกัน

อย่างไรก็ตาม แม่ในยุคนี้จะยอมรับแม่ในแบบที่หลากหลาย ไม่สร้างแม่แบบของแม่ที่ดีเป็นมาตรฐานไว้ แต่การดำเนินเรื่องที่จบลงด้วยความสุข โดยแม่รู้จักคิด จัดวางความเป็นแม่ให้เหมาะสมกับความต้องการของลูก ก็ไม่แคล้วก็ยังอยู่ในทัศนะว่า แม่คือผู้หญิงที่ดี การยอมรับความเป็นแม่ที่หลากหลายจึงแฝงซึ่งวาทกรรมว่า แม่คือผู้หญิงที่ดี ถึงจะยอมรับความเป็นแม่ที่หลากหลายแต่ก็ยังวางอยู่ภายใต้เงื่อนไขในร่มเงาของปิตาธิปไตยที่ยังรากลึกในสังคมด้วย

นวนิยายในช่วงพ.ศ. 2540 – 2546 นำเสนอภาพของแม่ในมิติที่ลึกและหลากหลาย แม่เป็นผู้ขับเคลื่อนสถาบันครอบครัวที่แท้จริง เพราะทุกชีวิตที่อยู่ในครอบครัวมีแม่เป็นศูนย์รวม แม่ยังมีมิติของความเป็นหญิงที่ดำรงอยู่ในระบบปิตาธิปไตยในฐานะผู้ถูกกระทำทั้งโดยสมัครใจ และการโน้มน้าวชักจูง ไปถึงการใช้กำลังบังคับ ในนวนิยายชี้ให้เห็นถึงสถานการณ์ที่ผู้หญิงผู้เป็นแม่จำเป็นต้องเลือกเพื่อให้ตนเองและลูกอยู่รอดได้ อย่างไรก็ตามความเป็นแม่ที่หลากหลายเป็นเรื่องที่เรายอมรับกันได้ ไม่ว่าจะผู้หญิงจะบกพร่องเพราะหลงผิด แต่ผู้หญิงก็สามารถเป็นแม่ได้ดีในแบบของตนเอง และสามารถเป็นได้มากกว่าแม่ในแบบที่ยกเอาไว้เป็นมาตรฐาน แต่การแข็งขันและตอบโต้เพื่อท้าทายอุดมการณ์ความเป็นแม่ในนวนิยายยุคนี้ท้ายที่สุดก็สรุปลงที่การผัดขี้และสืบทอดคุณสมบัตินี้ของแม่ในอุดมคติ คือรักลูก เสียสละ อดทน เพื่อลูกและครอบครัว เพียงแต่จะมีอิสระที่จะปรับเปลี่ยนและบริหารครอบครัวได้ยืดหยุ่นมากกว่าในยุคก่อน ๆ

ช่วงเวลา 36 ปีตั้งแต่พ.ศ.2510 – 2546 ความเป็นแม่ในนวนิยายมีความเปลี่ยนแปลงเป็นพลวัตตามสังคม อันเป็นผลมาจากบรรยากาศทางการเมือง สังคม และเศรษฐกิจที่ส่งผลกระทบต่อค่านิยมและวิถีชีวิตของพลเมือง ความเคลื่อนไหวในแวดวงสตรีอันเป็นกระแสที่อาจได้อิทธิพลมาจากแนวคิดสตรีนิยมที่เรียกร้องความเท่าเทียมในสังคม การเปิดโลกทัศน์ใหม่ในการมองสังคมและองค์ความรู้ที่อยู่ภายใต้ระบบชายเป็นใหญ่ ตลอดจนขบวนการความเคลื่อนไหวเกี่ยวกับประเด็นผู้หญิงที่แผ่ขยายไปทั่วโลก และในประเทศไทยก็ขนานรับด้วยกิจกรรมหรือนโยบายเกี่ยวกับผู้หญิงและครอบครัว นอกจากนั้นความเคลื่อนไหวในวงวรรณกรรมไทยก็มีส่วนกระตุ้นให้นักเขียนนำเสนอประเด็นเรื่องแม่เป็นในทิศทางที่สอดคล้องกับสภาพสังคมไทยด้วยทัศนะของผู้เขียนในฐานะที่เป็นสมาชิกคนหนึ่งของสังคม แต่ก็ชี้ว่าความเป็นแม่จะเปลี่ยนแปลงไปเสียทุกเรื่อง บางประเด็นในเรื่องความเป็นแม่ยังคงที่และไม่เปลี่ยนแปลงไปจากเดิมมากนัก แต่บางประเด็นก็เกิดแนวคิดหรือมุมมองใหม่ ๆ ที่เปิดประเด็นให้เกิดคำถามเกี่ยวกับความเป็นแม่ในสังคม กระบวนการสืบทอดและผลิตซ้ำความเป็นแม่ผ่านการโต้แย้ง ตอรอง ปรับเปลี่ยน และยอมรับดังจะได้กล่าวไว้ในบทต่อไป